

מיצ"ב תשע"ג

מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית

חלק ב' -
נתוני אקלים וסביבה פדגוגית
חשון תשע"ד • אוקטובר 2013

תוכן עניינים

4	פתח דבר
6	הקדמה
7	ממצאים עיקריים
16	אקלים בית ספרי
16	1. שביעות רצון
16	1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
19	1.2 עמדות כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע
20	1.3 שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
24	2. יחסים בינאישיים בין באי בית הספר
24	2.1 יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים
24	2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
27	2.1.2 נגישות וזמינות המורים וההנהלה – דיווחי תלמידים בחט"ע
29	2.1.3 יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב
32	2.1.4 פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב
35	2.2 יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
39	3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים
39	3.1 יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
43	3.2 יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים – דיווחי תלמידים בחט"ע
46	3.3 התערבות יתר של ההורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
49	3.4 אמצעי ההתקשרות בין המחנך לבין ההורים – דיווחי מחנכים בחט"ע
52	4. תחושת מוגנות וביטחון
52	4.1 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווח תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
55	4.2 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – "סגירת חשבונות" – דיווחי תלמידים בחט"ע
55	4.3 מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
59	4.4 אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
60	4.5 היבטים נוספים של אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
62	4.6 מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
65	4.7 המורים ככתובת לפנייה במקרי אלימות – דיווחי תלמידים בחט"ע
66	4.8 פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
68	4.9 היעדר תחושת מוגנות של המורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
73	5. משמעת והתנהגות
73	5.1 התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
76	5.2 כללי התנהגות בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
79	5.3 קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
80	5.4 איחורים והיעדרויות מלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
83	6. תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר
83	6.1 הסביבה הפיזית בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב
86	6.2 תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

7.	היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה	89.
7.1	ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	89.
7.2	תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע	92.
7.3	תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	95.
7.4	מוטיבציה (הנעה) ללמידה בקרב התלמידים	98.
7.4.1	מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	99.
7.4.2	מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	102.
7.4.3	היעדר מוטיבציה ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	105.
7.5	סיבות שמורים מייחסים לימודיים של תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	108.
7.6	תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	110.
7.7	שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	113.
7.8	תפיסת תפקיד ביה"ס כמכין לקראת עולם העבודה ולימודים אקדמיים – דיווחי תלמידים בחט"ע	115.
7.9	מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בביה"ס – דיווחי תלמידים בחט"ע	117.
8.	ההוראה בכיתות	122.
8.1	הוראה דיפרנציאלית	122.
8.1.1	הוראה דיפרנציאלית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	122.
8.1.2	תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם – דיווחי תלמידים בחט"ע	125.
8.2	תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	126.
8.2.1	קיום תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	126.
8.2.2	התחומים בהם ניתן תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	128.
8.3	הערכה ומשוב	129.
8.3.1	קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	129.
8.3.2	מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	132.
8.4	שימוש בתקשוב לצורכי למידה	135.
8.4.1	שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	135.
8.4.2	שימוש באינטרנט לצורכי למידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	138.
8.5	תפיסת ההוראה	141.
8.5.1	תפיסת ההוראה בעיני תלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע	141.
8.5.2	תפיסת קצב ההוראה בעיני תלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע	144.
9.	חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר	147.
9.1	מעורבות חברתית של תלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	147.
9.2	מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים בחט"ע	150.
9.3	מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים בחט"ע	153.
9.4	שעת החינוך בבית הספר – דיווחי מחנכים ביסודי ובחט"ב	156.
10.	למידה מעבר לשעות הלימודים	163.
10.1	שיעורי בית כחלק מתהליך הלמידה	163.
10.1.1	תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	163.
10.1.2	סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	166.
10.1.3	הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	170.
10.1.4	יעילות שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	173.
10.1.5	משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	174.
10.1.6	הכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים בחט"ע	176.
10.2	היקף ההסתייעות בשיעורים פרטיים	180.
10.2.1	היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	180.
10.2.2	היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	183.
11.	תרבות בית ספרית תומכת למידה	185.
11.1	עבודת צוות בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	185.
11.2	קהילת למידה של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	188.
11.3	תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	191.
11.4	פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	195.
11.5	הובלה פדגוגית של המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	201.
11.6	מנהיגות ושיתוף מצד המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	206.

פתח דבר

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) פועלת להטמעת תרבות של "מדידה בשירות הלמידה" - מדידה המיועדת לתמוך בשיפור מתמיד של הלמידה, תוך הלימה ליעדים הלימודיים ולחזון הבית-ספרי. התפיסה המובילה של ראמ"ה היא שמבחנים אינם מטרה כשלעצמה, אלא כלים בשירות הלמידה. כחלק מתפיסה זו, הרואה בבית הספר את מוקד העשייה החינוכית, עודכנה בשנת תשס"ז מתכונת ההערכה הארצית, והיא משלבת הערכה פנימית (מיצ"ב פנימי) לצד הערכה חיצונית (מיצ"ב חיצוני). פרטים נוספים על מתכונת ההערכה אפשר למצוא באתר ראמ"ה: <http://rama.education.gov.il>

מבחני הישגים במיצ"ב נועדו לבחון באיזו מידה תלמידי בית הספר היסודי וחטיבת הביניים עומדים ברמת הדרישות המצופה על פי תכנית הלימודים בארבעת מקצועות הליבה: **מדע וטכנולוגיה, אנגלית, שפת-אם (עברית/ערבית), ומתמטיקה**, בשתי דרגות כיתה: ה' ו-ח'. בשפת-אם עברית וערבית נערכה בחינה גם בכיתה ב'.

החל משנת תשס"ז חולקו בתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים לארבע קבוצות שקולות ומייצגות של בתי ספר, המכונות "אשכולות". כל אשכול בתי ספר נבחר כך שייצג את כלל בתי הספר בארץ. **בשנת תשע"ג** הועברו מבחני המיצ"ב החיצוני בבתי הספר המשתייכים לאשכולות א' ו-ג'. בתי ספר **באשכול ג'** נבחנו במיצ"ב החיצוני במקצועות **מדע וטכנולוגיה ואנגלית**, ובמיצ"ב הפנימי בשפת-אם (ערבית/עברית) ובמתמטיקה. בתי ספר **באשכול א'** נבחנו במיצ"ב החיצוני במקצועות **שפת-אם ומתמטיקה**, ובמיצ"ב הפנימי במקצועות מדע וטכנולוגיה ואנגלית. בתי ספר באשכולות ב' ו-ד' נבחנו בכל ארבעת המקצועות במיצ"ב הפנימי. הבחינות התקיימו בחודשים מרץ-מאי 2013.

כדי לאפשר **השוואה רב-שנתית** של ציוני המיצ"ב, הנהיגה ראמ"ה **מערך כיול** סטטיסטי של ציוני המבחנים, המתרגם את הציון הגולמי בכל שנה בכל תחום דעת וכל דרגת כיתה לסולם חדש - **סולם מיצ"ב רב-שנתי**. הסולם החדש נועד לאפשר השוואה תקפה של הישגים במבחני המיצ"ב לאורך השנים, באותו המקצוע ודרגת הכיתה. **שנת הבסיס** להשוואה הרב-שנתית נקבעה להיות **תשס"ח**. סולם המיצ"ב הרב-שנתי נקבע כך שבשנת הבסיס (תשס"ח) הציון **הממוצע** של כל תחום דעת, בכל דרגת כיתה, היה **500, וסטיית התקן - 100**. הציונים בכל שנה מכוילים ומדווחים על סולם רב-שנתי זה.

ראמ"ה רואה חשיבות עליונה **בהקפדה על טוהר בחינות**. נוהל העברת המבחנים כולל הנחיות קפדניות לשמירה על טוהר הבחינות. הליך חישוב נתוני המיצ"ב כולל בדיקה נרחבת לאיתור ההפרה של טוהר בחינות. נתוני התלמידים בבתי ספר בהם עלה חשד לפגיעה בטוהר הבחינות **אינם נכללים בחישוב הנתונים** של אותו מבחן בכל הרמות המדווחות. בתי ספר בהם נמצאה עדות לפגיעה בטוהר הבחינות מטופלים על פי נוהל משמעת, כנדרש. הדוח הבית-ספרי מכיל הערה ברורה בדבר הפרה של טוהר הבחינות.

סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב נועדו לספק תמונת מצב בדבר היבטים שונים של האקלים החברתי והתהליכים הפדגוגיים בבתי הספר, בהתבסס על נתונים המתקבלים משאלונים שמולאו ע"י תלמידים ומראיונות שנערכו עם מורים במהלך החודשים ינואר-מרץ 2013 - בבתי ספר המשתייכים לאשכולות א' ו-ג'.

בשנת תשס"ז עודכנו והורחבו השאלונים כדי שיהיה אפשר להפיק מהם מידע מקיף ורלוונטי על הממדים החשובים בתחום זה. ממדים אלו נקבעו על סמך מספר מקורות: תובנות שעלו בקבוצות מיקוד עם מורים ומנהלים, דיונים עם הגורמים המוסמכים במטה משרד החינוך, היועצות עם חוקרים מהאקדמיה, וסקירה של ספרות עדכנית.

בשנת תש"ע נבנה שאלון אקלים וסביבה פדגוגית שמיועד לתלמידי החטיבה העליונה. שאלון זה הועבר זו השנה הרביעית בהעברה ארצית מדגמית, והתוצאות בנוגע אליו בעבור השנים תש"ע-תשע"ג מוצגים בדוח זה. בנוסף, בשנת תשע"ב החלה ראמ"ה בהעברת **שאלוני אקלים וסביבה פדגוגית בקרב מורים בחטיבות העליונות**, במתכונת ארצית מדגמית. השנה תוצג לראשונה תמונת האקלים והסביבה הפדגוגית בחטיבה העליונה בשנים תשע"ב-תשע"ג, כפי שהיא מצטיירת מדיווחי המורים בשכבת גיל זו.

דוח מיצ"ב בית-ספרי - בימים אלו מופצים דוחות המיצ"ב למנהלי בתי הספר שתלמידיהם השתתפו במיצ"ב החיצוני לקראת סוף שנת הלימודים תשע"ג. דוח המיצ"ב הבית-ספרי מספק למנהל ולצוות המורים מערכת מדדים המסייעים בקביעת יעדים בית-ספריים לשם בקרה, ניטור התהליך הלימודי והקצאת משאבים. הדוח הבית-ספרי מורכב משני חלקים: מבחני הישגים; שאלוני אקלים וסביבה פדגוגית. לצד דיווח בדבר ההישגים הלימודיים של תלמידי בית הספר, מוצגים בדוח הבית-ספרי הנתונים של שלוש קבוצות השוואה רלוונטיות: כלל התלמידים שהשתתפו בארץ; כלל התלמידים שהשתתפו בבתי ספר דוברי אותה שפת-אם; וכלל התלמידים שהשתתפו בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי דומה. בסוף הדוח הבית-ספרי מוצעים מספר נושאים המכוונים להעמקה בקריאת הנתונים ולדיון בבית הספר.

המיצ"ב נועד לשרת בראש ובראשונה את בית הספר, וכדי שבית הספר יוכל לקבל תמונה מקיפה על כל התחומים, רצוי שהמנהל יצרף לנתוני הדוח הבית-ספרי, המתמקד במיצ"ב החיצוני, גם את התובנות **מניתוח ממצאי המיצ"ב הפנימי ומכלי הערכה פנים בית-ספריים** אחרים.

דוח מיצ"ב ארצי - בדוח זה מוצגים נתונים ראשוניים מעיבוד מבחני המיצ"ב (חלק א') ושאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית (חלק ב') לשנת תשע"ג. נתוני ההישגים במבחני תשע"ג מוצגים לצד נתונים משנים קודמות, וזאת כדי לעמוד על מגמות שינוי בהישגיהם של תלמידי ישראל לאורך זמן. משום כך, הנתונים מדווחים במונחי סולם המיצ"ב הרב-שנתי האמור. ההישגים במבחני המיצ"ב **לכיתות ה'** בתשע"ג מושווים להישגים במבחנים אלו בשנים **תשס"ז - תשע"ב. בכיתות ח',** הישגי התלמידים בתשע"ג מושווים להישגים בשנים **תשס"ח - תשע"ב בלבד**, זאת בשל שיעורי ההשתתפות הנמוכים במיצ"ב בשנת תשס"ז (עקב שביתות ועיצומים מצד ארגון המורים העל-יסודיים).

נוסף על השוואות רב-שנתיות מוצגים בדוח ניתוחי פערים בהישגי תלמידים מקבוצות שונות, לפי חלוקות שונות המאפיינות את החברה בישראל: חלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית ודוברי ערבית), חלוקה לפי סוג פיקוח בבתי ספר דוברי עברית (פיקוח ממלכתי ופיקוח ממלכתי-דתי), חלוקה לפי מגזרים בבתי ספר דוברי ערבית (מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי בדרום), חלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי (גבוה, בינוני ונמוך) וחלוקה לפי מגדר.

הנתונים מסקרי האקלים והסביבה הפדגוגית בשנת תשע"ג מדווחים אף הם ברמה כלל-ארצית ובחלוקה לפי מגזר שפה. הנתונים שהתקבלו משאלוני התלמידים מוצגים בחלוקה לפי שכבות (כיתות ה'-ו', כיתות ז'-ט' וכיתות י'-י"א), והנתונים שהתקבלו משאלוני המורים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך (יסודי, חטיבת ביניים וחטיבה עליונה). דיווח נתוני האקלים והסביבה הפדגוגית כולל אף הוא השוואה רב-שנתית.

תודות - מערך המיצ"ב בכללותו, דוחות המיצ"ב הבית-ספריים והדוחות המערכתיים הנלווים אליהם (דוח ארצי, דוחות מחוזיים ורשותיים, דוחות-לפי תחום דעת, ניתוחי פערים ועוד) – כל אלה הם פרי עבודה מקצועית, מאומצת וקפדנית של **צוות ראמ"ה** ע"מ שותפים רבים: **ועדות היגוי** בכל תחום דעת (שכללו את המפמ"ר או נציגו, וכן אנשי אקדמיה, נציגים ממטה המשרד ומדריכים ומורים ממגזרים שונים); חברות זכייניות - **מטח** (פיתוח המבחנים), **טלדור** (תפעול המבחנים) ו**המרכז הארצי לבחינות ולהערכה** (עיבוד הנתונים); **יועצים** ממאגר המומחים של ראמ"ה.

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך מבקשת להביע תודה מיוחדת ל**פרופ' מיכל בלר המנכ"לית המייסדת** של הרשות, אותה הובילה בין השנים 2005 - 2013. תודתנו לפרופ' בלר על החזון והתוויית הדרך, על המנהיגות והמקצועיות, על המסירות אין קץ ועל התרומה הגדולה והייחודית שלה למערכת החינוך בישראל.

לסיכום, אנו מקווים שהתובנות העולות מנתוני המיצ"ב, ומכלי המדידה וההערכה האחרים שראמ"ה אמונה עליהם, יסייעו למערכת החינוך לאפשר לכל ילדה וילד בישראל למצות את מיטב יכולתם ולהביא לידי צמצום פערים בחברה הישראלית.

ב ב ר כ ה ,

ד"ר חגית גליקמן

מנכ"לית בפועל, ראמ"ה

חלק ב' - נתוני אקלים וסביבה פדגוגית

הקדמה

בחלק זה של הדוח מוצגת תמונת מצב כללית של האקלים והסביבה הפדגוגית בבתי הספר בישראל בשנת הלימודים תשע"ג כפי שהם נתפסים ומדווחים על ידי תלמידים ומורים.

המידע המובא כאן מתבסס על שאלונים שהועברו במהלך ינואר-מרץ 2013 ל- 216,087 תלמידי כיתות ה'ט' (90% השבה) ועל 19,607 ראיונות טלפוניים עם מחנכים ומורים המלמדים את מקצועות המיצ"ב בכיתות א'-ט' (82% השבה). נוסף על כך הועברו שאלוני אקלים וסביבה פדגוגית למדגם מייצג של 5,237 תלמידי כיתות י'-י"א (86% השבה), ולמדגם מייצג של 3,493 מורי כיתות י'-י"א. בסך הכול השתתפו בסקרים תלמידים ומורים מ- 846 בתי ספר יסודיים ומ- 457 חטיבות ביניים שהשתתפו השנה במבחני המיצ"ב החיצוני, וכן תלמידים ומורים מ- 233 חטיבות עליונות. השאלונים והסקרים פותחו על ידי הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה).

שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית עוסקים בכמה נושאים. בכל אחד מנושאים אלו הוצגו למשיבים מספר היגדים המתארים היבטים שונים של אותו נושא. בדרך כלל התבקשו המשיבים לציין באיזו מידה הם מסכימים עם הנאמר בהיגד, וזאת על סולם בן חמש דרגות הנע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

בעבור מרבית הנושאים המדווחים חושב מדד מסכם אחד בכל נושא. המדד מתאר את התמונה העולה מדיווחי התלמידים או המורים באותו נושא, והוא חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים השונים המתארים את הנושא. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100. בטבלאות מסויימות אמור פירוט האחוזים להסתכם ל-100%, אבל לא תמיד זה כך בשל עיגול המספרים.

להלן מוצגים דיווחי התלמידים והמורים בנוגע לשאלות השונות שהוצגו לפנייהם בנושאי האקלים והסביבה הפדגוגית. בעבור כל נושא המפורט במסמך מוצגת תחילה השוואה בין נתוני תשע"ג לנתוני חמש השנים הקודמות: תשס"ח-תשע"ב.¹ הנתונים מוצגים לפי שלב גיל: יסודי (כיתות ה'ו-י'), חט"ב (כיתות ז'-ט') וחט"ע (כיתות י'-י"א), בעבור כלל בתי הספר ובחלוקה לפי מגזר שפה. שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית של תלמידי החט"ע הועברו לראשונה בשנה"ל תש"ע, ולכן נערכה השוואה לשנים תש"ע-תשע"ג בלבד. שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית של מורי החט"ע הועברו לראשונה בתשע"ב ולפיכך נתונים כוללים השוואות בין השנים תשע"ב-תשע"ג בלבד.

לאחר מכן מוצגים נתוני ההיגדים הנכללים בנושא הנתון, ולצדם נתוני המדד המסכם שחושב על בסיסם. המדד המסכם מציג תמונה כללית של הנושא. המלצתנו היא לא להסתפק רק בתמונה הכוללת העולה מתוך המדד המסכם את התחום, אלא לבחון גם את הנתונים של ההיגדים הספציפיים המרכיבים אותו.

בעת קריאת הנתונים חשוב לזכור כי הם מייצגים תפיסות ועמדות **סובייקטיביות** של הנשאלים, וכי חשוב לבחון אותם באופן השוואתי (למשל לעומת שנים קודמות) על מנת לעמוד על מלוא משמעותם. זאת ועוד, ידוע כי לקבוצות משיבים שונות, הנבדלות זו מזו מבחינת רקע תרבותי או שלב גיל יש נטייה לפרש היגדים באופנים מעט שונים ולהשיב באופן שונה על שאלות הסקרים, ועל כן יש לפרש הבדלים כאלה בזירות הראויה.

¹ החל בשנת הלימודים תשע"א חל שינוי באופן העברת שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית בקרב התלמידים והם מועברים מעתה באופן אנונימי. בבדיקות שנערכו לא נמצא הבדל משמעותי בנתונים בין העברה האנונימית להעברה המזוהה והחסויה. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ג

ממצאים עיקריים

אקלים בית ספרי

■ שביעות רצון:

- תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר בקרב תלמידים: באופן כללי, מרבית התלמידים (בין שני שלישים ועד כ- 80%) מדווחים בתשע"ג על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. הדבר מאפיין את כל שלבי הגיל ואת שני מגזרי השפה, אם כי שיעורים גבוהים יותר נרשמו בקרב תלמידי ה'ו' בהשוואה לתלמידי ז'-'ט' ו'י'-'א. באופן כללי, לאורך השנים ניכרת מגמת עלייה בשיעורי המדווחים על תחושה כללית חיובית.
- שביעות רצון בקרב המורים: בתשע"ג, 70% מהמורים מדווחים על שביעות רצון מעבודתם. שיעורים מעט גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס יסודיים וחט"ע בהשוואה לחט"ב, ומעט גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית. לאורך השנים ניכרת יציבות בנתוני המדד, פרט למגמה של עלייה קלה ומתונה בקרב מורים בחט"ב.

■ עמדות כלפי בית הספר:

- היכן תלמידי חט"ע חושבים שסיימו את לימודיהם: מעל 90% מתלמידי חט"ע בתשע"ג מאמינים שסיימו את לימודיהם בבית הספר בו הם לומדים כעת, ורק כאחוז אחד חושבים שלא יסיימו את לימודיהם כלל. שיעורים אלו כמעט ולא השתנו מתשע"ב. בבתי"ס דוברי עברית, לעומת דוברי הערבית, ישנו שיעור גבוה בהרבה של תלמידים הסבורים שסיימו את לימודיהם באותו ב"ס בו הם לומדים כעת.

■ יחסים בין באי בית הספר:

- יחסים בין מורים לתלמידים: בעוד שמרבית תלמידי ה'ו' (מעל שני שלישים) מדווחים בתשע"ג על יחסי קרבה, אכפתיות, הוגנות וכבוד עם מוריהם, הרי שבכיתות ז'-'ט' ובכיתות י'-'א כמחצית מהתלמידים מדווחים כך². ככלל, תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על יחסים חיוביים עם מוריהם. לאורך השנים ניכרת מגמה של שיפור במדד בכל שלבי הגיל ובשני מגזרי השפה (למעט תלמידי חט"ע בבתי"ס דוברי ערבית).
- נגישות וזמינות המורים וההנהלה: תלמידי י'-'א התבקשו להשיב על כמה שאלות ייחודיות בנושא זה. בעוד שבשני מגזרי השפה כשני שלישים מהתלמידים מדווחים כי יש להם כתובת בביה"ס לפנות אליה בנושאים לימודיים, הרי שרק כ- 40% מהתלמידים בבתי"ס דוברי עברית וכמחצית התלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים שיש להם כתובת לפנות אליה במישור האישי-רגשי. עם זאת, כ- 60% מהתלמידים בשני המגזרים מדווחים שהמחנך מגלה עניין בהם ומפגין אכפתיות כלפיהם. כמחצית מהתלמידים תופסים את ההנהלה ככתובת לפניות בעת הצורך (שיעורים גבוהים בהרבה נרשמו בנושא זה בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית).
- עוד בנושא זה, כ- 80% מהמורים בבתי"ס יסודיים ובחט"ב מדווחים בתשע"ג כי בשבוע שקדם לריאיון הטלפוני קיימו שיחות אישיות עם תלמידים. אולם בעוד שלמעלה מ- 80% מהמורים בבי"ס יסודיים מדווחים שיש במערכת השעות שלהם שעות ייעודיות לשיחות אישיות, הרי שפחות מ- 60% מהמורים

² בקרב תלמידי י'-'א נאספו נתונים בדבר יחסי קרבה ואכפתיות אך לא בדבר יחסי הוגנות וכבוד.
ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ג

בחט"ב מדווחים כך (שיעורים גבוהים בהרבה נרשמו בנושא זה בחט"ב בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית).

o **יחסים בין תלמידים לחבריהם:** מרבית התלמידים (כשני שלישים) מדווחים על יחסים חיוביים בינם לבין חבריהם לכיתה. ככלל, תלמידי ה'ו' מדווחים בשיעורים מעט גבוהים יותר על יחסים חיוביים, בהשוואה לתלמידי ז'ט' ו-י"א, ושיעורי המדווחים בבתי"ס דוברי ערבית גבוהים בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית. לאורך השנים נרשמה מגמת עלייה מתונה ועקבית בשכבות ה'ו' ו-ז'ט', אך לא נרשמה מגמה ברורה בשכבות י"א.

o **יחסים בין ביה"ס והורים:** שיעורי המורים המדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס להורים גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים (כ-70%) בהשוואה לחט"ב וחט"ע (כמחצית בלבד). בבתי"ס דוברי עברית שיעורים גבוהים יותר של מורים מדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס והורים בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית (הפער בולט במיוחד בבתי"ס יסודיים). לאורך השנים ניכרת יציבות בדיווחי המורים בבתי"ס דוברי עברית. בבתי"ס דוברי ערבית אי אפשר להצביע על מגמה ברורה על פני השנים.

כ- 15% מהמורים בבתי"ס יסודיים ובחט"ב וכרבע מהמורים בחט"ע מדווחים כי קיימת תופעה של התערבות יתר של הורים בעבודת המורים. שיעורי המדווחים על התופעה דומים בשני מגזרי השפה. לאורך השנים פחות מורים מדווחים על קיומה של התופעה, אם כי בשנה האחרונה התמתנה הירידה בשיעור המדווחים על כך בבתי"ס דוברי עברית.

בנוסף, מרבית המורים מדווחים שהם מעדכנים את ההורים באופן קבוע ביחס למצבם הלימודי של התלמידים (כ- 90% ביסודי, כ- 80% בחט"ב וכ- 85% בחט"ע). שיעורים אלו נותרו כמעט ללא שינוי לאורך השנים, ונוטים להיות גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית. בקרב המחנכים בחט"ע, מעל 90% דיווחו שהם מקיימים פגישות עם הורים, ומתקשרים איתם בטלפון ובמייל, וכשני שלישים דיווחו שהם עורכים ביקורים בבתי התלמידים.

בקרב תלמידי י"א, אשר התבקשו אף הם לדווח על יחסים בין ביה"ס להורים, התגלו פערים בין שני מגזרי השפה. 39% מהתלמידים בבתי"ס דוברי עברית מדווחים כי הוריהם מקבלים מידע שוטף על מצבם הלימודי, ורק 18% מהם מדווחים כי הוריהם מקבלים מידע שוטף על מצבם החברתי. בבתי ספר דוברי ערבית, הפער קטן בהרבה: 50% לעומת 46%, בהתאמה. סה"כ נרשם הבדל גדול בין דיווחי המורים ודיווחי התלמידים בחט"ע לגבי עדכון ההורים לגבי המצב הלימודי של ילדיהם.

■ תחושת מוגנות וביטחון:

o **מעורבות באירועי אלימות והיעדר תחושת מוגנות:** באופן כללי, כ-10% מהתלמידים מדווחים כי בחודש הקודם להעברת השאלונים היו מעורבים באירוע אלימים מסוג כלשהו, ושיעורים דומים מדווחים כי אינם חשים מוגנים בבית הספר. כשבוחנים את תוצאות ההיגדים המרכיבים את המדד, כדאי לשים לב לשכיחות הגבוהה, יחסית, של דיווחים על תופעות של אלימות חברתית (שמועות, 'חרמות' וכד') ושל דיווחים על מכות, אגרופים, ובעיטות, לעומת שכיחות נמוכה יחסית של תופעות של אלימות חמורה כגון מכות חזקות וסחיטה באיומים.

ככלל, שיעורי המדווחים על אלימות ועל היעדר תחושת מוגנות בביה"ס גבוהים יותר בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית. ככל ששלב הגיל צעיר יותר שיעור המדווחים על מעורבות באלימות גבוה יותר (לא נמצאו הבדלים בולטים בתחושת המוגנות לפי שלבי גיל).

לאורך השנים ניכרת מגמה של ירידה בשיעור התלמידים המדווחים על היעדר תחושת מוגנות (המגמה מאפיינת את תלמידי ה'ו' וז'ט' ולא את תלמידי י"א), וגם ירידה מתונה בשיעורי התלמידים משכבות ה'-

ו' המדווחים על מעורבות באירועי אלימות (בקרב תלמידי ז'ט' ו- י"א לא נרשמה מגמה ברורה של שינוי לאורך השנים).

o **אלימות מילולית - קללות:** בתשע"ג, כחמישית מהתלמידים מדווחים שבחודש האחרון ספגו קללות שמטרתן לפגוע. שיעורים גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית. ככלל, שיעורי הדיווחים נמוכים יותר ככל ששלב הגיל בוגר יותר. לאורך השנים ניכרת ירידה בשיעורי המדווחים על אלימות מילולית (קללות) בקרב תלמידי ה'ו' ובקרב תלמידי ז'ט', ויציבות בקרב תלמידי י"א.

o **אלימות מילולית – על רקע צבע עור/מוצא/דת:** בתשע"ג, מעט יותר מעשירית מהתלמידים מדווחים כי בחודש שקדם להעברת השאלונים חוו קריאות או אמירות פוגעניות על רקע של צבע עור/מוצא/דת. בניתוח הנתונים לאורך שנים עולה כי בתשע"ג (בהשוואה לתשע"א) נרשמה ירידה בשיעורי התלמידים המדווחים על התופעה בבתי"ס יסודיים וחס"ב, אך לא בחט"ע.

o **היבטים נוספים של אלימות:** בין 30% ל- 40% מהתלמידים מדווחים על תופעה של ונדליזם כלפי ציוד ביתה"ס. פחות מ- 15% מהתלמידים מדווחים על גניבת ציוד אישי, וכ- 30% מדווחים על תופעה של חבורות אלימות של תלמידים. שיעור הדיווחים על תופעות אלו נמצא במגמת ירידה לאורך השנים, בעיקר בשכבות הגיל הנמוכות.

o **מאמצי בית הספר במניעת אלימות:** כ-80% מתלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כי בית הספר עושה מאמצים כדי למנוע אלימות וכדי לטפל בה, לעומת כ-60% בכיתות ז'ט' וכ-50% בכיתות י"א. פערים אלו בולטים במיוחד במגזר דוברי העברית והם פחות ניכרים במגזר דוברי הערבית. לאורך השנים ניכרת בשני מגזרי השפה ובכל שלבי הגיל מגמה של עלייה מתונה והדרגתית בשיעורי התלמידים הסבורים כך (פרט ליציבות בדיווחי תלמידים מכיתות י"א בבתי"ס דוברי ערבית). בנוסף, הבדלים גדולים בין מגזרי השפה נראו כאשר תלמידי חט"ע נשאלו האם תלמידים יספרו למורים על מקרי אלימות בבית"ס. כ-60% מהתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית הסכימו עם ההיגד, לעומת כרבע בלבד בבתי"ס דוברי ערבית. לעומת זאת, רק כ-10% מהתלמידים בחט"ע בבתי"ס דוברי עברית דיווחו שמורים נוטים להתעלם מאירועי אלימות, לעומת כ-20% שדיווחו כך בבתי"ס דוברי ערבית.

o **פגיעה מצד מורים:** פחות מחמישית מהתלמידים מדווחים כי חוו פגיעה מילולית מצד מורים ומעט יותר מ-5% מהתלמידים מדווחים כי המורים פגעו בהם פיזית. בעוד ששיעורים דומים בשני מגזרי השפה מדווחים על אלימות מילולית, הרי ששיעורי המדווחים על אלימות פיזית גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית. לאורך השנים, ניכרת ירידה מתונה בשיעורי המדווחים על פגיעה מילולית ופגיעה פיזית בכיתות ה'ו' ולא נרשמה מגמה ברורה של שינוי בכיתות ז'ט' ו-י"א.

o **היעדר תחושת מוגנות בקרב המורים:** גם מורים בבתי"ס יסודיים ובחט"ב נשאלו באשר לתחושת המוגנות שלהם בבית"ס. כ-10% מהמורים דיווחו שישנם מורים החשים מאוימים מצד הורים וכ-5% דיווחו כי ישנם מורים החשים מאוימים מצד תלמידים. שיעורי המדווחים על התופעה במגזר דובר הערבית גבוהים יותר. לאורך השנים נרשמה מגמה של ירידה בשיעורי המדווחים על התופעה.

■ משמעת והתנהגות:

o **התנהגות נאותה בכיתות:** כ-45% מתלמידי ה'ו' וכ-35% מתלמידי ז'ט' ו- י"א מדווחים בתשע"ג כי השיעורים המתנהלים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים, כזו המאפשרת אווירה לימודית פרודוקטיבית. שיעורי התלמידים בבתי"ס דוברי ערבית המדווחים על התנהגות נאותה גבוהים מאלו שבבתי"ס דוברי ערבית. לאורך השנים אפשר לזהות מגמה של שיפור במדד זה (המאפיינת את כל שלבי הגיל ואת שני מגזרי השפה, פרט לכיתות י"א במגזר דובר הערבית שם נרשמה יציבות).

o **כללי התנהגות ברורים:** כ-80% מתלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כי ישנם כללים ברורים ומובנים בבית הספר לעומת כשני שלישים מתלמידי כיתות ז'ט' וכיתות י'א. שיעורי התלמידים המדווחים כך דומים בשני מגזרי השפה. לאורך השנים ניכרת מגמת עלייה בשיעורי התלמידים המדווחים על המדד, בכל שלבי הגיל ובשני מגזרי השפה (למעט תלמידי חט"ע בבתי"ס דוברי ערבית). בנוסף, מעל ל-75% מהתלמידים מדווחים על קיום תקנון בבית ספרם, ובקרב תלמידי חט"ע כ-10% מדווחים שתלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון.

o **איחורים והיעדרויות מלימודים:** שיעור המדווחים על איחורים עולה באופן ניכר עם גיל התלמידים (כ-30% ביסודי, כ-45% בחט"ב וכ-60% בחט"ע). שיעורים אלו כמעט ולא השתנו לאורך השנים והינם נמוכים באופן ניכר בבתי"ס דוברי ערבית. בנוסף, כמחצית מהתלמידים בכל שלבי הגיל מדווחים על היעדרות של יומיים או יותר בחודש האחרון. ככלל, שיעור הדיווחים על היעדרות ביסודי וחט"ב נמוכים יותר בבתי"ס דוברי ערבית.

■ **תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר:**

o **דיווחי תלמידים:** בשנת תשע"ג כ-60% מתלמידי ה'ו' ו-45% מתלמידי ז'ט' מדווחים כי הסביבה הפיזית בבית ספרם נקייה, מטופחת ומתאימה ללמידה. שיעורי המדווחים כך גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית. בין השנים תשס"ח-תשע"ג ניכרת מגמת עלייה בשיעורי התלמידים המדווחים על סביבה פיזית הולמת. המגמה בולטת יותר בבתי"ס דוברי ערבית. עם זאת שיעורים נמוכים למדי מדווחים כי שירותי התלמידים הם תקינים ונקיים: רק 33% מתלמידי ה'ו' ו-23% מתלמידי ז'ט' סבורים כך.

o **תנאים לשהייה ממושכת בביה"ס לפי דיווחי המורים:** מרבית המורים מדווחים בתשע"ג כי התנאים הפיזיים השונים בבית ספרם מספקים את צרכיהם ומאפשרים שהייה ממושכת בבית הספר. בעיקר, המורים גילו שביעות רצון בעיקר מנגישות לחומרי הוראה למידה, ממיזוג האוויר ומשירותי המורים. רמה נמוכה יותר של שביעות רצון נרשמה מקיומו של מקום מתאים לפגישות אישיות, של מקום מתאים לעבוד ושל מקום מתאים לאכול. ככלל, רמות מעט גבוהות יותר של שביעות רצון נרשמו בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית, ורמות גבוהות יותר של שביעות רצון בבתי"ס יסודיים בהשוואה לחט"ב וחט"ע.

■ היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה:

- **ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם:**³ למעלה מ-85% מתלמידי ה'ו' ולמעלה מ-75% מתלמידי ז'ט' מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות להתקדם ולהצליח בלימודיהם ומאמינים ביכולותיהם. שיעורים דומים נרשמו בבתי"ס דוברי עברית ובבתי"ס דוברי ערבית. לאורך השנים נרשמה מגמה מתונה ועקבית של שיפור בבתי"ס דוברי ערבית; בבתי"ס דוברי עברית הנתונים מעידים על יציבות.
 - **תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים:** למעלה מ-90% מתלמידי כיתות ה'ו' וכיתות ז'ט' וכ-85% מתלמידי י'א מדווחים בתשע"ג כי הם חשים מסוגלות רבה בלימודיהם. שיעורים מעט גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס דוברי עברית מאשר בבתי"ס דוברי ערבית. בין השנים ניכרת מגמת שיפור קלה ועקבית בבתי"ס דוברי ערבית, לעומת יציבות בבתי"ס דוברי עברית.⁴
 - **מוטיבציה ללימודים:** כ-75% מתלמידי ה'ו' וכ-65% מתלמידי ז'ט' מתאפיינים ברמה גבוהה של **מוטיבציה אוטונומית**, כלומר מוטיבציה ללמידה שמקורה הוא פנימי. שיעורים גבוהים יותר נרשמו בקרב תלמידים מבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לתלמידים מבתי"ס דוברי עברית. בראייה רב שנתית ניכרת יציבות במדד זה.
- מעט יותר משליש מהתלמידים מתאפיינים ב**מוטיבציה כפויה** ללימודים, דהיינו מוטיבציה שמקורותיה הם חיצוניים (רצון לקבל תגמול, חשש מעונש וכיו"ב). הנתונים מעידים על פער ניכר מאד בין שני מגזרי השפה - שיעורי המדווחים על מוטיבציה כפויה גבוהים יותר בקרב דוברי הערבית. בראייה רב שנתית לא נרשמו שינויים של ממש.
- מעניין לציון דפוסים שונים בשני מגזרי השפה: בעוד שתלמידים בבתי"ס דוברי עברית מתאפיינים, על פי דיווחיהם, ברמה גבוהה של מוטיבציה אוטונומית (פנימית) וברמה נמוכה של מוטיבציה כפויה (חיצונית), הרי שתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מתאפיינים ברמות גבוהות של שני סוגי המוטיבציה גם יחד.
- בנוסף, כ-4% מהתלמידים בבתי"ס דוברי עברית וכ-14% מהתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים על **היעדר מוטיבציה** ללמידה.
- **היבטים רגשיים-מוטיבציוניים ייחודיים לחטיבות העליונות:** מעל שני שלישים מתלמידי י'א מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות להתקדם ולהצליח בלימודיהם וכן כי הם מאמינים ביכולותיהם - הן בלימודים בכלל והן בזיקה למבחני הבגרות, בפרט; רוב תלמידי י'א (כ-85%) מדווחים כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות ומאמינים ביכולתם להשיג תעודה שתסייע להם בעתיד. שיעורים אלו גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית. מעט פחות ממחצית מהתלמידים סבורים כי בית הספר מעניק כלים להשתלב בעולם העבודה, כשני שלישים מדווחים כי ביה"ס מעודד תלמידים ללימודים אקדמיים, וכ-40% תופסים את ביתה"ס כארגון המתעניין רק בציוני התלמידים. בהיגדים אלה שיעור המדווחים גבוה יותר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית.

³ בקרב תלמידי י'א, ההיגדים העוסקים בציפיות המורים ובמוטיבציה של התלמידים ללימודים הותאמו למאפיינים הייחודיים של שכבת גיל זו, והם מוצגים בהמשך בנפרד.

⁴ ההשוואה הרב שנתית רלוונטית רק לכיתות ה'ו' ולכיתות ז'ט'. בכיתות י'א הנתונים לא נאספו מספיק שנים בכדי לדווח על מגמות. ממציא סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ג

○ **הוראה דיפרנציאלית:** כ-80% מהמורים בבתי"ס יסודיים וכ-60% מהמורים בחט"ב מדווחים כי הם מלמדים בכיתתם באופן דיפרנציאלי. בבתי"ס יסודיים שיעור המדווחים דומה למדי בשני מגזרי השפה, בעוד שבחט"ב השיעור גבוה יותר בבתי"ס דוברי ערבית. לאורך זמן ניכרת עלייה קלה בבתי"ס יסודיים ובחט"ב אם כי מגמה זו ניכרת יותר בבתי"ס דוברי ערבית.

○ **תגבור לימודי:** 85% מהמורים ביסודי ו-63% מהמורים בחט"ב מדווחים בתשע"ג שבמהלך השבוע האחרון הם העבירו תגבור לימודי לתלמידי כיתתם. בעוד שבבתי"ס היסודיים מורים מבתי"ס דוברי עברית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על קיום תגבור לימודי בהשוואה לדוברי הערבית, הרי שבחטיבות הביניים דווקא דוברי הערבית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על קיום תגבור לימודי. בהשוואה לאורך השנים נרשמה מגמת עלייה בשיעור המורים המדווחים כי הם מעבירים תגבור לימודי, אם כי בתשע"ג העלייה מאפיינת בעיקר את מורי חט"ב. מבין המורים המדווחים בשנת תשע"ג כי קיימו תגבור לימודי, 95% בבתי"ס יסודיים ו-84% בחט"ב מדווחים כי במערכת השעות שלהם יש שעות המיועדות לתגבור לימודי. גם בנושא זה ניכרת עלייה משמעותית לאורך השנים (במיוחד בקרב דוברי הערבית). מרבית שיעורי התגבור ביסודי עסקו בשפת אם ובמתמטיקה, ובחט"ב מרבית התגבורים היו במתמטיקה.

○ **הערכה ומשוב לתלמידים:** כשלושה רבעים מתלמידי ה'ו' לעומת רק כמחצית מתלמידי ז'ט' ו-י"א מדווחים כי הם מקבלים משוב מהמורים המקדם אותם בתהליך הלמידה. שיעורים גבוהים יותר של תלמידים מדווחים כך בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית. לאורך השנים נרשמה מגמה קלה של עלייה בשיעורי המדווחים בכיתות ה'ו' ובכיתות ז'ט'. בדיווחי תלמידים בכיתות י"א לא חל שינוי. למעלה מ-90% מהמורים בבתי"ס יסודיים, בחט"ב ובחט"ע מדווחים כי הם נותנים לתלמידיהם הערכה ומשוב שמקדמים את התלמידים בלימודיהם. על אף השיעורים הגבוהים מאד מלכתחילה (בתשס"ח) של מורים אשר דיווחו כי הם נותנים הערכה ומשוב מקדמי למידה, עם השנים אפשר לזהות עלייה בשיעורי המורים המדווחים כך. העלייה אופיינית מעט יותר לבתי"ס דוברי הערבית, ודומה בשני שלבי הגיל הנמוכים (בחט"ע קשה לקבוע מגמה בשלב זה בשל מיעוט הנתונים).

○ **שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב:** כמחצית מתלמידי היסודי לעומת כ-30% מתלמידי חט"ב מדווחים על שימוש בתקשוב לצרכי הוראה ולמידה בביה"ס. ככלל, שיעורי התלמידים המדווחים כך מעט גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית (אם כי בתשע"ג הפער הצטמצם מאד). לאורך השנים ניכרת מגמה של עלייה מתונה בשיעורי התלמידים המדווחים על שימוש בתקשוב לצרכי למידה, בשני שלבי הגיל ובשני מגזרי השפה.

○ **שימוש באינטרנט לצורכי למידה:** כמחצית מתלמידי היסודי וכשליש מתלמידי חט"ב וחט"ע מדווחים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה. שיעורים אלה עולים בהתמדה לאורך השנים.

בהקשר זה חשוב להתייחס לתכנית הלאומית להתאמת מערכת החינוך למאה ה-21 המופעלת בבתי"ס יסודיים החל משנה"ל תשע"א. אמנם הנתונים המוצגים כאן נאספו בקרב כלל בתי הספר, אך לא מן הנמנע כי את המגמות שנרשמו בין תשע"א לתשע"ג אפשר לייחס, ולו חלקית, לתכנית הלאומית (בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר של תרומת התכנית הלאומית מתבצעת במסגרת מחקר הערכה נפרד וממצאים יפורסמו בהמשך).

○ **תפיסות בקרב תלמידי חט"ע בדבר ההוראה בבית ספרם:** מדד זה הבוחן את תפיסות התלמידים בדבר איכות ההוראה מצביע כי 43% מתלמידי י"א בבתי"ס דוברי ערבית ו-63% בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים בתשע"ג כי המורים מלמדים היטב. מבחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם עולה כי מעט

יותר ממחצית מהתלמידים מדווחים כי המורים מלמדים באופן ברור ומובן לעומת מעט יותר משליש מהם המדווחים כי המורים מלמדים באופן מעניין ואשר מעודד חשיבה והעמקה. פער זה בולט בעיקר בבתי"ס דוברי עברית.

כרבע מתלמידי חט"ע בבתי"ס דוברי עברית דיווחו שהמורים מאפשרים לכל תלמיד להתקדם בקצב שלו, זאת לעומת כשני שלישים מתלמידי חט"ע בבתי"ס דוברי ערבית שדיווחו כך. עוד נמצא כי כ- 40% מתלמידי יו"א בבתי ספר דוברי עברית וכ- 30% בבתי ספר דוברי ערבית מדווחים כי המורים מעבירים את החומר בקצב מהיר מדי עבור הכיתה.

■ **חינוך חברתי ערכי בבית הספר:**

○ **מעורבות חברתית של תלמידים:** התלמידים התבקשו להשיב על סדרה של שאלות אשר עוסקות בהיבטים שונים של החינוך החברתי-ערכי בביה"ס. הנתונים מציגים הבדלים גדולים בין שלבי החינוך השונים. בעוד ש- 70% מתלמידי היסודי דיווחו על מעורבות חברתית, בחט"ב וחט"ע שיעור זה עומד על כמחצית מהתלמידים. באופן כללי, תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו יותר על מעורבות חברתית, בהשוואה לתלמידים במגזר דובר העברית.

○ בנוסף, כשלושה רבעים ויותר מתלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כי שיעורי החינוך והטקסים הנערכים בבית הספר חשובים ומעניינים וכי חשוב להם להשתתף בפעילות התנדבותית. בכיתות ז'ט' ו- יו"א שיעורי התלמידים המדווחים כך נמוכים יותר - בין מחצית לשני שלישים מהתלמידים.

○ **מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית:** כ- 40% מתלמידי יו"א מדווחים כי בביה"ס מעודדים אותם לגלות מנהיגות, להיות מעורבים חברתית ולקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים, כמחצית ציינו כי בביה"ס מעודדים אותם להתנדב וכרבע ציינו כי ביה"ס מעודד אותם להיות חברים בתנועת נוער. תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר כי בביה"ס משקיעים מאמצים לעידוד המעורבות החברתית שלהם בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית. שיעורי התלמידים המדווחים כי בביה"ס מעודדים אותם להתנדב ולקחת חלק בחיים האזרחיים דומים בשני מגזרי השפה.

באופן כללי, המורים דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית. סה"כ כשני שלישים מהמורים דיווחו כך, כאשר שיעור המדווחים נמוך בהרבה בבתי"ס דוברי ערבית.

○ **שעת חינוך:** כמעט כל המחנכים דיווחו שמערכת השעות שלהם כוללת שעת חינוך. שיעורים אלו נותרו גבוהים לאורך השנים, אם כי בתשע"ג נרשמה ירידה קלה, בעיקר בבתי"ס דוברי ערבית. מרבית המחנכים דיווחו שיש להם תכנית מובנית לשעות חינוך, שהם מרוצים מהתכנים שנקבעו עבורה ושהם מעבירים תכנים חברתיים שפותחו על ידם או על ידי מישהו מבית הספר. כשליש מהמחנכים ביסודי וכרבע מהמחנכים בחט"ב מדווחים שבמהלך שעת חינוך הם משלימים תכנים לימודיים שלא הספיקו ללמד במהלך השבוע. לאורך השנים נראית עלייה בדיווח על היגד זה. בנוסף, כשני שלישי מהמחנכים ביסודי וכשליש המחנכים בחט"ב מדווחים על קיום שעת כישורי חיים בכיתתם.

■ **למידה מעבר לשעות הלימודים:**

○ **שיעורי בית:** כ- 70% מהמורים בבתי"ס יסודיים וכמחצית מהמורים בחט"ב מדווחים כי בבית הספר מתקיימים תכנון ותיאום של שיעורי בית. יותר מורים מדווחים כך בבתי"ס דוברי ערבית מאשר בבתי"ס דוברי עברית. המדד מצביע על עלייה מתונה בבתי"ס דוברי ערבית ועלייה קלה בבתי"ס יסודיים דוברי עברית. על פי דיווחי המורים, מרבית שיעורי הבית מיועדים לשינון ותרגול. שיעורים אלו עולים עם השנים.

כשלושה רבעים מתלמידי ה'ו', כמחצית מתלמידי ז'ט' וכ-40% מתלמידי י'א מדווחים כי המורים מקפידים לבדוק את שיעורי הבית. יותר דיווחים נרשמו בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית. לאורך השנים אפשר לזהות בקרב תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' במגזר דוברי הערבית עלייה קלה בדיווחים, כאשר בשאר שלבי הגיל בשני המגזרים נרשמה יציבות או תנודתיות ללא מגמת שינוי ברורה.

מעניין לציין שמרבית התלמידים סברו ששיעורי הבית אכן מסייעים להם להבין את החומר הנלמד (הגם ששיעורי המדווחים כך יורדים עם העלייה בשלבי הגיל): כ-75% בכיתות ה'ו', כ-65% בכיתות ז'ט' וכ-55% בכיתות י'א. יותר דיווחים נרשמו בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.

כמחצית מהתלמידים ביסודי ובחט"ב דיווחו שהכנת שיעורי הבית אורכת בין שעה לשעתיים. כ-40% דיווחו שהם משקיעים פחות משעה בהכנת שיעורי הבית. כ-45% מתלמידי חט"ע דיווחו שהם נוהגים להכין את שיעורי הבית וכ-40% דיווחו שלפעמים הם מכינים שעורים ולפעמים לא.

○ **שיעורים פרטיים:** כ-40% מתלמידי ז'ט' וכשליש מתלמידי ה'ו' מדווחים כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במימון הוריהם, לפחות באחד ממקצועות המיצ"ב. שיעורים גבוהים יותר נרשמו בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית. לאורך השנים ניכרת יציבות בשיעורי המדווחים בכיתות ז'ט', וירידה מתונה ועקבית בכיתות ה'ו'. המקצועות השכיחים ביותר בהם מתקיימים שיעורים פרטיים הם מתמטיקה ואנגלית.

תלמידים בכיתות י'א נשאלו גם הם על הסתייעות בשיעורים פרטיים (אם כי אופן ניסוח השאלות היה שונה ועל כן אין להשוות בין הנתונים⁵). כ-19% מהם דיווחו כי מסתייעים בשיעורים פרטיים באופן קבוע וכ-27% דיווחו שהם מסתייעים בשיעורים פרטיים מידי פעם. שיעורי המסתייעים בשיעורים פרטיים גבוהים יותר בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי עברית. המקצוע השכיח ביותר בעניין זה הוא מתמטיקה.

■ **תרבות בית ספרית תומכת למידה:**

○ **עבודת צוות בביה"ס:** למעלה משלושה רבעים מהמורים בבתי"ס יסודיים, בחט"ב ובחט"ע מדווחים על קיומה של עבודת צוות איכותית בקרב מורי בית ספרם: קיום מפגשי עבודה שיטתיים, שיתוף במידע, תכנון משותף של כלי הערכה ועוד. שיעורים גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית, ומעט גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים בהשוואה לחט"ב. לאורך השנים אפשר לזהות יציבות בנתוני המדד בבתי"ס דוברי עברית ועלייה מתונה בבתי"ס דוברי ערבית.

○ **קהילת למידה של מורים בבית הספר:** למעלה משלושה רבעים מהמורים מדווחים על קיום קהילת למידה של מורים בבית ספרם. שיעורי המדווחים מעט גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית, במיוחד בחט"ב.

○ **תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים:** מרבית המורים, מעל 90% מהמורים ביסודי וחט"ב, מדווחים שבבית הספר קיימת תכנית עבודה לשנה"ל תשע"ג, שנקבעו קדימויות בית ספריות ושהם מכירים אותן ושהם השתתפו בישיבות מעקב אחר ביצוע התוכנית. שיעורי המדווחים על היגדים אלו נותרו יציבים לאורך השנים וכמעט ואין הבדל בין שני מגזרי השפה ושני שלבי הגיל בנושא זה. בנוסף, כשלושה רבעים מהמורים ביסודי וכשני שלישים מהמורים בחט"ב ובחט"ע דיווחו שבבית הספר מתקיים תהליך של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה.

⁵ בכיתות ה'ט' חושב המדד המסכם כשיעור התלמידים המקבלים שיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות מתוך ארבעת מקצועות המיצ"ב (בהתבסס על 4 היגדים), ואילו בכיתות י'א נשאלו התלמידים ישירות האם ובאיזה היקף הם מסתייעים בשיעורים פרטיים ככלל. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ג

- o **פיתוח וקידום מקצועי של מורים:** שיעורי הדיווחי על פיתוח וקידום מקצועי של מורים עומד על כשני שלישים ביסודי ועל כמחצית מהמורים בחט"ב ופחות ממחצית בחט"ע. מורים בבתי"ס יסודיים דוברי עברית דיווחו על המדד בשיעור גבוה יותר משני שלבי החינוך האחרים, בעוד שמורים בחט"ע בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו על המדד בשיעור נמוך יותר מיסודי וחט"ב.
- o רק כ- 60% ממורי היסודי ופחות ממחצית מורי חט"ב דיווחו שמאז תחילת השנה המנהל שוחח אתם על הלמידה שלהם בהשתלמויות. בנוסף, כ- 70% ממורי היסודי ו- 63% ממורי חט"ב מדווחים שהמנהל מעודד אותם לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדו בהשתלמויות. מרבית המורים, 90% ביסודי ו- 75% בחט"ב מדווחים כי מתחילת השנה הם קיבלו משוב פדגוגי מהמנהל. ההבדל בין שלבי החינוך בנושאים אלו נובע בעיקר מבתי"ס דוברי עברית.
- o **הובלה פדגוגית של המנהל:** שיעור הדיווחים ביסודי על המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" עומד על 82% בשנתיים האחרונות. בחט"ב ובחט"ע שיעורי הדיווח עומדים על כ- 70%. בעוד שביסודי ובחט"ע לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח בין מורים מבתי ספר דוברי עברית למורים דוברי ערבית הרי שבקרב מורי חט"ב, נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב מורים מבתי ספר דוברי ערבית.
- o שיעורי המדווחים שהמנהל מוביל תהליך של זיהוי ומתן מענה לצורכי הלמידה והפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר עומד על כ- 80% ביסודי ועל כשני שלישים מהמורים בחט"ב. בנוסף, כשני שלישים מהמורים בחט"ע דיווחו על פעילות המנהל לקידום הפיתוח המקצועי אצל כל מורה.
- o **מנהיגות ושיתוף מצד המנהל:** מרבית המורים (כ- 90% ביסודי וחט"ב, וכ- 80% בחט"ע) דיווחו על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל, בשני מגזרי השפה וללא שינוי ניכר בהשוואה לתשע"ב. שיעור הדיווח הגבוה ביותר (כ- 98% ביסודי וחט"ב) נרשם בהקשר של קיום ישיבות מליאה בנושאים פדגוגיים, אולם שיעור זה עומד רק על כ- 70% בחט"ע.

אקלים בית ספרי

1. שביעות רצון

הפרק הראשון של חלק האקלים בדו"ח זה עוסק בסוגיה הבסיסית של תחושת שביעות הרצון ותחושת השייכות של תלמידים ושל מורים למוסד בו הם לומדים או עובדים. המדדים וההיגדים שיוצגו בפרק זה מביאים בפני הקורא תמונה של התחושות הכלליות בקרב תלמידים ומורים: האם הם שמחים ואוהבים לבוא לבית הספר ולשהות בו? האם הם חשים שנעשים מאמצים כדי שיהיה להם טוב ונעים בבית הספר?

לשביעות הרצון ולתחושות הכלליות נודעת חשיבות, אולם זוהי ודאי איננה התמונה כולה ולא בהכרח התמונה החשובה ביותר, וחשוב לבחון גם היבטים נוספים של האקלים החברתי והסביבה הפדגוגית בבית ספר נתון, כמו גם במערכת כולה (כפי שאמנם מבקש להראות הדו"ח הנוכחי).

1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת פרק זה מוצגים דיווחי התלמידים לגבי שביעות הרצון שלהם והשתייכותם לבית הספר. כאמור, התחושות הכלליות של התלמידים הן חשובות כמובן לכשעצמן, אולם לצורך פרשנות הנתונים אין להסתפק רק בהן אלא יש לבחון את מכלול הדיווחים של התלמידים על אודות היבטים שונים של התפיסות, החוויות והמחשבות של התלמידים, אשר יוצגו בפרקים הבאים. השאלות בהן עוסק תת פרק זה: האם באופן כללי לתלמידים טוב בבית הספר? האם הם אוהבים/נהנים לשהות בו? האם הם היו מעוניינים לעבור לבית ספר אחר, אילו הדבר היה תלוי בהם?

נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (כיתות ה'–ו'), חט"ב (כיתות ז'–ט') וחט"ע (כיתות י'–י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח–תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר
א. "אני אוהב להיות בבית הספר"
ב. "גם אילו הייתי יכול, לא הייתי עובר לבית ספר אחר"
ג. "טוב לי בבית הספר"

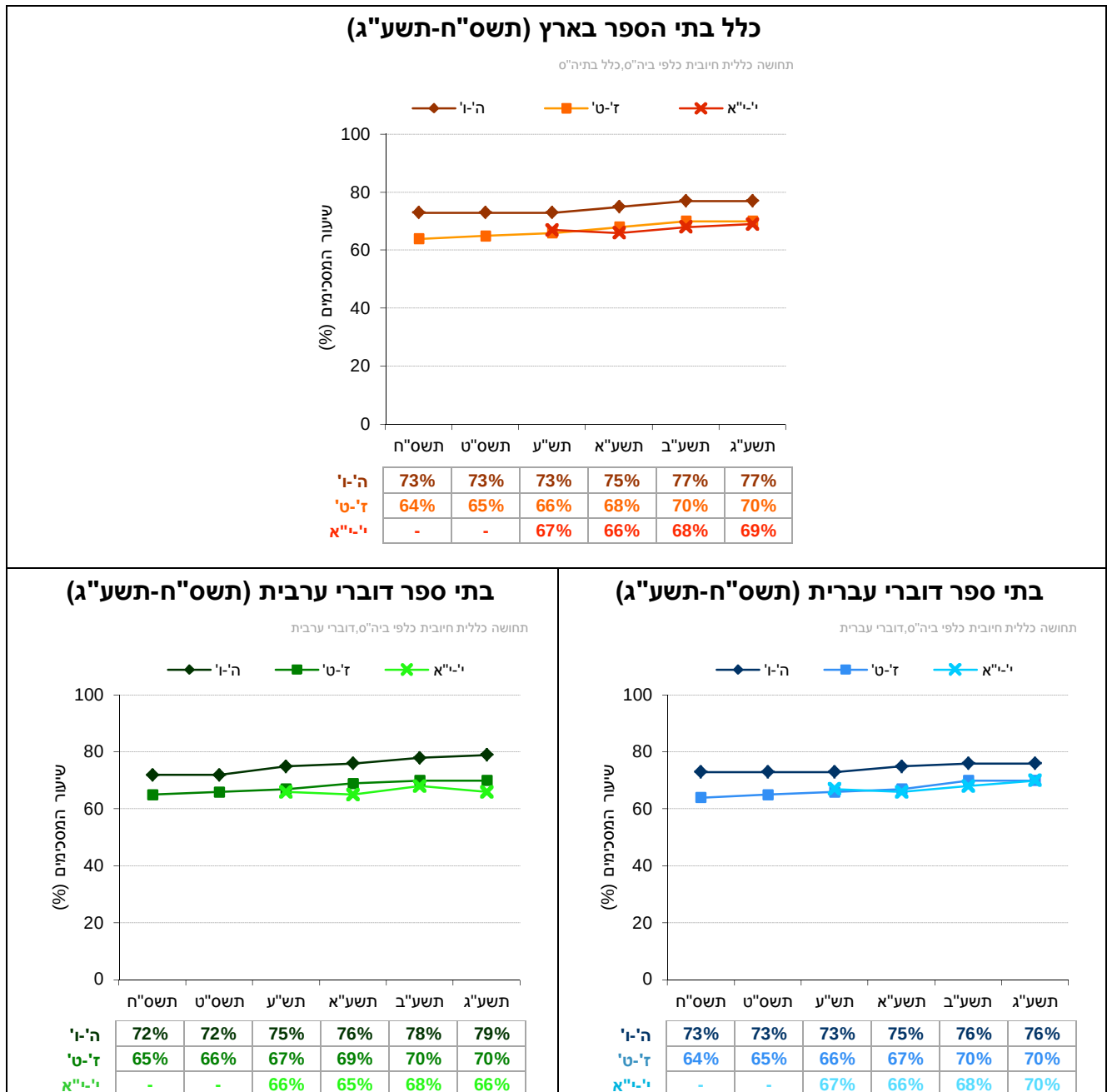
* נוסח היגד זה בשאלון היה "אילו הייתי יכול, הייתי עובר לבית ספר אחר". לצורך הדיווח בדוח זה ההיגד נוסח מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 1 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר בקרב התלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

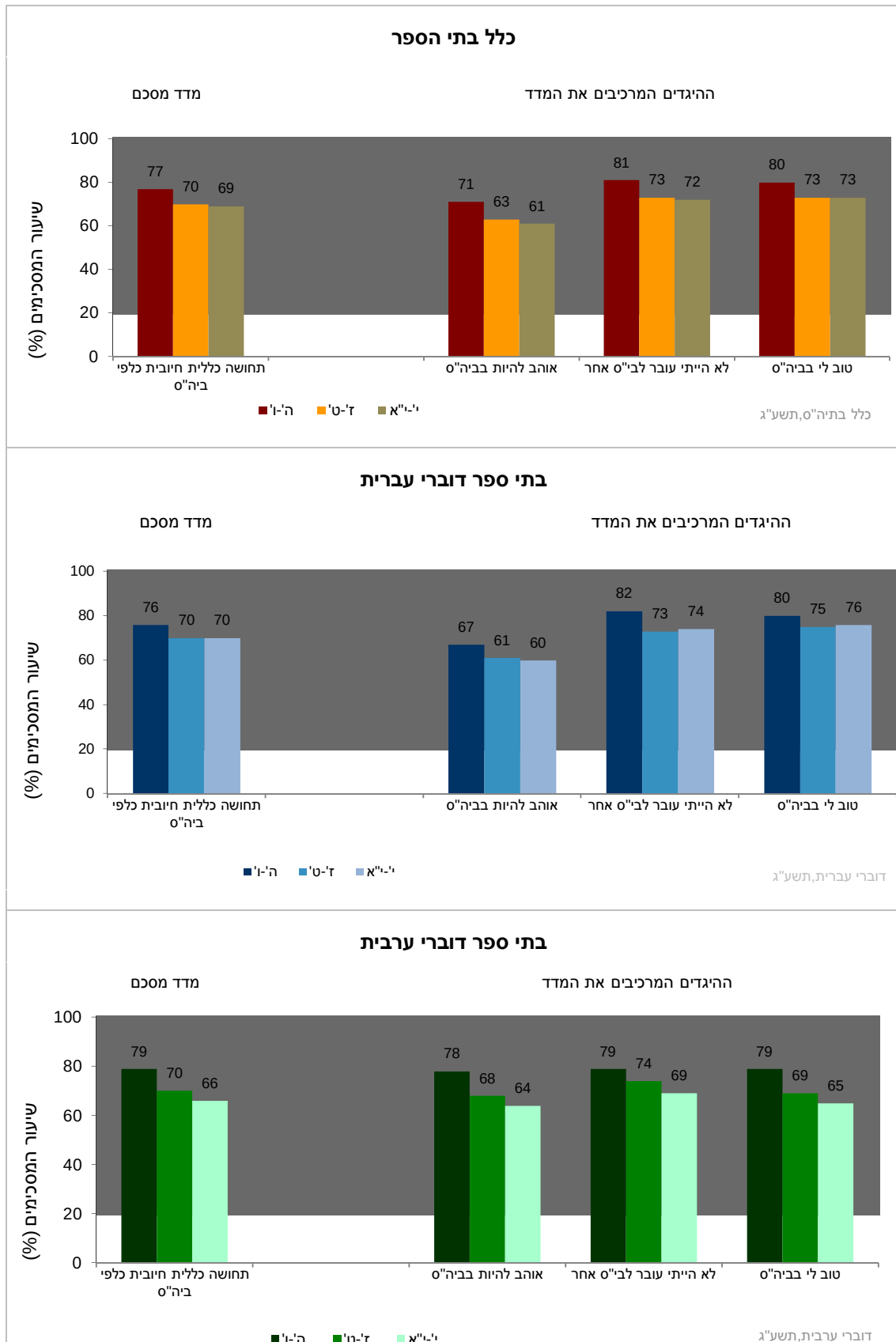
תרשים 1: דיווחי תלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 2 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר'נספח 2).

תרשים 2: דיווחי התלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגדר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

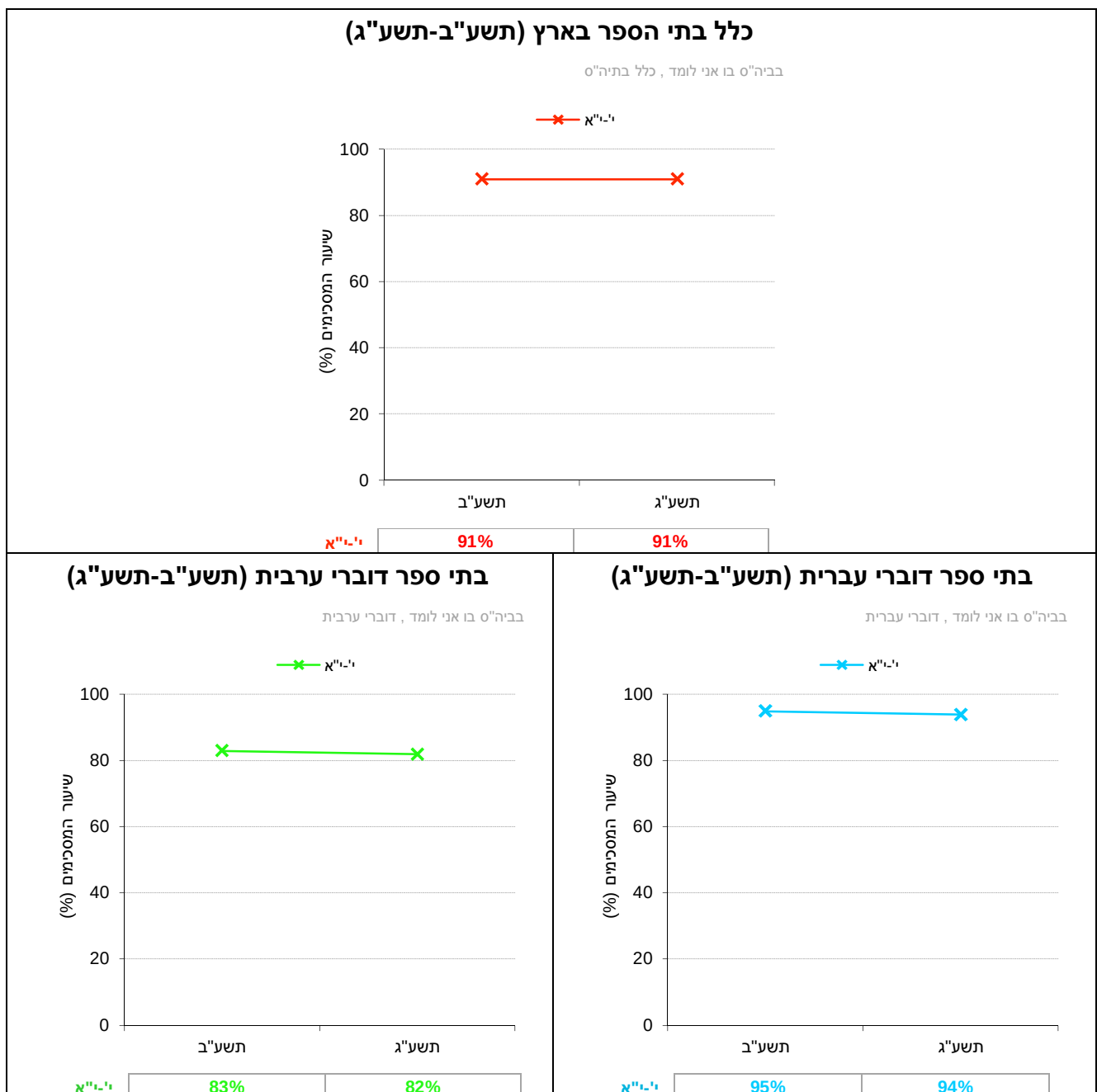
1.2. עמדות כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם אשר הוצגו לעיל, תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על השאלה "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?". לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת מארבע אפשרויות תשובה: "בבית הספר בו אני לומד"; "בבית ספר אקסטרוני"; "בבית ספר שאינו אקסטרוני" ו-"אעזוב את בית הספר". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אסיים את הלימודים בבית הספר שבו אני לומד כעת", בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי"ס, בתי"ס דוברי עברית ובתי"ס דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 3: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אסיים את הלימודים בבית ספר בו אני לומד" בשנים תשע"ב-תשע"ג

לוח 1: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "לפי דעתך, באיזה בי"ס תסיים את לימודיך?" (תשע"ג)

לפי דעתך, באיזה בי"ס תסיים את לימודיך?	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בבית הספר בו אני לומד	91%	94%	82%
בבית ספר אקסטרני	5%	3%	10%
בבית ספר שאינו אקסטרני	3%	2%	6%
אעזוב את בית הספר	1%	1%	3%

1.3. שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "שביעות רצון של המורים מבית הספר" מבקש לבחון את מידת שביעות רצונם של המורים מהעבודה בבית הספר ומהתנהלות בית הספר, על-פי דיווחיהם.

נתונים אלו נאספו בשנים תשס"ח-תשע"ג בקרב מורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י"י-א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך (יסודי, חט"ב וחט"ע), בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שביעות הרצון של המורים מבית הספר
שביעות רצון מהעבודה בבית הספר
א. "אתה שבע רצון מעבודתך כמורה"
ב. "אתה לא חש שהתעייפת מעבודת ההוראה"
ג. "אתה לא חש שמוטל עלייך עומס עבודה כבד מדי"
שביעות רצון מהתנהלות בבית הספר
א. "אתה שבע רצון מהתנהלות בית הספר"
ב. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלתלמידים יהיה נעים לשהות בו"
ג. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלמורים יהיה נעים לשהות בו"
ד. "בבית הספר משתדלים ליצור תנאים שיאפשרו לי להצליח בעבודתי"

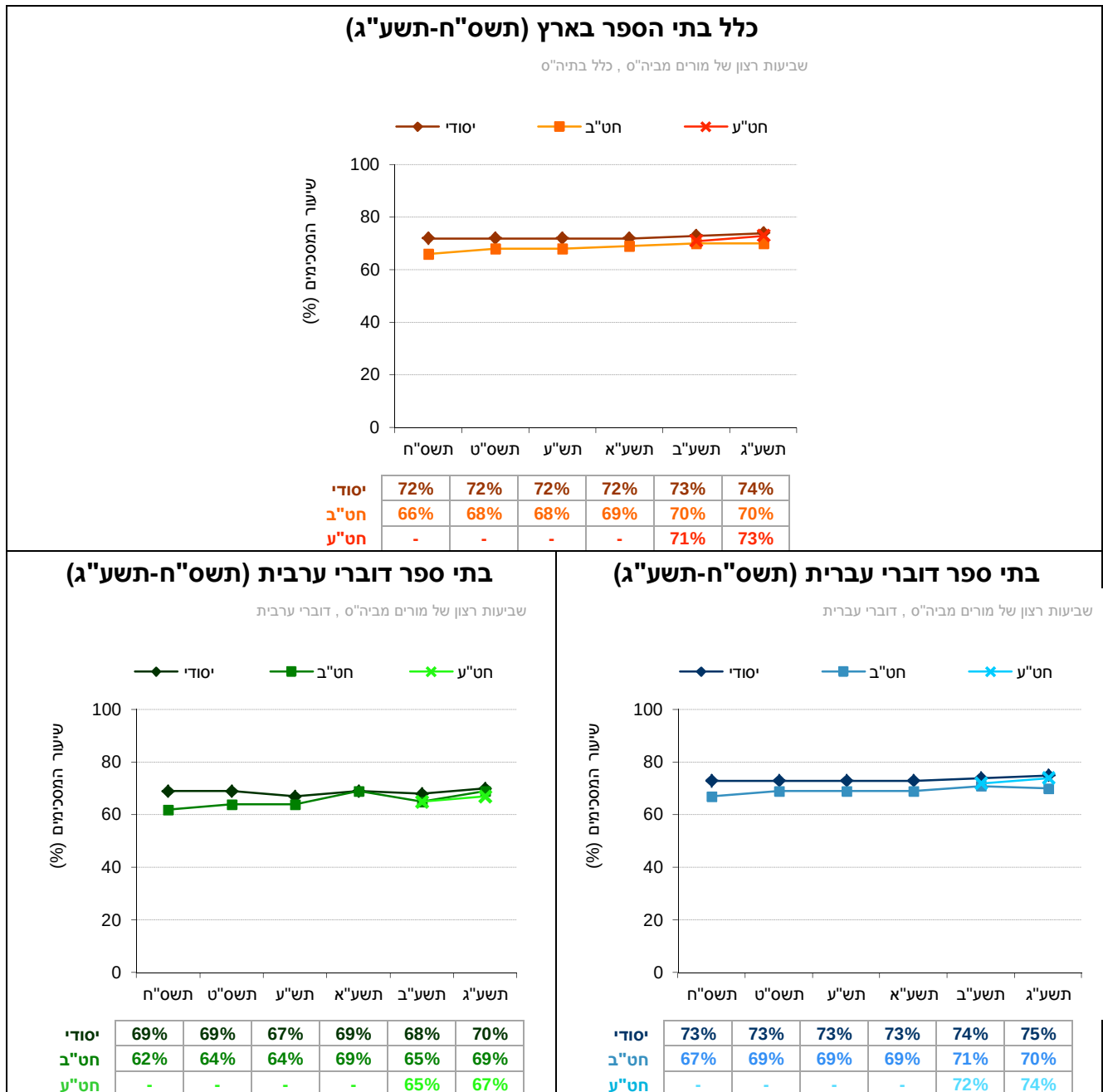
* נוסח ההיגדים האלה בשאלון היה "אתה חש שהתעייפת מעבודת ההוראה" ו"אתה חש שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי". לצורך הדיווח הם נוסחו מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד יסקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 4 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של מורים מבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

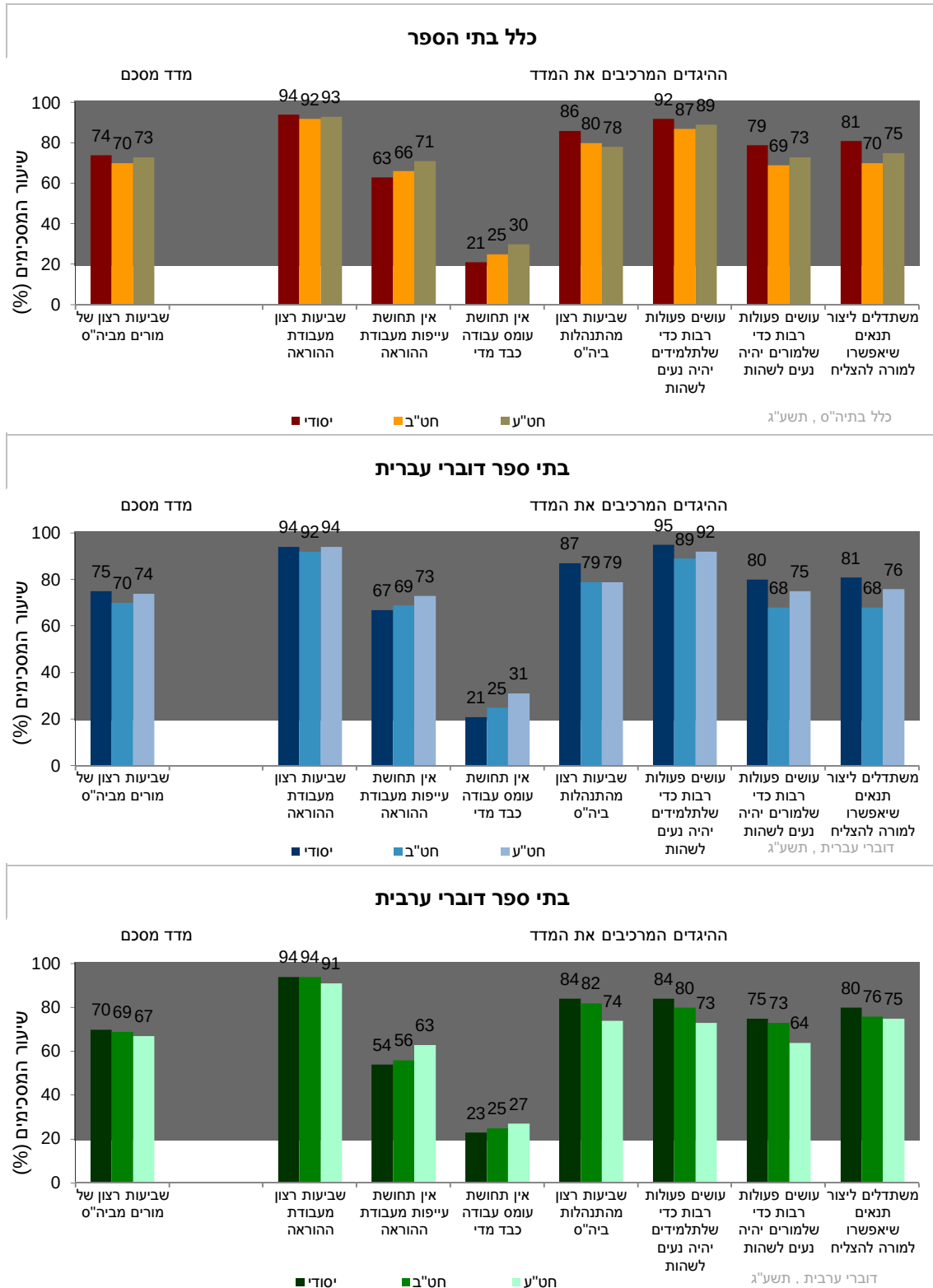
תרשים 4: דיווחי המורים על מידת שביעות רצונם מבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 5 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות רצון של המורים מבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

תרשים 5: דיווחי המורים על מידת שביעות רצון מבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ג)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 1-5 ולוח 1:

תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מבט כללי בנתונים מגלה כי מרבית התלמידים (כשני שלישים ועד כ-80%) מדווחים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. שיעור התלמידים המדווחים על תחושה חיובית גבוה יותר בקרב תלמידי כיתות ה'ו' בהשוואה לתלמידי ז'ט' ולתלמידי י'ו-א.
- בחינת המגמה בשנים תשס"ח-תשע"ג מגלה כי שיעור התלמידים המדווחים על תחושה חיובית עלה במעט במהלך השנים. מגמה זו של שיפור מאפיינת את שכבות ה'ו' ו-ז'ט. ייתכן שמגמת שיפור מסתמנת בין תשע"ב לתשע"ג בשכבות י'ו-א, אולם יש להמשיך ולעקוב אחר המדד בשנים הבאות.
- ככלל, שיעורי המדווחים על תחושה כללית טובה דומים למדי בבתי"ס דוברי עברית ובבתי"ס דוברי ערבית, אם כי מגמת השיפור בולטת מעט יותר בקרב דוברי הערבית. עוד כדאי לשים לב כי שיעור התלמידים בשכבות ה'ו' בבתי ספר דוברי ערבית המדווחים על תחושה כללית טובה גבוה יותר משיעורם בקרב דוברי העברית, בעוד שבקרב תלמידי שכבות י'ו-א נרשם דפוס הפוך.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד עולה כי הרוב הגדול של התלמידים מדווחים שטוב להם בביה"ס, שהם לא היו רוצים לעבור לבי"ס אחר וכי הם אוהבים להיות בביה"ס (אם כי שיעור המדווחים כי מסכימים עם ההיגד האחרון – מעט נמוך יותר מהשניים האחרים).

עמדות כלפי בית הספר לפי דיווחי תלמידים (חט"ע): היכן התלמידים חושבים שיסיימו את לימודיהם?

- באופן כללי, הרוב הגדול של תלמידי כיתות י'ו-א סבורים/מאמינים כי יסיימו את לימודיהם בבית הספר בו הם לומדים (91%), כאשר היתר סבורים שיסיימו לימודיהם בבי"ס אקסטריני (5%), בבי"ס אחר שאינו אקסטריני (3%) או שכלל לא יסיימו את לימודיהם בביה"ס (1%).
- הבדלים ניכרים נרשמו בהשוואה בין שני מגזרי השפה, כאשר כ-94% מהתלמידים בבתי"ס דוברי עברית סבורים כי יסיימו את לימודיהם בבית הספר בו הם לומדים, לעומת 82% בלבד מהתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית. בקרב דוברי הערבית 10% סבורים שיסיימו לימודיהם בבי"ס אקסטריני ו-3% סבורים שכלל לא יסיימו לימודיהם.
- לא נרשמו הבדלים של ממש בדיווחי התלמידים בין השנים תשע"ב ותשע"ג.

שביעות הרצון של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע):

- עיון כללי בתרשימים מגלה כי מרבית המורים שרואיינו (מעל 70%) מדווחים כי הם חשים שביעות רצון מעבודתם כמורים, מעבודתם בביה"ס ומהתנהלות ביה"ס.
- שיעור המורים המדווחים כי הם שבעי רצון מעט גבוה יותר בבתי"ס יסודיים ובחט"ע, בהשוואה לחטיבות הביניים.
- שיעורי המורים המדווחים כי הם שבעי רצון מעט גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית, בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית.
- במשך השנים ניכרת יציבות בשיעורי המורים בבתי"ס יסודיים המדווחים על רמה גבוהה של שביעות רצון, גם בקרב דוברי העברית וגם בקרב דוברי הערבית. בחטיבות הביניים ניכר שיפור קל לאורך השנים. בשנתיים בהן נסקרו מורי חט"ע לא ניכר שינוי של ממש ברמת שביעות הרצון.
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד (נתוני תשע"ג) עולה כי באופן כללי מרבית המורים מביעים שביעות רצון מעבודת ההוראה (מעל 90%), מהתנהלות ביה"ס (כ-80%) ומהמאמצים המושקעים ביצירת תנאים מתאימים להוראה ולמידה (בין 70% ל-90%). לעומת זאת, רק כרבע מהמורים (21% ביסודי, 25% בחט"ב ו-30% בחט"ע) מדווחים שאינם חשים עומס רב בעבודה.
- עוד מהתבוננות בנתוני ההיגדים, בהשוואה עפ"י שלבי חינוך עולה, כי מורים המלמדים בבתי"ס יסודיים מדווחים בשיעורים גבוהים יותר ממורים בחט"ב ובחט"ע על שביעות רצון מהתנהלות ביה"ס ומהמאמצים המושקעים ביצירת תנאים מתאימים להוראה ולמידה. מגמה שונה נרשמה בכל הנוגע לתחושת עומס ועייפות: פחות מורים בחט"ע וחט"ב מדווחים על עומס ועייפות ממורים ביסודי. דפוס זה ניכר יותר בבתי"ס דוברי עברית.

2. יחסים בינאישיים בין באי בית הספר

לאחר שבחנו תחושות כלליות של שביעות רצון ושייכות בקרב מורים ותלמידים, נעסוק בפרק זה ביחסים הבינאישיים בין באי בית הספר: המורים, התלמידים (הפרק הבא יעסוק ביחסים עם ההורים). בעוד שתחושות של שביעות רצון הן חשובות אך לא בהכרח קשורות להצלחה במישור הפדגוגי ובמישור של הישגים לימודיים, הרי שיחסים בין אישיים חיוביים במשולש שבין תלמידים, מורים והורים הם תנאי חשוב לתפקוד בית ספרי מיטבי גם במישורים אלו.

2.1 יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים

בתת פרק זה מוצגים ממצאים מדיווחי תלמידים ומורים על מערכת היחסים ביניהם, יחסים אשר מהווים את התשתית עליה נבנים תהליכי ההוראה והלמידה.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים" לפי דיווחי תלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בהמשך מוצגים היגדים על אודות "נגישות וזמינות המורים וההנהלה" לפי דיווחי תלמידים בחט"ע. בחלק השלישי של תת הפרק מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים" לפי דיווחי תלמידים ביסודי וחט"ב. לבסוף מוצגים דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב על אודות "פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים".

2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת פרק זה מוצגים ממצאים באשר לתחושות התלמידים בסוגיה: האם הם חשים אכפתיות מצד צוות בית הספר? האם הם חשים שיש להם למי לפנות כאשר הם זקוקים לסיוע ולתמיכה מצוות ביה"ס? האם הם מקבלים את התמיכה והסיוע גם בהקשר הלימודי וגם בהקשר האישי/רגשי/חברתי?

נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי, חט"ב וחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

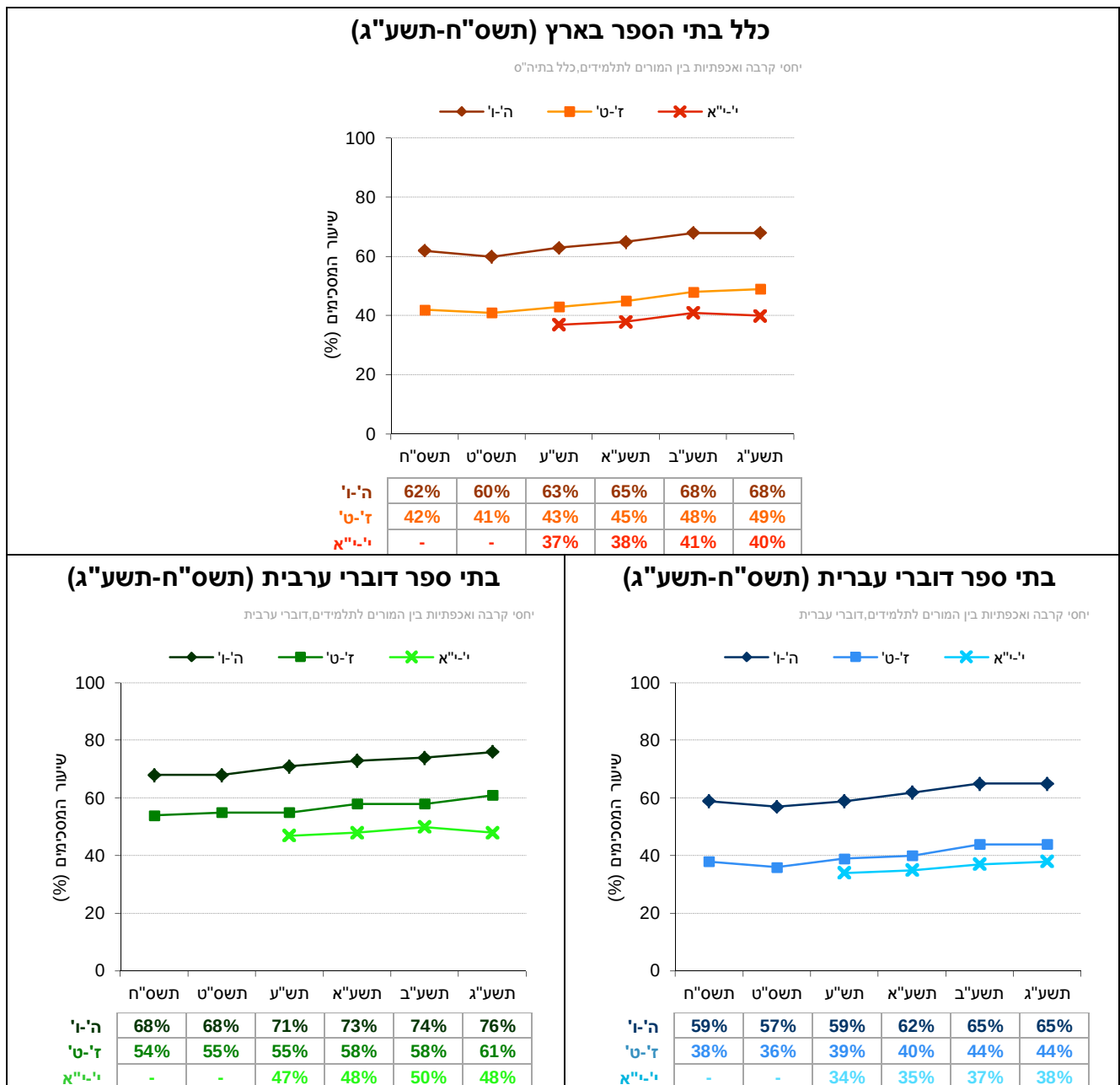
מדד מסכם: יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים
א. "יש לי יחסים קרובים וטובים עם רוב המורים שלי"
ב. "כשעצב לי או כשרע לי, אני מרגיש נוח לדבר על זה עם מישהו מהמורים שלי"
ג. "לרוב המורים אכפת ממני וממה שקורה לי ולא רק בקשר ללימודים"
ד. "לרוב המורים חשוב מאד לדעת איך אני מרגיש בבית הספר ובכלל"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 6 מוצגים נתונים על המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

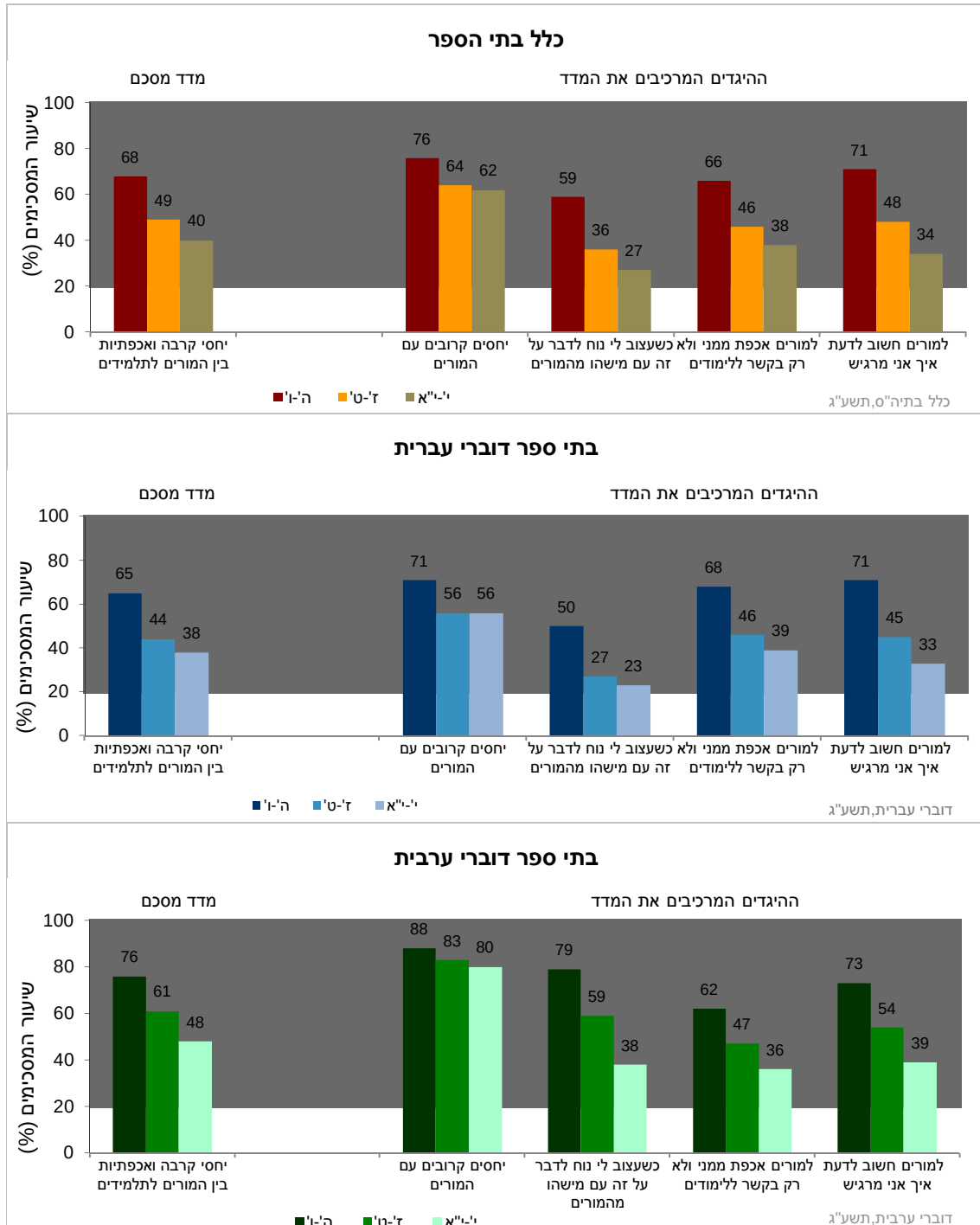
תרשים 6: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 7 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראונספח 2).

תרשים 7: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

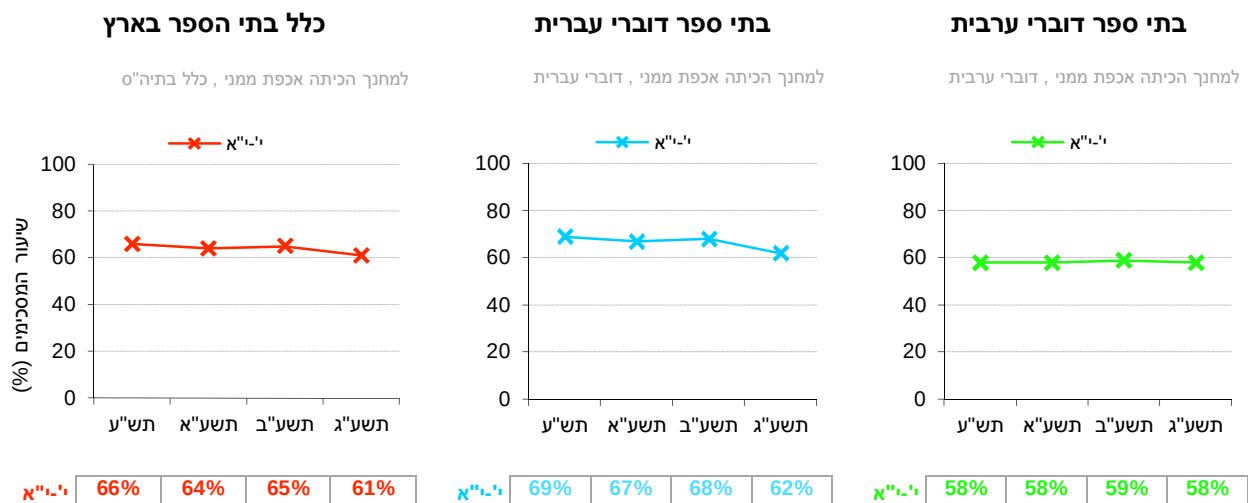
2.1.2 נגישות זמינות המורים וההנהלה – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים הכלליים שהופנו לתלמידים בכל שלבי הגיל, תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על היגדים נוספים העוסקים ביחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים (בנושא זה לא חושב מדד מסכם). מטרתם של היגדים אלו הייתה לבחון היבטים שונים של מערכת היחסים בין התלמידים לבין צוות בית הספר שיש בהם עניין ייחודי בהקשר של שכבות הגיל הבוגרות יותר: יחסים בין התלמידים למחנך, יחסים עם הנהלת ביה"ס וקיומה של כתובת שאפשר לפנות אליה לצורך ייעוץ לימודי ואישי. להלן פירוט ההיגדים בנושא זה, כפי שהם מוצגים בשאלון:

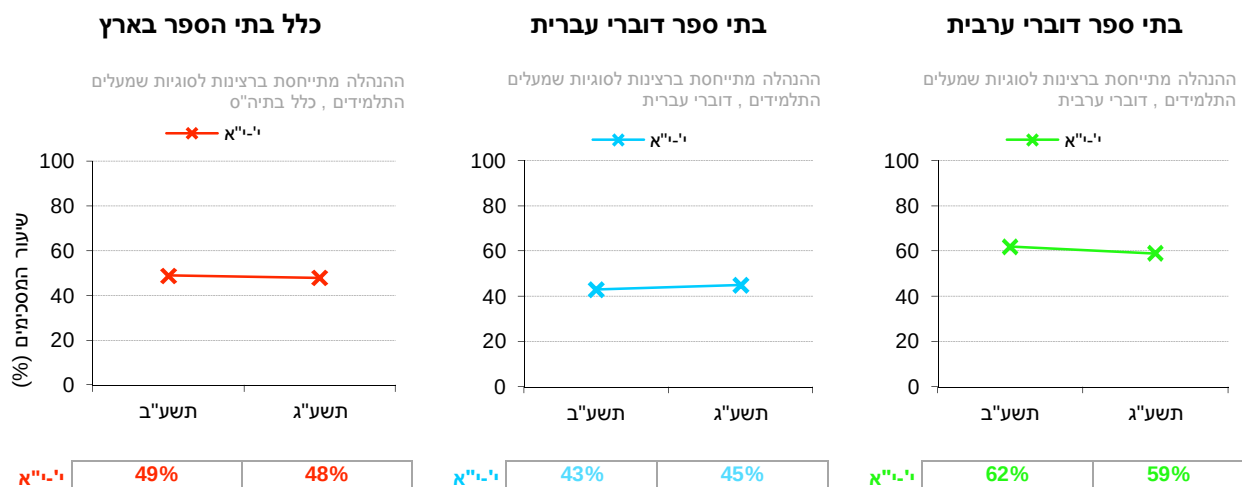
ללא מדד מסכם: נגישות זמינות המורים וההנהלה
א. "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים"
ב. "ההנהלה מתייחסת ברצינות לסוגיות שמעלים התלמידים"
ג. "כשאני צריך להתייעץ בנושא לימודי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם"
ד. "כשאני צריך להתייעץ בנושא אישי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם"

השוואה בין שנים של היגדים (תש"ע-תשע"ג)

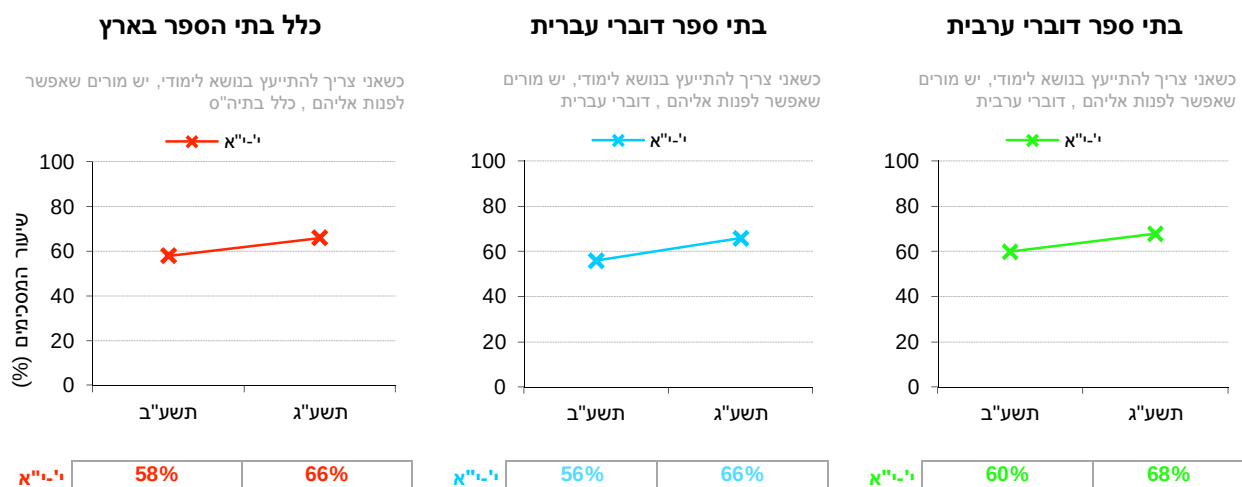
תרשים 8: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים" בשנים תש"ע-תשע"ג

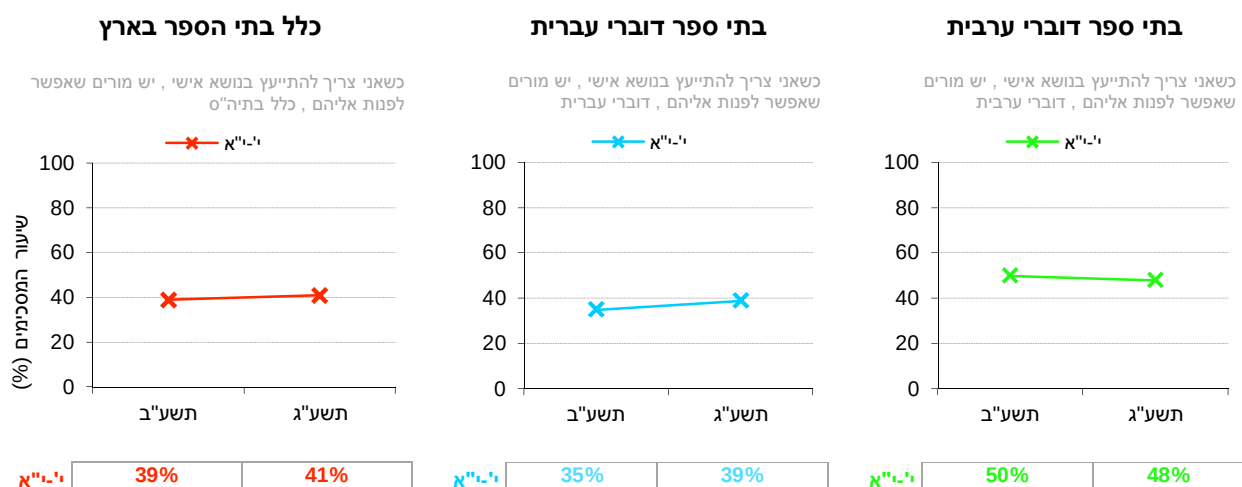
תרשים 9: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההנהלה מתייחסת ברצינות לסוגיות שמעלים התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 10: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "כשאני צריך להתייעץ בנושא לימודי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 11: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "כשאני צריך להתייעץ בנושא אישי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם" בשנים תשע"ב-תשע"ג

2.1.3 יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה התלמידים חווים את יחס המורים אליהם כמתאפיין בכבוד ובהוגנות, על פי דיווחיהם. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט').

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון (היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י"א-י"ג):

מדד מסכם: יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים
הוגנות
א. "בבית הספר שלי המורים מתייחסים לתלמידים באופן הוגן"
ב. "אין תלמידים בכיתה שהמורים מעדיפים אותם על פני תלמידים אחרים"
ג. "אין בכיתה שלי תלמידים, שלא משנה מה הם יעשו המורים תמיד יתייחסו אליהם יפה"***
יחסי כבוד
ד. "רוב המורים בבית הספר מתנהגים בכבוד כלפי התלמידים"
ה. "רוב המורים מכבדים את מה שאני חושב ומרגיש"
ו. "אין בבית הספר מורים שמתייחסים בזלזול למה שהתלמידים אומרים"****

* נוסח היגד זה בשאלון היה "יש תלמידים בכיתה שהמורים מעדיפים אותם על פני תלמידים אחרים", ולצורך הדיווח בדוח נוסח מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

** נוסח היגד זה בשאלון היה "יש בכיתה שלי תלמידים, שלא משנה מה הם יעשו המורים תמיד יתייחסו אליהם יפה", ולצורך הדיווח בדוח נוסח מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

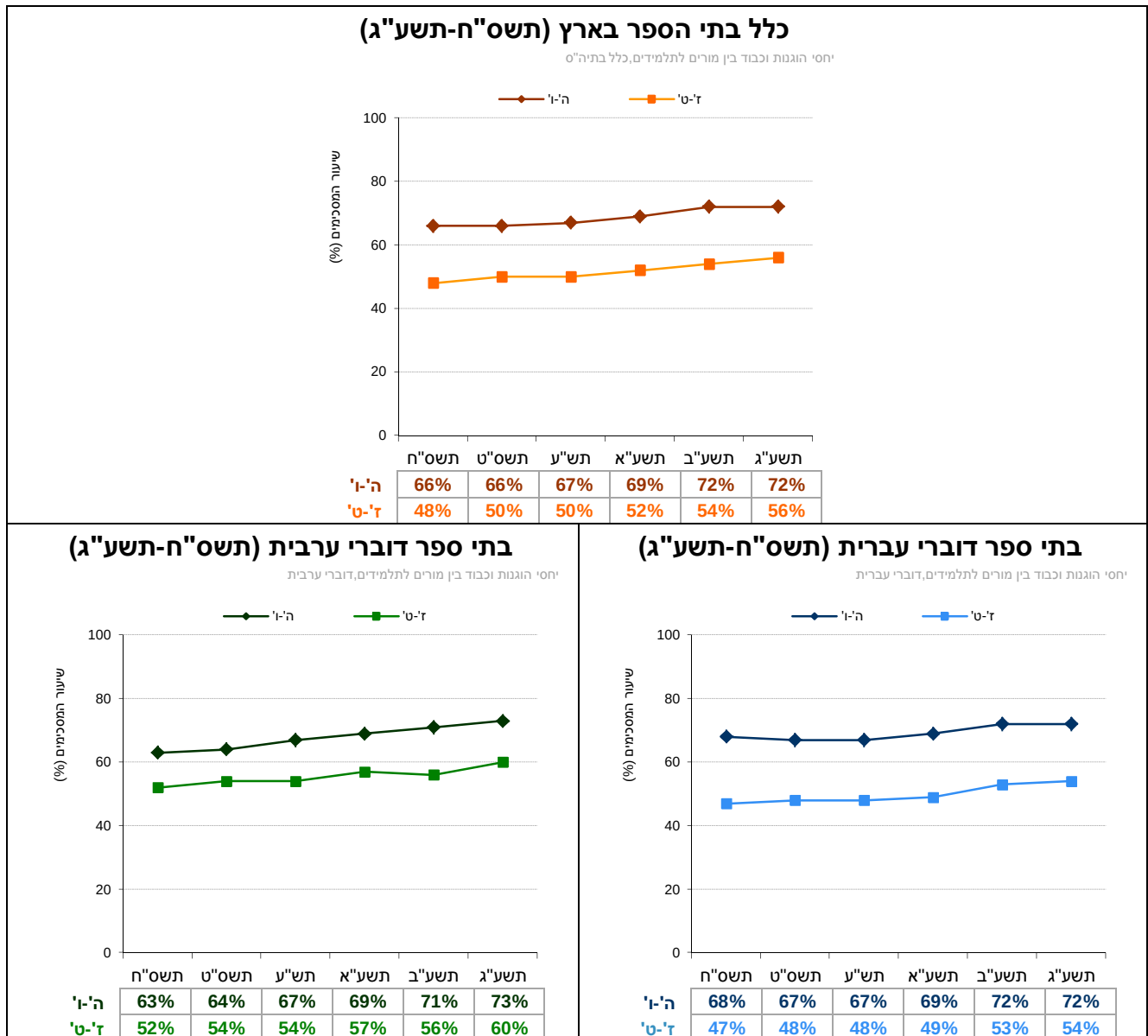
*** נוסח היגד זה בשאלון היה "יש בבית הספר מורים שמתייחסים בזלזול למה שהתלמידים אומרים", ולצורך הדיווח בדוח נוסח מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 12 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

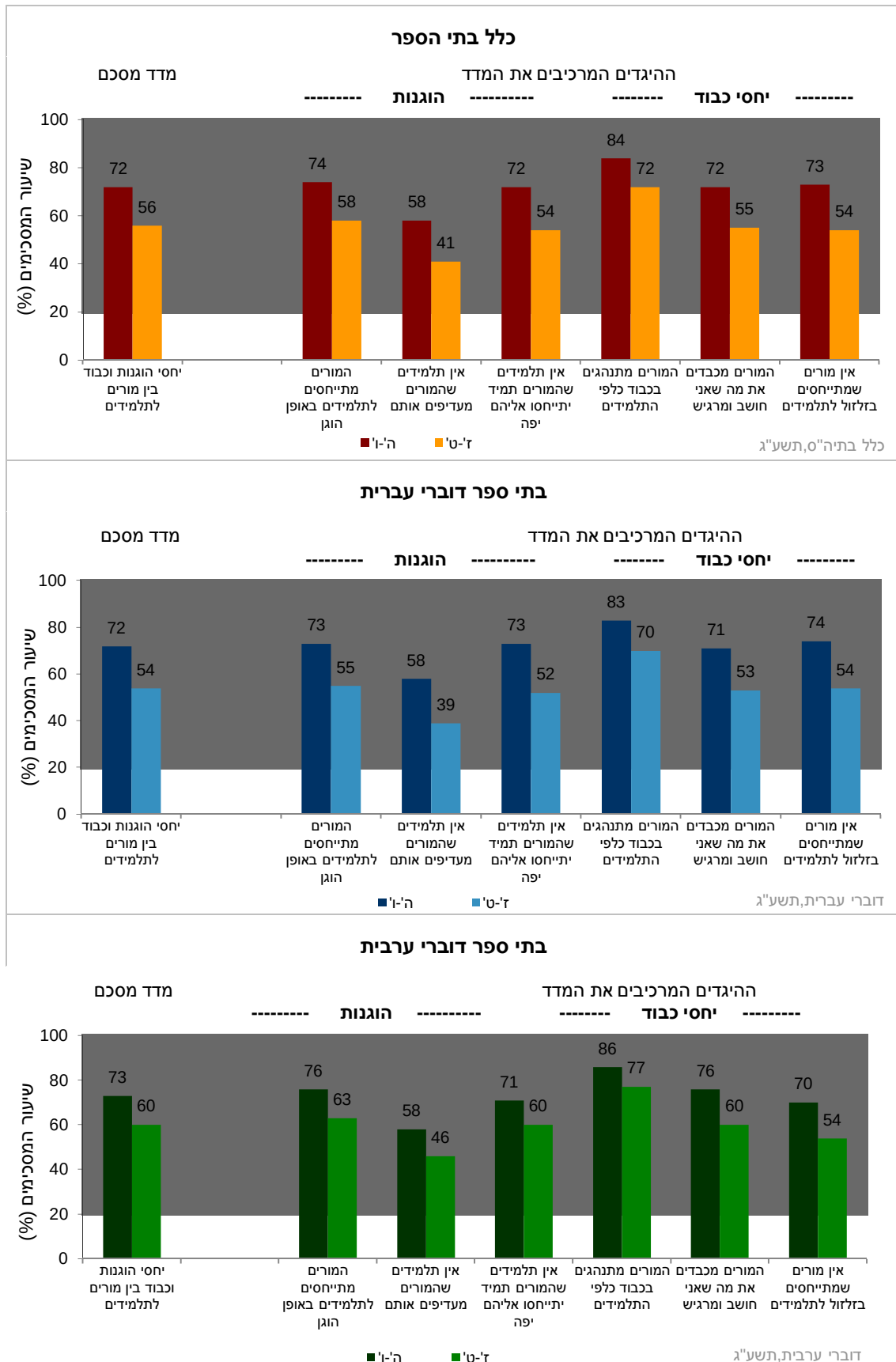
תרשים 12: דיווחי התלמידים על יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 13 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 13: דיווחי התלמידים על יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

2.1.4 פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

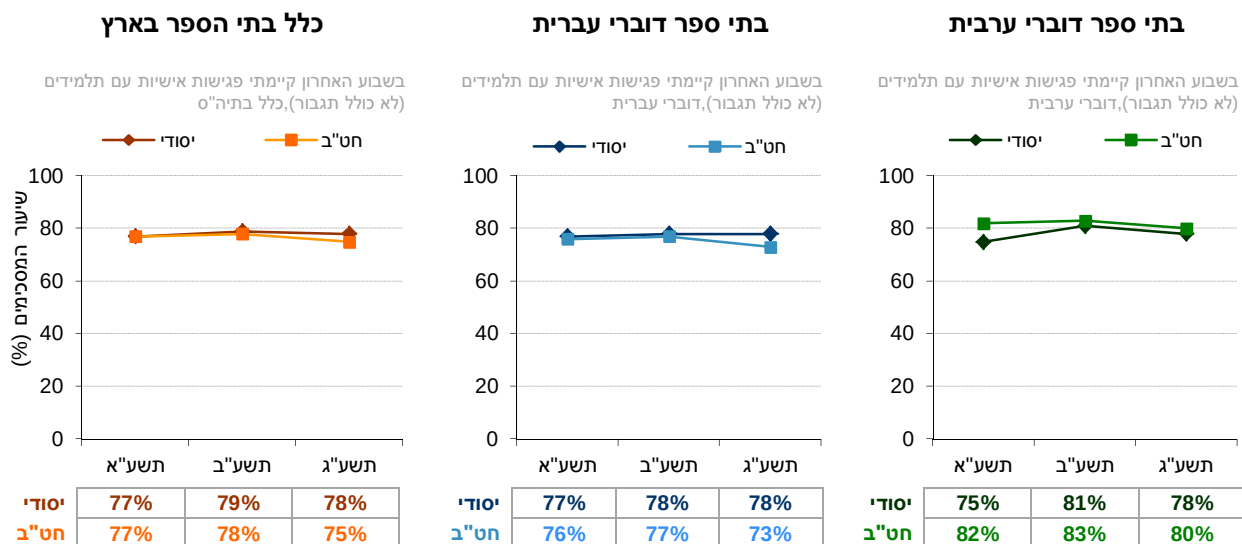
בתת פרק זה מוצגים דיווחי מורים בשלבי חינוך יסודי וחט"ב על אודות פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים. קיומן של פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידיהם היא קרוב לוודאי עדות למאמץ שמשקיעים בתי הספר בקידום היחסים החיוביים בין מורים לתלמידים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים
א. "בשבוע האחרון קיימתי פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)"
ב. "במערכת השעות שלי יש שעות ייעודיות לפגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)"

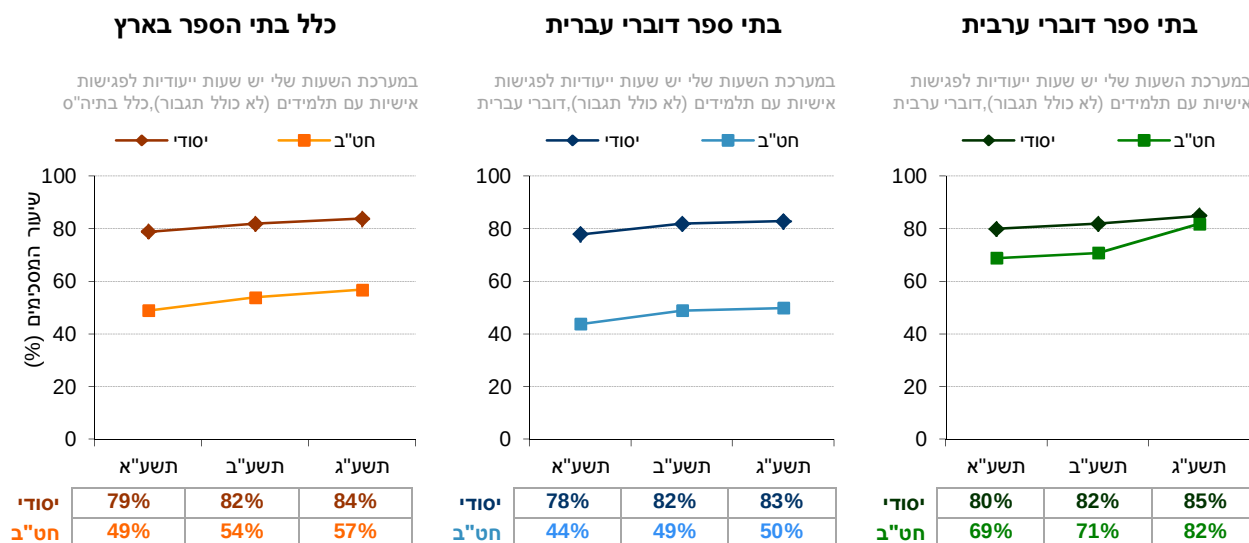
השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

בתרשים 14 מוצגים נתונים על שיעור המורים שקיימו פגישות אישיות עם תלמידים בשבוע האחרון (לא כולל תגבור), ועל שיעור המורים המדווחים על קיום שעות ייעודיות במערכת השעות לפגישות אישיות עם תלמידים. הנתונים מוצגים בעבור שנה"ל תשע"א-תשע"ג לפי שלבי חינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 14: דיווחי המורים על ההיגד: "בשבוע האחרון קיימתי פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 15: דיווחי המורים על ההיגד: "במערכת השעות שלי יש שעות ייעודיות לפגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)" בשנים תשע"א-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 15-6:

יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים ותלמידים לפי דיווחי תלמידים (יטודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, התבוננות בנתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" מגלה כי יותר משני שלישים מתלמידי ה'ו' מדווחים כי הם חשים ביחסי קרבה ואכפתיות מצד מוריהם (68%), לעומת פחות ממחצית מתלמידי ז'ט' (49%) ומתלמידי י'י"א (40%).
- מנתוני המדד המסכם עולה כי שיעורי התלמידים המדווחים על יחסי קרבה ואכפתיות עם המורים גבוהים יותר בשלבי הגיל הצעירים בהשוואה לשלבי הגיל הבוגרים יותר. עוד עולה כי שיעורי המדווחים בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים יותר מהשיעורים בבתי ספר דוברי עברית (בכל שלבי הגיל).
- בהשוואה בין נתוני המדד המסכם לאורך השנים, ניכרת עלייה בשיעור התלמידים המדווחים על יחסים של קרבה ואכפתיות בינם לבין מוריהם. מגמה זו נמצאה בכל שלבי הגיל, גם בבתי ספר דוברי עברית וגם בבתי ספר דוברי ערבית (למעט שיעור המדווחים בקרב תלמידי חט"ע בבתי ספר דוברי ערבית, אשר נותר יציב יחסית לאורך השנים).
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד, ניתן ללמוד כי בעוד שההערכה הכללית של היחסים בין המורים לתלמידים היא חיובית למדי ("יש לי יחסים קרובים עם המורים שלי"), הרי שבהיגדים הבודקים קשר ואכפתיות ברמה האישית/רגשית - שיעורי המסכימים נמוכים יותר. השיעור נמוך יותר במיוחד בשכבות הגיל הגבוהות; כך, לדוגמה, כרבע בלבד מתלמידי י'י"א מדווחים כי הם מסכימים עם ההיגד "כשעצוב לי או כשרע לי אני מרגיש נוח לדבר על זה עם מישהו מהמורים שלי".

נגישות וזמינות המורים וההנהלה לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

א. קשר אישי עם המחנכים (חט"ע)

- בבדיקת ממצאי ההיגד הבודק את תחושת האכפתיות שהתלמידים חווים מצד המחנכים בנושאים שאינם לימודיים, נמצא כי 61% מהתלמידים חשים כי אכן מתקיימים יחסי קרבה ואכפתיות בינם לבין המחנך (שיעורים מעט גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית, בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית: 62% לעומת 58%, בהתאמה).
- שיעורי המדווחים נמוכים מעט ביחס לתשע"ב, בעיקר בשל הירידה בשיעור המסכימים עם ההיגד בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי עברית.
- מעניין לציין כי שיעור המסכימים עם היגד זה גבוה במידה ניכרת משיעורי המסכימים עם ההיגד הבוחן את תחושת האכפתיות שהתלמידים חווים מכלל המורים (לאו דווקא מהמחנכים). ממצא זה עשוי להצביע על מרכזיות המחנך עבור תלמידי השכבות הגבוהות (ומן העבר השני - ייתכן וממצא זה מצביע על כך שתלמידים חשים שמורים בחט"ע אשר אינם מחנכים אינם מתעניינים בהם מספיק בכל הנוגע לנושאים שאינם לימודיים).

ב. התייחסות הנהלת בית הספר לפניות התלמידים (חט"ע)

- ממצאי ההיגד הבדוק את תפיסת התלמידים בדבר מידת הפתיחות והנכונות של ההנהלה להיענות לפניותיהם מצביעים על הבדלים בולטים בין בתי"ס דוברי עברית לבתי"ס דוברי ערבית. בבתי"ס דוברי ערבית 59% מהתלמידים מדווחים על פתיחות ונכונות מצד ההנהלה, ואילו בבתי ספר דוברי עברית פחות ממחצית חשים כך (45%).
- בהשוואה לתשע"ב, נתוני תשע"ג מצביעים על עלייה קלה בבתי"ס דוברי עברית וירידה קלה בבתי"ס דוברי ערבית.

ג. קיום כתובת לתלמידים לפניות בנושאים לימודיים ובנושאים שאינם לימודיים (חט"ע)

- תמונה מעניינת עולה כאשר משווים את שיעורי התלמידים המסכימים עם היגד הבדוק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים לימודיים לעומת היגד העוסק בקיומה של כתובת להתייעצות בנושאים אישיים: מתוך הנתונים עולה כי שני שלישים (66%) מהתלמידים סבורים כי יש להם כתובת לפנות בנושאים לימודיים ואילו שיעור נמוך יותר של תלמידים (41%) סבורים כי יש כתובת לפנות אליה בנושאים אישיים.
- ממצאי ההיגד הבדוק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים לימודיים מצביעים על עלייה משמעותית בשיעורי התלמידים המסכימים עם ההיגד (מ- 58% בתשע"ב ל- 66% בתשע"ג). עלייה דומה נרשמה בקרב שני המגזרים.
- שיעור המסכימים עם ההיגד הבדוק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים אישיים עלה במעט משנה שעברה (מ- 39% ל- 41% - מוקדם עדיין, כמובן לדבר על מגמה), כאשר עלייה קלה זו מקורה בתלמידים בבתי"ס דוברי עברית, בעוד שבבתי"ס דוברי ערבית נרשמה דווקא ירידה קלה (אם כי מוקדם לקבוע אם מדובר במגמה).

יחסי הוגנות וכבוד בין מורים לתלמידים לפי דיווחי התלמידים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי עולה מהנתונים שמרבית התלמידים בבתי"ס היסודיים (72%) מדווחים כי יחס המורים אליהם מתאפיין בכבוד ובהוגנות. לעומת זאת, רק מעט יותר ממחצית תלמידי חטיבות הביניים מדווחים כך (56%).
- בכיתות ה'ו' לא נרשם הבדל משמעותי בין דיווחי התלמידים בבתי"ס דוברי עברית לבין דיווחי תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית. לעומת זאת, בכיתות ז'ט' שיעור גבוה יותר של תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים על יחסי כבוד והוגנות מצד המורים בהשוואה לתלמידים בכיתות ז'ט' בבתי"ס דוברי עברית.
- בהשוואה רב שנתית מתגלה מגמה של עלייה מתונה ועקבית בשיעורי התלמידים החשים כי המורים מתייחסים אליהם בהוגנות ובכבוד. העלייה לאורך השנים הינה עקבית בשני שלבי הגיל ובשני המגזרים (אם כי מעט מתונה יותר בקרב תלמידי ה'ו' בבתי"ס דוברי עברית).
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים במדד זה (תשע"ג) מגלה כי בעוד שרוב גדול בקרב התלמידים מסכימים עם ההיגד הכללי "המורים מתנהגים בכבוד כלפי תלמידים", הרי ששיעורים נמוכים בהרבה מדווחים על היעדרה של תופעת ה"העדפות" של תלמידים מסוימים על ידי המורים.

פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידים לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- התבוננות בתשובות המורים להיגדים העוסקים בפגישות אישיות בין מורים לתלמידים מגלה כי מרבית המורים (כמעט כ- 80%) מדווחים כי קיימו במהלך השבוע שקדם להעברת השאלונים פגישות אישיות עם תלמידים (אין הכוונה לתגבורים).
- שיעורי המורים המדווחים על קיומן של פגישות אישיות דומה למדי בשני שלבי החינוך ובשני מגזרי השפה (אם כי שיעורי המדווחים בחט"ב דוברות ערבית מעט גבוה יותר בהשוואה לחט"ב דוברות עברית). מצטיירת ירידה קלה בין השנים תשע"ב ותשע"ג בחטיבות הביניים דוברות הערבית והעברית בשיעורי המורים המדווחים כי קיימו פגישות אישיות עם תלמידים (אך מוקדם מדי לקבוע אם מדובר במגמה).
- פער גדול מתגלה בין תשובות המורים בחטיבות הביניים ובבתי הספר היסודיים דוברי העברית באשר לשעות ייעודיות לפגישות אישיות הקבועות במערכת השעות של המורה: בעוד שלמעלה מ- 80% מהמורים ביסודי במגזר - שפה זה מדווחים שאכן יש להם שעות כאלה במערכת, הרי שרק כמחצית מהמורים בחט"ב מדווחים כך. פער דומה בין שלבי הגיל לא נרשם בבתי"ס דוברי ערבית, והנתונים דומים מאד לבתי"ס היסודיים דוברי העברית (מעל 80%).
- בין השנים תשע"א-תשע"ג אפשר לזהות מגמת עלייה בשיעורי המורים ביסודי ובחט"ב המדווחים כי שעה ייעודית לפגישות אישיות אכן קיימת במערכת שלהם. מגמה זו עשויה להצביע על עלייה בחשיבות שבתי"ס מייחסים לפגישות אישיות בין מורים לתלמידים.

2.2. יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שיחסים בין מורים לתלמידים הם נדבך חשוב ביצירת אווירה לימודית טובה ומקדמת, הרי שגם ליחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם נודעת חשיבות רבה ביצירת פניות בקרב התלמידים להתמקד בלימודיהם. המדד "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר טיב היחסים בינם לבין חבריהם ולברר באיזו מידה יחסים אלו מתאפיינים בלכידות, בעזרה הדדית ובאכפתיות. נתונים בדבר תופעות שליליות במיוחד ביחסים בין תלמידים לחבריהם - תופעות של אלימות - יוצגו בהרחבה בהמשך הדוח.

נתוני המדד נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

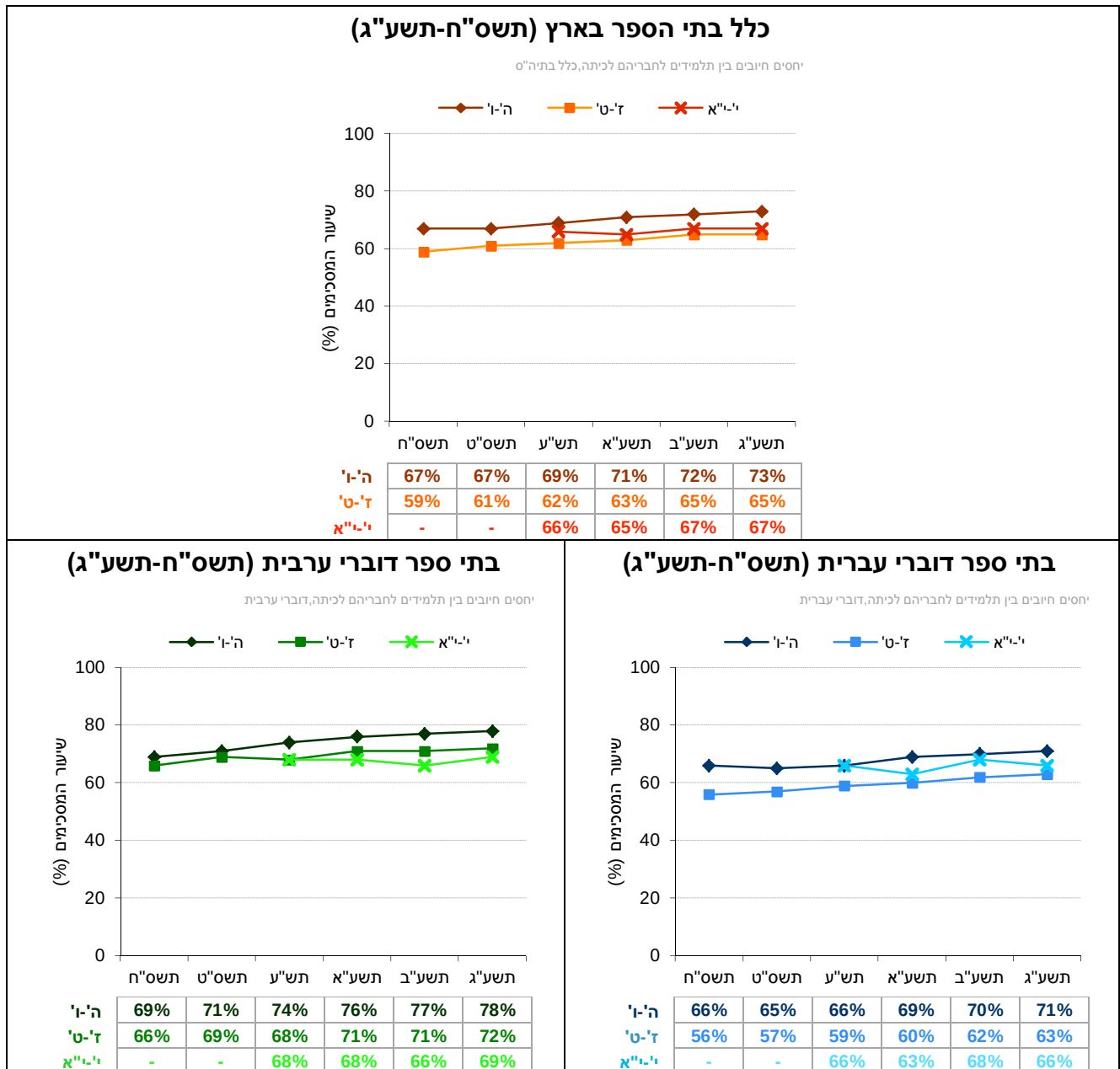
מדד מסכם: יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה
א. "הכיתה שלי מלוכדת ומגובשת"
ב. "לרוב התלמידים בכיתה שלי יש עם מי להיות בהפסקות"
ג. "לרוב התלמידים בכיתה שלי חשוב לעזור אחד לשני"
ד. "לתלמידים בכיתה אכפת זה מזה"
ה. "בכיתה שלי יש אווירה טובה בין התלמידים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 16 מוצגים נתונים על המדד "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

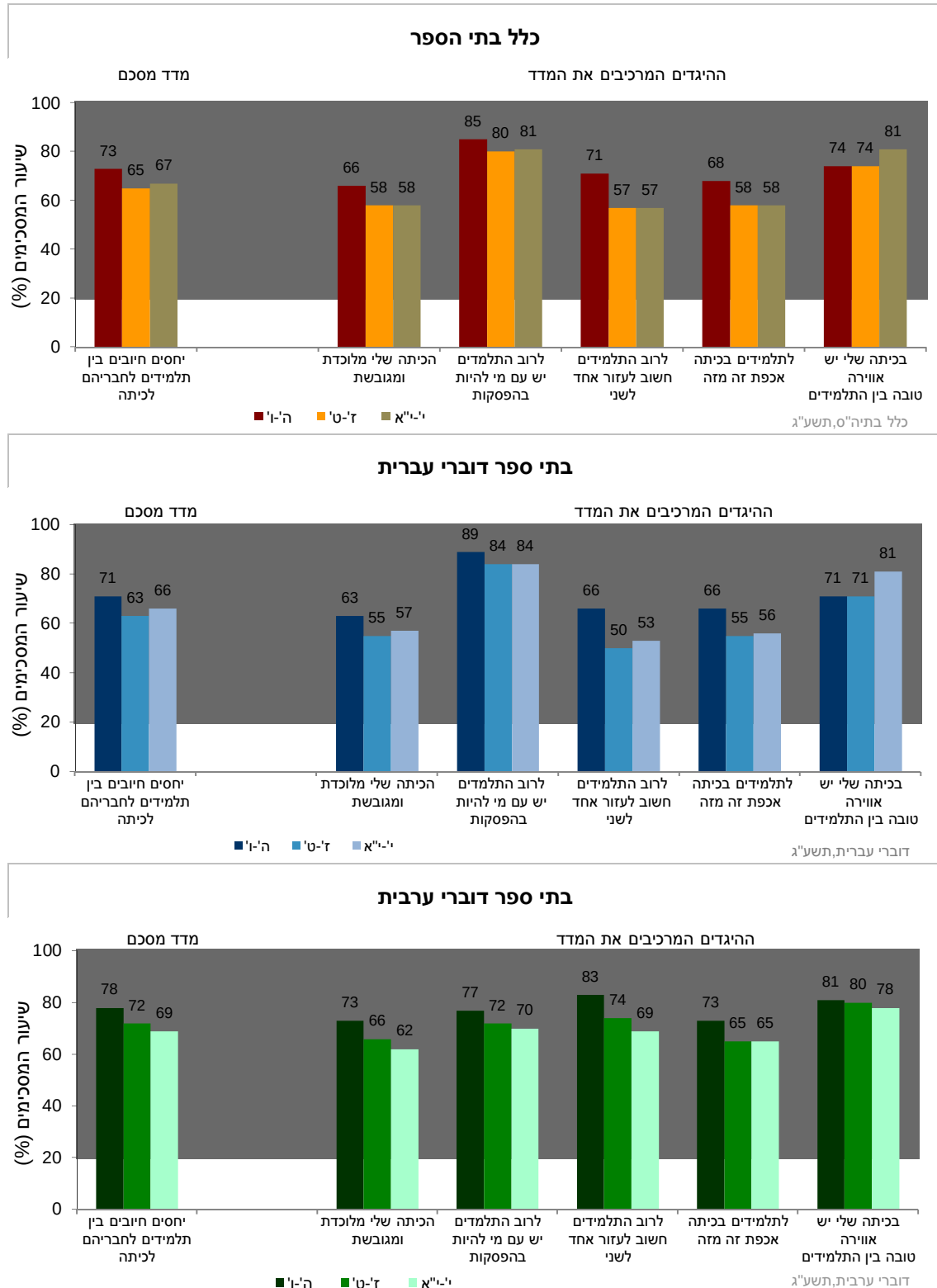
תרשים 16: דיווחי התלמידים על יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 17 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראונספח 2).

תרשים 17: דיווחי התלמידים על יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגדר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 16-17:

- התבוננות כללית בנתונים מגלה כי מרבית התלמידים (כשני שלישים) מדווחים על יחסים חיוביים בינם לבין חבריהם לכיתה. ככלל, תלמידי כיתות ה'ו' מדווחים בשיעורים מעט גבוהים יותר על יחסים חיוביים, בהשוואה לתלמידי כיתות ז'-ט' וכיתות י'-יא.
- בכל שכבות הגיל ה'ו', ז'-ט' ו- י'-יא שיעורי התלמידים המדווחים על יחסים חיוביים בבתי"ס דוברי ערבית גבוהים בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית.
- בעוד שבבתי"ס דוברי עברית שלב חטיבת הביניים (כיתות ז'-ט') מצטייר כשלב שבו היחסים הם הפחות חיוביים (בהשוואה לשלבי הגיל יסודי וחט"ע), הרי שבבתי"ס דוברי הערבית שלב החטיבה העליונה מצטייר כשלב הגיל שבו היחסים הם הפחות חיוביים (בהשוואה לשלבים חט"ב ויסודי).
- ניתוח המגמות הרב שנתיות מגלה כי בכיתות ה'ו' ובכיתות ז'-ט' נרשמה מגמה של עלייה מתונה ועקבית, המאפיינת גם את בתי"ס דוברי העברית וגם את בתי"ס דוברי הערבית. עלייה עקבית זו מצטברת לכדי עלייה משמעותית במדד זה: 6% בכל אחד משלבי הגיל. בקרב תלמידי י'-יא, לעומת זאת, לא ניתן להצביע על מגמה ברורה של שינוי על פני ארבע השנים שנמדדו.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד מלמדת על פערים בין היגדים שונים: בעוד שהתלמידים מדווחים בשיעורים גבוהים יותר כי לתלמידים יש עם מי להיות בהפסקות, הרי שבאופן יחסי הם מדווחים בשיעורים נמוכים יותר על אכפתיות, גיבוש בין התלמידים ועזרה הדדית. הפערים בין ההיגדים בולטים בעיקר בבתי ספר דוברי עברית.

3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים

בעלי העניין העיקריים במתרחש בבית הספר, מתוך הקהילה הסובבת אותו, הם הורי התלמידים. יחסים תקינים ופוריים בין בית הספר לבין ההורים הם תנאי חשוב ליצירת אווירה חיובית הן במישור הלימודי והן במישור החברתי.

נדבר מרכזי בכינון יחסים חיוביים הוא ערוץ תקשורת פתוח בין בית הספר להורים, כך שהאחרונים יהיו מעודכנים בכל הנעשה עם ילדיהם. אולם יחסים פוריים בין בית הספר להורים הם הרבה יותר מזה: יחסים כאלה מתאפיינים בשיתוף של ההורים בתכנון ובעשייה הבית ספרית, תוך יצירת שותפות אמיתית בין בית הספר להורים.

מאידך, ביחסים בין בית הספר לבין ההורים עלול להיווצר גם מצב בלתי רצוי של התערבות מוגזמת של ההורים בעשייה החינוכית, תוך הבעת חוסר אמון, חוסר כבוד ותוקפנות כלפי ההנהלה וכלפי המורים. חשוב להדגיש כי מעורבות הורים והתערבות יתר של הורים הן שתי תופעות שאינן בהכרח תלויות זו בזו, ועשויות גם להתקיים (או לא להתקיים) בבית הספר בו-בזמן.

ראשית מוצגים נתונים על דיווחי מורים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע בנוגע ליחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים ולאחר מכן יוצגו דיווחי תלמידים בחט"ע על הקשר שבין בית הספר והורים. בהמשך יוצגו נתונים בנוגע להתערבות יתר של הורים בנעשה בבית הספר.

3.1. יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים" מבקש לבחון את תפיסת המורים את התקשורת ואת מידת המעורבות ושיתוף הפעולה בין ההורים לבין בית הספר, על סמך דיווחי המורים. נתונים אלה נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

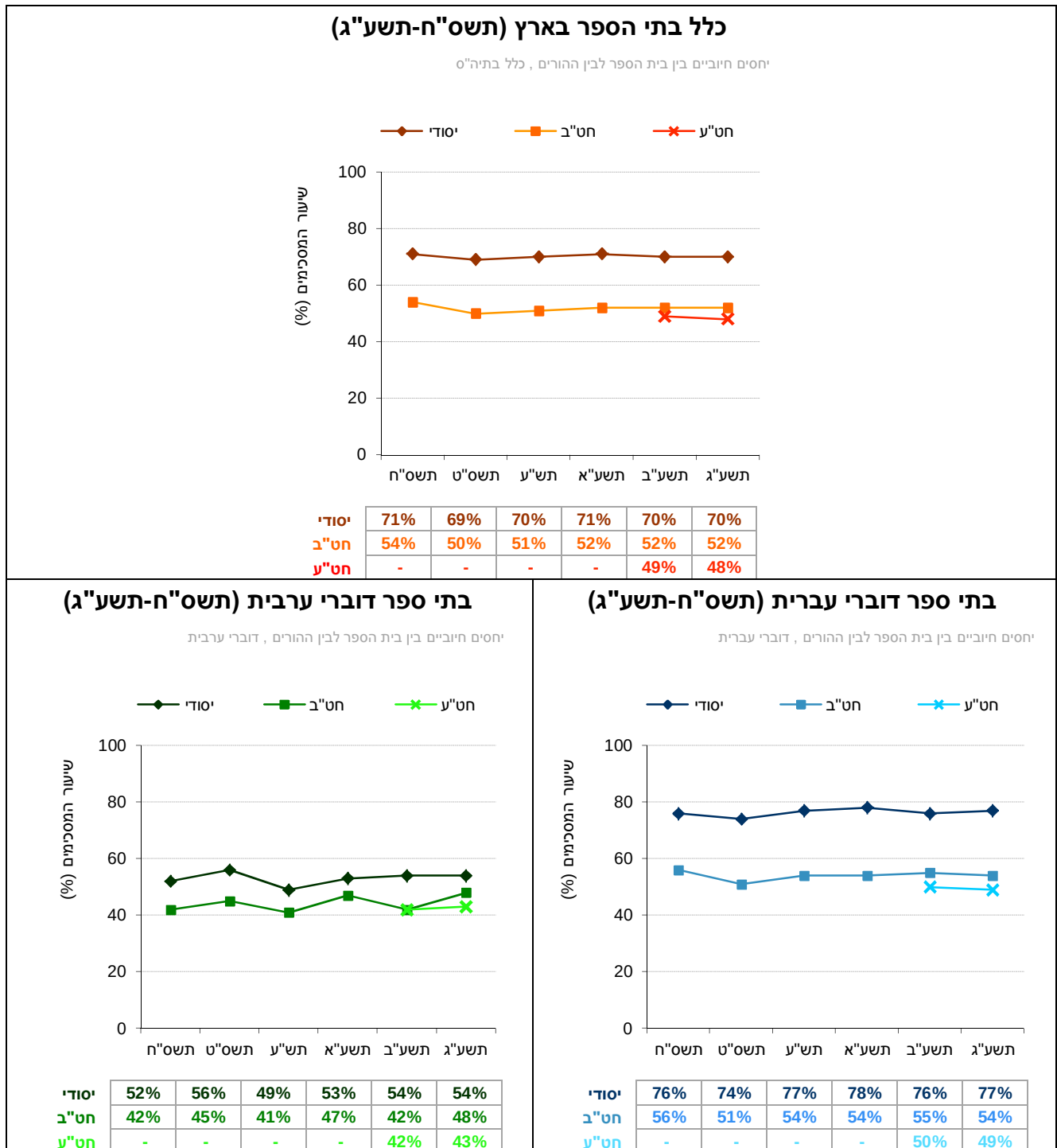
מדד מסכם: יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים (דיווחי מורים)
תקשורת בין בית הספר לבין ההורים
א. "בית ספר מיידע את ההורים באופן שוטף על הנעשה בבית הספר"
מעורבות הורים בהחלטות לגבי העשייה הבית-ספרית
ב. "הורי תלמידים מן הכיתה נוטלים חלק בפעולות כיתתיות"
ג. "הורים של תלמידים בכיתתך מרבים לסייע לבית הספר בהיבטים ארגוניים כמו: ארגון אירועים, מסיבות, שיפור חזות וכו"
ד. "נציגי ההורים שותפו בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית-ספרית"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 18 מוצגים נתונים על יחסים חיוניים בין בית הספר וההורים בשנים תשס"ח-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

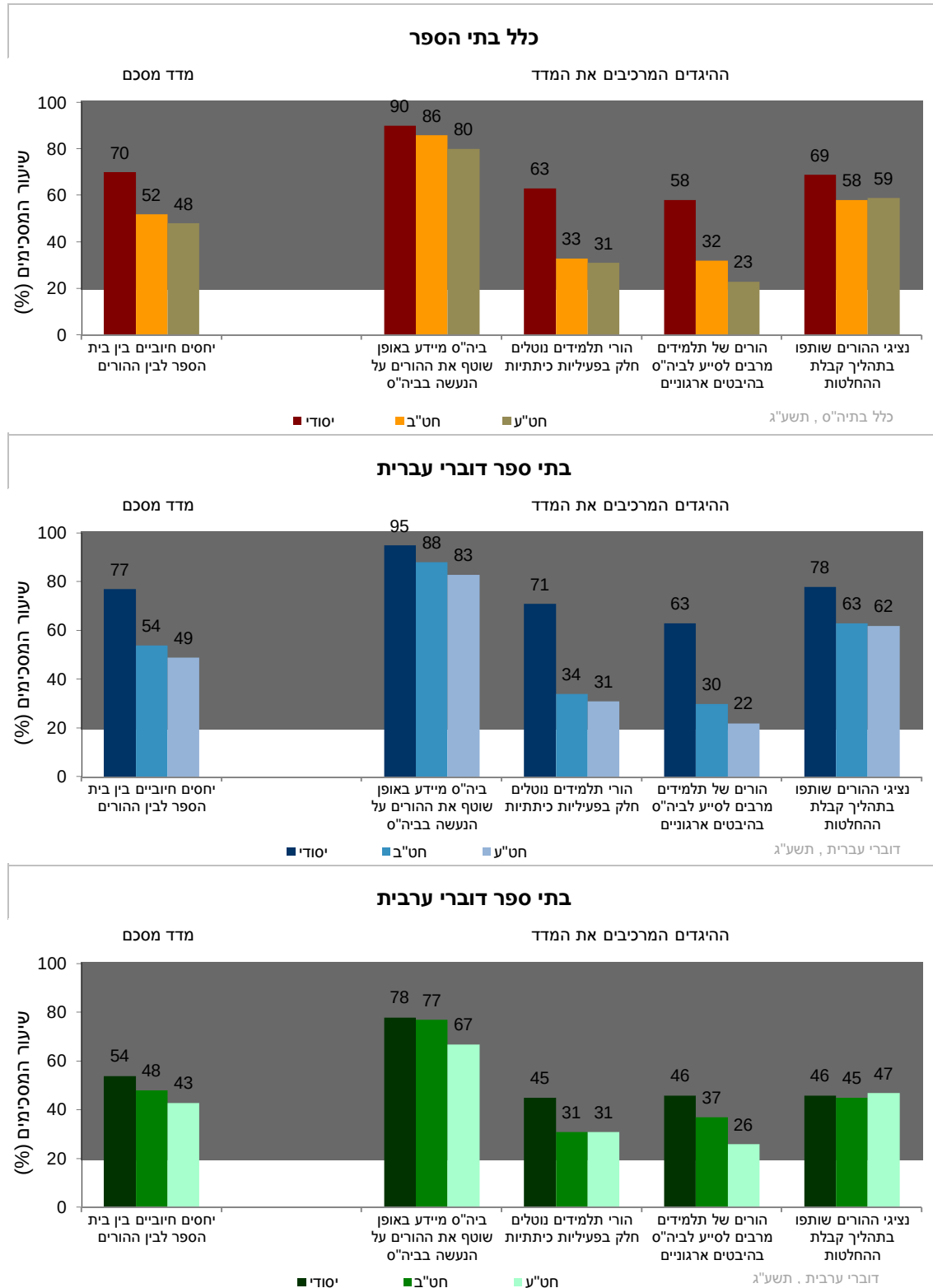
תרשים 18: דיווחי המורים על יחסים חיוניים בין בית הספר וההורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 19 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסים חיוניים בין בית הספר וההורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

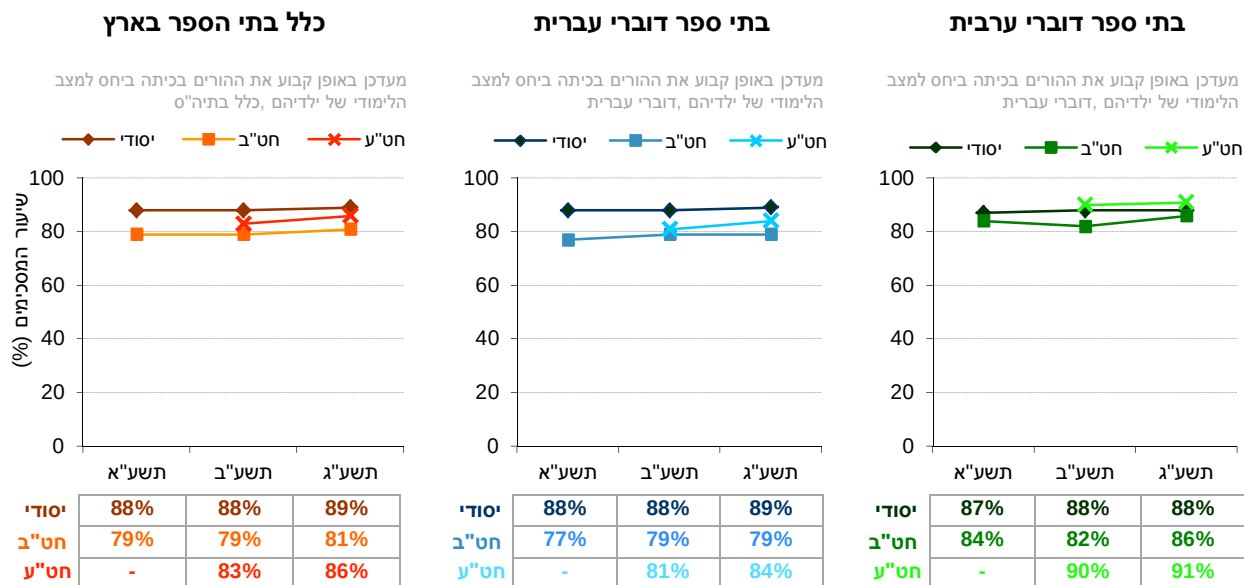
תרשים 19: דיווחי המורים על יחסים חיוניים בין בית הספר וההורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ג)

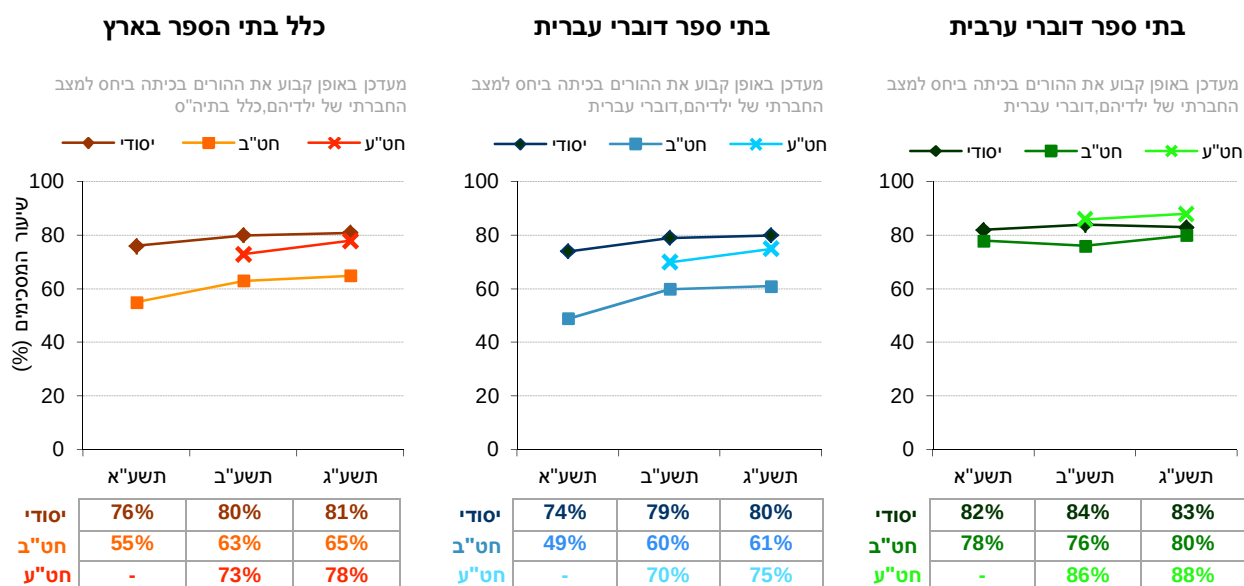
בנוסף להיגדים המרכיבים את הממד המסכם "חסים חיוניים בין בית הספר לבין ההורים" התבקשו מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע להשיב על שני היגדים נוספים העוסקים בעדכון ההורים על ידי המורים על אודות מצבם הלימודי והחברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד:

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשע"א-תשע"ג)

תרשים 20: דיווחי מורים על ההיגד: "אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 21: דיווחי מורים על ההיגד: "אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)" בשנים תשע"א-תשע"ג

3.2. יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים – דיווחי תלמידים בחט"ע

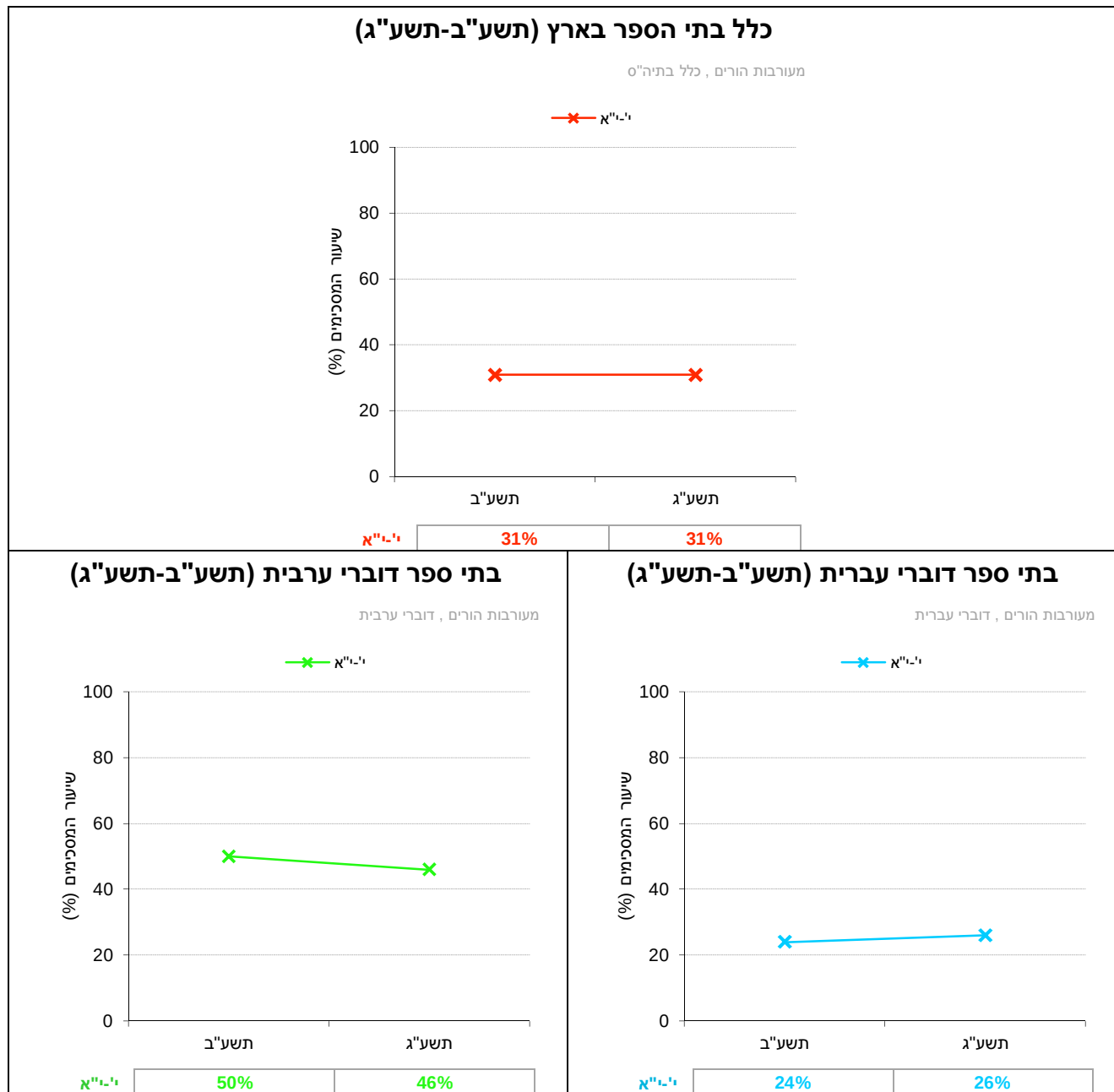
בסעיף קודם הוצגו נתונים בדבר הקשר בין בית הספר וההורים אשר נאספו בקרב מורים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. להלן יוצגו נתונים אשר נאספו בנושא זה גם מתלמידים (כיתות י'-י"א בלבד). התלמידים התבקשו להשיב על סדרה של היגדים הבודקים את הקשר בין בית הספר והורי התלמידים. בין השאר, במסגרת ההיגדים נשאלו התלמידים על קיומו של דיווח שוטף להוריהם על מצבם הלימודי ועל מצבם החברתי בביה"ס. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים (דיווחי תלמידים)
א. "הורים של תלמידים מכיתתי מרבים לסייע לביה"ס בהיבטים ארגוניים כמו ארגון אירועים, מסיבות, שיפור חזות וכו"
ב. "ההורים שלי מקבלים מביה"ס באופן קבוע מידע על מצבי בלימודים (מעבר למסגרת יום הורים)"
ג. "ההורים שלי מקבלים מביה"ס באופן קבוע מידע על מצבי החברתי (מעבר למסגרת יום הורים)"
ד. "בית הספר מיידע את ההורים שלי באופן שוטף על הנעשה בו"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

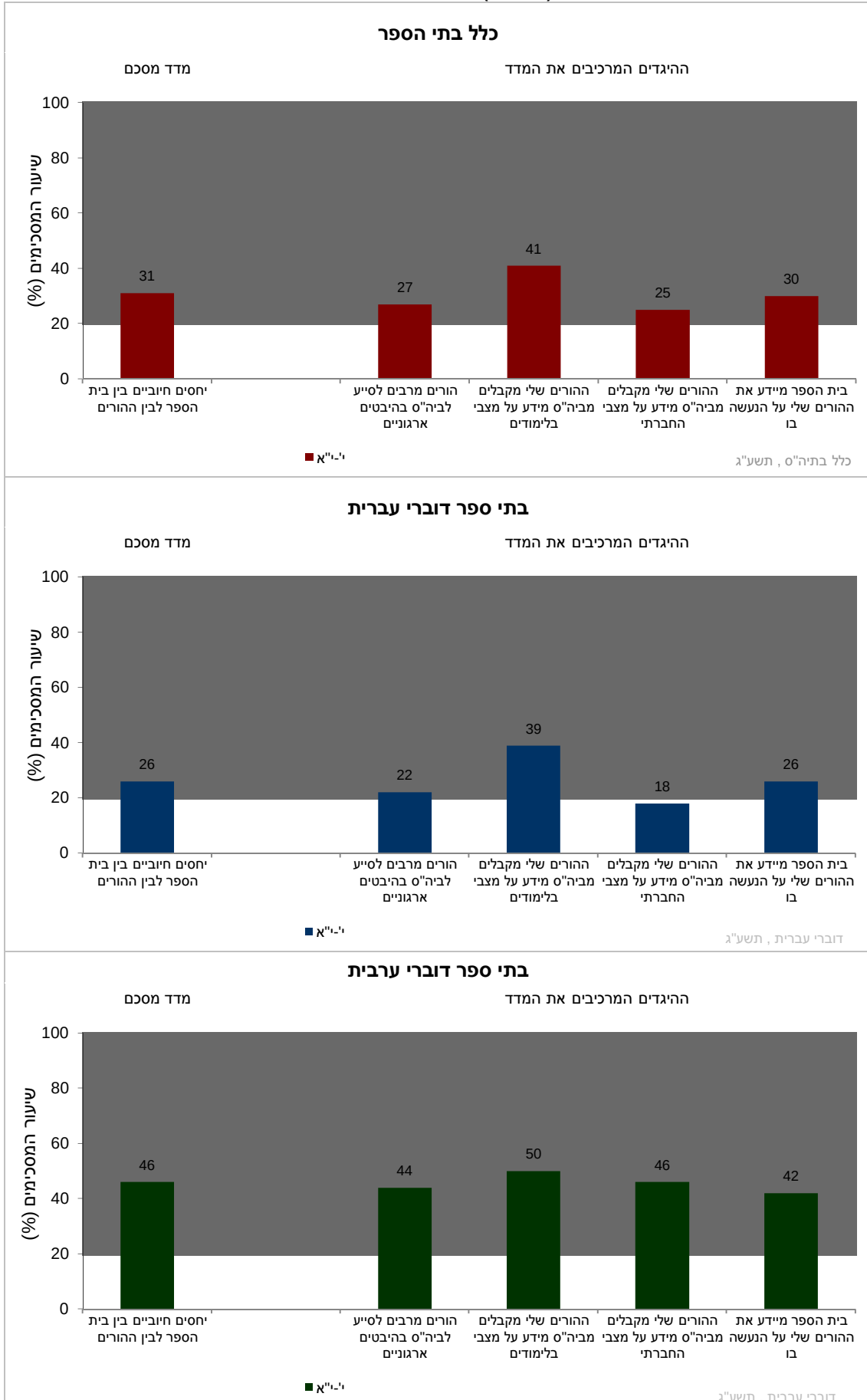
תרשים 22: דיווחי תלמידים בחט"ע על יחסים חיוביים בין בית הספר וההורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב - תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 23 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית לפי דיווחי תלמידים בחט"ע.

תרשים 23: דיווחי תלמידים בחט"ע על יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ג)

3.3. התערבות יתר של ההורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "התערבות יתר של ההורים" מבקש לבחון את מידת המעורבות השלילית של ההורים בנעשה בבית הספר, על פי דיווחי המורים. נתונים אלה נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י"י-א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

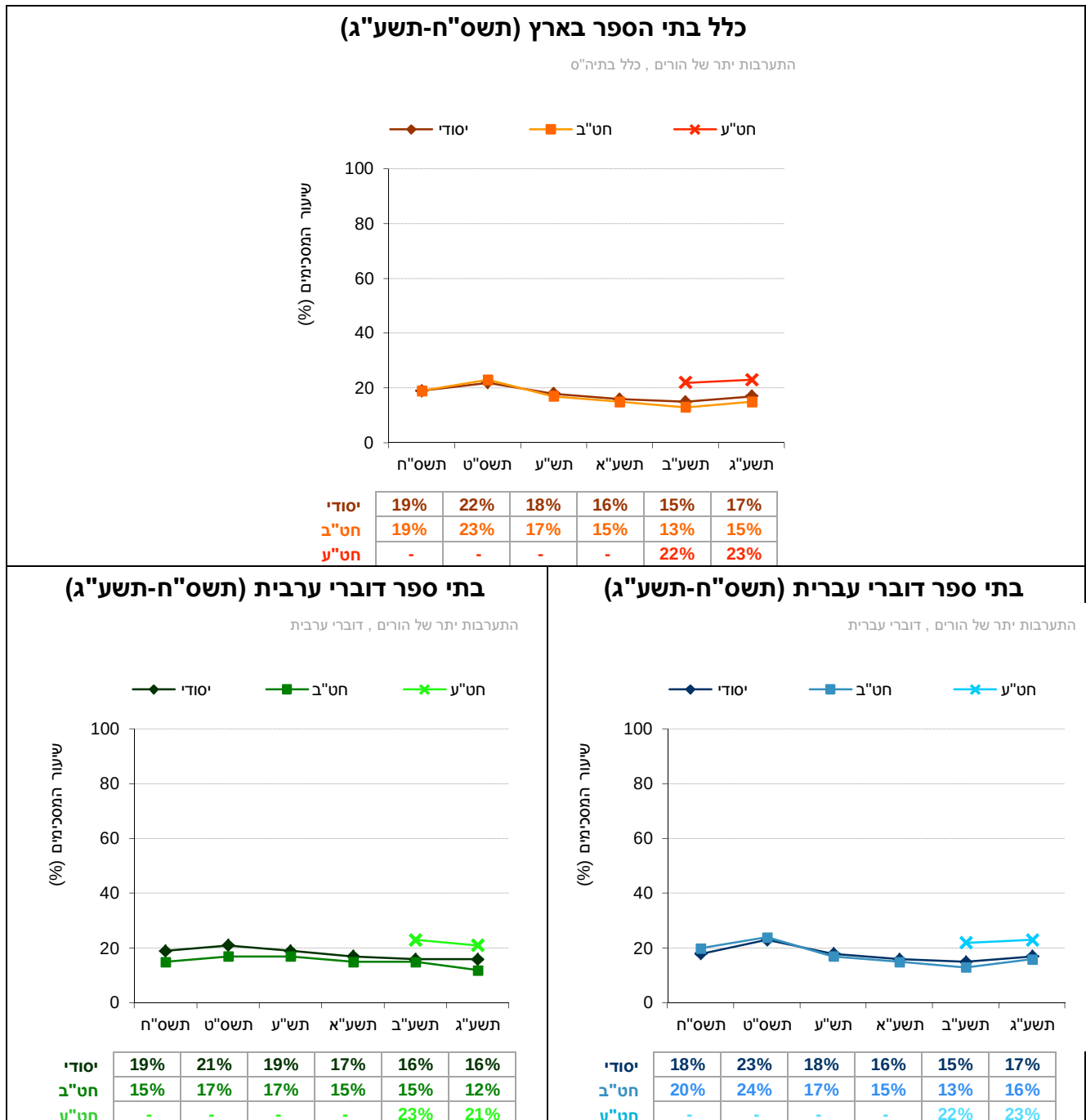
מדד מסכם: התערבות יתר של ההורים
א. "יש הורים של תלמידים בכיתה שמתייחסים בחוסר כבוד למורים"
ב. "ההורים של התלמידים בכיתה מנסים להשפיע גם בדברים שאינם מבינים או אינם מכירים"
ג. "הורי התלמידים מן הכיתה מפעילים לחץ מוגזם על בית הספר"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 24 מוצגים נתונים על היחסים השליליים בין בית הספר לבין ההורים בשנים תשס"ח-תשע"ג, לפי דיווחי המורים. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

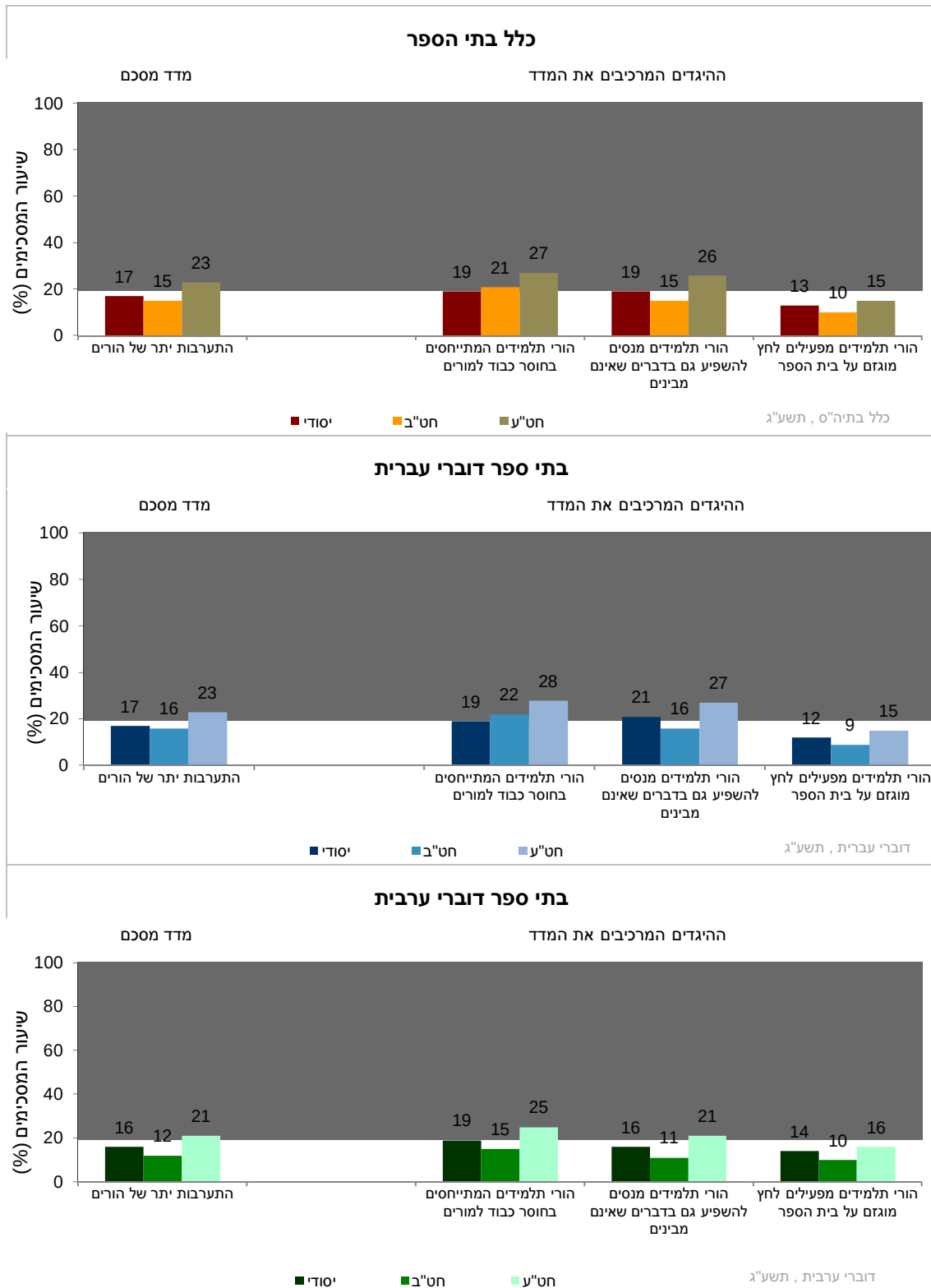
תרשים 24: דיווחי המורים על התערבות יתר של ההורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 25 מוצגים נתוני המדד המסכם "התערבות יתר של ההורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 25: דיווחי המורים על התערבות יתר של ההורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ג)

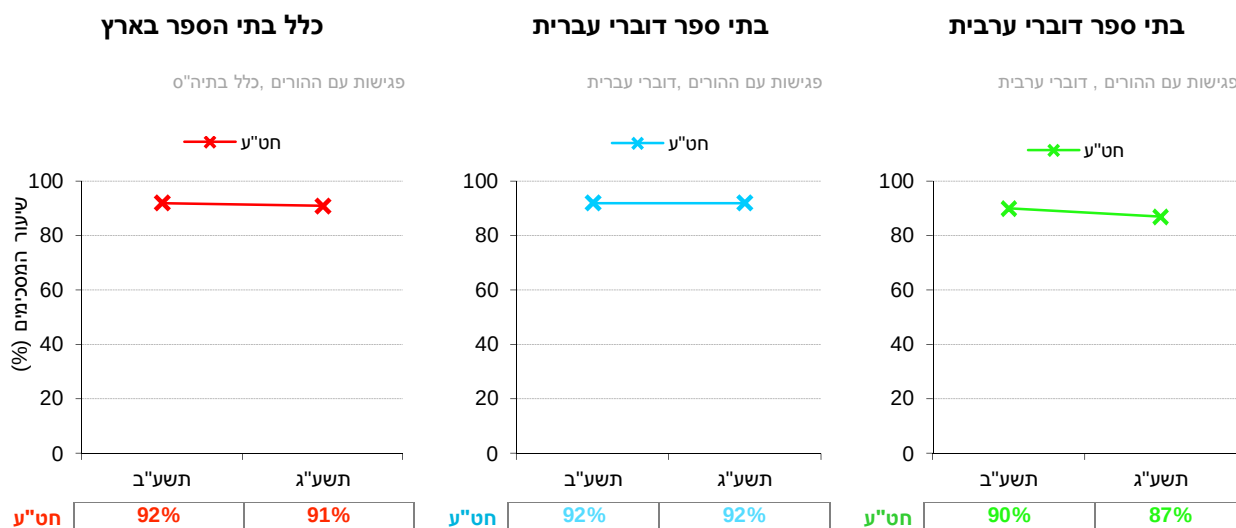
3.4. אמצעי ההתקשרות בין המחקר לבין ההורים – דיווחי מחנכים בחט"ע

מטרתה של סדרת השאלות הבאה הייתה לבחון סוגים שונים של דרכי התקשרות בין המחקר לבין ההורים. מחנכים בחטיבה העליונה התבקשו לסמן באיזו מידה הם מצליחים לקיים פעילויות התקשרות עם הורי התלמידים בכיתה שהם מחנכים כמו: פגישות עם הורים, ביקורי בית בבתי תלמידים ושיחות טלפון או מייל אישי להורים. אפשרויות התשובה של המחקרים היו "הרבה פחות מן הצורך", "פחות מן הצורך", "בהתאם לצורך" או "יותר מהצורך". לצורך הדיווח על הנתונים דווח שיעור המשיבים שצינו "בהתאם לצורך" או "יותר מהצורך" על כל אחת מן הפעילויות (בנושא זה לא חושב מדד מסכם). נתונים אלו נאספו בקרב מורים המלמדים בחט"ע בלבד החל מתשע"ב. נציין כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתונים נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט אמצעי ההתקשרות כפי שהם מוצגים בשאלון:

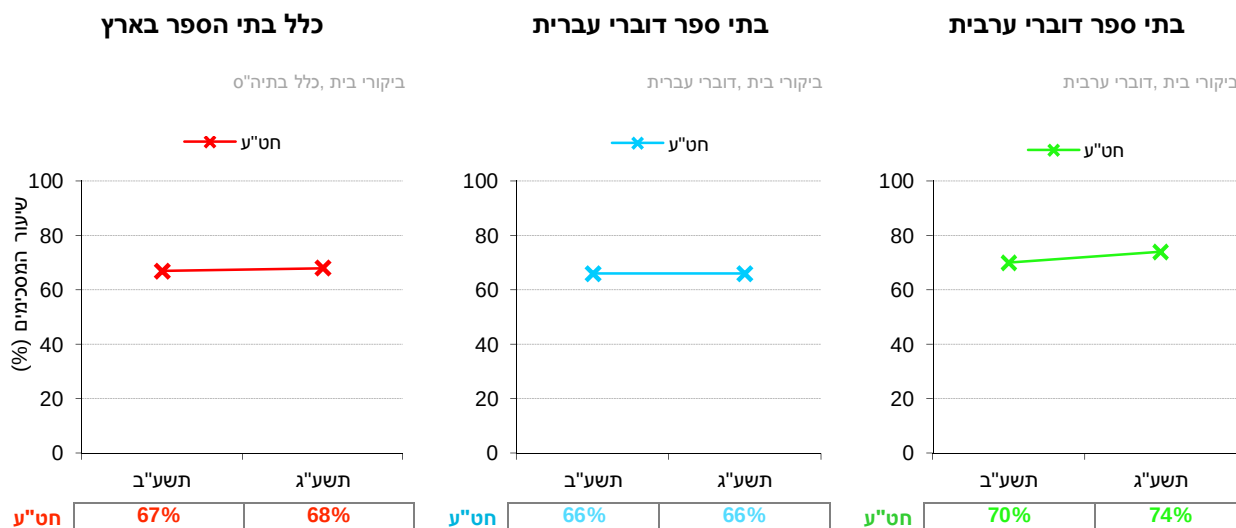
ללא מדד מסכם: אמצעי ההתקשרות בין המחקר לבין ההורים
א. "אני מקיים פגישות עם הורים"
ב. "אני עורך ביקורי בית בבתי התלמידים"
ג. "אני מבצע שיחות טלפון או שולח מייל אישי להורים"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

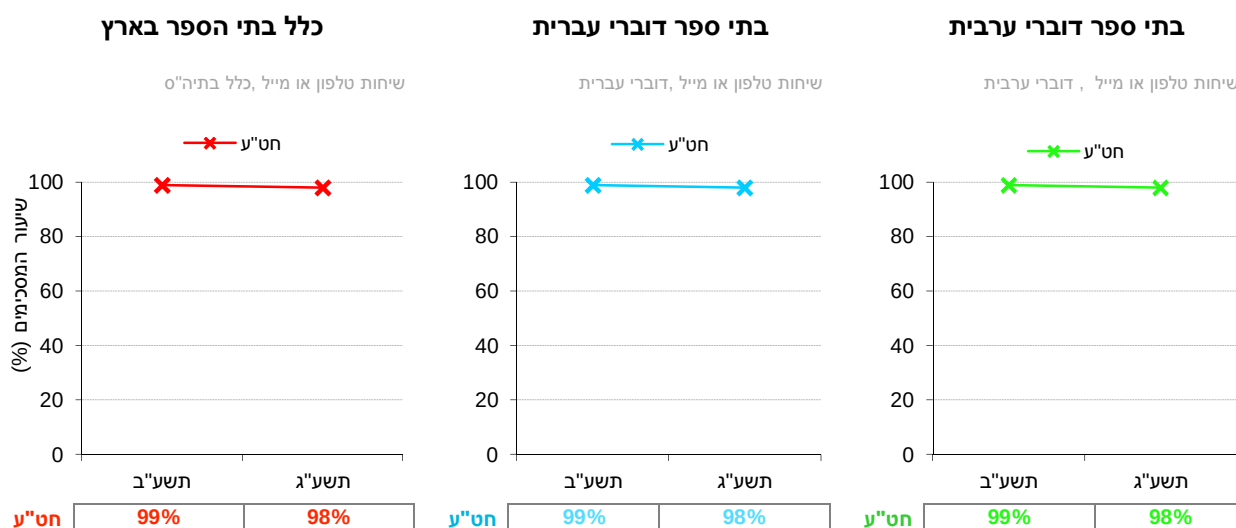
תרשים 26: דיווחי מחנכים בחט"ע על ההיגד "אני מבצע פגישות עם הורים (בהתאם או יותר מהצורך)": נתוני ההיגד בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 27: דיווחי מחנכים בחט"ע על ההיגד "אני עורך ביקורי בית בבתי התלמידים (בהתאם או יותר מהצורך)": נתוני ההיגד בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 28: דיווחי מחנכים בחט"ע על ההיגד "אני מבצע שיחות טלפון או שולח מייל אישי להורים (בהתאם או יותר מהצורך)": נתוני ההיגד בשנים תשע"ב-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 18-28:

יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מבט כללי על הנתונים מגלה כי שיעורי המורים המדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס להורים גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים (כ- 70% מהמורים מדווחים כך) בהשוואה לחט"ב וחט"ע (כמחצית בלבד).
- בבתי"ס דוברי עברית שיעורים גבוהים יותר של מורים מדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס וההורים בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית, כאשר הפער בולט במיוחד בבתי"ס היסודיים (77% בבתי"ס דוברי עברית לעומת 54% בבתי"ס דוברי ערבית).
- לאורך השנים ניכרת יציבות בדיווחי המורים בבתי"ס דוברי עברית. בבתי"ס דוברי ערבית אי אפשר להצביע על מגמה ברורה של שינוי. בשנתיים בהן נסקרו מורי חט"ע לא ניכר שינוי של ממש, אם כי יש להמשיך ולעקוב אחר המדד בשנים הבאות.
- בדיקת ממצאי ההיגדים מגלה כי בעוד שרוב גדול (80% - 90% בשלבי הגיל השונים) מהמורים מדווחים כי ביה"ס מידע את ההורים על הנעשה בביה"ס, הרי ששיעורים נמוכים יותר מדווחים על שיתוף הורים בקבלת

החלטות ועל מעורבות פעילה שלהם בנעשה בביה"ס (שיעורים נמוכים אלו בולטים בעיקר בחט"ב ובחט"ע).

עדכון ההורים בכיתה ביחס למצבם הלימודי והחברתי של התלמידים – דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, שיעורים גבוהים של מורים מדווחים כי הם מעדכנים באופן קבוע את ההורים ביחס למצבם הלימודי של התלמידים (כ- 90% ביסודי, כ- 80% בחט"ב וכ- 85% בחט"ע). שיעורי המדווחים בחט"ב ובחט"ע בבתי"ס דוברי ערבית גבוהים יותר מבתי"ס דוברי עברית.
- לאורך השנים נרשמה בסה"כ יציבות בשיעורי המדווחים על היגד זה. בשנתיים בהם נסקרו מורי חט"ע נרשמה עלייה קלה בשיעור הדיווחים על ההיגד. יש להמשיך ולעקוב אחר ההיגד בשנים הבאות.
- כ- 80% מהמורים ביסודי ובחט"ע, ו- 65% מהמורים בחט"ב מדווחים שהם מעדכנים באופן קבוע את ההורים ביחס למצבם החברתי של ילדיהם. שיעורים אלו נמוכים יותר משיעור המדווחים על עדכונים קבועים ביחס למצב הלימודי של התלמידים. שיעורי המדווחים בכל שלבי החינוך גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית לעומת דוברי העברית.
- שיעור המורים ביסודי ובחט"ב המדווחים על היגד זה בתשע"ג גבוה יותר משיעור המדווחים על ההיגד בתשע"א בקרב דוברי עברית, אולם אינו שונה בהרבה משנה שעברה. גם בחט"ע נראית עלייה בשיעור המדווחים בקרב מורים דוברי עברית, לעומת השנה שעברה.

יחסים חיוביים בין בית הספר לבין ההורים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- באופן כללי, כשליש מתלמידי כיתות י"א מדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס להורים. שיעור זה כמעט ולא השתנה בהשוואה לשנה שעברה. שיעור התלמידים המדווחים על יחסים חיוביים בבתי"ס דוברי ערבית גבוה בהרבה מאשר בבתי"ס דוברי עברית (46% לעומת 26%, בהתאמה).
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה כי 39% מהתלמידים בבתי ספר דוברי עברית מדווחים כי הוריהם מקבלים מידע שוטף על מצבם הלימודי, בעוד שרק 18% מהם מדווחים כי הוריהם מקבלים מידע שוטף על מצבם החברתי. בבתי ספר דוברי ערבית, הפער קטן בהרבה: 50% לעומת 46%, בהתאמה. באופן כללי, בכל ההיגדים, תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו על מעורבות גדולה יותר של ההורים לעומת בתי"ס דוברי עברית.
- שינויים קטנים נרשמו בשיעורי המדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס לבין ההורים בין תשע"ב לתשע"ג, אולם בשלב זה מוקדם עדיין לקבוע האם מדובר במגמה ומה כיוונה.

התערבות יתר של ההורים לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, בשנה"ל תשע"ג כ- 16% מהמורים ביסודי וחט"ב ו- 23% מהמורים בחט"ע מדווחים כי קיימת תופעה של התערבות יתר של הורים בעבודת המורים. שיעורי המדווחים על התופעה דומים בשני מגזרי השפה.
- נראה כי בבתי"ס דוברי העברית חל מיתון במגמת הירידה שנצפתה בשנים האחרונות בשיעור המורים המדווחים על תופעה זו, בעוד שבבתי"ס דוברי הערבית מגמת הירידה ממשיכה, בעיקר בחטיבות הביניים. בשנתיים בהן נסקרו מורי חט"ע לא ניכר שינוי של ממש במדד זה, אולם יש להמשיך ולעקוב אחריו בשנים הבאות.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה כי בשני מגזרי השפה בין 10%-20% מהמורים ביסודי וחט"ב וכ- 15%-30% מהמורים בחט"ע מדווחים על סוגים שונים של מעורבות שלילית של הורים בנעשה בבית הספר. נראה, אם כן, כי תופעות שליליות אלו אופייניות יותר לחטיבות העליונות בהשוואה ליתר שלבי הגיל.

אמצעי ההתקשרות בין המחנך לבין ההורים – דיווחי מחנכים בחט"ע

- 91% מן המחנכים ציינו כי קיימו פגישות עם הורי התלמידים (בהתאם לצורך או אף מעבר לו), 68% דיווחו כי ערכו ביקורי בית בבתי התלמידים ואילו כמעט כל המחנכים (98%) דיווחו כי קיימו שיחות טלפון או שלחו מייל אישי להורים.
- בעוד שמורים מבתי"ס דוברי עברית דיווחו בשיעורים מעט גבוהים יותר על פגישות עם הורים, מורים מבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר עריכת ביקורי בית בבתי התלמידים.
- בהשוואה לנתוני תשע"ב לא נרשמו שינויים של ממש בדיווחים על היגדים אלו.

4. תחושת מוגנות וביטחון

נושא האלימות בבתי הספר הוא אחד הנושאים החשובים שעומדים על סדר יומם של מערכת החינוך ושל השיח הציבורי בישראל בשנים האחרונות. גם בית ספר המצטיין במוטיבציה גבוהה של התלמידים ובהשקעה רבה של הצוות עלול להיכשל בהשגת יעדיו, אם באי בית הספר סובלים מאלימות ופועלים באווירה של פחד והיעדר מוגנות.

תת פרק זה מתמקד בחמש סוגיות עיקריות: תחושת המוגנות של התלמידים, דיווחי תלמידים על מעורבות באירועי אלימות, דיווחי תלמידים על פגיעה של מורים, תפיסת התלמידים את מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות בקרבם וכן דיווחי מורים על תחושת המוגנות שלהם.

לתשומת לב: בעוד שבפרקים הקודמים, במרבית המדדים וההיגדים ערכים גבוהים יותר הצביעו על תמונת מצב חיובית יותר, הרי שבפרק זה בחלק מהנושאים (מעורבות באירועי אלימות; אלימות מילולית; היבטים נוספים של אלימות; פגיעה של מורים בתלמידים; היעדר תחושת מוגנות של מורים) ערכים גבוהים יותר מצביעים דווקא על רמות גבוהות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

4.1. היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווח תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" משקף את קיומה או את אי-קיומה של תחושת ביטחון אישי בקרב התלמידים בבית הספר - תחושה של מוגנות וביטחון מפני אלימות ומפני הצקות (תלמידים אלימים, מריבות בכיתה, חשש לחפציהם). נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

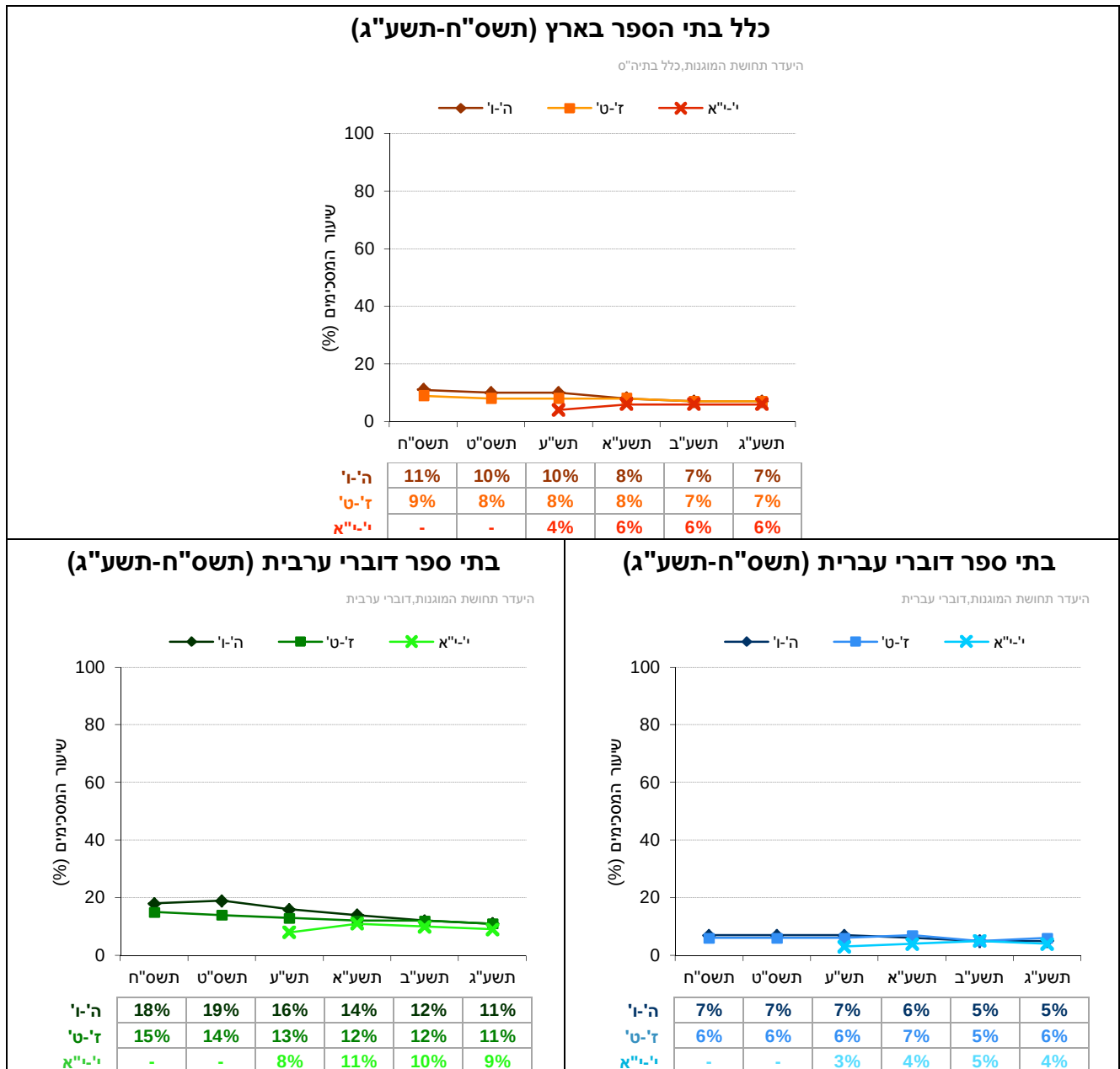
מדד מסכם: היעדר תחושת מוגנות של התלמידים
א. "לפעמים אני פוחד ללכת לבית הספר, כי יש בו תלמידים שמתנהגים באלימות"
ב. "לפעמים אני מעדיף להישאר בהפסקות בכיתה, כי אני חושש שיפגעו בי"
ג. "יש בבית הספר מקומות שאני פוחד להסתובב בהם"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 29 מוצגים נתוני המדד המסכם על היעדר תחושת מוגנות בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

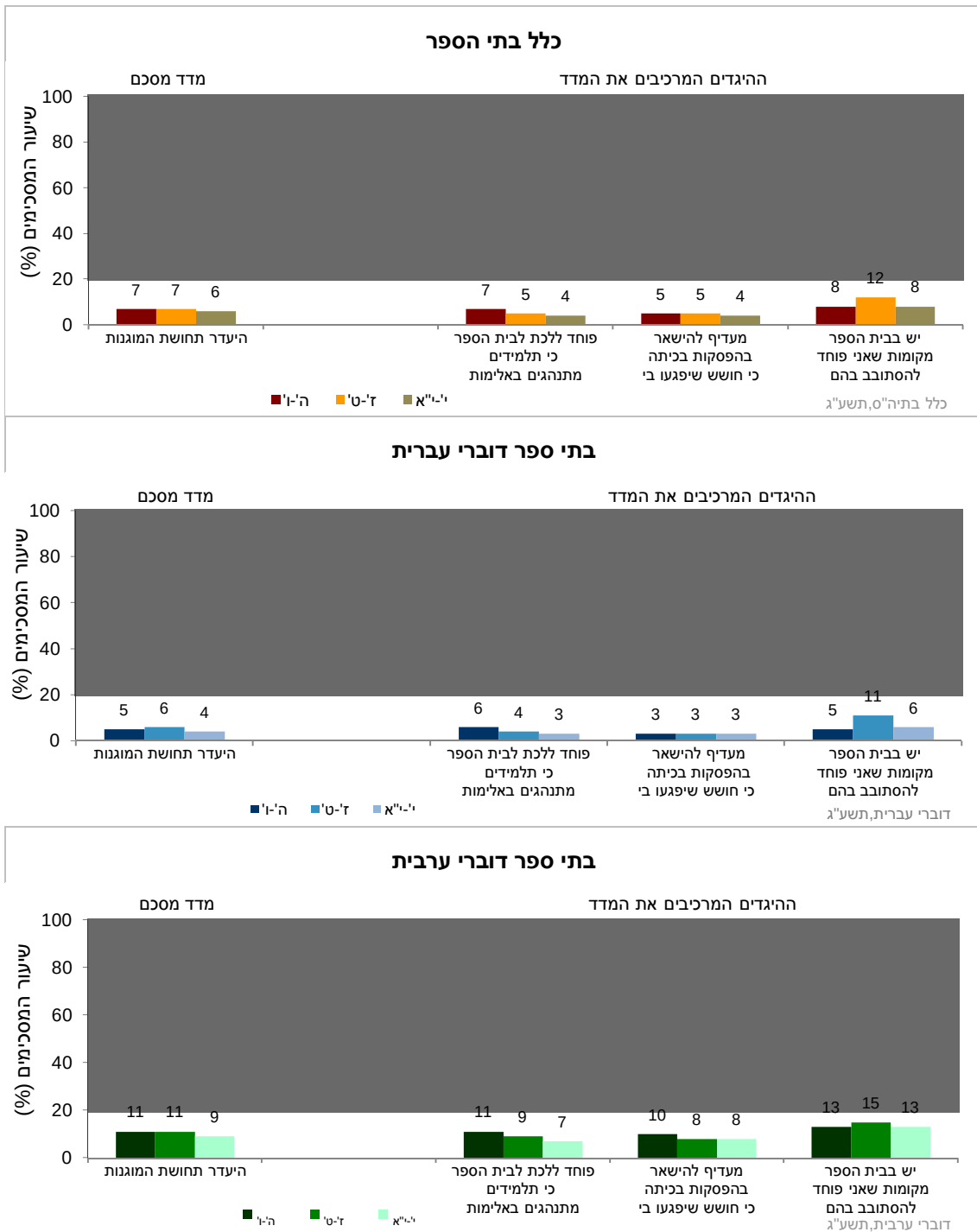
תרשים 29: דיווחי תלמידים על היעדר תחושת מוגנות בקרב התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 30 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי"ס, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 30: דיווחי התלמידים על היעדר תחושת מוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

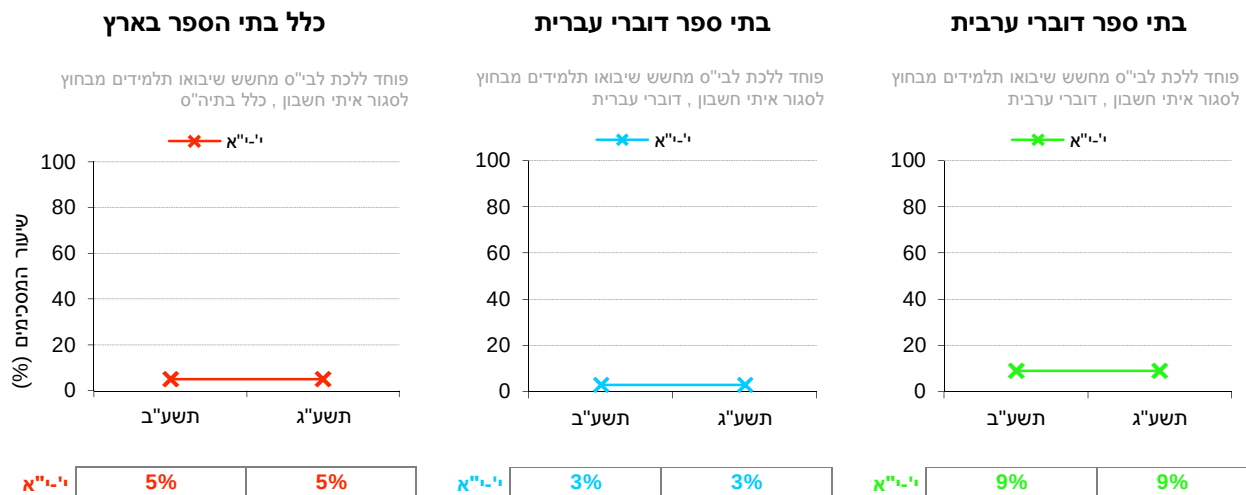

4.2. היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – "סגירת חשבונות" – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים המרכיבים את הממד המסכם "היעדר תחושת מוגנות", תלמידים בחט"ע התבקשו להשיב על היגד נוסף העוסק בהיעדר תחושת מוגנות של התלמידים: היגד העוסק בתופעה של "סגירת חשבונות" בין תלמידים מבתי ספר שונים.

השוואה בין שנים של ההיגד (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 31: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "לפעמים אני פוחד ללכת לבי"ס מחשש שיבואו תלמידים מבחוץ לסגור איתי חשבון, בשנים תשע"ב-תשע"ג

4.3. מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "מעורבות באירועי אלימות" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים על מעורבותם באירועים אלימים בבית הספר במהלך החודש שקדם להעברת השאלונים. התלמידים התבקשו לדווח על טווח רחב של אירועים אלימים, מסוגים שונים ובדרגות חומרה שונות, החל מדחיפות ואיומים, דרך הפצת שמועות, חרמות ונידויים, וכלה בפגיעות שכללו שימוש בחפצים או באגרופים⁶. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו-ו'), חט"ב (ז'ט-ט') וחט"ע (י'י-י"א).

תחילה מוצגים נתוני הממד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של הממד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

⁶ בנושא זה הסתייענו בליווי מקצועי של פרופ' רמי בנבנישתי ובשימוש בכלי המחקר שלו ושל ד"ר מונא חורי-כסאברי ופרופסור רון אסטור. לפירוט נוסף על נושא זה ראו בנבנישתי, ר', חורי-כסאברי, מ', ואסטור, ר' (2005). אלימות במערכת החינוך - דוח מחקר. בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית בירושלים.

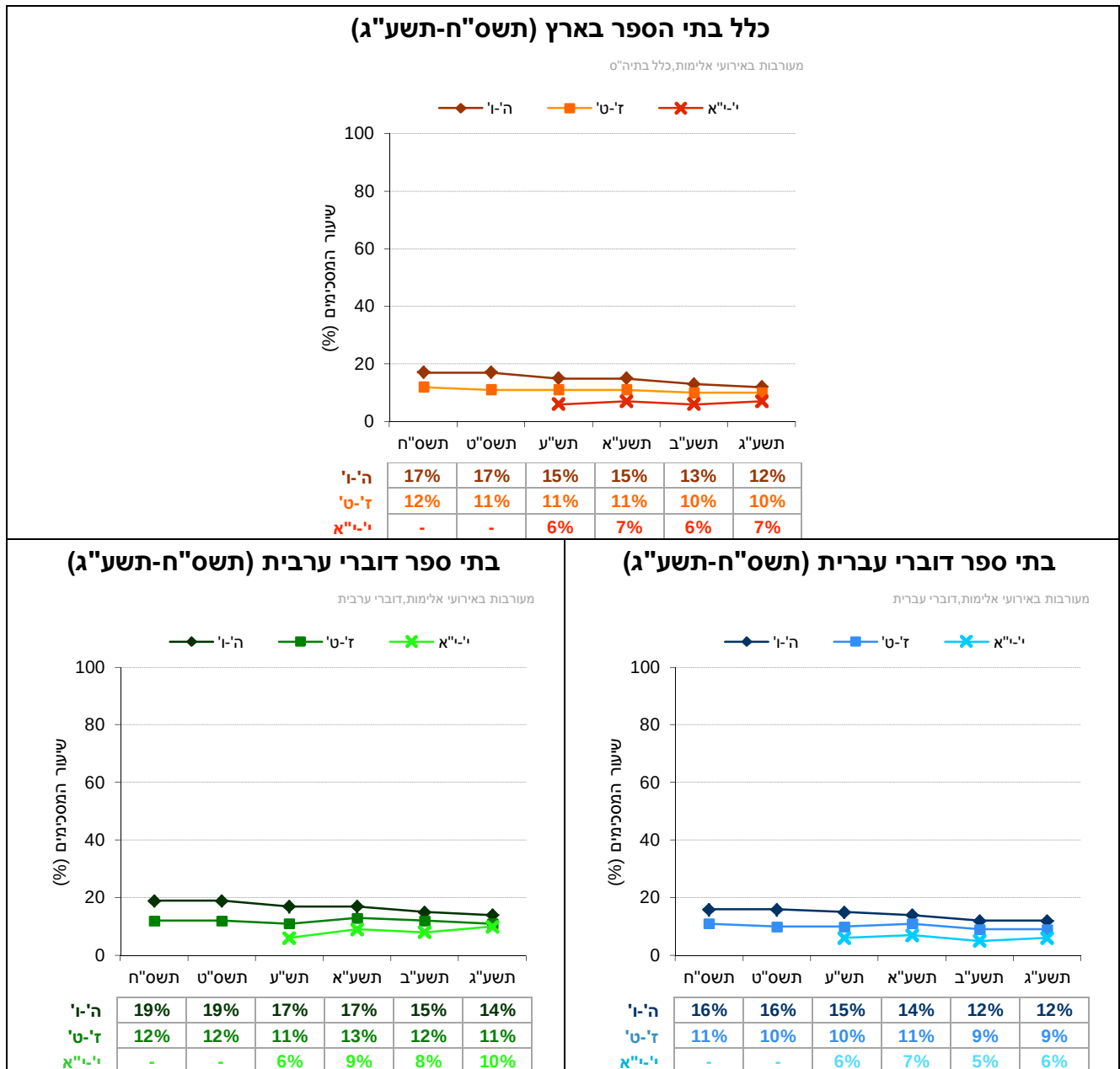
מדד מסכם: מעורבות באירועי אלימות
אלימות
א. "בחודש האחרון מישוהו מהתלמידים דחף אותי"
ב. "בחודש האחרון קיבלתי מכה או בעיטה או אגרוף מאחד התלמידים שרצה לפגוע בי"
אלימות חמורה
ג. "בחודש האחרון אחד התלמידים השתמש במקל, באבן, בכיסא או בחפץ אחר כדי לפגוע בי"
ד. "בחודש האחרון מישוהו מהתלמידים נתן לי מכות חזקות"
ה. "בחודש האחרון אחד התלמידים איים שיפגע בי בבית הספר או אחרי הלימודים"
ו. "בחודש האחרון מישוהו מהתלמידים סחט ממני באיומים כסף, אוכל או דברי ערך"
אלימות עקיפה
ז. "בחודש האחרון אחד התלמידים ניסה לשכנע תלמידים אחרים לא לדבר איתי או לא להיות חברים שלי"
ח. "בחודש האחרון אחד התלמידים הפיץ עליי שמועות לא נכונות כדי לפגוע בי (למשל באינטרנט או ברכילות מאחורי הגב)"
ט. "בחודש האחרון הטילו עלי 'חרם': קבוצת תלמידים לא רצתה לדבר או לשחק איתי"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.2.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 32 מוצגים נתוני המדד המסכם על "מעורבות באירועי אלימות" בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

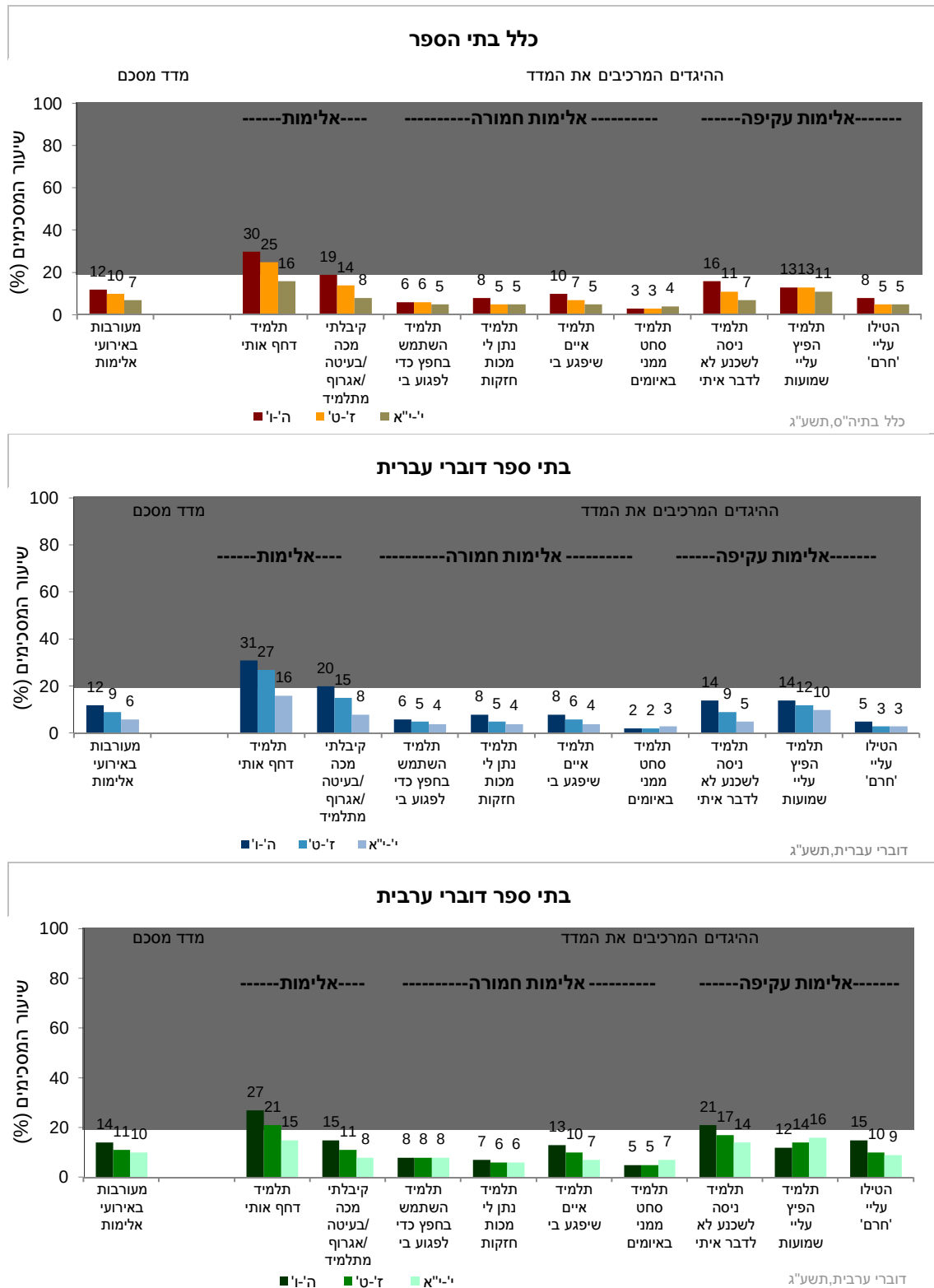
תרשים 32: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 33 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 33: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

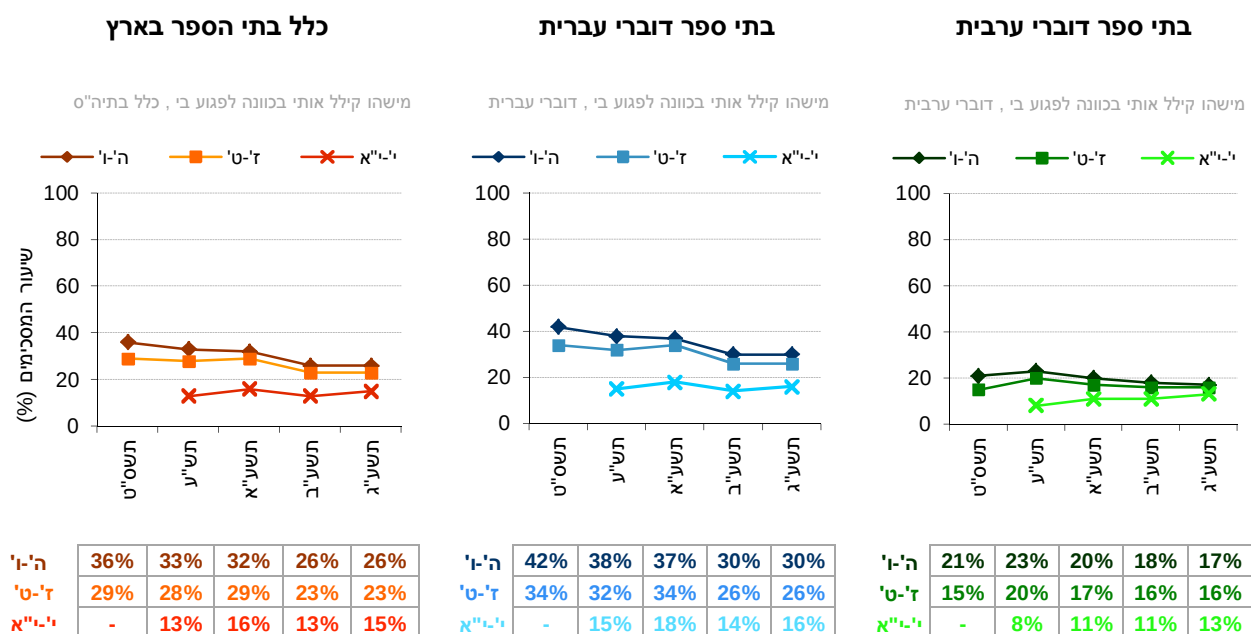
4.4. אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בפרק זה מוצגים נתונים המבקשים לבחון באיזו מידה התלמידים חווים פגיעה מילולית על ידי תלמידים אחרים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. נתוני ההיגדים נאספו החל משנה"ל תשס"ט. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

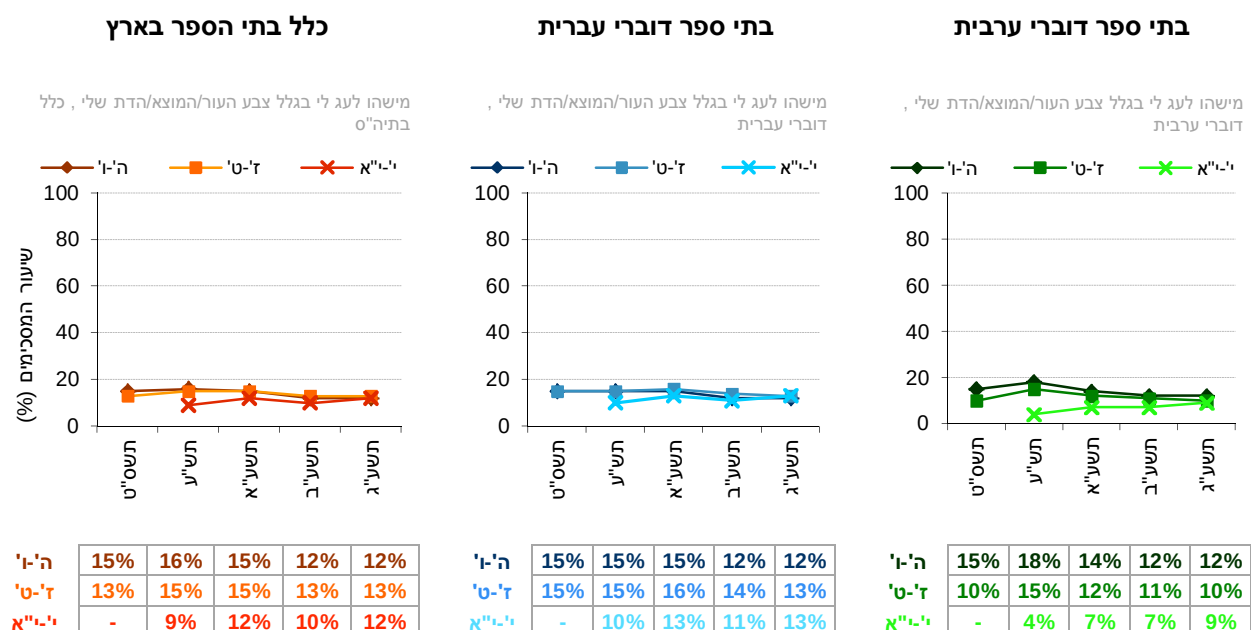
ללא מדד מסכם: היגדים בנושא אלימות מילולית
א. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי"
ב. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ג)

תרשים 34: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי" בשנים תשס"ט-תשע"ג

תרשים 35: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי" בשנים תשס"ט-תשע"ג

4.5. היבטים נוספים של אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

ההיגדים על אודות היבטים נוספים של אלימות כוללים אירועים של וונדליזם, גניבות ו"חבורות" של תלמידים המתנהגים באופן אלים ופוגעני. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט'), חט"ע (י'י"א). להלן פירוט ההיגדים בנושא זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

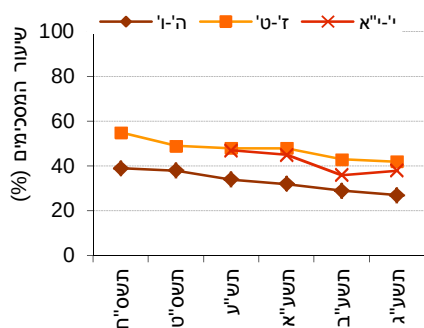
ללא מדד מסכם: היגדים על היבטים נוספים של אלימות
א. "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר שברו או הרסו ציוד של בית הספר"
ב. "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר גנבו לי חפצים אישיים או ציוד"
ג. "בבית הספר יש חבורות של תלמידים אלימים המציקים לתלמידים אחרים ופוגעים בהם"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 36: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר שברו או הרסו ציוד של בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ג

כלל בתי הספר בארץ

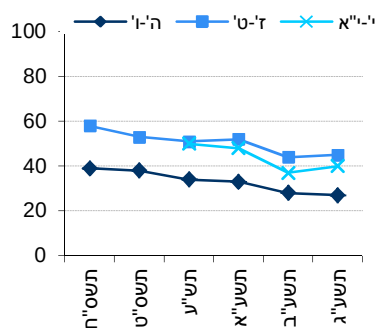
תלמידים שברו או הרסו ציוד, כלל בתי"ס

ה'ו'	39%	38%	34%	32%	29%	27%
ז'ט'	55%	49%	48%	48%	43%	42%
י'י"א	-	-	47%	45%	36%	38%

בתי ספר דוברי עברית

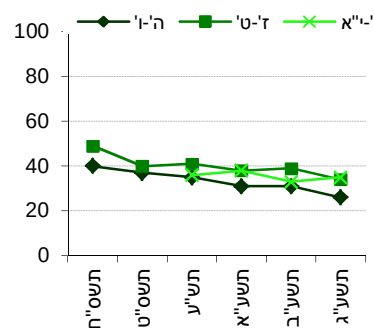
תלמידים שברו או הרסו ציוד, דוברי עברית

ה'ו'	39%	38%	34%	33%	28%	27%
ז'ט'	58%	53%	51%	52%	44%	45%
י'י"א	-	-	50%	48%	37%	40%

בתי ספר דוברי ערבית

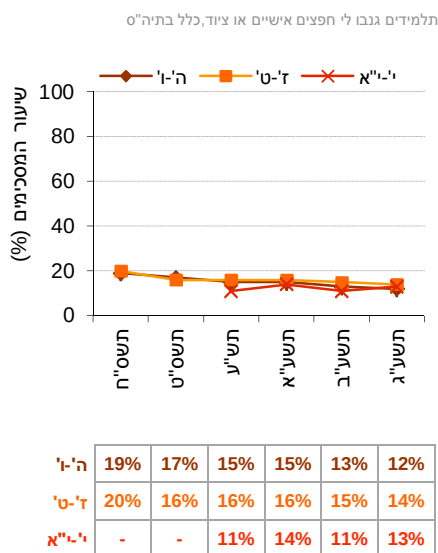
תלמידים שברו או הרסו ציוד, דוברי ערבית

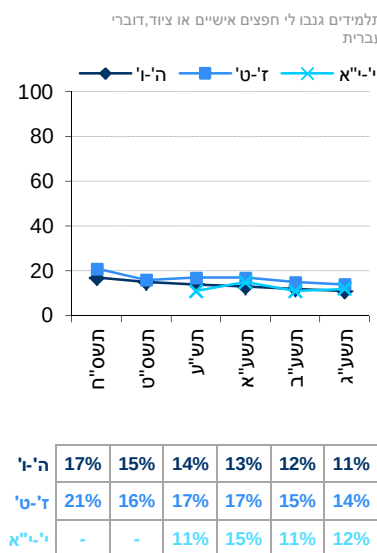
ה'ו'	40%	37%	35%	31%	31%	26%
ז'ט'	49%	40%	41%	38%	39%	34%
י'י"א	-	-	36%	38%	33%	35%

תרשים 37: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחדש האחרון תלמידים מבית הספר גנבו לי חפצים אישיים או ציוד" בשנים תשס"ח-תשע"ג

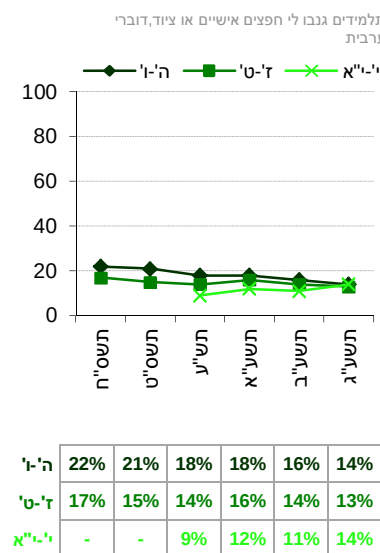
כלל בתי הספר בארץ

בתי ספר דוברי עברית

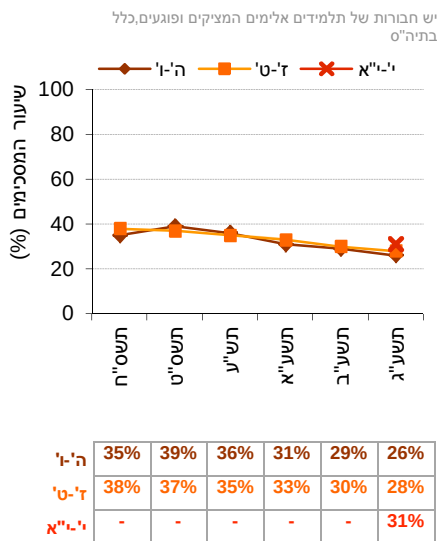

בתי ספר דוברי ערבית

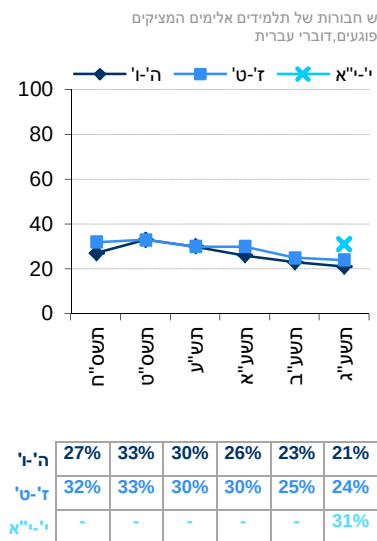

תרשים 38: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בבית הספר יש חבורות של תלמידים אלימים המציקים לתלמידים אחרים ופוגעים בהם" בשנים תשס"ח-תשע"ג

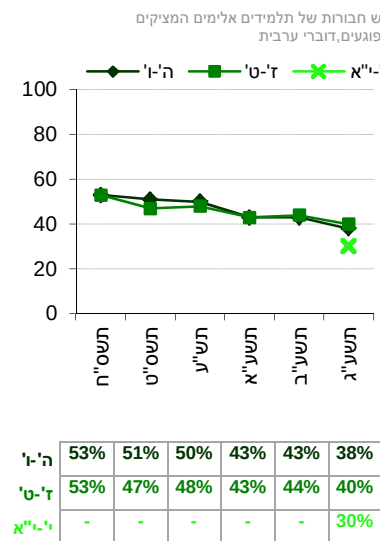
כלל בתי הספר בארץ

בתי ספר דוברי עברית

בתי ספר דוברי ערבית

4.6. מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" מבטא את תפיסות התלמידים בנוגע למאמצי בית הספר ליצור אווירה של מוגנות בקרב התלמידים. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

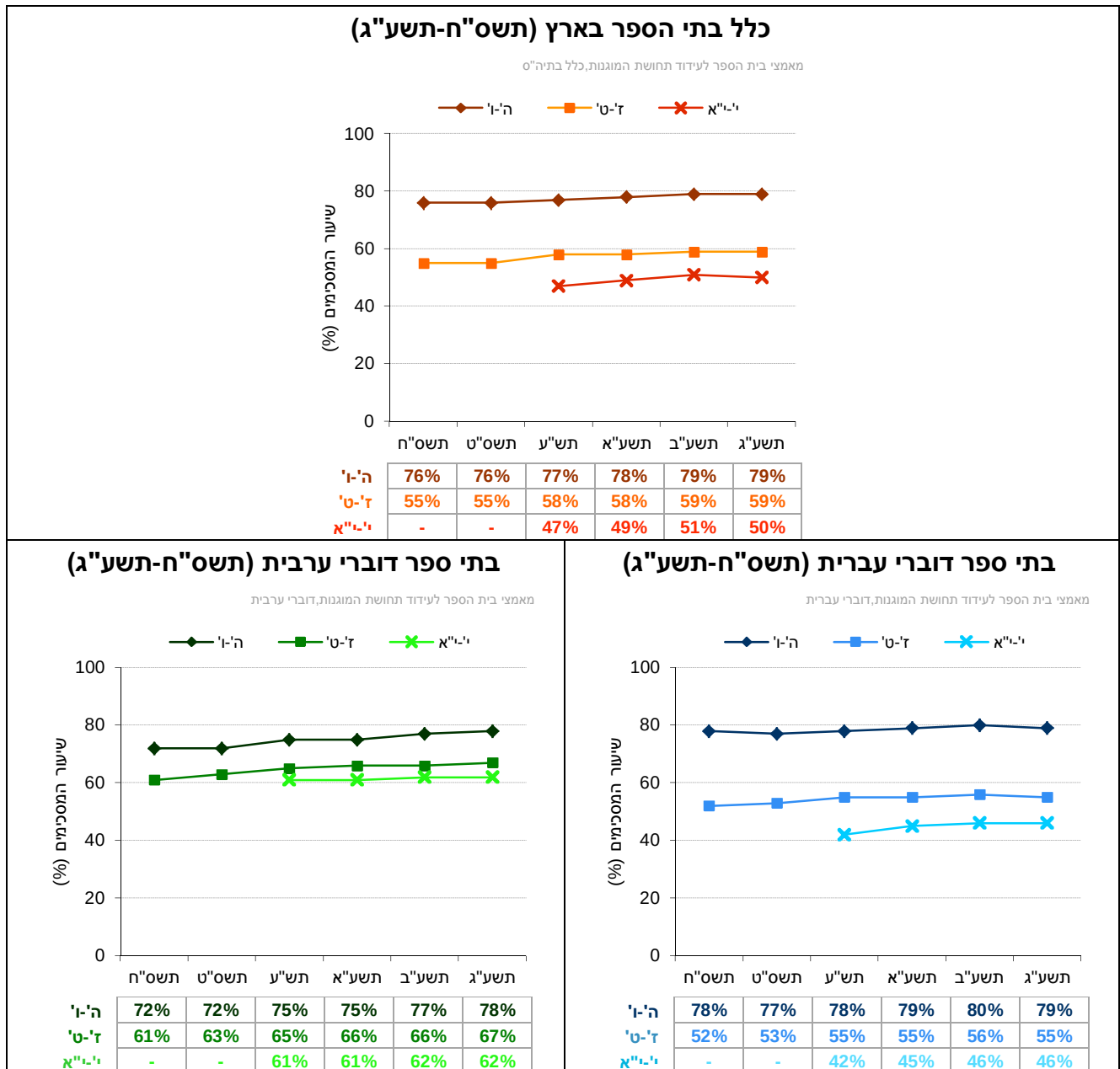
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות
א. "כשיש מקרי אלימות בבית הספר המורים יודעים על כך"
ב. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי למנוע אלימות וכדי לטפל בה"
ג. "בהפסקות יש תמיד מורה או כמה מורים בחצר שתפקידם להשגיח שלא תהיה אלימות"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 39 מוצגים נתונים על המדד "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

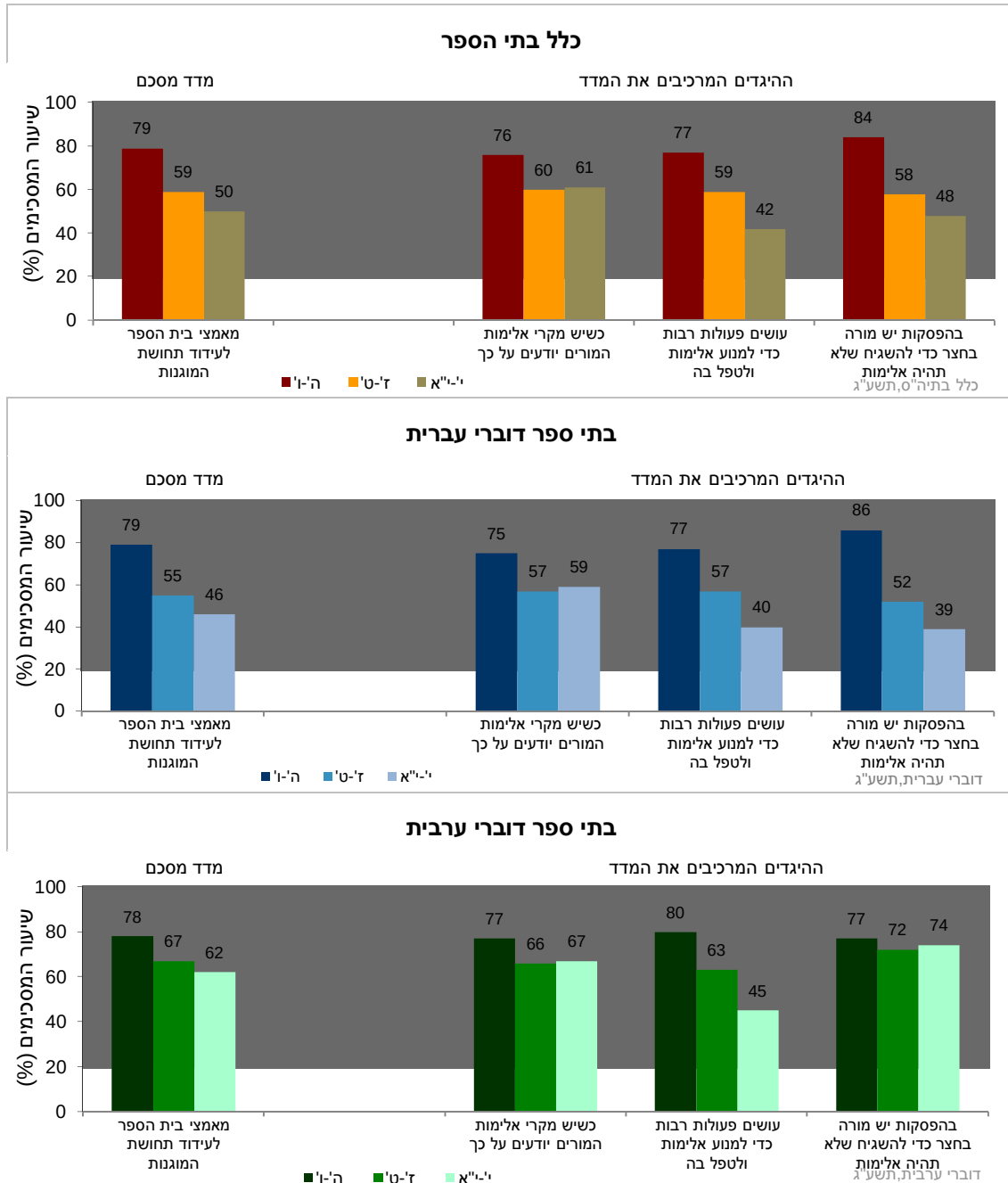
תרשים 39: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 40 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראונספח 2).

תרשים 40: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

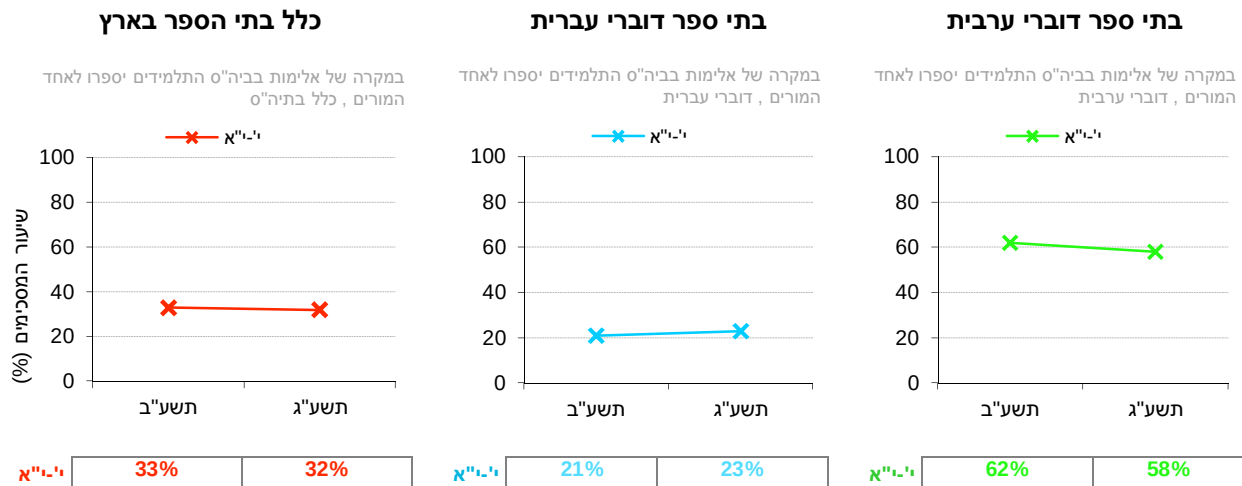

4.7. המורים ככתובת לפנייה במקרי אלימות – דיווחי תלמידים בחט"ע

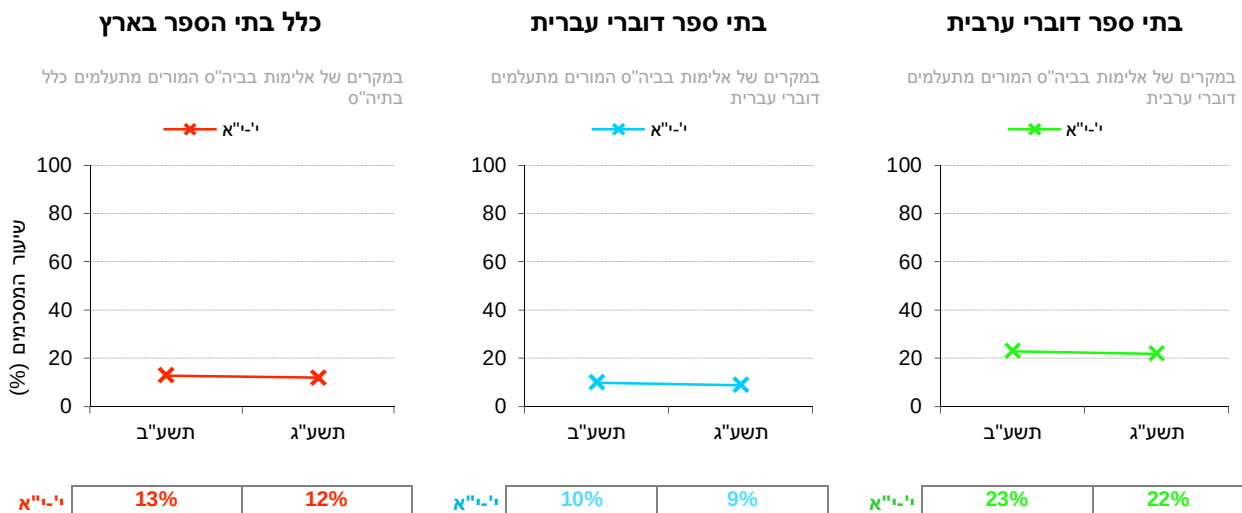
בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות", תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על שני היגדים נוספים, אשר עסקו במידה בה התלמידים תופסים את המורים ככתובת לדיווח על תופעות של אלימות ובתגובות של מורים למקרי אלימות בבית הספר.

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 41: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אם יש מקרה של אלימות בביה"ס, התלמידים יספרו על כך לאחד המורים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 42: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אם יש מקרים של אלימות בביה"ס, בדרך כלל המורים מתעלמים מכך" לפי מגזר שפה בשנים תשע"ב-תשע"ג

4.8. פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שבתתי הפרקים הקודמים עסקנו בתפיסות של תלמידים בדבר המידה בה המורים משמשים ככתובת לפניות במקרה של אלימות, הרי שכאן נעסוק באותם מקרים בהם המורים עצמם הם אלו שפוגעים בתלמידים (עפ"י דיווחי התלמידים): האם, ואם כן, באיזו מידה, לפי תפיסת התלמידים, התלמידים חווים פגיעה מילולית ו/או פיזית מצד מוריהם. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג.

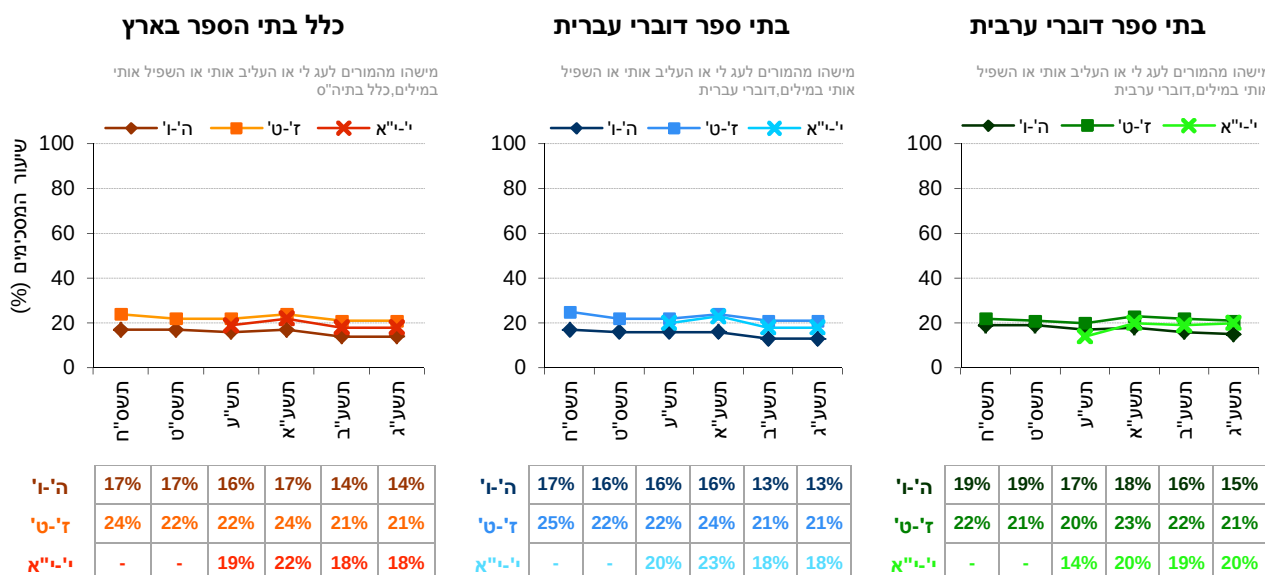
נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-י"א). להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים על פגיעה של מורים בתלמידים	
א.	"בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים"
ב.	"בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה"

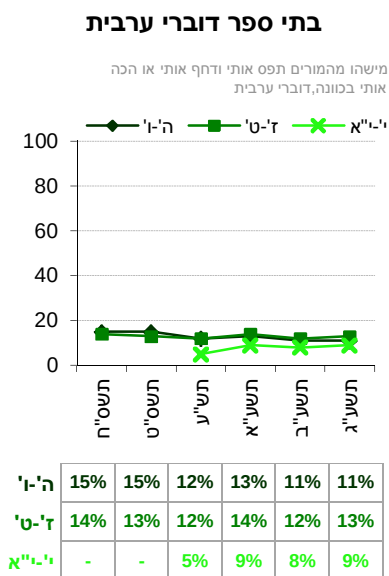
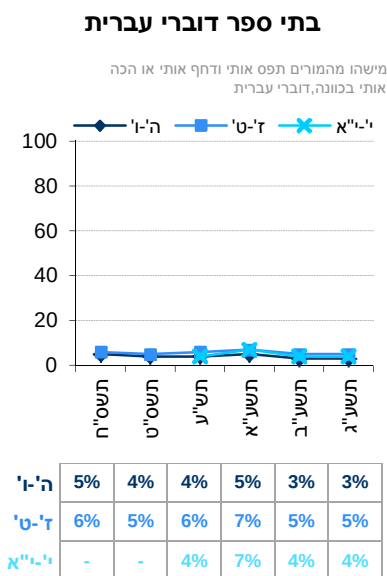
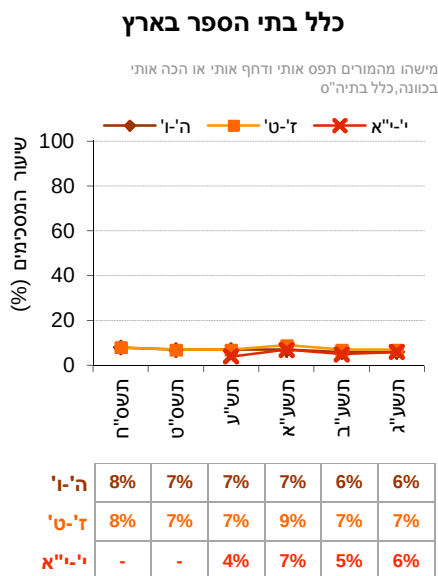
הסבר על אופן החישוב ראו בנספח 1.2.

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 43: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים" בשנים תשס"ח-תשע"ג

תרשים 44: דיווחי התלמידים על ההיגד "בחדש האחרון מישו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה" בשנים תשס"ח-תשע"ג

4.9. היעדר תחושת מוגנות של המורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

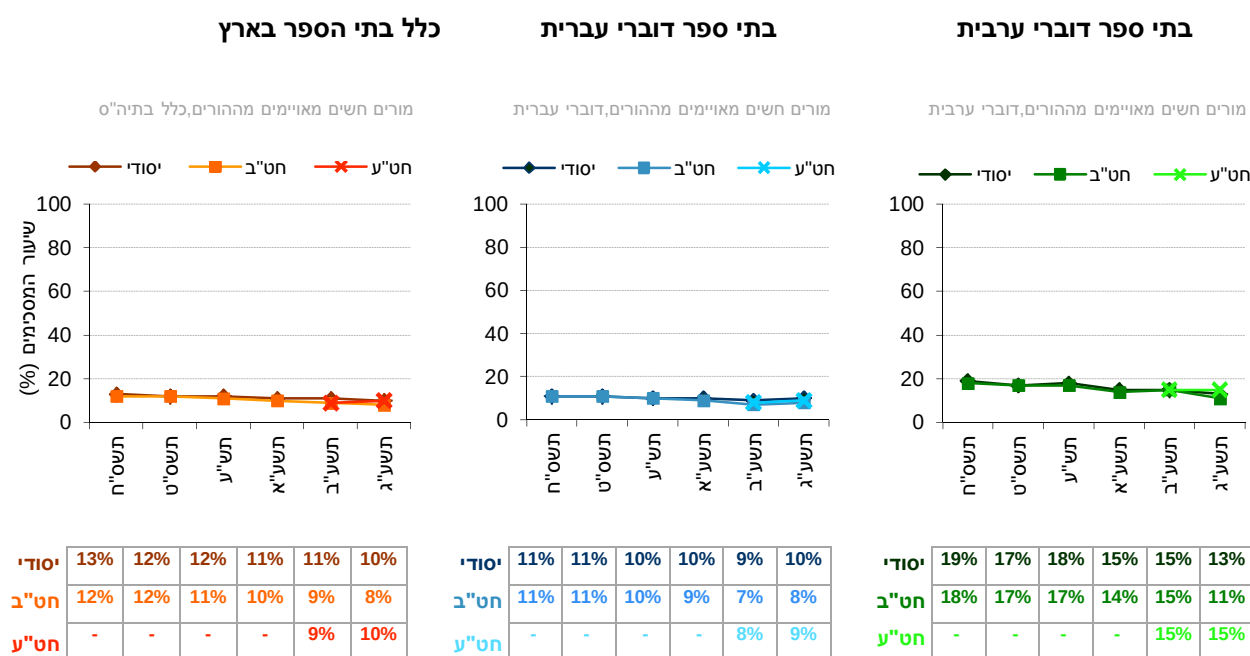
בעוד שבתתי הפרקים הקודמים התמקד הדוח בדיווחי תלמידים על תופעות של אלימות, הרי שבתת פרק זה תוצג זווית הראייה של מורים. תת הפרק עוסק בהיעדר תחושת המוגנות של המורים בעת עבודתם בבית הספר. תחושה זו נבדקה באמצעות שני היגדים המשקפים את המידה שבה המורים חשים מאוימים מצד הורים ומצד תלמידים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י"א). להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים על היעדר תחושת מוגנות של המורים
א. "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"
ב. "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"

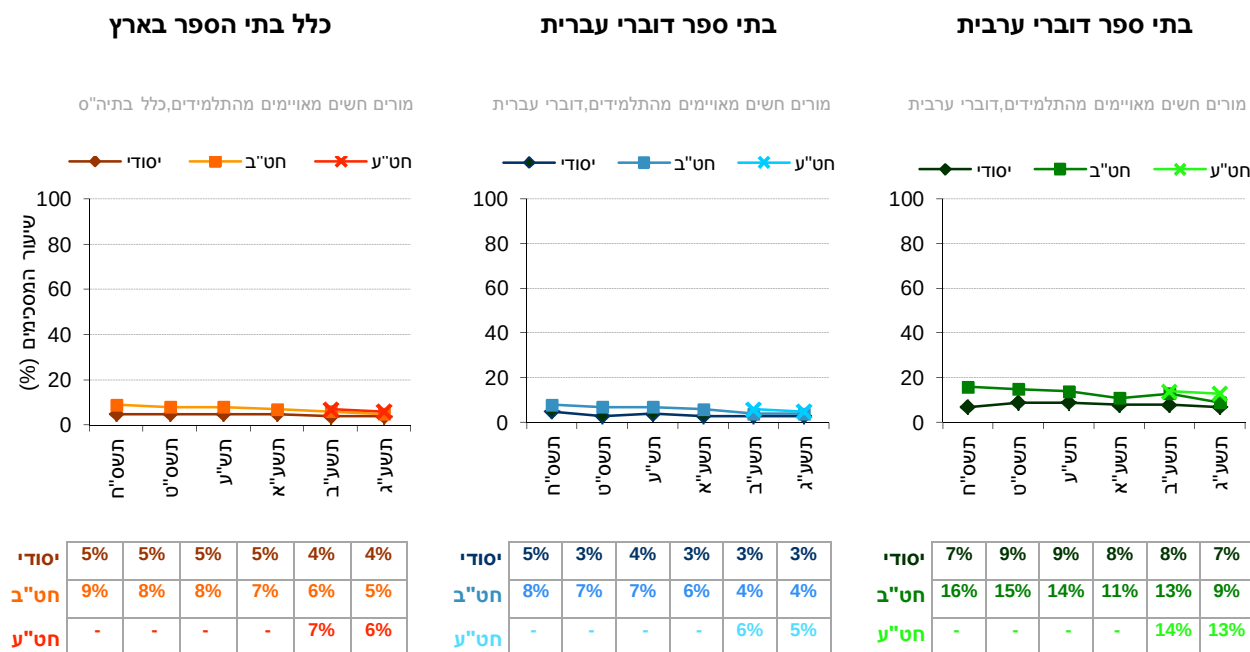
הסבר על אופן החישוב ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של היגדים (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 45: דיווחי המורים על ההיגד: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו" בשנים תשס"ח-תשע"ג

תרשים 46: דיווחי המורים על ההיגד "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 29-46:

היעדר תחושת מוגנות של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ- 7% מכלל התלמידים בכל שלבי הגיל (יסודי, חט"ב וחט"ע) מדווחים כי אינם חשים מוגנים בביה"ס.
- הבדלים נרשמו בין שני מגזרי השפה, כאשר תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על תחושה של היעדר מוגנות, בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית.
- בין תשס"ח לתשע"א נצפתה מגמת ירידה קלה בשיעורי המדווחים על תחושה של היעדר מוגנות, בעיקר בבתי"ס היסודיים ובחטיבות הביניים במגזר דובר הערבית. מגמה זו התמתנה בשנים האחרונות.
- בחטיבות העליונות אי אפשר לזהות מגמה ברורה של שינוי על פני השנים שנמדדו.
- גם התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מלמדת על שיעורים גבוהים בהרבה (כפולים לערך) של דיווחים בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית.
- חשוב לשים לב שכ- 12% מבין התלמידים בכיתות ז'-ט' (11% בקרב דוברי עברית ו- 15% בקרב דוברי ערבית) מדווחים כי יש מקומות בבית הספר שהם פוחדים להסתובב בהם.

היעדר תחושת מוגנות של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- בנוסף להיגדים שהוצגו לתלמידים מכל שלבי הגיל, תלמידים בחטיבות העליונות התבקשו להשיב על היגד נוסף אשר עוסק בתופעה של "סגירת חשבונות" ע"י תלמידים מבתי"ס אחרים.
- בתגובה להיגד, כ- 5% מתלמידי יו"א מדווחים כי הם חוששים ללכת לביה"ס מחשש ל"סגירת חשבונות", כאשר התופעה בולטת יותר במגזר דובר הערבית (9% מהתלמידים מדווחים על תחושה זו לעומת 3% במגזר דוברי העברית).
- שיעורי התלמידים המוחים על תופעה זו לא השתנו בהשוואה לתשע"ב.

מעורבות באירועי אלימות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ- 10% מכלל התלמידים מדווחים כי בחודש האחרון היו מעורבים באירועי אלימות, וככל שהתלמידים בוגרים יותר כך שיעורי המדווחים על מעורבות באלימות נמוכים יותר (אם כי פערים אלו מעט פחות ניכרים בבתי"ס דוברי ערבית).

- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה כי השיעורים בבתי"ס דוברי הערבית מעט גבוהים יותר מאשר בבתי"ס דוברי העברית.
- לאורך השנים אפשר לזהות בקרב תלמידי ה'ו' בשני מגזרי השפה מגמה מתונה של ירידה בשיעורי המדווחים על מעורבות באלימות לאורך השנים. לעומת זאת, אי אפשר להצביע על מגמה ברורה של שינוי בקרב תלמידי ז'ט' בארבע השנים האחרונות בהם נסקרו, ובקרב תלמידי י'א דוברי ערבית אפשר לזהות אף מגמת עלייה במדד.
- מבין כל ביטויי האלימות, השכיחות הגבוהה ביותר, יחסית, הינן של דחיפות וכן של מכות/אגרופים/בעיטות, וכן של אלימות חברתית (שמועות, חרמות וכד').
- בהתבוננות בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד עולה, כצפוי, כי שיעורי התלמידים המדווחים על אלימות נמוכים יותר ככל שתופעת האלימות היא חמורה יותר; כך, לדוגמא, בעוד ש-15%-30% מדווחים שדחפו אותם, כ-3% מדווחים כי נסחטו באיומים.

אלימות מילולית לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בהקשר של אלימות מילולית, שני היגדים הוצגו בפני התלמידים, האחד עוסק בתופעה של קללות (שמטרתן לפגוע/להעליב את הנמען) והשני עוסק בהעלבה על רקע צבע עור, מוצא או דת (אשר אפשר לשייך לתופעה הכללית של גזענות).
- ניתוח של תשובות התלמידים להיגד הראשון (קללות) מלמד כי בתשע"ג כחמישית מהתלמידים מדווחים כי בחודש שקדם להעברת השאלונים הם ספגו קללות שמטרתן לפגוע; השיעורים גבוהים יותר בבתי"ס דוברי העברית מאשר בבתי"ס דוברי הערבית והשיעורים נמוכים יותר ככל שהתלמידים בוגרים יותר.
- עוד עולה מנתוני ההיגד העוסק בקללות כי ניכרת ירידה בשיעורי המדווחים על התופעה לאורך השנים, ירידה שניכרת בקרב תלמידי ה'ו' ובקרב תלמידי ז'ט' (בעיקר בבתי"ס דוברי העברית). בקרב תלמידי י'א, לעומת זאת, אפשר להצביע על עלייה בין תשע"ב לתשע"ג בשני מגזרי השפה, כאשר בקרב דוברי הערבית מדובר בעלייה שנמשכת כבר מספר שנים.
- ניתוח של תשובות התלמידים להיגד השני (גזענות) מלמד שבשנה"ל תשע"ג מעט יותר מעשירית מהתלמידים חוו בחודש שקדם להעברת השאלונים קריאות או אמירות פוגעניות על רקע שניתן להגדירו כגזעני. תופעה זו שכיחה מעט יותר בבתי"ס דוברי עברית.
- בניתוח הנתונים לאורך שנים עולה כי בתשע"ג (בהשוואה לתשע"א) נרשמה ירידה מתונה בשיעורי התלמידים המדווחים על התופעה ביסודי ובחט"ב בשני מגזרי השפה. עם זאת, נראית עלייה בשיעורי המדווחים על תופעה זו בחט"ע, ובעיקר בבתי"ס דוברי ערבית.

היבטים נוספים של אלימות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנוסף להיבטים של אלימות שנדונו לעיל, התבקשו התלמידים מכל שלבי הגיל להתייחס לשלוש תופעות נוספות של אלימות: ונדליזם כלפי ציוד של ביה"ס, גניבות בין תלמידים ותופעה של חבורות תלמידים המתנהגים באלימות ומטילים מורא על חבריהם (נתוני ההיגד האחרון נאספו בקרב תלמידי י'א בשנה"ל תשע"ג בלבד).
- כ-35% מהתלמידים מדווחים כי בחודש שקדם להעברת השאלונים תלמידים שברו או הרסו ציוד של ביה"ס. השיעורים הנמוכים ביותר נרשמו בקרב תלמידי כיתות ה'ו' (27%), והגבוהים ביותר - בקרב תלמידי כיתות ז'ט' (42%). שיעורים גבוהים יותר של דיווחים נרשמו בקרב תלמידי ז'א ובתי"ס דוברי עברית בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית.
- בהשוואה רב שנתית ניכרת מגמת ירידה בשיעורי המדווחים על התופעה בעיקר בקרב תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' ואילו בארבעת השנים בהן נסקרו כיתות י'א נרשמה מגמת ירידה עם תנודתיות.
- מעט פחות מ-15% מהתלמידים מדווחים כי בחודש שקדם להעברת השאלונים נגנב להם ציוד אישי. שיעורי המדווחים על התופעה דומים למדי בשני מגזרי השפה ובכל שלבי הגיל. במבט רב שנתי ניכרת בכיתות ה'ו' ובכיתות ז'ט' בשני מגזרי השפה מגמה של ירידה בשיעורי המדווחים על התופעה. בכיתות י'א, לעומת זאת, נרשמה יציבות בבתי"ס דוברי עברית ועלייה בבתי"ס דוברי ערבית.
- בשנת הלימודים תשע"ג כ-30% מכלל התלמידים מדווחים כי קיימת בבית ספרם תופעה של חבורות של תלמידים המתנהגים באלימות ומציקים לתלמידים אחרים. תלמידי י'א שנסקרו בפעם הראשונה

בתשע"ג דיווחו בשיעורים מעט גבוהים יותר בהשוואה ליתר שלבי הגיל. שיעורי המדווחים על התופעה גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית (כ- 35% מהתלמידים) בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית (כ- 25% מהתלמידים).

- לאורך השנים ניכרת מגמה של ירידה בשיעורי המדווחים על התופעה ביסודי ובחט"ב, מגמה שבולטת במיוחד בבתי"ס דוברי ערבית.

מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התבוננות כללית בנתונים מגלה פערים ניכרים בין דיווחי התלמידים בשלבי הגיל השונים. בעוד שהרוב הגדול (כ- 80%) של תלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כי בית הספר עושה מאמצים כדי למנוע אלימות, הרי שבכיתות ז'-ט' השיעור המקביל עומד על כ- 60% ובכיתות י'-י"א על כ- 50% בלבד. פערים אלו בולטים במיוחד בבתי"ס דוברי ערבית והם פחות ניכרים בבתי"ס דוברי ערבית.
- לאורך השנים ניכרת מגמה של עלייה מתונה והדרגתית בנתוני המדד כאשר המגמה בולטת בעיקר בבתי ספר יסודיים ובחט"ב במגזר דוברי ערבית.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה ששיעורי הדיווחים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות גבוהים יותר בקרב תלמידי י'-י"א בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית. בנוסף, דיווחי התלמידים על נוכחות מורים בהפסקות בחצר שונה בין שני המגזרים: בעוד שבקרב דוברי עברית נרשמו הבדלים ניכרים בין שלושת שלבי הגיל (פחות מ- 40% מהתלמידים בכיתות י'-י"א דיווחו כי הדבר קיים לעומת 86% בקרב תלמידים בבי"ס יסודיים), הרי שבקרב דוברי הערבית שיעורי התלמידים המדווחים על כך הינם גבוהים בכל שלבי הגיל (72% - 77%).

המורים ככתובת לפניה במקרי אלימות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- כאשר נשאלו תלמידי כיתות י'-י"א האם הם מסכימים עם ההיגד "אם יש מקרה של אלימות בביה"ס, התלמידים יספרו על כך לאחד המורים", רק כשליש מהתלמידים השיבו שכך הוא אכן הדבר. עם זאת, פערים גדולים מאד נרשמו בין שני המגזרים כאשר בבתי"ס דוברי ערבית כרבע בלבד מהתלמידים מדווחים כך, בעוד שבבתי"ס דוברי ערבית שיעור המדווחים על כך עומד על כ- 60%.
- בנוסף, שיעור תלמידי כיתות י'-י"א המסכימים עם ההיגד "אם יש מקרים של אלימות בביה"ס, בדרך כלל המורים מתעלמים מכך" הינו נמוך (12%). שיעור זה גבוה יותר בבתי"ס דוברי ערבית (22%) בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית (9%).
- בשני ההיגדים לא נרשמו שינויים גדולים לעומת השנה שעברה.

פגיעה של מורים בתלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של פגיעת מורים בתלמידים התבקשו התלמידים להשיב על שני היגדים, אחד העוסק בפגיעה מילולית מצד מורים והשני בפגיעה פיזית.
- באופן כללי, בשנת הלימודים תשע"ג פחות מחמישית מהתלמידים מדווחים על פגיעה מילולית מצד מורים. שיעורים דומים למדי נרשמו בבתי"ס דוברי ערבית ובבתי"ס דוברי ערבית כאשר שיעורי המדווחים על התופעה בכיתות ז'-ט' מעט גבוהים יותר בהשוואה לשני שלבי הגיל האחרים.
- התבוננות במגמות הרב-שנתיות מגלה מגמה של ירידה מתונה, בעיקר בכיתות ה'ו', בשני מגזרי השפה.
- בשנת הלימודים תשע"ג כ- 6% מהתלמידים מדווחים על פגיעה פיזית, כאשר שיעורי המדווחים על התופעה בבתי"ס דוברי ערבית (כ- 10%) גבוהים באופן ניכר משיעורי המדווחים בבתי"ס דוברי ערבית (כ- 5%).
- בהתבוננות רב שנתית מתגלה ירידה מתונה בשיעורי התלמידים המדווחים על אלימות פיזית בכיתות ה'ו' (בעיקר בבתי"ס דוברי ערבית), אולם לא נרשמה מגמה ברורה של שינוי בשיעורי התלמידים בכיתות ז'-ט' ובכיתות י'-י"א המדווחים כך (האחרונים נסקרו רק החל מתש"ע).

היעדר תחושת מוגנות של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של תחושת המוגנות של המורים הוצגו להם שני היגדים: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים" ו"מורים מביה"ס חשים מאוימים מצד תלמידים".
- בתגובה להיגד הראשון, כ- 10% מהמורים בתשע"ג דיווחו שאכן ישנם מורים החשים מאוימים מצד

הורים (שיעורים דומים בשלבי החינוך השונים). נרשם פער בין בתי"ס משני המגזרים, כאשר שיעורי המדווחים על התופעה בבתי"ס דובר ערבית גבוהים יותר.

- לאורך השנים נרשמה ירידה מתונה בשיעור המורים ביסודי ובחט"ב המדווחים על היעדר תחושת מוגנות. (המגמה פחות מאפיינת את דיווחי המורים בבתי"ס יסודיים דוברי עברית – שם נרשמה יציבות). בחט"ע הנתונים נאספו רק במשך שנתיים ועדיין מוקדם לבחון מגמות.
- בתגובה להיגד השני, בתשע"ג כ- 5% מהמורים דיווחו כי אכן ישנם מורים החשים מאוימים מצד תלמידים. גם כאן, נרשמו פערים בין שני מגזרי השפה, ונראה כי גם תופעה זו נפוצה יותר בבתי"ס דוברי ערבית. במבט כללי, שיעורי המדווחים בשלבי הגיל השונים דומים למדי, על אף ששיעור המורים המדווח על התופעה גבוה במיוחד בחט"ע דוברות ערבית (13% בתשע"ג).
- בשני המגזרים קיימת מגמה קלה של ירידה לאורך השנים בשיעורי המורים בחט"ב המדווחים על התופעה ואילו בבתי"ס היסודיים נרשמה יציבות. בחט"ע הנתונים נאספו רק במשך שנתיים ועדיין מוקדם לבחון מגמות.

5. משמעת והתנהגות

בפרק הקודם עסקנו בתופעות של אלימות ושל תחושת מוגנות בקרב באי בית הספר. בעוד שסביבה מוגנת ובטוחה מהווה תנאי מקדים הכרחי להתפתחות אווירה לימודית (וגם, כמובן, מהווה מטרה בזכות עצמה), הרי שבפרק זה נעסוק במישור בהיווצרות אווירה מעודדת למידה, באמצעות בחינת דפוסי ההתנהגות של תלמידים בכיתות במהלך שיעורים ובאמצעות בחינת עמדותיהם באשר לכללי ההתנהגות בבית הספר. בנוסף, פרק זה יעסוק בשתיים מהתופעות המייצגות בצורה המובהקת ביותר את קיומה (או היעדרה) של אווירה לימודית חיובית בבית הספר – איחורים והיעדרויות של תלמידים.

5.1. התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים בדבר התנהגות תלמידים במהלך השיעורים בכיתה ולברר באיזו מידה השיעור מתנהל באווירה נעימה ונינוחה או מתאפיין בחוסר שקט ובמתח שאינם מאפשרים למידה. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ז'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י"ז-א').

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה
א. "לעיתים רחוקות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד"
ב. "בכיתה שלי אין תלמידים שמתחצפים למורים"
ג. "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים"
ד. "המורים לא צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש"

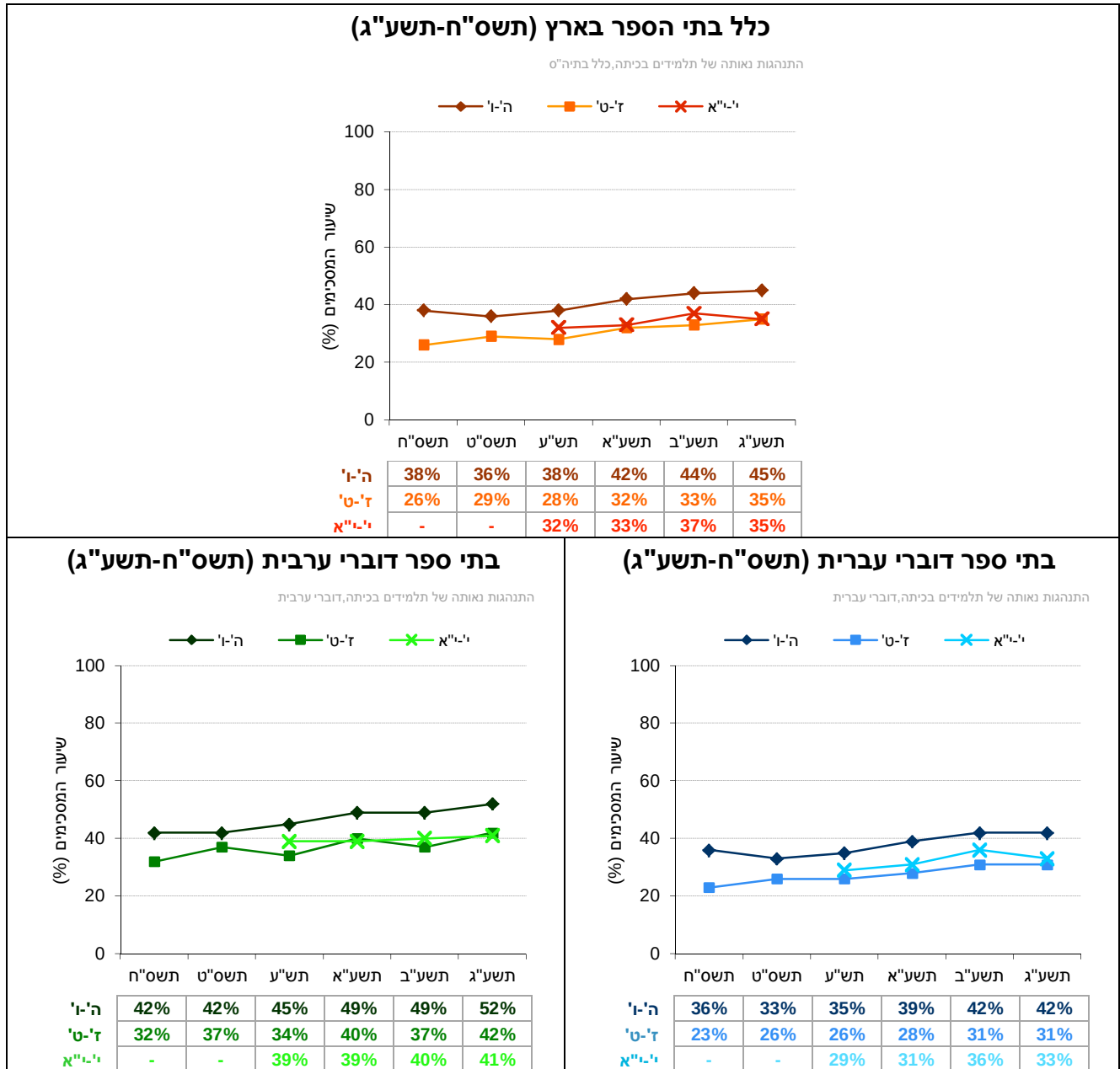
* נוסח ההיגדים האלה בשאלון היה "לעיתים קרובות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד", "בכיתה שלי יש תלמידים שמתחצפים למורים" ו"המורים צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש". לצורך הדיווח הם נוסחו מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד יתקף מצב רצוי יותר.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 47 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

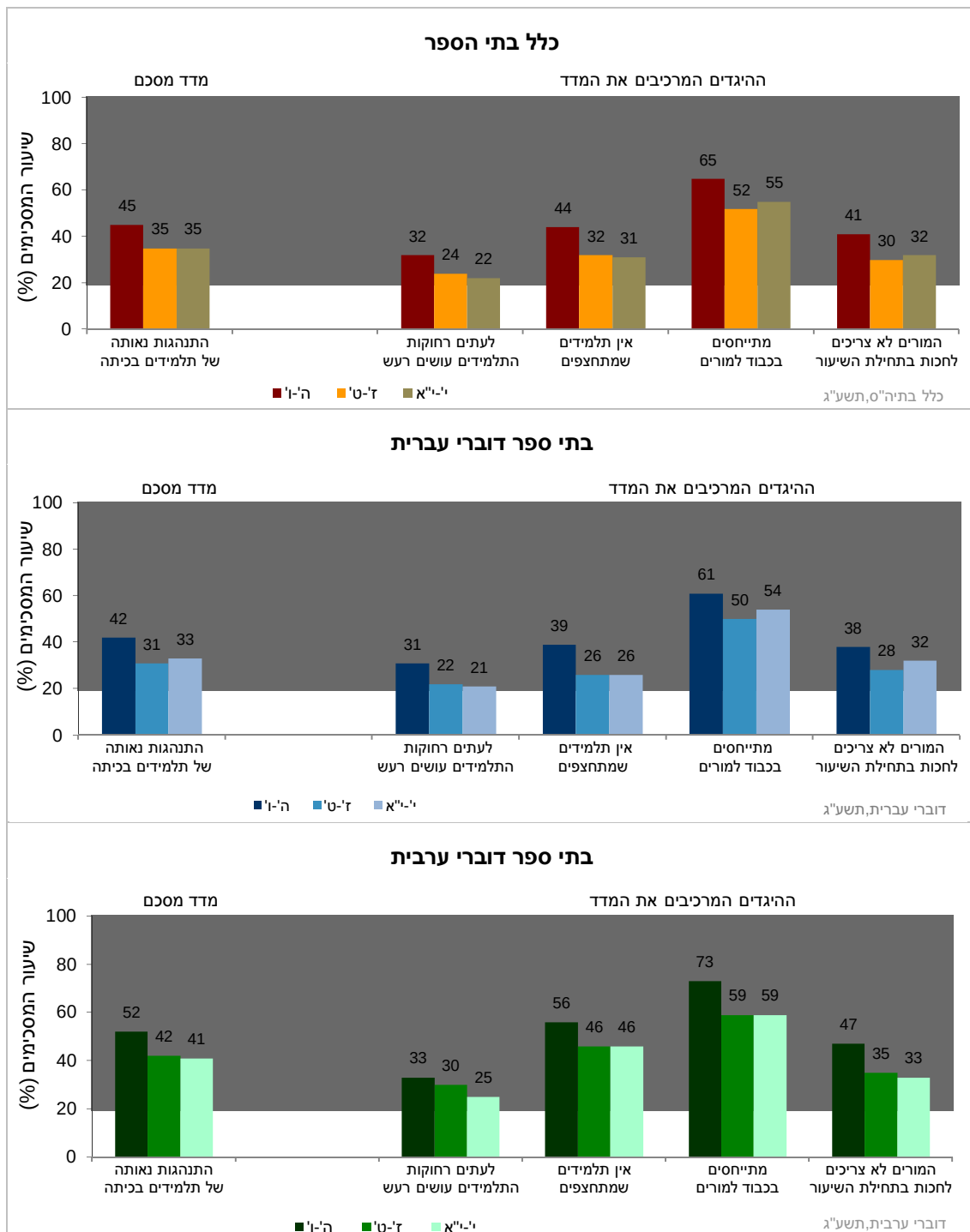
תרשים 47: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 48 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 48: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

5.2. כללי התנהגות בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "כללי התנהגות בבית הספר" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים בדבר המידה בה כללי ההתנהגות בבית הספר ידועים, ברורים וכן עד כמה קיימת הקפדה שתלמידים יתנהגו בהתאם לכללים אלו. נתונים אלה נאספו בקרב התלמידים מכל שלבי הגיל יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

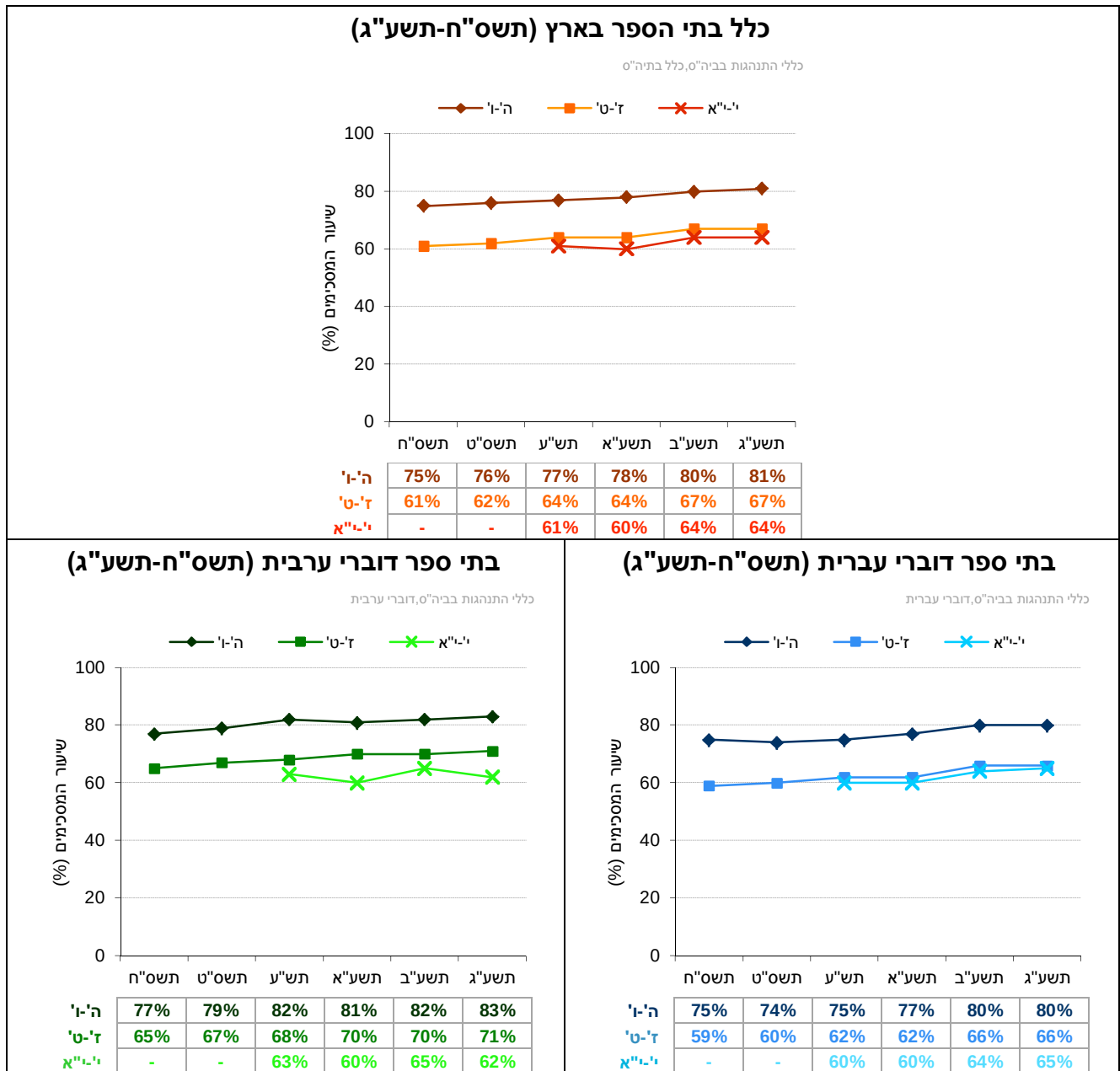
מדד מסכם: כללי התנהגות בבית הספר
א. "כללי התנהגות בבית הספר ברורים לי"
ב. "התלמידים בבית הספר מקפידים לפעול לפי כללי ההתנהגות"
ג. "המורים בביה"ס מקפידים שהתלמידים יפעלו לפי כללי ההתנהגות"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 49 מוצגים נתוני המדד המסכם "כללי התנהגות בבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

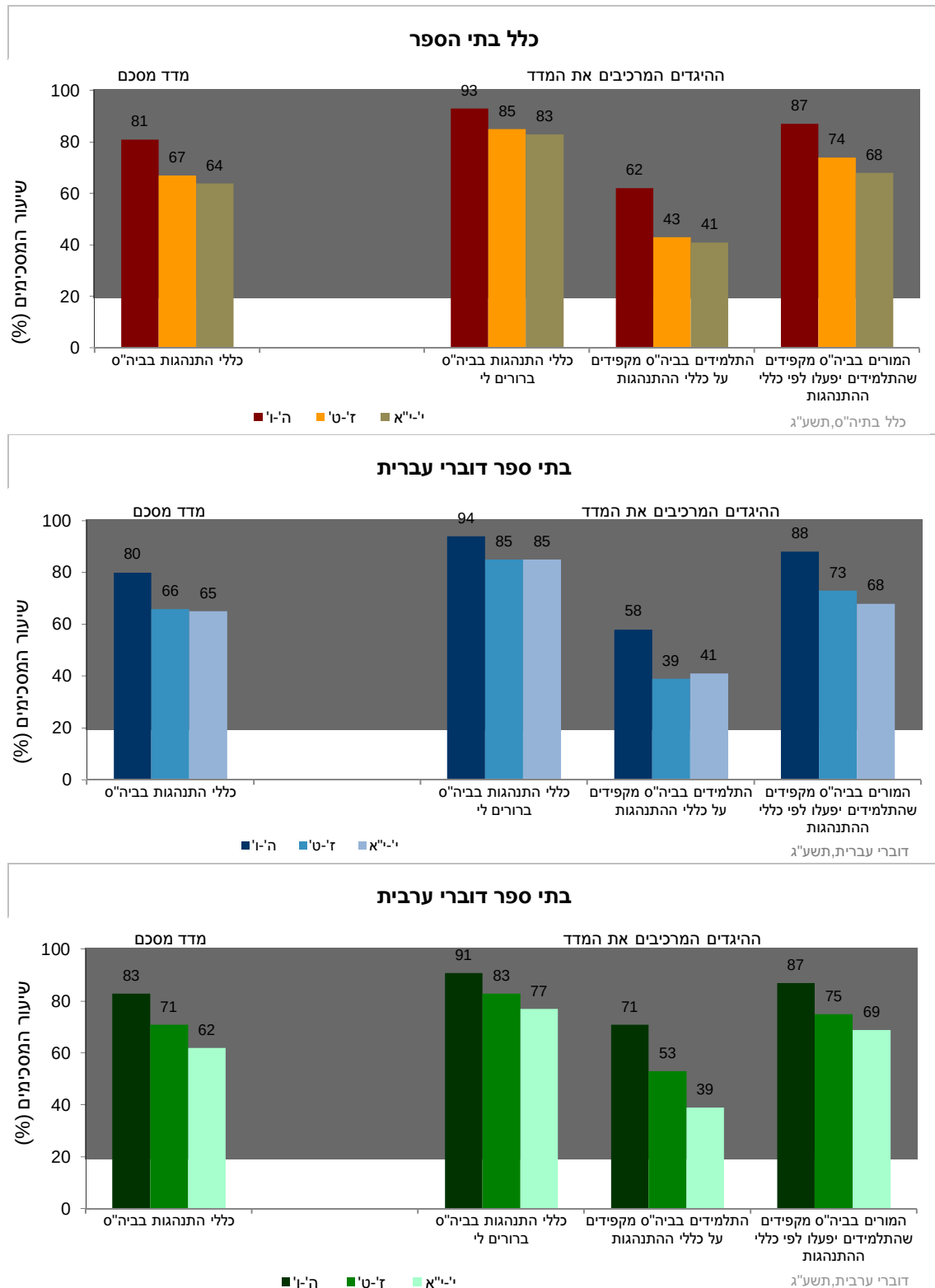
תרשים 49: דיווחי התלמידים על כללי התנהגות בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 50 מוצגים נתוני המדד המסכם "כללי התנהגות בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 50: דיווחי התלמידים על כללי התנהגות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

5.3. קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

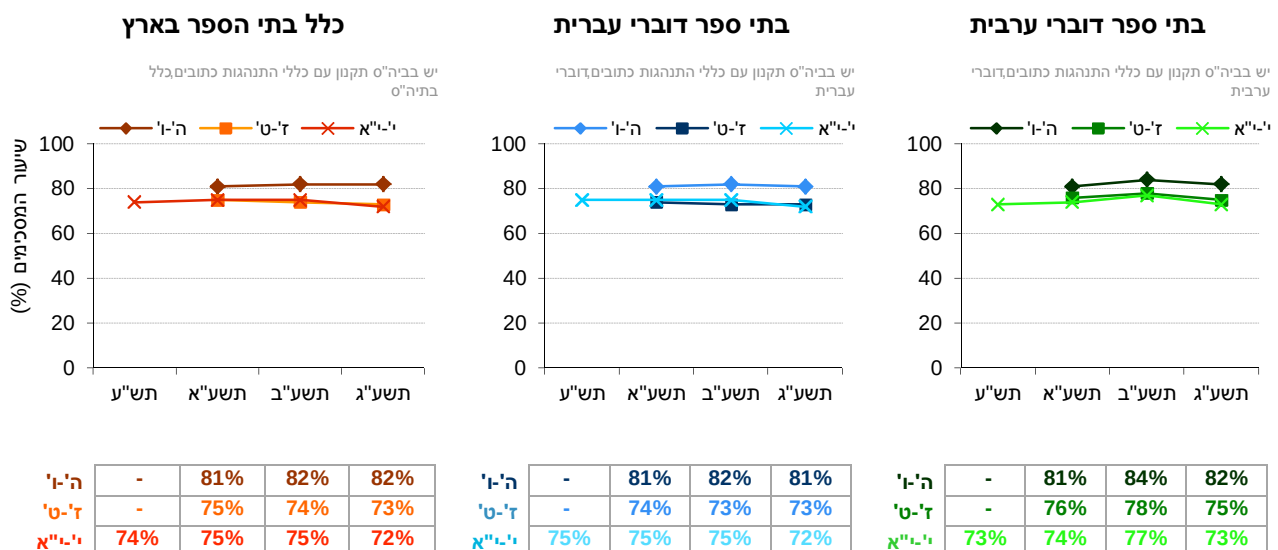
תת הפרק הנוכחי עוסק בקיומו של תקנון בית ספרי ובשיתוף תלמידים בכתיבתו. תלמידים מכלל שכבות הגיל ביסודי, בחט"ב ובחט"ע נשאלו האם יש בבית ספרם תקנון בית ספרי או אמנה בית ספרית או כללי התנהגות כתובים. בהמשך נשאלו תלמידים בחט"ע האם תלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון (האמנה) או בעדכונו. זהו היגד חדש, אשר נתונו נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תש"ע-תשע"ג. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

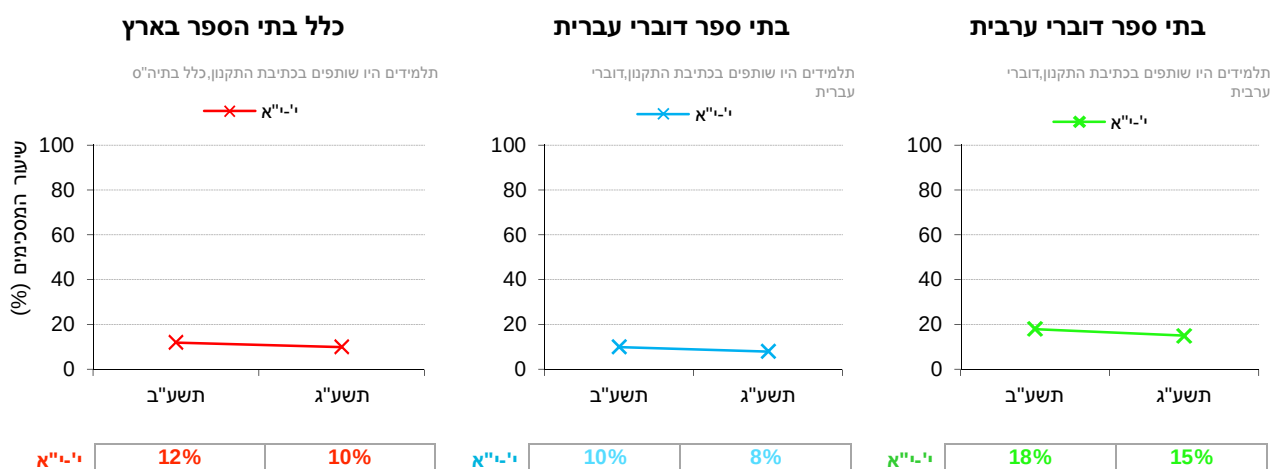
ללא מדד מסכם: קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו
א. "האם בבית הספר יש תקנון בית ספרי או אמנה בית ספרית או כללי התנהגות כתובים?"
ב. "האם למיטב ידיעתך תלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון (האמנה) או בעדכונו?" (תלמידים בחט"ע בלבד)

השוואה בין שנים של ההיגדים (תש"ע-תשע"ג)

תרשים 51: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בבית הספר יש תקנון בית ספרי או אמנה בית ספרית או כללי התנהגות כתובים" בשנים תש"ע-תשע"ג

תרשים 52: דיווחי התלמידים על ההיגד: "למיטב ידיעתך תלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון (האמנה) או בעדכונו" בשנים תשע"ב-תשע"ג

5.4. איחורים והיעדרויות מלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

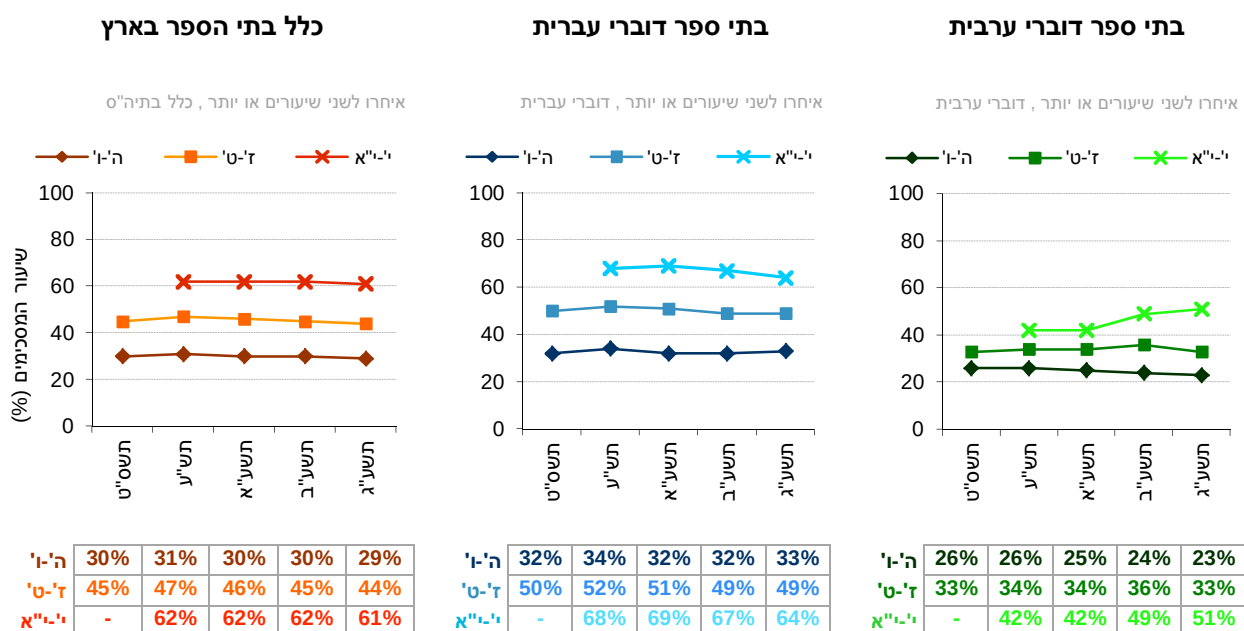
תת הפרק הנכחי עוסק בהיקף האיחורים וההיעדרויות של התלמידים מן הלימודים על פי דיווחיהם. היבט זה נבדק באמצעות שני היגדים בהם נשאלו התלמידים לכמה שיעורים הם איחרו בחודש האחרון ולכמה ימי לימודים הם לא הגיעו בחודש האחרון. הנתונים המדווחים להלן הם של שיעורי התלמידים אשר ציינו כי איחרו לשני שיעורים או יותר במהלך החודש האחרון.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ט-תשע"ג. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

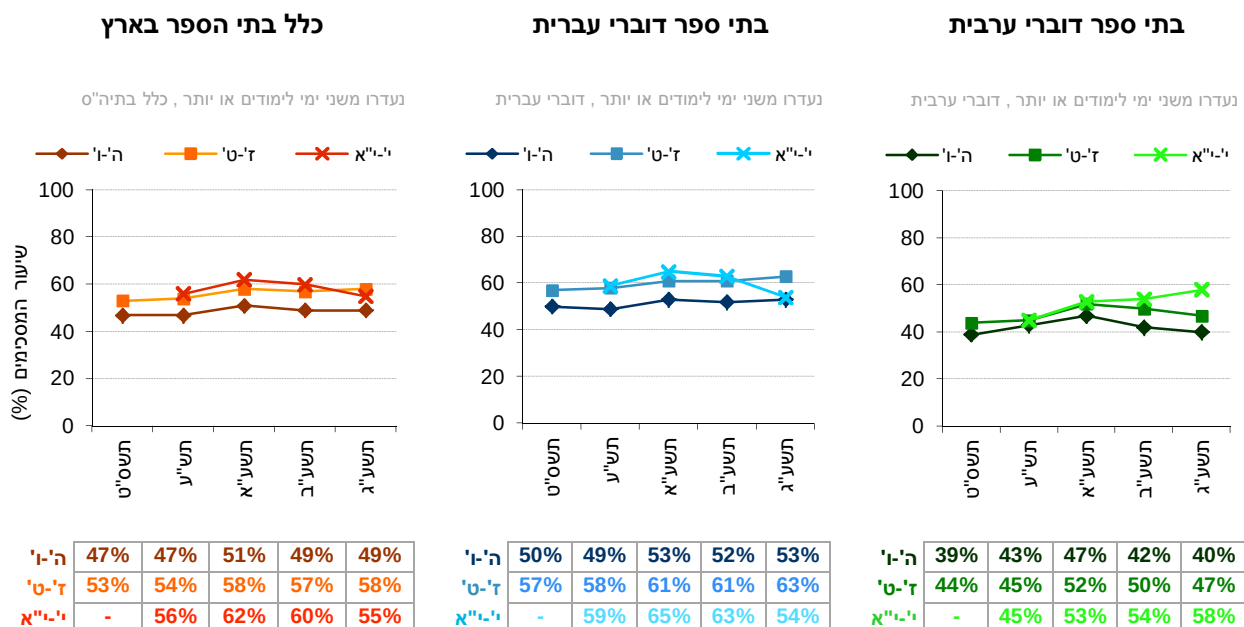
ללא מדד מסכם: איחורים והיעדרויות מלימודים
א. "לכמה שיעורים אחרת בחודש האחרון?"
ב. "לכמה ימי לימודים לא הגעת בחודש האחרון (כולל מחלה)?"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ג)

תרשים 53: דיווחי התלמידים על איחור לשני שיעורים או יותר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם ההיגד לפי מגזר שפה ושכבות גיל בשנים תשס"ט-תשע"ג

תרשים 54: דיווחי התלמידים על היעדרות משני ימי לימודים או יותר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם ההיגד לפי מגזר שפה ושכבות גיל בשנים תשס"ט-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 54-47:

התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- באופן כללי, בשנת הלימודים תשע"ג פחות ממחצית תלמידי ה'ו' (45%) ומעט יותר משליש מתלמידי ז'-ט' ו-י'י'א (35%) מדווחים כי הלימודים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים.
- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה כי שיעורי התלמידים במגזר דובר הערבית המדווחים על התנהגות נאותה גבוהים יותר מאלו שבמגזר דובר העברית.
- לאורך השנים אפשר לזהות מגמה, גם אם לא עקבית, של שיפור במדד זה. השיפור מאפיין את כל שלבי הגיל ואת שני מגזרי השפה, פרט לכיתות י'י'א במגזר דובר הערבית שם נרשמה יציבות, וכן בכיתות י'-י"א במגזר דובר העברית שם נרשמה ירידה בין תשע"ב לתשע"ג על רקע עליות בשנים קודמות (יש להמשיך ולעקוב על מנת לקבוע אם מדובר על היפוך במגמה או בתנודה חד פעמית).
- גם במבט מפורט לפי היגדים, עולה כי כיתות ה'ו' מתאפיינות בשיעורים גבוהים יותר של דיווחים על התנהגות נאותה של תלמידים, בהשוואה לשלבי הגיל האחרים. ממצא זה מתבטא בכל המישורים: רעש, קושי להתחיל שיעורים, התחצפות והיעדר כבוד למורים. ההיגד עמו נרשמו שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר הנו "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים".

כללי התנהגות בבית הספר לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- באופן כללי, מרבית התלמידים מדווחים על כללי התנהגות ברורים, מובנים וכאלה שנאכפים בבית ספרם. פערים ניכרים התגלו בין שלבי הגיל השונים, כאשר בתשע"ג כ-80% מתלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כך לעומת כשני שלישים מתלמידי כיתות ז'-ט' ומתלמידי כיתות י'י'א.
- שיעורי התלמידים המדווחים כך דומים למדי בשני מגזרי השפה (מעט גבוהים יותר בקרב דוברי ערבית בשכבות ה'ו' ו-ז'ט' ומעט גבוהים יותר דווקא בקרב דוברי עברית בשכבות י'י'א).
- בהתבוננות בנתונים לאורך השנים ניכרת מגמת עלייה מתונה בשיעורי התלמידים המדווחים כי הכללים הם ברורים, מוכרים ונאכפים בשני מגזרי השפה, למעט תלמידי חט"ע במגזר דוברי הערבית שם לא נרשמה מגמה ברורה בארבעת השנים האחרונות.
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים מעלה פער מעניין בין שיעורי התלמידים המדווחים כי הכללים הם ברורים, לעומת שיעורים נמוכים בהרבה המדווחים כי התלמידים מקפידים לפעול עפ"י כללי

ההתנהגות. קרי: נראה כי גם התלמידים עצמם מטילים את מירב האחריות על התנהגות שאיננה עפ"י הכללים על התלמידים ולא על מידת הבהירות של הכללים. בנוסף, בבתי"ס דוברי ערבית תלמידים מדווחים יותר על הקפדה על כללי ההתנהגות, בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.

קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- כשלושה רבעים מן התלמידים בשכבות גיל ז'-י"א וכ- 80% מן התלמידים בשכבת ה'ו' מדווחים על קיום תקנון, אמנה או כללי התנהגות בית ספריים ללא הבדל בין המגזרים.
- שיעורי הדיווח כמעט ולא השתנו לאורך השנים.
- באשר לשיתוף תלמידים בכתיבת התקנון/האמנה (מידע שנאסף בשכבות י'-י"א בלבד), רק מיעוט מבין התלמידים מדווחים ששיתוף כזה אכן התרחש: 15% בקרב תלמידים מבתי ספר דוברי ערבית לעומת 8% בקרב תלמידים מבתי ספר דוברי עברית.

איחורים והיעדרויות מלימודים - דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- שיעור המדווחים כי איחרו בחודש האחרון לשני שיעורים או יותר עולה באופן ניכר ככל ששלב הגיל בוגר יותר (כ- 30% ביסודי, כ- 45% בחט"ב וכ- 60% בחט"ע). שיעורי התלמידים המדווחים על תופעה זו נמוך באופן ניכר בבתי"ס דוברי ערבית.
- לאורך השנים, כמעט ולא חל שינוי בשיעורי התלמידים ביסודי ובחט"ב המדווחים על איחורים. הנתונים בקרב תלמידי חט"ע מבתי ספר דוברי ערבית מצביעים על עלייה בשיעורי הדיווח ואילו הנתונים בקרב תלמידי חט"ע מבתי ספר דוברי עברית מצביעים על ירידה בשיעורי הדיווח על איחורים בעיקר בין תשע"ב לתשע"ג.
- ככלל, כמחצית מהתלמידים בכל שלבי הגיל מדווחים על היעדרות משני ימי לימודים או יותר בחודש האחרון. שיעור המדווחים לפי שלבי גיל ומגזר שפה מצביע על מגמה מורכבת. בעוד שבקרב תלמידים מבתי ספר דוברי עברית שיעור התלמידים בחט"ב המדווחים על היעדרות הוא הגבוה ביותר ועומד על 63% (לעומת 53% ביסודי ו-54% בחט"ב), הרי שבקרב תלמידים מבתי ספר דוברי ערבית שיעור התלמידים בחט"ע המדווחים על היעדרות הוא הגבוה ביותר ועומד על 58% לעומת 47% בחט"ב ו-40% ביסודי. באופן כללי, שיעורי המדווחים על היעדרויות נמוכים יותר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית (פרט לחט"ע).
- מהתבוננות בנתונים לאורך שנים בין תש"ע לתשע"ג עולה, כי בקרב תלמידים מבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על היעדרויות בקרב תלמידי י'-י"א, תנודתיות עם מגמת עלייה בקרב תלמידי ז'-ט' ותנודתיות ללא מגמת שינוי בקרב תלמידי ה'ו'. בקרב תלמידים מבתי ספר דוברי עברית נרשמה מגמת עלייה בשיעורי הדיווח על היעדרויות בקרב תלמידי ה'-ט' ותנודתיות עם מגמת ירידה בקרב תלמידי י'-י"א. יש להמשיך ולבדוק האם מדובר במגמות של ממש או בתנודות חד פעמיות.

6. תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר

עד כה עסק פרק האקלים בהיבטים שונים של היחסים בין חברי הקהילה הבית ספרית: תלמידים, סגל בית הספר וההורים. כאשר בוחנים את האווירה בבית הספר, חשוב לזכור כי היא אינה מתרחשת בחלל ריק, אלא בתוך סביבה פיזית נתונה. לסביבה הפיזית השפעה רבה על התחושות שחווים התלמידים והמורים ועל היחסים הבינאישיים בבית הספר. קיומן של תשתיות מתאימות וסביבה נקייה, מטופחת, מרווחת וחופשית ממפגעים הוא תנאי חשוב לאקלים בית-ספרי חיובי ומעצים.

בתת פרק זה מובאים נתונים בדבר התשתיות והסביבה הפיזית בבית הספר לפי דיווחי תלמידים ומורים, כאשר כל גורם מדווח על היבטים אחרים של נושא זה.

6.1 הסביבה הפיזית בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

בתת פרק זה מוצגים דיווחי התלמידים בנוגע למראה הסביבה הבית ספרית: הכיתה, החצר והשירותים. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט').

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

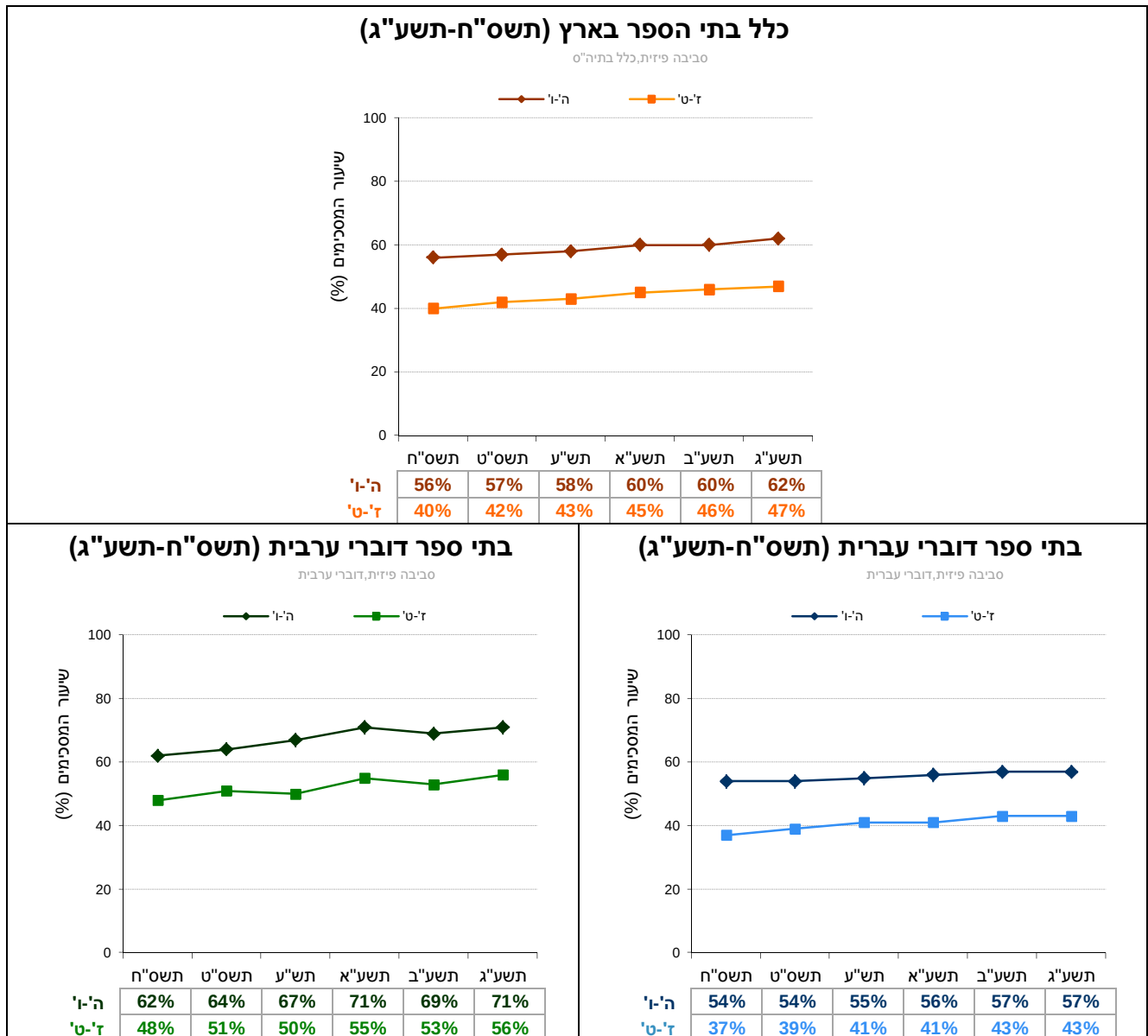
מדד מסכם: הסביבה הפיזית של בית הספר
א. "חצר בית הספר יפה ומטופחת"
ב. "הכיתה שלי יפה ומטופחת"
ג. "השירותים של התלמידים נקיים ובמצב תקין"
ד. "הכיתה שלי היא מקום שנוח ללמוד בו (מבחינת מקום ישיבה, הצפיפות, התאורה, קור/חום וכו')"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 55 מוצגים נתוני המדד המסכם "הסביבה הפיזית של בית הספר" בשננים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

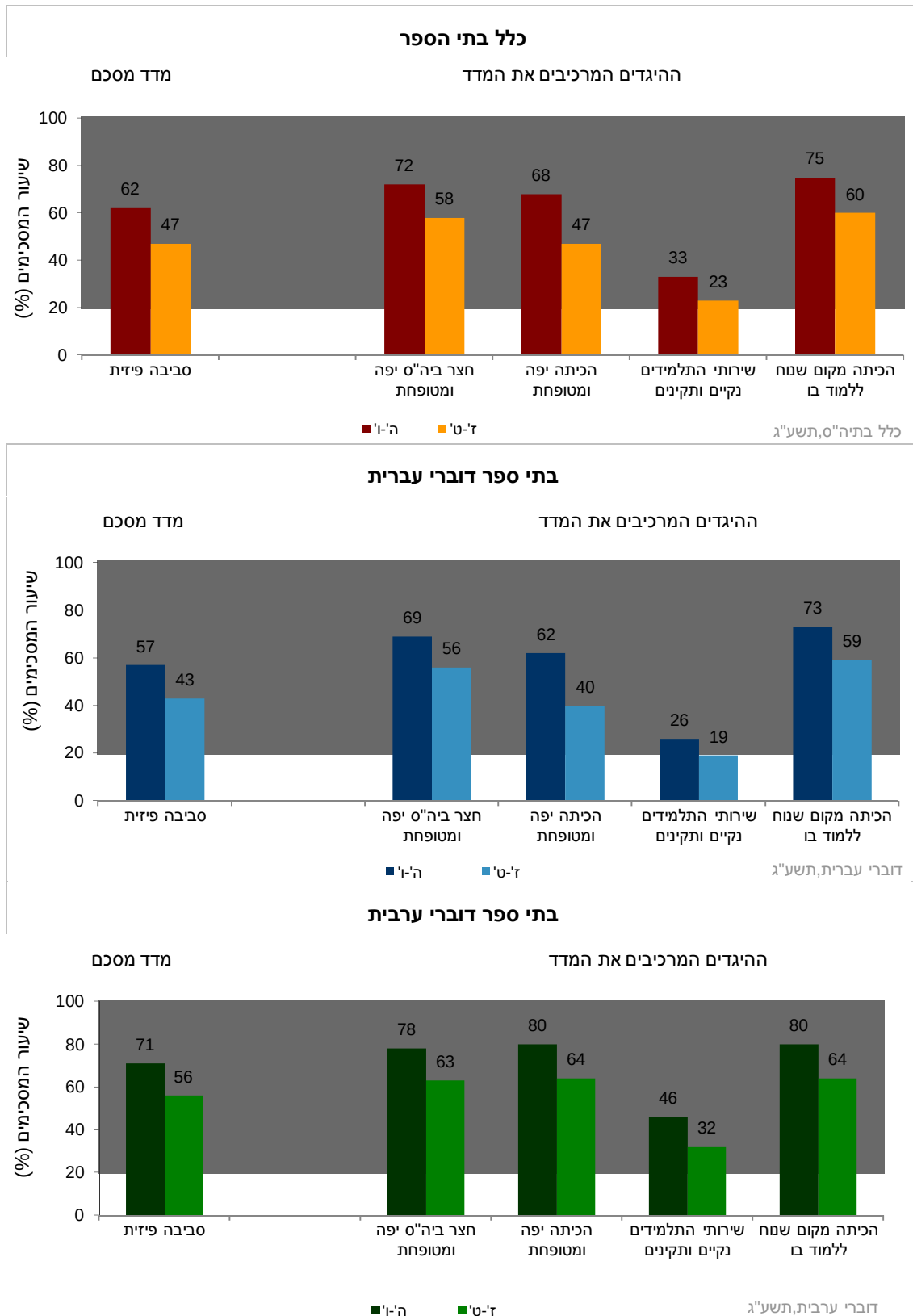
תרשים 55: דיווחי התלמידים על הסביבה הפיזית של בית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 56 מוצגים נתוני המדד המסכם "הסביבה הפיזית של בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 56: דיווחי התלמידים על הסביבה הפיזית של בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

6.2. תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תת הפרק הקודם עסק בדיווחי תלמידים באשר לסביבה הפיזית בבית ספרם. בתת פרק זה תוצג זווית הראייה של המורים, אשר נשאלו באשר לשורה של תנאים פיזיים (מיזוג, שירותים, מקום לעבוד בו ועוד) באיזו מידה הם מספקים את צרכיהם. לשאלות אלו חשיבות רבה, בין השאר לאור מהלכים בהם נוקט משרד החינוך בשנים האחרונות לשיפור בתנאים הפיזיים בבתי הספר (למשל במסגרת הרפורמות "אופק חדש" ו- "עוז לתמורה").

בתת פרק זה, אם כן, מוצגים דיווחי המורים בדבר קיומם של תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד בשנה"ל תשע"ג, לפי מגזר שפה ושלבי חינוך. לפירוט נוסף ראו נספח 3.

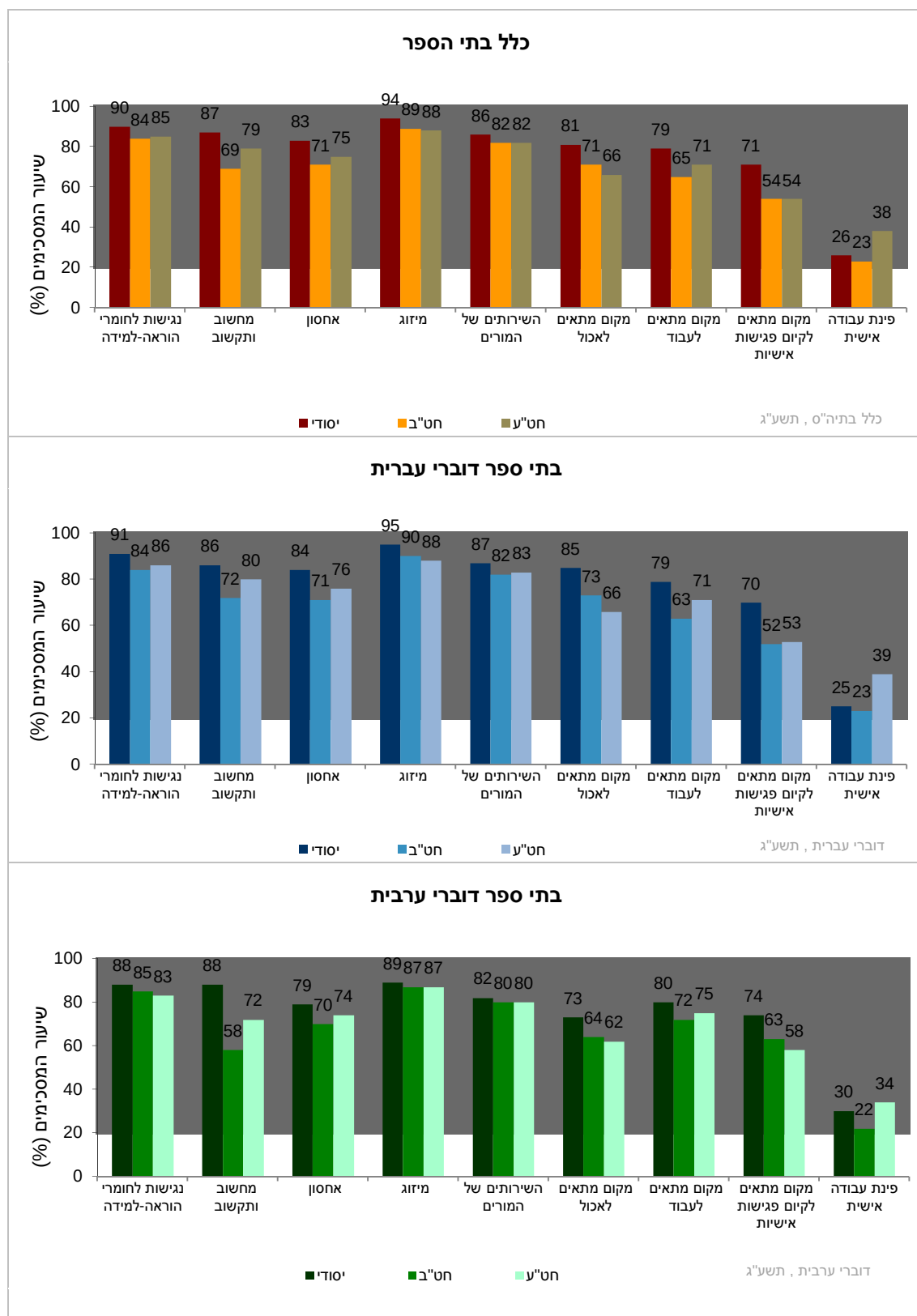
להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים על תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר
א. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת נגישות לחומרי הוראה"
ב. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מחשוב ותקשוב"
ג. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת אחסון (ארונות, מדפים, מגירות וכו)"
ד. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מיזוג"
ה. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת שירותים"
ו. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לאכול בו"
ז. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לעבוד בו"
ח. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לקיום פגישות אישיות (עם תלמידים, הורים וכד)"
ט. "האם יש לך פינת עבודה אישית בבית הספר?"*

* סולם התשובות לפריט זה היה כן/לא. בעבור פריט זה מוצג בתרשים שיעור העונים "כן".

בתרשים 57 מוצגים ההיגדים העוסקים ב"תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר" בשנה"ל תשע"ג, לפי שלבי החינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 57: דיווחי המורים על תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ג)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 55-57:

הסביבה הפיזית לפי דיווחי תלמידים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, בשנת תשע"ג 62% מתלמידי ה'ו' ו-47% מתלמידי ז'ט' מדווחים כי הסביבה הפיזית בבית ספרם נקייה, מטופחת ומתאימה ללמידה. שיעורי המדווחים כך גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.
- בהשוואה בין השנים תשס"ח-תשע"ג ניכרת מגמת עלייה בשיעורי המדווחים על סביבה פיזית נאותה. המגמה בולטת יותר בבתי הספר דוברי הערבית.
- יש לציין כי בעוד ששיעורי המדווחים על סביבה פיזית מיטבית בכיתות הלימודים ובחצר בית הספר הם גבוהים יחסית, הרי ששיעורים נמוכים למדי מדווחים כי שירותי התלמידים הם תקינים ונקיים: רק 33% מתלמידי ה'ו' ו-23% מתלמידי ז'ט' מדווחים כך.

תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, מרבית המורים מדווחים בתשע"ג כי התנאים הפיזיים השונים בבית ספרם מספקים את צרכיהם ומאפשרים שהייה ממושכת בבית הספר. המורים גילו שביעות רצון מנגישות לחומרי הוראה ולמידה, ממיזוג האוויר ומשירותי המורים, ובמידה פחותה יותר, מהתאמת המקום לשם עבודה או אכילה. רמה נמוכה יותר של שביעות רצון, נרשמה מקיומו של מקום מתאים לקיום פגישות אישיות. בנוסף, רק כרבע מהמורים ביסודי וחט"ב, וכ-40% מהמורים בחט"ע דיווחו כי יש להם פינת עבודה אישית בבית הספר.
- רמות גבוהות יותר של שביעות רצון מהתנאים לשהייה ממושכת נרשמו בבתי"ס היסודיים, בהשוואה לחט"ב וחט"ע, למעט ההיבט של פינת עבודה אישית, בו נרשמו רמות גבוהות יחסית של שביעות רצון בחט"ע בשני המגזרים.
- ככלל, רמות שביעות הרצון של המורים היו מעט נמוכות יותר במגזר דובר הערבית בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית; בבתי"ס דוברי ערבית המורים דיווחו שהמקום פחות מתאים לארוחות ויותר מתאים לקיום פגישות אישיות. בנוסף, שיעור שביעות הרצון מהתאמת מקום העבודה מבחינת מחשוב ותקשוב בקרב מורי חט"ב בבתי"ס דוברי ערבית הוא נמוך בהרבה מהשיעור ביסודי וחט"ע במגזר זה, וכן נמוך יותר מהשיעור המקביל בקרב מורי חט"ב בבתי"ס דוברי עברית.

סביבה פדגוגית

7. היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה

חלק זה עוסק בתהליכים רגשיים-מוטיבציוניים המתרחשים בקרב התלמידים: תפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם, תחושות המסוגלות והמוטיבציה בקרב התלמידים ועוד. ציר היחסים בין התלמידים למורים הוא בעל חשיבות רבה בקידום תחושות של מוטיבציה ומסוגלות בקרב התלמידים, והוא מהווה תנאי חשוב להתקדמות של התלמידים ולהצלחה בלימודיהם. לאור חשיבות ציר זה, הפרק עוסק תחילה בתפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם להתקדמות ולהצלחה בלימודים, משום שלציפיות המורים מהתלמידים נודעת השפעה רבה על ציפיות התלמידים מעצמם, על אמונתם ביכולתם ועל ביצועיהם בפועל. לאחר מכן מוצגים נתונים בדבר המוטיבציה של התלמידים ותחושת המסוגלות שלהם.

בנוסף, במסגרת הפרק נעסוק במספר היבטים ייחודיים לחשיבות העליונות ובפרט בתפיסות התלמידים את ציפיות ביה"ס מהם להצליח בלימודים בכלל ובבחינות הבגרות בפרט; מידת ההלימה בין כישורי התלמיד, על פי תפיסתו, לבין מסלול לימודיו בביה"ס; תחושת המסוגלות של התלמידים להשיג תעודת בגרות ותפיסות התלמידים את החשיבות של תעודת הבגרות עבורם בהמשך חייהם.

7.1. ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

בתת פרק זה נעסוק בתפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם להתקדם ולהצליח בלימודים. תחילה מוצגים נתוני היגדים ונתוני מדד מסכם המורכב מההיגדים, אשר נאספו בקרב תלמידי כיתות ה'-ט'. לאחר מכן מוצגים נתוני היגדים ונתוני מדד מסכם המורכב מההיגדים - אשר נאספו בקרב תלמידי י'-י"א. שתי קבוצות ההיגדים שונות זו מזו, כאשר כל אחת מותאמת לגילאי התלמידים להם היא הועברה, ובשל כך אין אפשרות להשוות באופן ישיר בין נתוני ההיגדים ו/או המדד המסכם של שתי הקבוצות.

המדד "תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם", שמתבסס על היגדים אשר הועברו בקרב התלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'-ו') וחט"ב (ז'-ט'), מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר ציפיות המורים מהם להתאמץ ולשפר את הישגיהם בלימודים, ובדבר התחושה שהמורים נותנים להם בכל הנוגע ליכולתם להצליח בלימודים.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

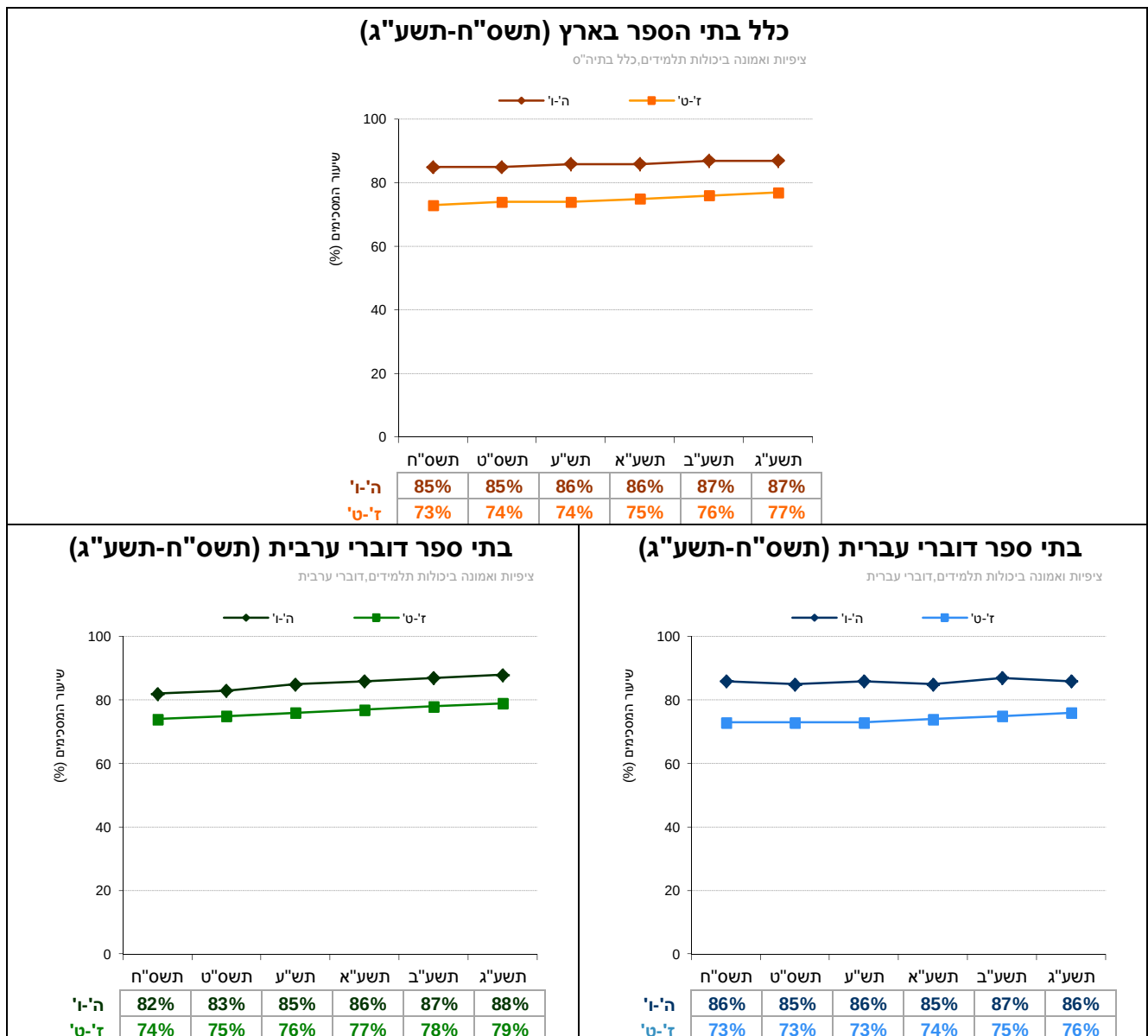
מדד מסכם: תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם
ציפיות מורים להצלחה
א. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד להתאמץ בלימודים"
ב. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד לשפר את ההישגים שלו בלימודים"
ג. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד להשקיע הרבה בלימודים"
אמונה ביכולות התלמידים
ד. "רוב המורים נותנים לי הרגשה שאני יכול להצליח בלימודים"
ה. "רוב המורים שלי מאמינים ביכולת שלי להצליח בלימודים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 58 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

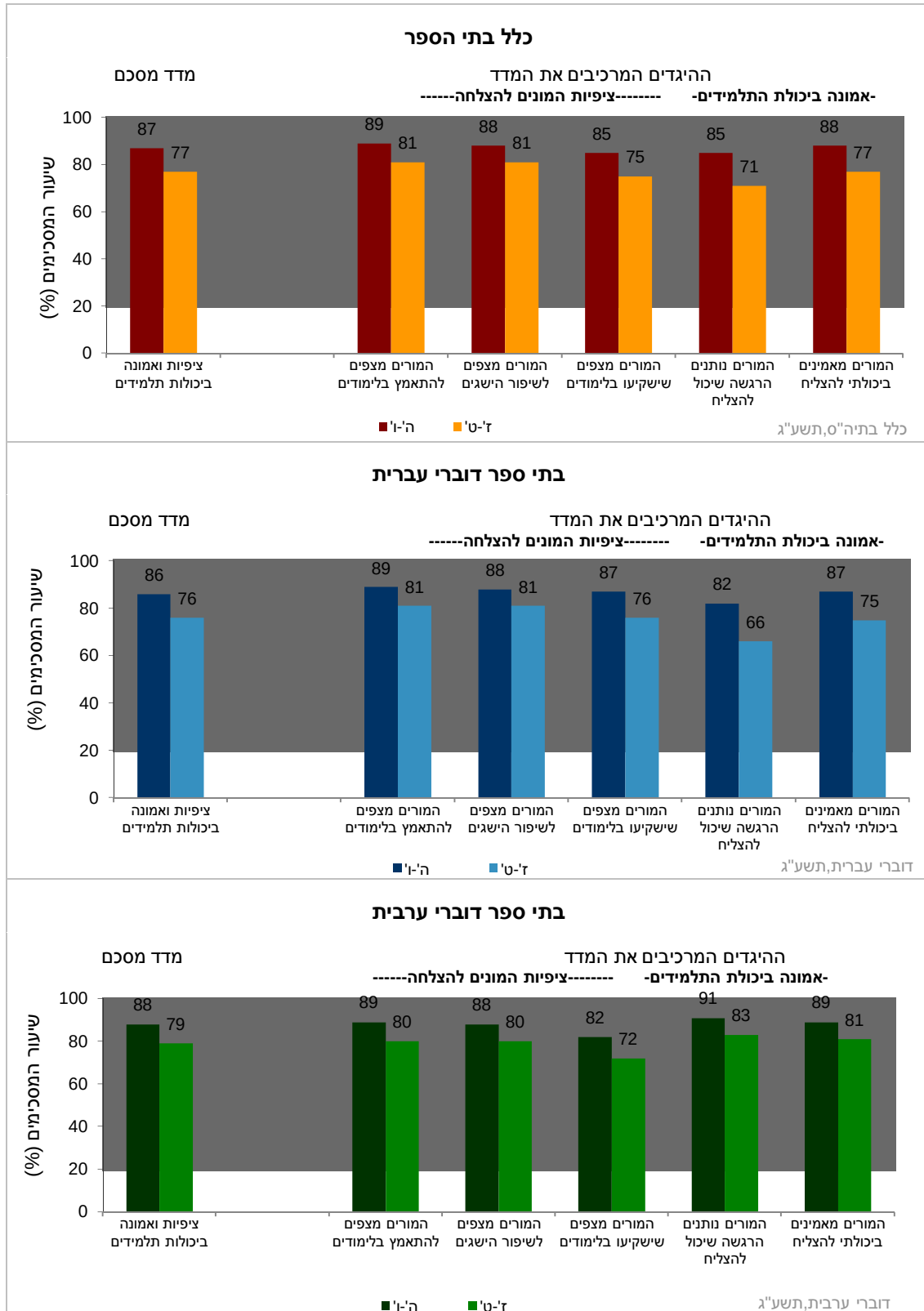
תרשים 58: דיווחי התלמידים על תפיסותיהם בדבר ציפיות המורים מהם והאמונה ביכולותיהם: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 59 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסות תלמידים בדבר ציפיות המורים מהם והאמונה ביכולותיהם" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 59: דיווחי התלמידים על תפיסותיהם בדבר ציפיות המורים מהם ועל האמונה ביכולותיהם: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזרי שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

7.2. תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע

לעיל הוצגו נתוני ההיגדים והמדד המסכם "תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם" שנאספו בקרב תלמידי ה'-ט' בלבד. להלן יוצגו נתונים של שלושה היגדים נוספים ושל מדד מסכם אשר נבנה על בסיסם: "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים". היגדים אלה הותאמו לתלמידים הלומדים בשכבות הגיל הבוגרות תוך מתן ביטוי לחשיבות של תעודת הבגרות בשכבות גיל אלו, ולפיכך הועברו בקרב תלמידי כיתות י'-י"א בלבד.

כאמור, לאור ההבדלים בניסוח ההיגדים, לא ניתן, כמובן, להשוות את נתוני המדד המסכם של כיתות ה'-ט' לנתוני המדד המסכם של כיתות י'-י"א.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

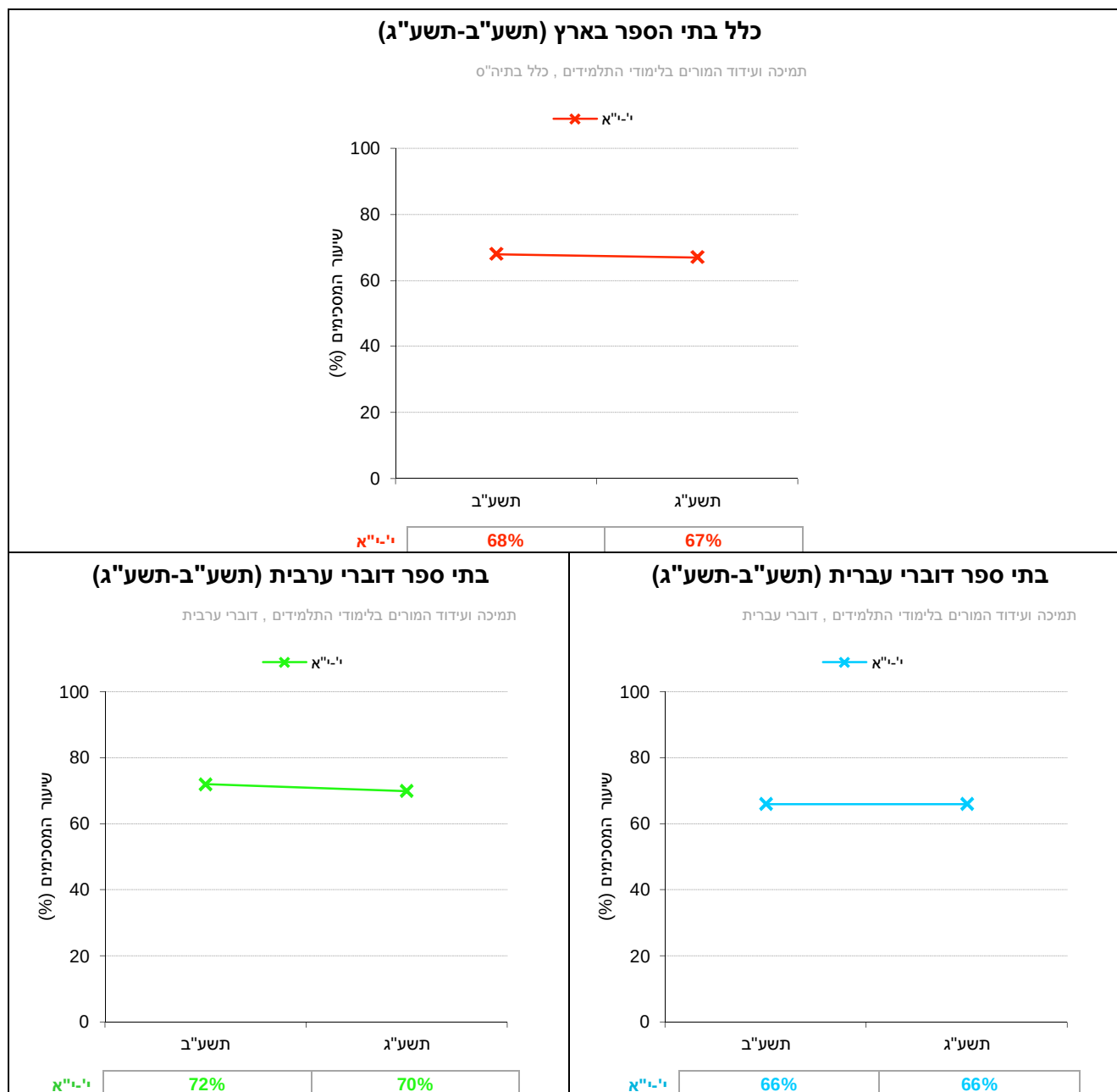
מדד מסכם: תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים
א. "בכל הקשור ללימודים - בית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב"
ב. "אני מרגיש שצוות בית הספר עושה מאמצים גדולים כדי לעזור לי להצליח בבחינות הבגרות"
ג. "אני מרגיש שצוות בית הספר מאמין ביכולת שלי להצליח בבחינות הבגרות"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 60 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

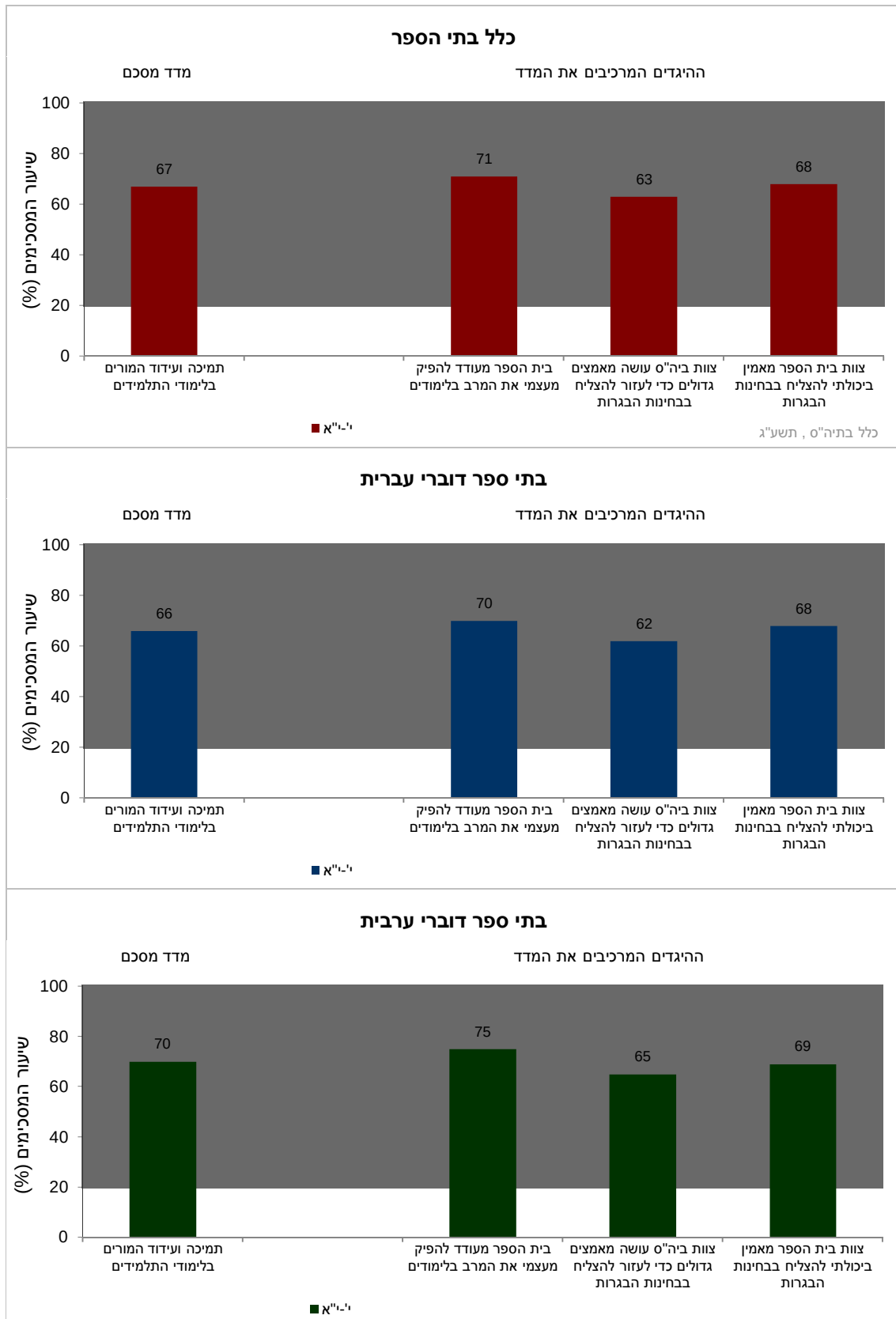
תרשים 60: דיווחי התלמידים על תפיסותיהם בדבר תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 61 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 61: דיווחי התלמידים על תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ג)

7.3. תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים" מבקש לבחון את אמונתם של התלמידים כי יוכלו להתמודד עם משימות לימודיות קשות ולהצליח בלימודים⁷. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט'), והחל מתשע"ב גם מתלמידי חט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים
א. "כאשר אני רוצה, אני יכול להצליח בלימודים"
ב. "כשאני מחליט ללמוד משהו קשה, אני מסוגל לעשות זאת"
ג. "אם אני רוצה, אני יכול להצליח במשימות לימודיות שונות כמו מבחן או עבודה"

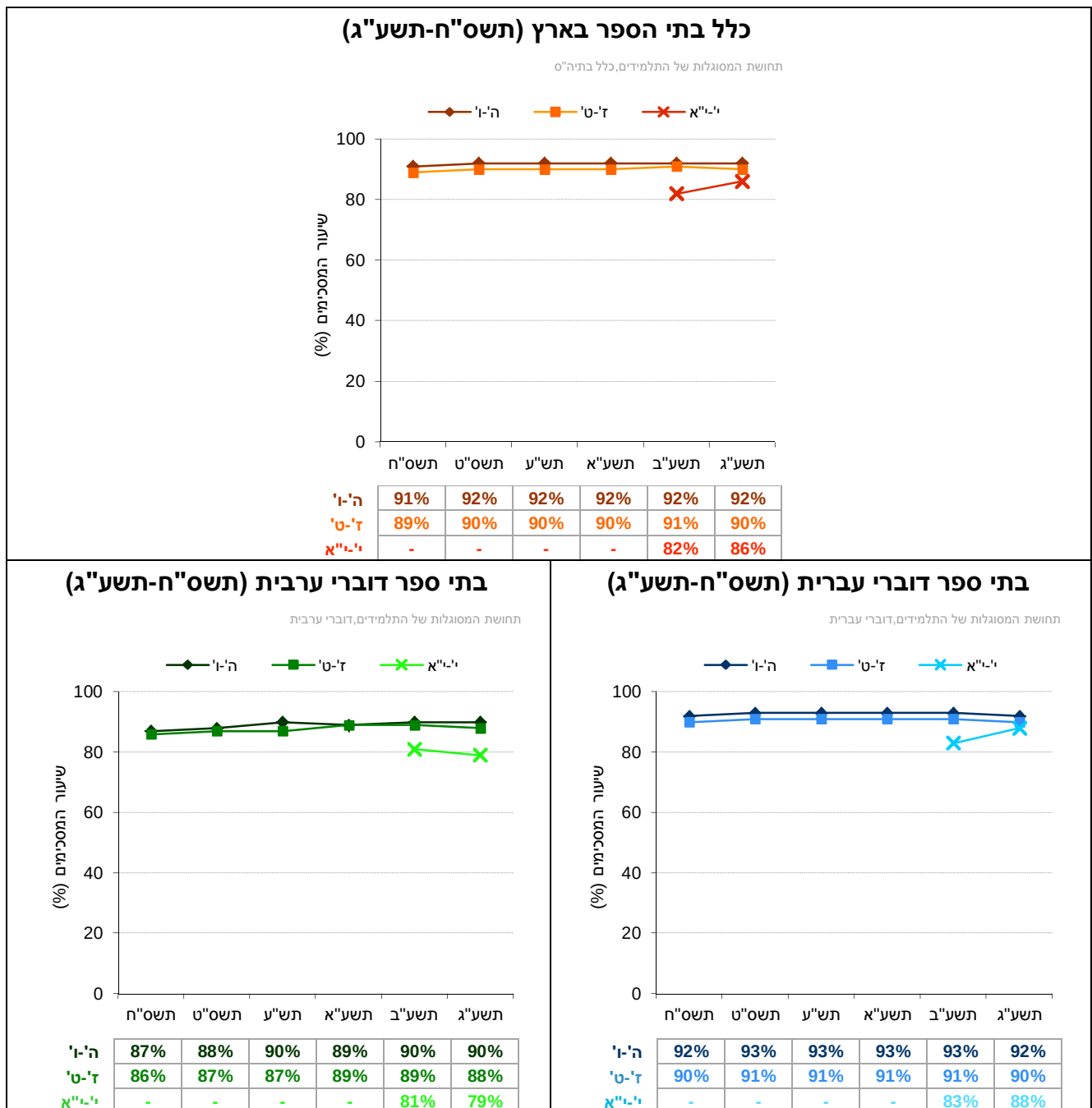
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

⁷ בנושא זה הסתייענו בליווי המקצועי של פרופ' אבי עשור ובכלי המחקר שפיתח עם ד"ר חיה קפלן וד"ר גיא רוט, מהיחידה לחקר מוטיבציה באוניברסיטת בן גוריון. לפירוט נוסף ראה עשור, א. (2001). טיפוח מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר. בתוך: א'. קפלן, וא'. עשור (עורכים), הנעה ללמידה: תפיסות חדשות של מוטיבציה, *חינוך החשיבה*, 20, עמ' 167-190. ירושלים: מכון ברנקו וייס.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 62 מוצגים נתוני המדד המסכם על תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

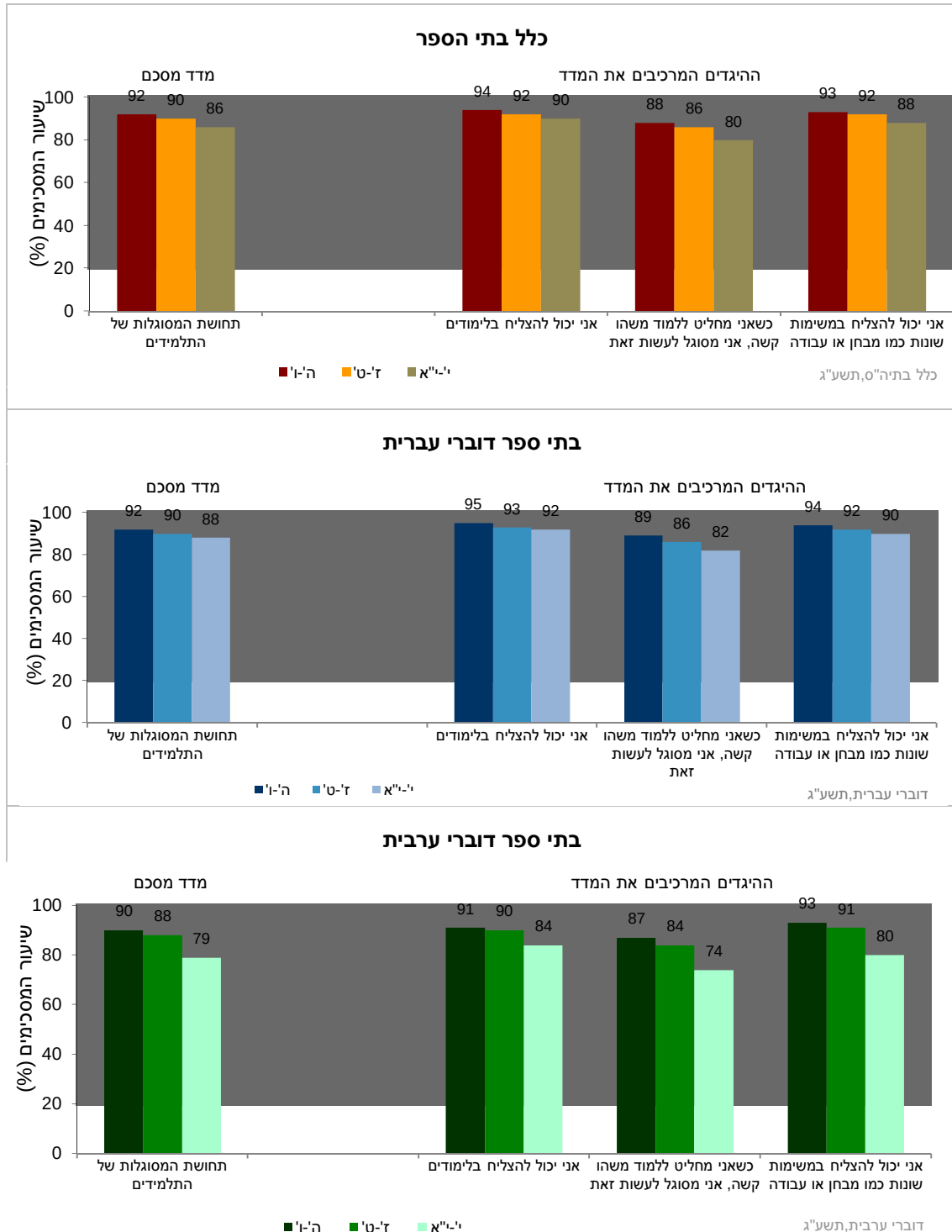
תרשים 62: דיווחי התלמידים על תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 63 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראונספח 2).

תרשים 63: דיווחי התלמידים על תחושת המסוגלות הלימודית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

7.4. מוטיבציה (הנעה) ללמידה בקרב התלמידים

"מוטיבציה" (הנעה) היא מונח שכיח בשיח הבית-ספרי ובמערכת החינוך בכלל. פעמים רבות אפשר לשמוע אנשי חינוך והורים מדברים על ה"מוטיבציה" של תלמיד כגורם המסביר את רמת ההישגים שלו. אולם חוקרים שלמדו את הנושא לעומק מתארים תמונת מצב מורכבת יותר, ולפיה תלמידים אינם מתאפיינים ב"מוטיבציה" (בלשון יחיד) אלא ב"מוטיבציות" (בלשון רבים)⁸.

אפשר להבחין בין מוטיבציה אוטונומית לבין מוטיבציה כפויה. תלמיד הפועל מתוך מוטיבציה אוטונומית חש הנאה ועניין כלפי החומר הנלמד ומבין את חשיבותו להמשך חייו ולצמיחתו כאדם. הלמידה בעבורו מלווה בתחושה של בחירה וברצון אמיתי ללמוד, ועל כן תהליך הלמידה ימשך אצלו גם אם לא תהיה דרישה חיצונית לכך.

תלמיד הפועל מתוך מוטיבציה כפויה ילמד מתוך שאיפה להימנע מעונש, לקבל תגמול חומרי או להימנע מבושה ומתחושת אשמה. הלמידה בעבורו מלווה בתחושות של לחץ וכעס, והיא נפסקת כאשר אין דרישה חיצונית ללמוד.

נוסף על סוג המוטיבציה המאפיינת את התלמיד, חשוב לבחון גם תופעות של היעדר מוטיבציה: חוסר רצון להשקיע בלימודים כלל ועיקר. הדבר עשוי לנבוע מתחושה של חוסר מסוגלות, המחוזקת לעתים ע"י הוראה שאינה רגישה לצורכי התלמיד.

חשוב להדגיש כי שלוש התופעות – מוטיבציה אוטונומית, מוטיבציה כפויה והיעדר מוטיבציה – אינן בהכרח תלויות זו בזו. תלמיד יכול לחוש, למשל, כי הוא מונע ממניעים פנימיים וחיצוניים בעת ובעונה אחת. כך גם בקבוצות או באוכלוסיות של תלמידים, כאשר קבוצה חברתית מסוימת עשויה להיות מאופיינת בסוגים שונים של מוטיבציה⁹.

בשלושת תת הפרקים שלהלן יוצגו נתונים על שלושת סוגי המוטיבציה העשויים לאפיין את התלמידים: מוטיבציה אוטונומית, מוטיבציה כפויה והיעדר מוטיבציה. הנתונים הם מתוך שאלוני התלמידים.

⁸ בנושא זה הסתייענו בליווי המקצועי של פרופ' אבי עשור ובכלי המחקר שפיתח עם ד"ר חיה קפלן וד"ר גיא רוט, מהיחידה לחקר מוטיבציה באוניברסיטת בן גוריון. לפירוט נוסף ראו עשור, א. (2001). טיפוח מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר. בתוך: א. קפלן, וא'. עשור (עורכים), הנעה ללמידה: תפיסות חדשות של מוטיבציה, *חינוך החשיבה*, 20, עמ' 167-190. ירושלים: מכון ברנקו וייס.

⁹ נציין כי כדי לקבל מדד מדויק יותר של מוטיבציה אוטונומית נהוג בספרות המקצועית לחשב מדד של "מוטיבציה אוטונומית יחסית", הנקבע ע"י הפחתת המדד המסכם של המוטיבציה הכפויה והמדד המסכם של היעדר מוטיבציה (אשר יפורטו בהמשך) מהמדד המסכם של מוטיבציה אוטונומית.

7.4.1 מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים" מבקש לבחון באיזו מידה התלמידים לומדים מתוך הכרה בחשיבות הלמידה (מוטיבציה אוטונומית). נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י"א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

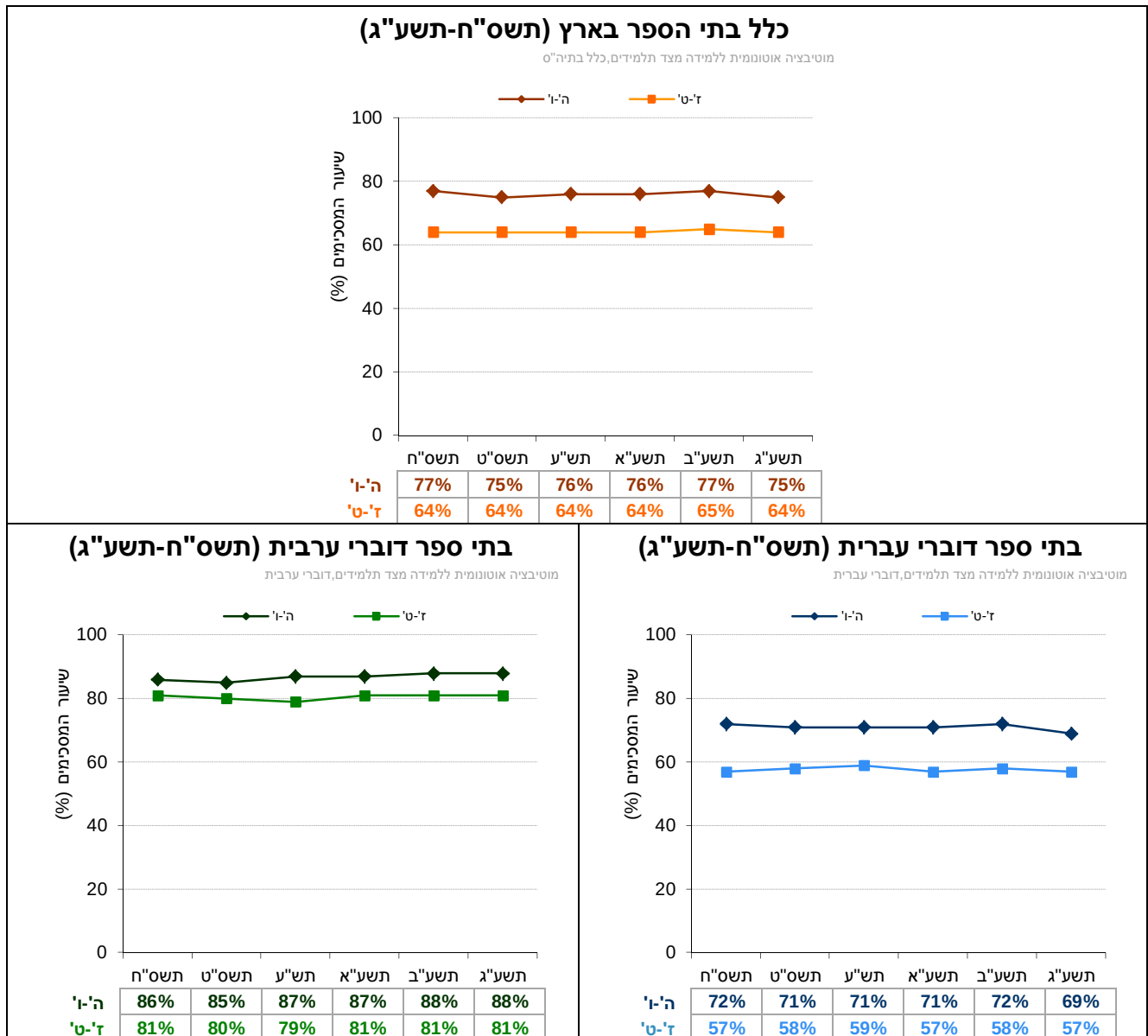
מדד מסכם: מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים
א. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה מפני שהדבר מעניין ומסקרן אותי"
ב. "כשאני לומד ברצינות, זה מפני שהנושא מעניין אותי"
ג. "כשאני משקיע בלימודים, זה מפני שאני נהנה מזה"
ד. "כשאני משקיע בלימודים, זה מפני שהלימודים חשובים לי"
ה. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה מפני שהדבר עוזר לי לדעת דברים חשובים"
ו. "כשאני לומד ברצינות, זה מפני שהדבר יעזור לי בעתיד"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 64 מוצגים נתוני המדד המסכם על מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

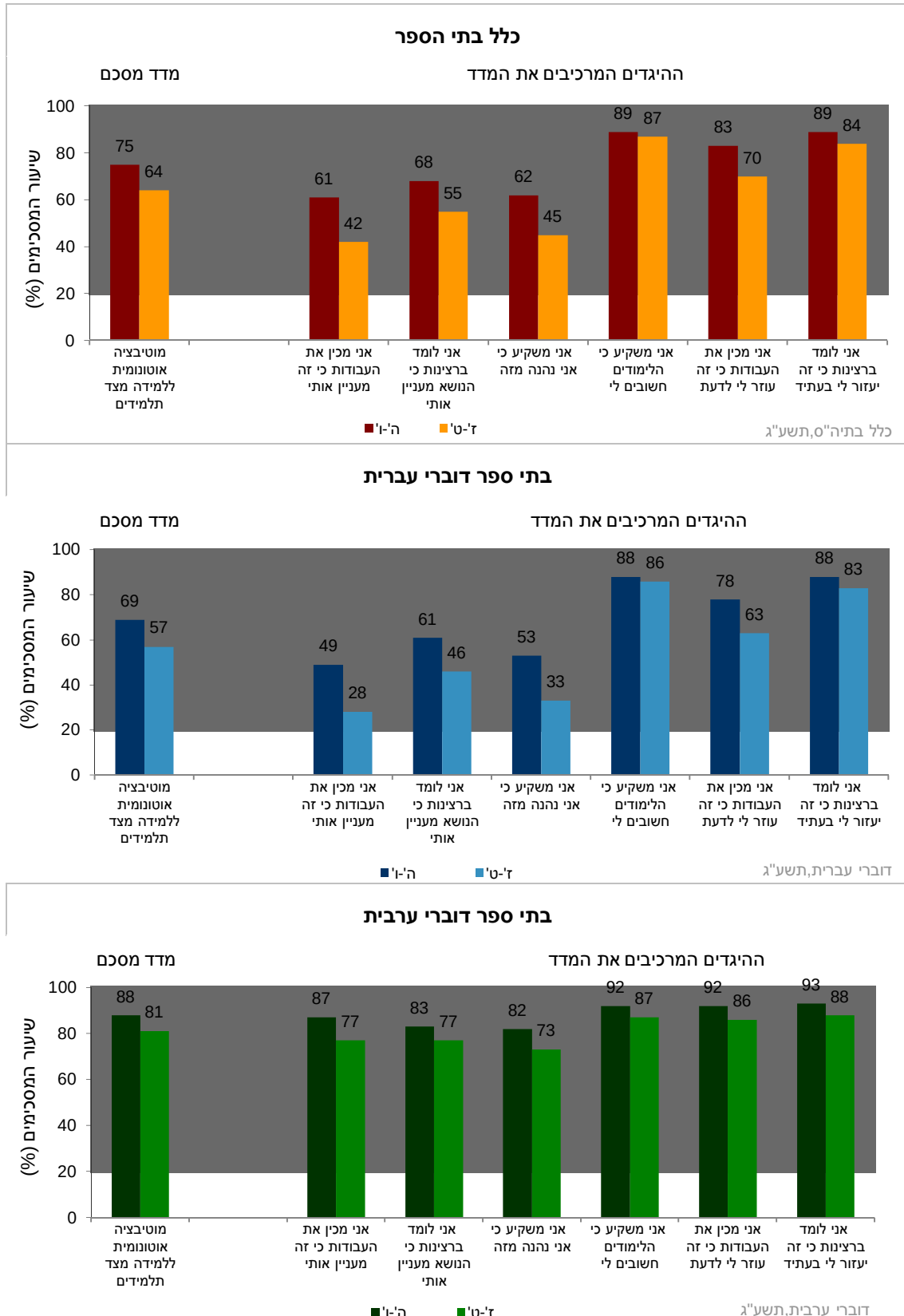
תרשים 64: דיווחי התלמידים על מוטיבציה אוטונומית ללמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 65 מוצגים נתוני המדד המסכם "מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב תלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראונספח 2).

תרשים 65: דיווחי התלמידים על מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

7.4.2 מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים" מבטא למידה מתוך שאיפה להימנע מעונש, לקבל תגמול חומרי או להימנע מבושה ומתחושת אשמה. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י'-א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

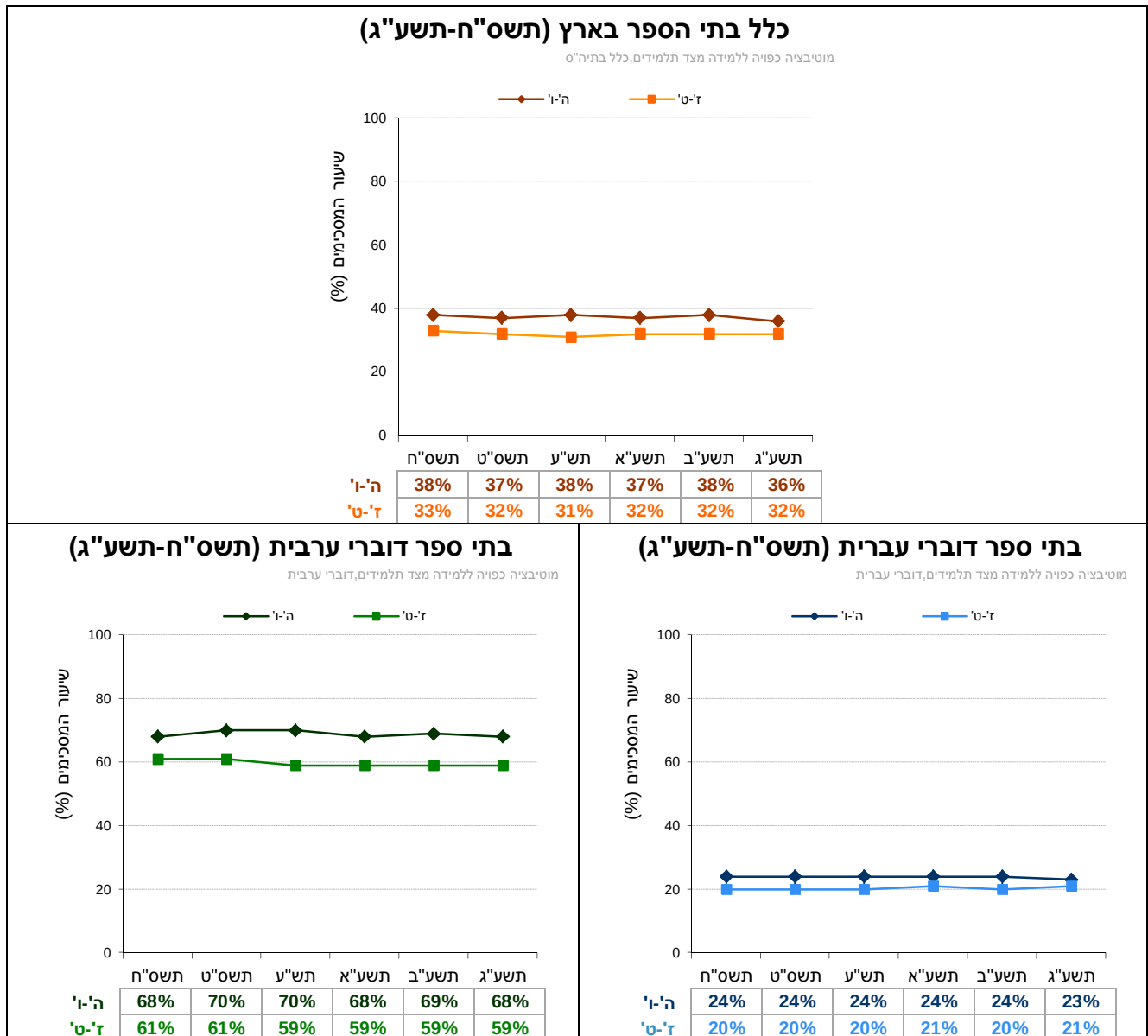
מדד מסכם: מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים
א. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה כדי שלא ארגיש רע עם עצמי"
ב. "כשאני לומד ברצינות, זה מפני שאני מרגיש אשם כשאני לא עושה את כל מה שאני יכול"
ג. "כשאני משקיע בלימודים, זה כדי שלא אתבייש בעצמי"
ד. "כשאני משקיע בלימודים, זה מפני שאני לא רוצה שיעשו לי בעיות"
ה. "כשאני לומד ברצינות זה מפני שאני לא רוצה שיענישו אותי"
ו. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה מפני שאני לא רוצה שיכעסו עליי"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 66 מוצגים נתונים על המדד המסכם "מוטיבציה כפויה ללמידה" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

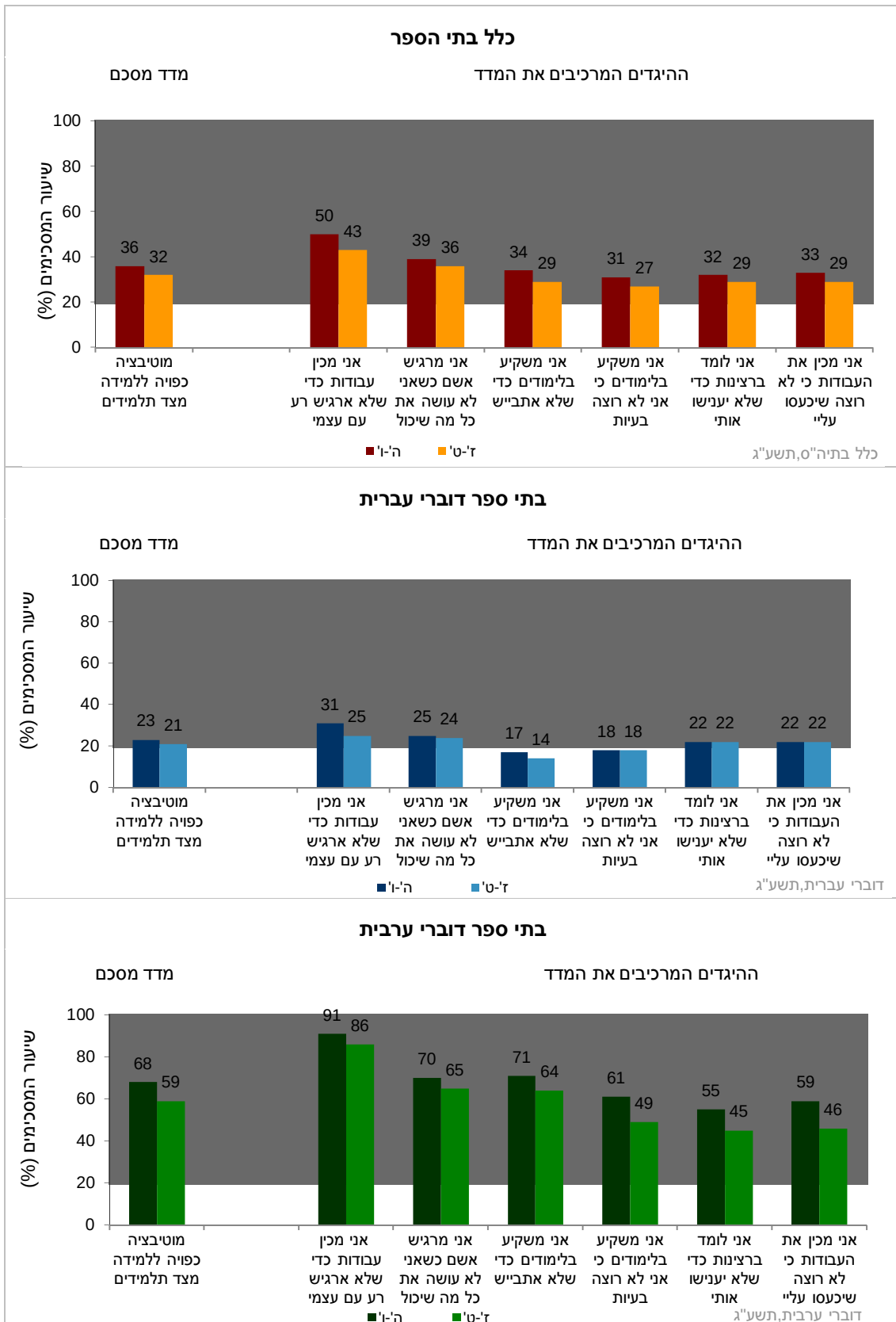
תרשים 66: דיווחי התלמידים על מוטיבציה כפויה ללמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 67 מוצגים נתוני המדד המסכם "מוטיבציה כפויה ללמידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 67: דיווחי התלמידים על מוטיבציה כפויה ללמידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

7.4.3 היעדר מוטיבציה ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "היעדר מוטיבציה ללמידה" משקף חוסר רצון להשקיע בלימודים ולהצליח בהם. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י"א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

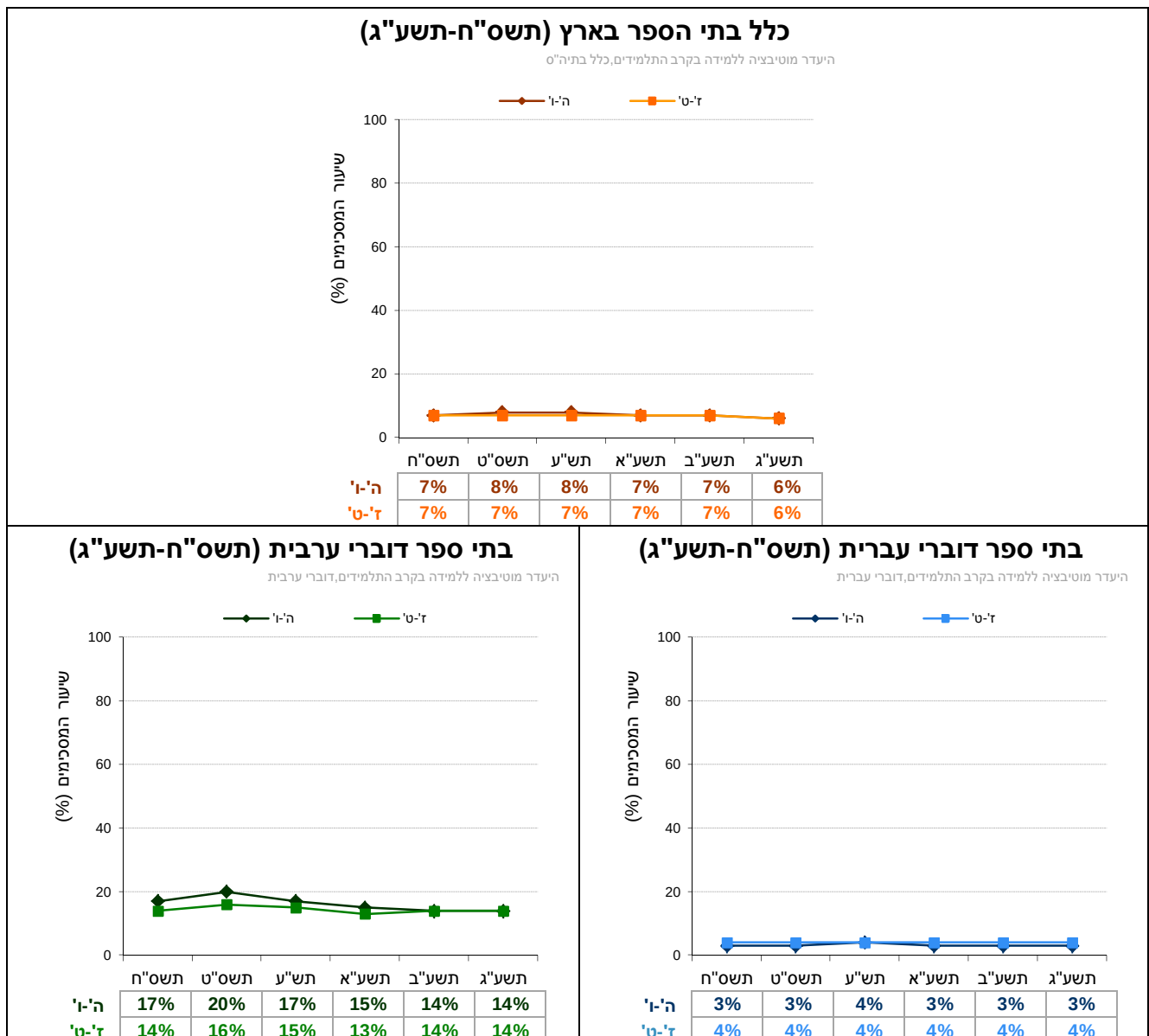
מדד מסכם: היעדר מוטיבציה ללמידה בקרב תלמידים
א. "הלימודים בכלל לא חשובים לי"
ב. "אני בכלל לא מנסה להצליח בלימודים"
ג. "אני בכלל לא משקיע בלימודים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 68 מוצגים נתונים על המדד המסכם "היעדר מוטיבציה ללמידה" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

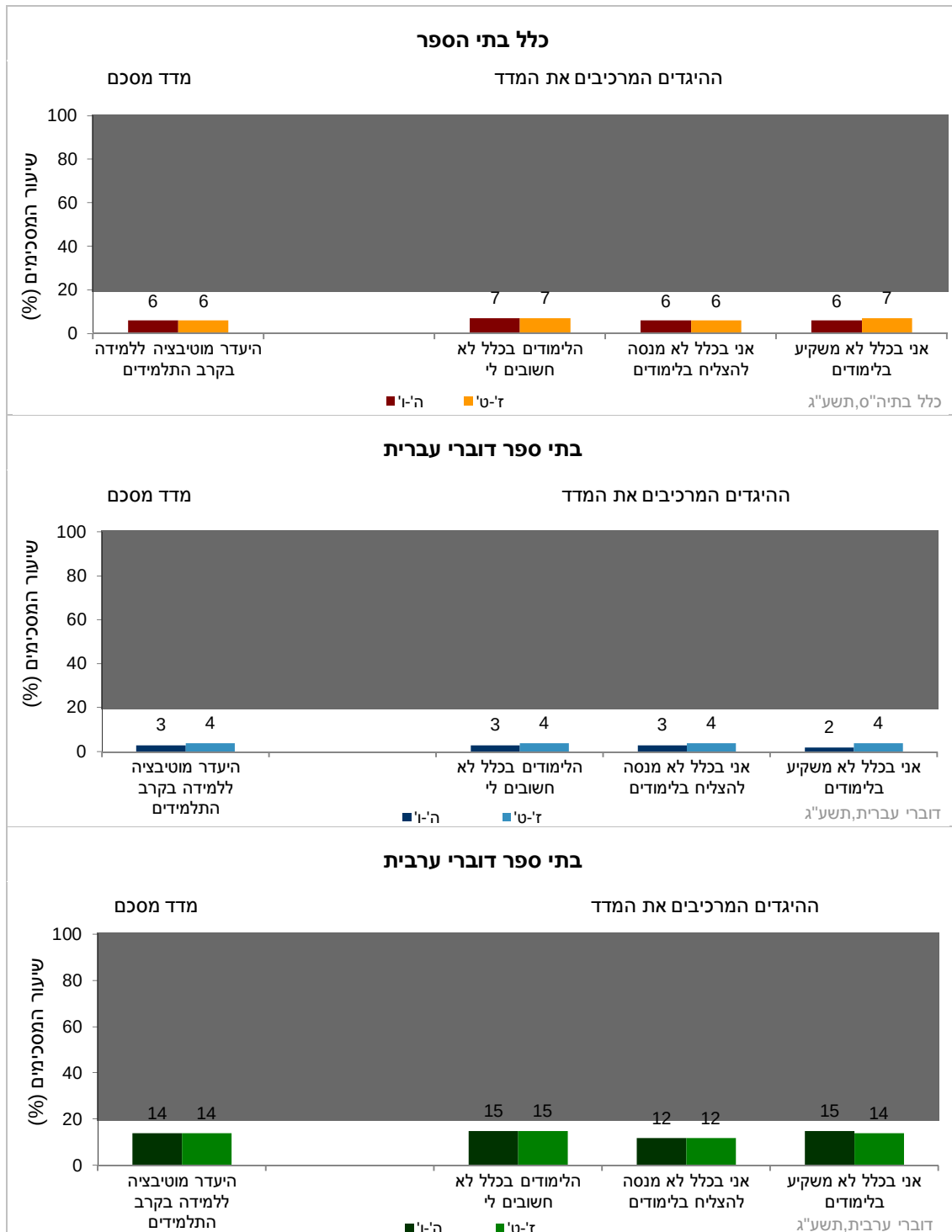
תרשים 68: דיווחי התלמידים על היעדר מוטיבציה ללמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 69 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר מוטיבציה ללמידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 69: דיווחי התלמידים על היעדר מוטיבציה ללמידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

7.5. סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

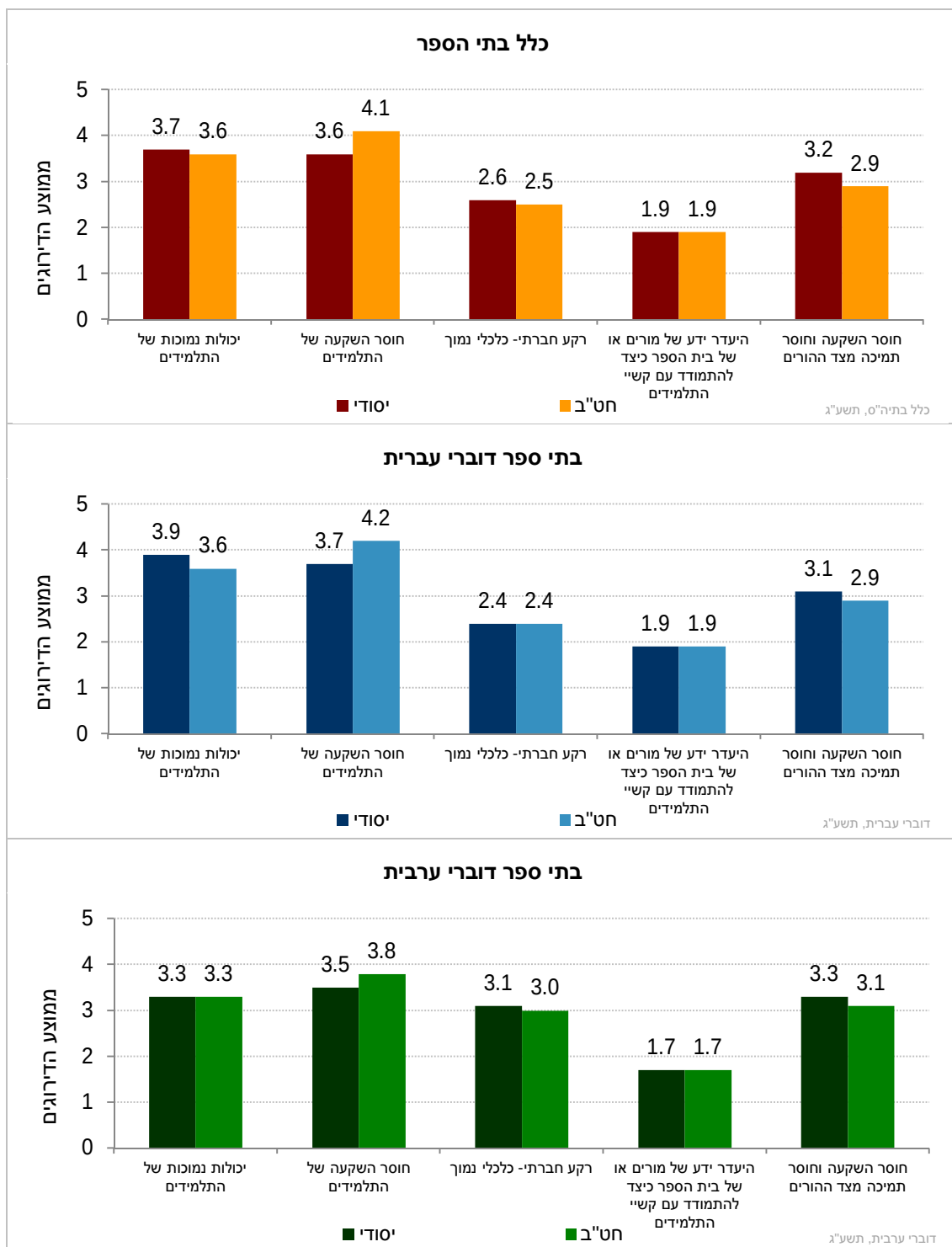
להלן נתייחס לסיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים. ההנחה הרווחת היא כי מורים הנוטים לייחס הצלחות וכישלונות של התלמידים לגורמים התלויים במורה (למשל, מידת ההשקעה שלו) יהיו פעילים יותר, ישקיעו יותר ובכך יגרמו גם לתלמידים להשקיע, להתמיד ולהשתפר בלימודים. לעומת זאת מורים הנוטים לייחס את הישגי התלמידים לגורמים חיצוניים שאינם בשליטתו של המורה (למשל, יכולות נמוכות או מצב חברתי-כלכלי של התלמיד) יהיו פסיביים יותר, בעלי נטייה רבה יותר לפטליזם ("אין מה לעשות"), ישקיעו פחות בתלמידים (בעיקר חלשים), וכך גם התלמידים עצמם ישקיעו פחות ויצליחו פחות. כאשר תלמיד אינו זוכה לאמון ביכולותיו מצד מוריו, הדבר עלול לפגוע בתחושת המסוגלות הלימודית שלו, במוטיבציה שלו ללימודים ואף בהישגיו הלימודיים.

לצורך בדיקת עמדות המורים כלפי הנושא, התבקשו המורים לדרג על סולם סדר בן חמש רמות חמש סיבות אפשריות לקשיים לימודיים של תלמידים. לצורך דיווח על ההיגדים חושב עבור כל היגד ממוצע הדירוג של המורים. נתונים אלה נאספו בקרב מורים, אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם, ונתוני תשע"ג של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים
א. "יכולות נמוכות של התלמידים"
ב. "חוסר השקעה של התלמידים"
ג. "רקע חברתי-כלכלי נמוך של התלמידים"
ד. "היעדר ידע של מורים או של בית הספר כיצד להתמודד עם קשיי התלמידים"
ה. "חוסר השקעה וחוסר תמיכה מצד ההורים"

תרשים 70: דיווחי מורים על ההיגד: "סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים" לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

7.6. תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

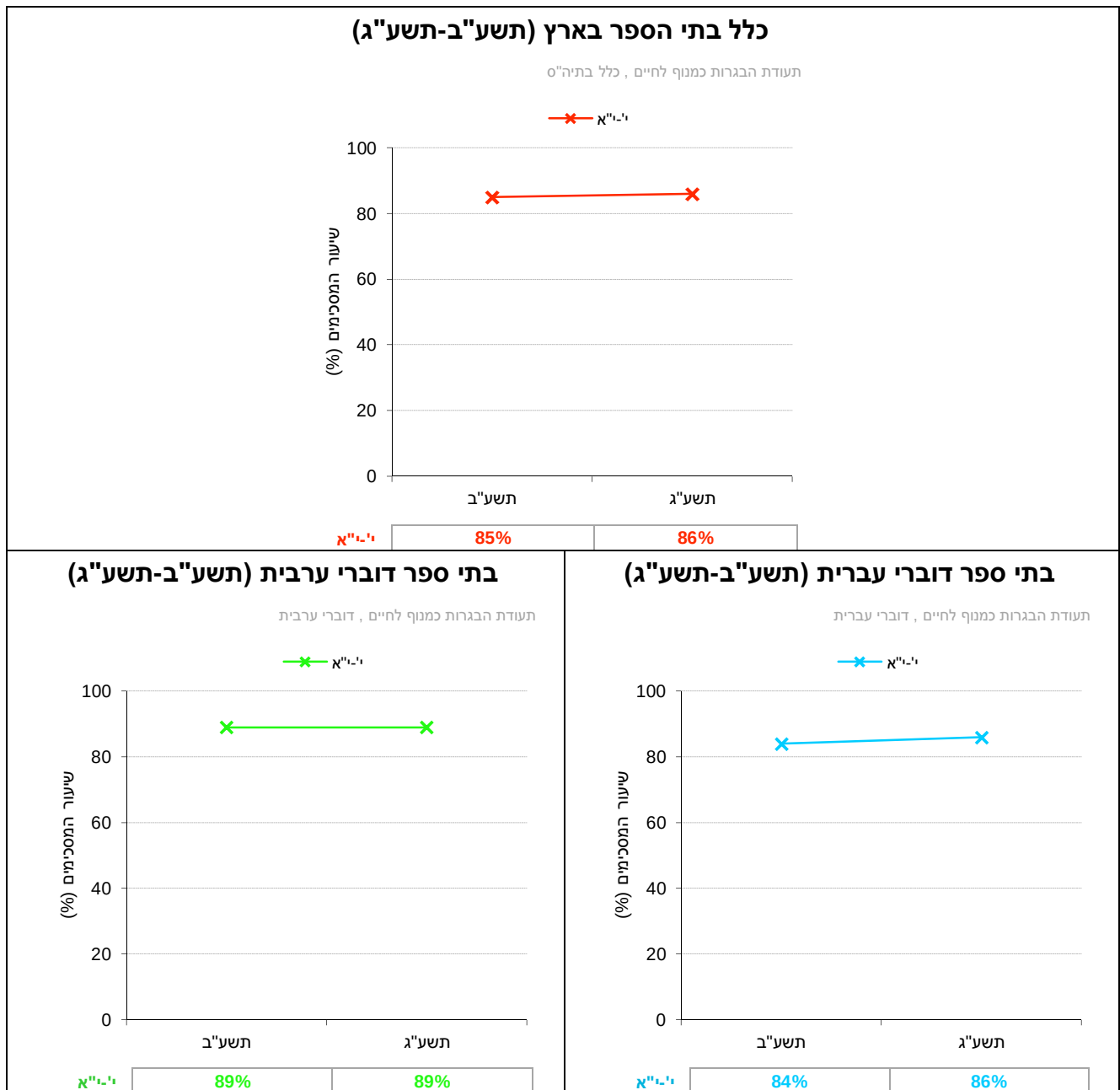
בתת הפרקים הקודמים בחנו את רמת המוטיבציה של התלמידים ללימודים וכן את מקורות המוטיבציה שלהם. תלמידי י"א התבקשו להשיב על סדרה נוספת של היגדים הבוחנים את המוטיבציה שלהם וכן את האמונה העצמית שלהם – בזיקה לתעודת הבגרות. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים את המדד "חשיבות תעודת הבגרות", כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי כיתות י"א:

מדד מסכם: חשיבות תעודת הבגרות
א. "חשוב לי להצליח בבחינות הבגרות"
ב. "תעודת הבגרות חשובה מאוד כדי להתקדם בחיים"
ג. "אני משקיע הרבה על מנת להצליח בבחינות הבגרות"
ד. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל למסלול הלימודים שאבחר בעתיד"
ה. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל לסוג העבודה שאבחר בעתיד"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

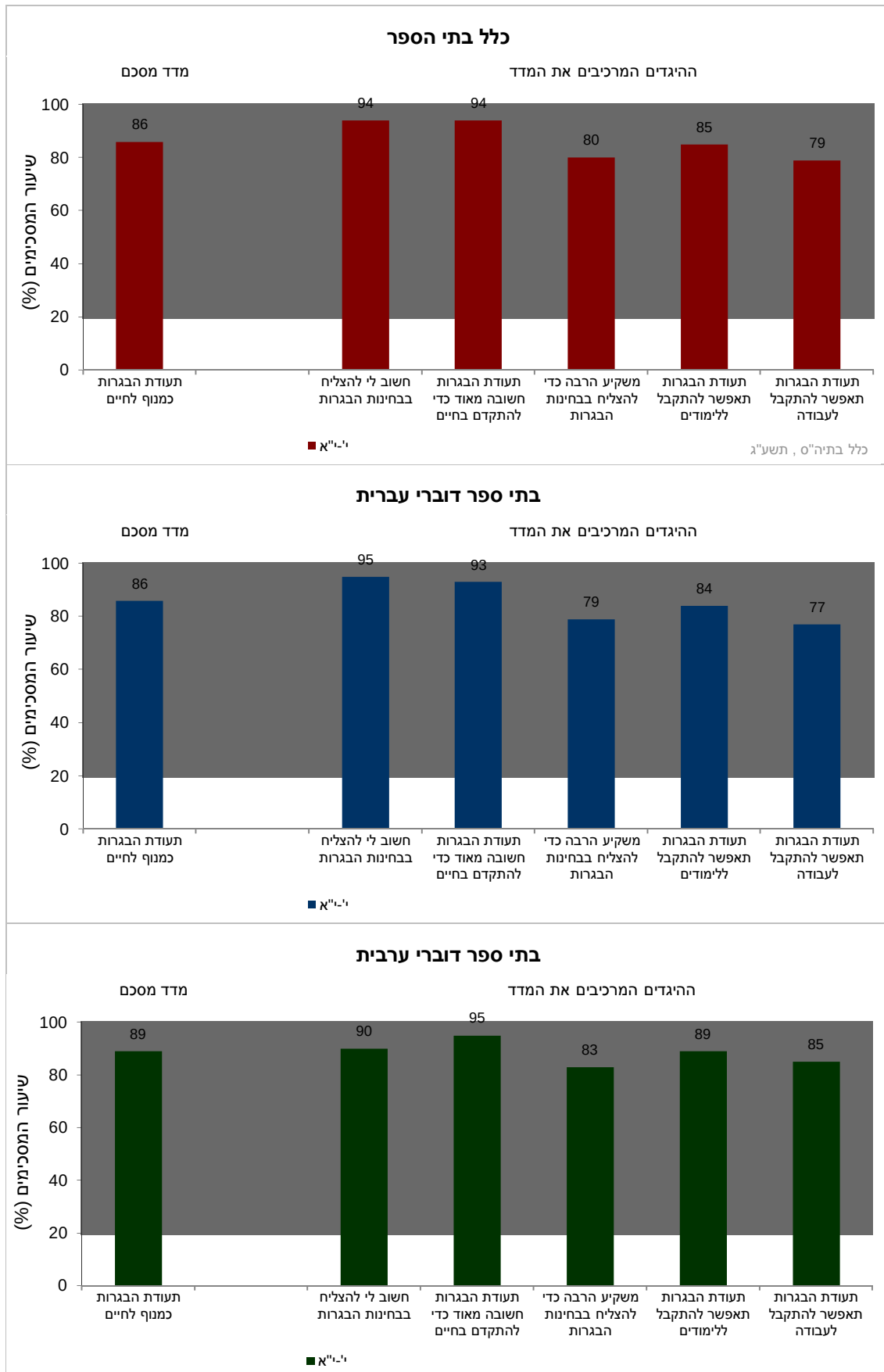
תרשים 71: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הבגרות: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 72 מוצגים נתוני המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 72: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הבגרות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ג)

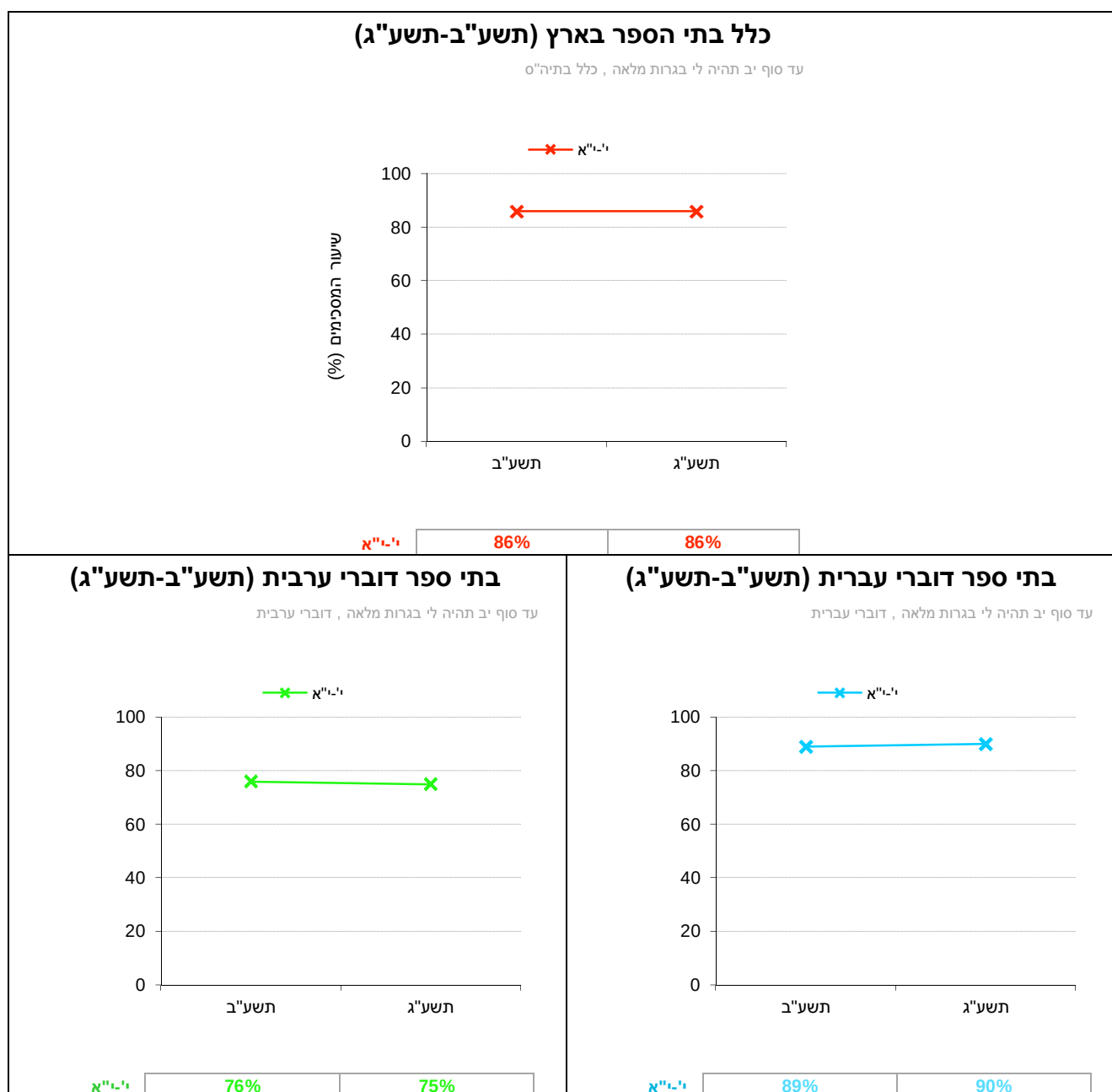
7.7. שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

תלמידים בחט"ע התבקשו לבחור מבין שלושה היגדים את ההיגד המתאר נכונה את השאיפות והכוונות שלהם באשר לקבלת תעודת בגרות. שלושת ההיגדים שהוצגו לתלמידים היו: "אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד". נציין כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתוניםם נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה", בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי"ס, בתי"ס דוברי עברית ובתי"ס דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 73: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה": בשנים תשע"ב-תשע"ג

לוח 2: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה על אודות "שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות" (תשע"ג)

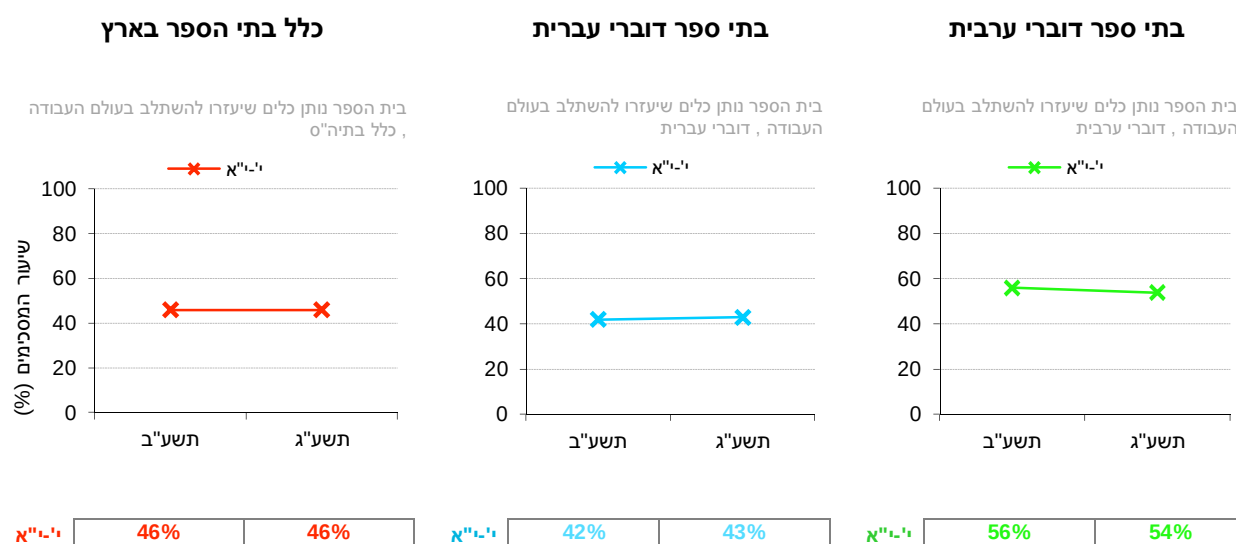
איזה מהמשפטים הבאים מתאר בצורה הטובה ביותר את השאיפות והכוונות שלך באשר לתעודת הבגרות	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה	5%	3%	10%
אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה	86%	90%	75%
אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד	9%	7%	15%

7.8. תפיסת תפקיד ביה"ס כמכין לקראת עולם העבודה ולימודים אקדמיים – דיווחי תלמידים בחט"ע

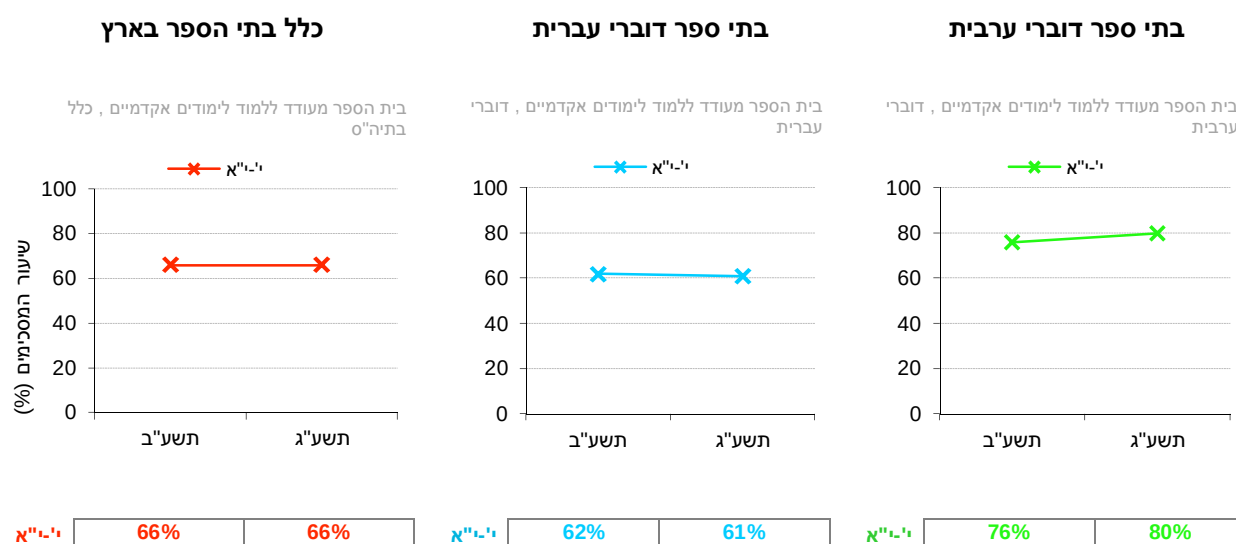
אחת השאלות המעניינות שעולות ביחס למערכת החינוך בכלל ולחטיבות העליונות בפרט היא: באיזו מידה הן מכשירות ומכינות את התלמידים לחיים שלאחר סיום ביה"ס, ובפרט לעולם העבודה ולהשכלה העל-תיכונית ולשירות משמעותי למען החברה. בהקשר זה התבקשו תלמידים בחט"ע להשיב על שישה היגדים, העוסקים בנושא זה בשתי נקודות מבט: הכנה לקראת החיים שלאחר סיום בית הספר מצד אחד לעומת התמקדות בלימודים ובציונים בלבד מצד אחר.

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

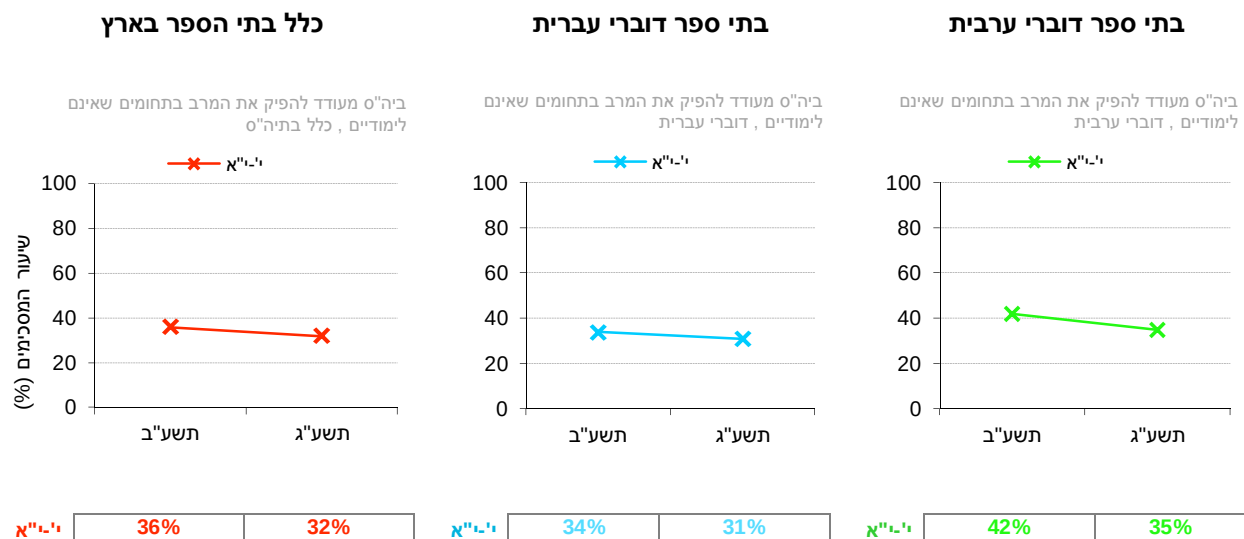
תרשים 74: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אני מרגיש שבית הספר נותן לי כלים שיעזרו לי להשתלב בעולם העבודה" בשנים תשע"ב-תשע"ג

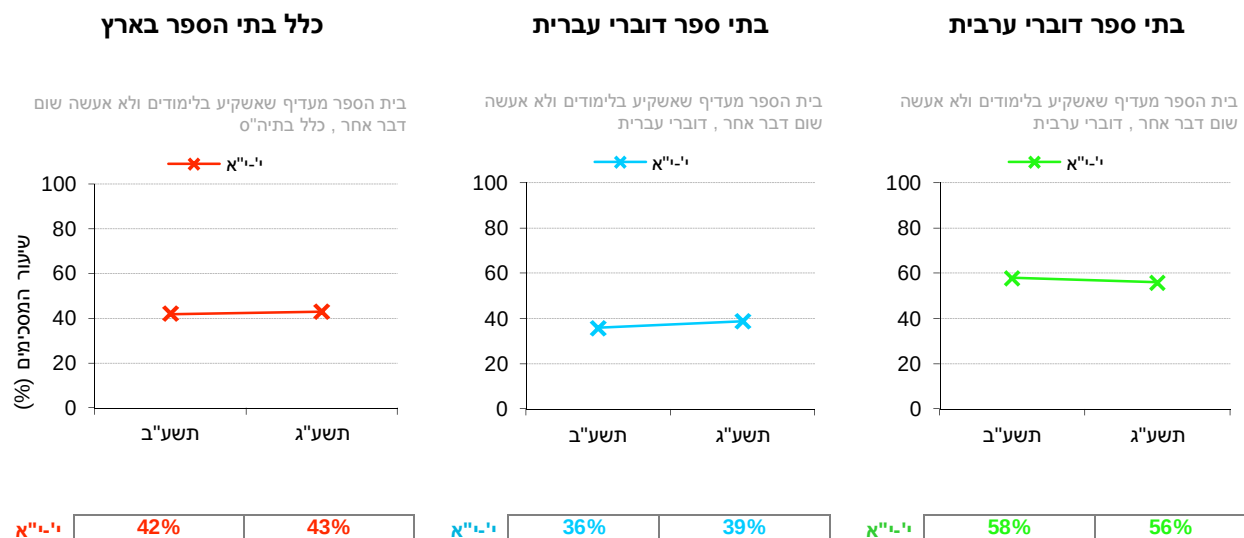
תרשים 75: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "בית הספר מעודד את התלמידים ללמוד לימודים אקדמיים בהמשך דרכם (באוניברסיטה, במכללה וכד)" בשנים תשע"ב-תשע"ג

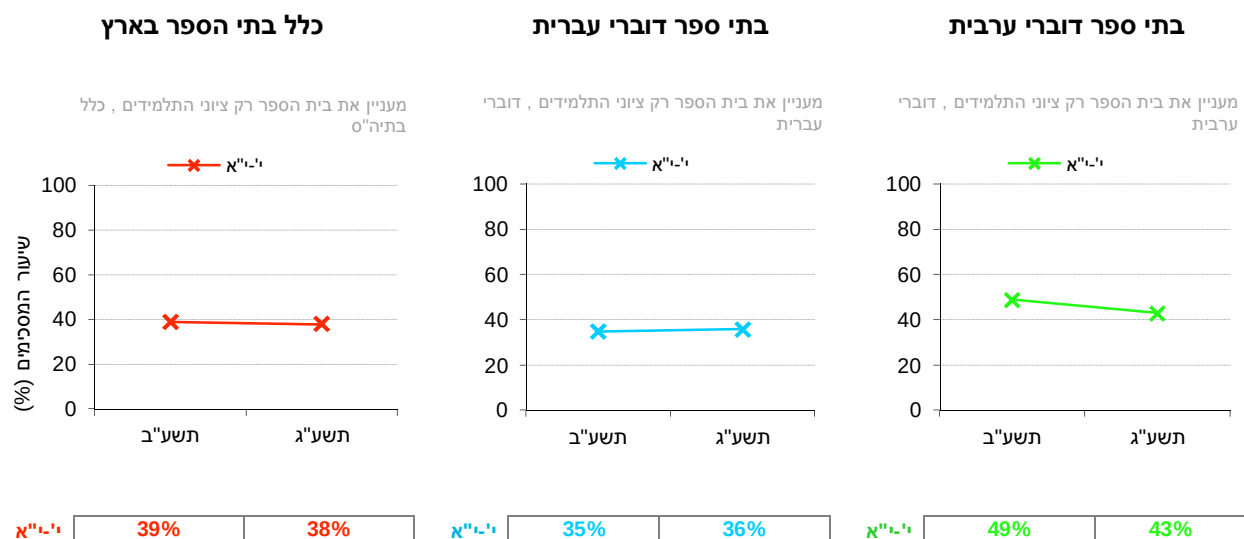
תרשים 76: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אני מרגיש שבית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בתחומים שהם אינם לימודיים (לדוגמא: ספורט, מוזיקה, וכד') בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 77: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "בית הספר שלי היה מעדיף שאשקיע את כל כולי בלימודים ולא אעשה שום דבר אחר" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 78: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "מה שמעניין את בית הספר שלי זה רק ציוני התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

7.9. מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בביה"ס – דיווחי תלמידים בחט"ע

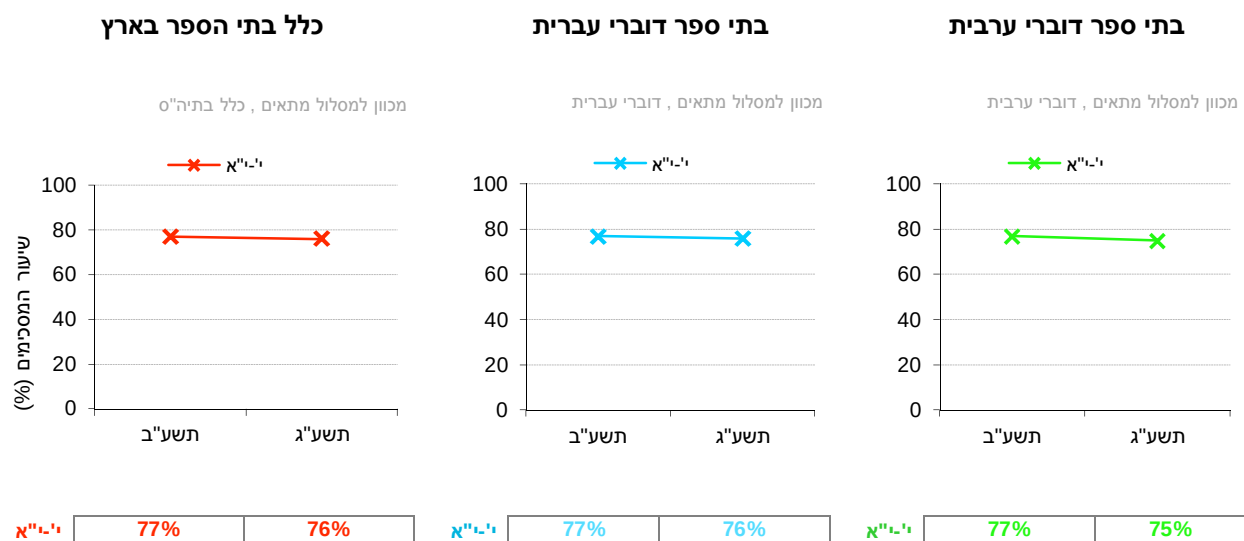
לאור העובדה כי תלמידי החטיבה העליונה מחולקים במסגרת לימודיהם למסלולים שונים ומגוונים, התבקשו התלמידים לחוות את דעתם בכמה סוגיות באשר למידה בה ביה"ס מכון תלמידים למסלולים המותאמים ליכולותיהם.

תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב האם הם מרגישים שבית הספר מכון אותם למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "מכון למסלול שמתאים לכישורים של התלמיד"; "מכון למסלול מתחת לכישורים של התלמיד"; "מכון למסלול מעל לכישורים של התלמיד". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מכון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד", בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי"ס, דוברי עברית ובתי"ס דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 79: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה "בית הספר מכון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד" בשנים תשע"ב-תשע"ג

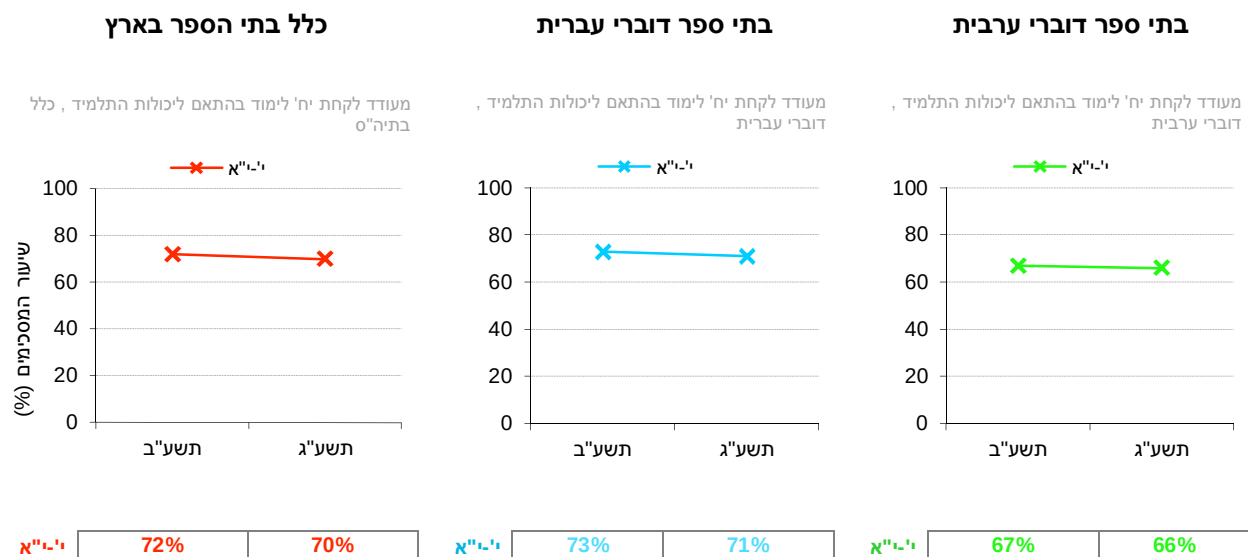
לוח 3: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "האם אתה מרגיש שבית הספר מכון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך?" (תשע"ג)

האם אתה מרגיש שבית הספר מכון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך?	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
מכון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד	76%	76%	75%
מכון למסלול מתחת לכישורים של התלמיד	16%	16%	16%
מכון למסלול מעל לכישורים של התלמיד	9%	9%	9%

בשאלה נוספת התבקשו התלמידים להתייחס למדיניות בית הספר באשר לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולותיהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "בית הספר מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולות התלמיד"; "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולות התלמידים"; "בית הספר מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולות התלמידים", בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי"ס, בתי"ס דוברי עברית ובתי"ס דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2

תרשים 80: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולות התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

לוח 4: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?" (תשע"ג)

מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים	20%	18%	24%
מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים	70%	71%	66%
מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים	11%	11%	9%

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 58-81 ולוחות 2-4:

ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם לפי דיווחי תלמידים (יסודי וחט"ב)

- מרבית התלמידים מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות להתקדם ולהצליח בלימודיהם וכן כי הם מאמינים ביכולותיהם: למעלה מ-85% מתלמידי ה'ו' ולמעלה מ-75% מתלמידי ז'-ט' מדווחים כך. בסך הכל, שיעורים דומים נרשמו בבתי"ס דוברי עברית ובבתי"ס דוברי ערבית (מעט גבוהים יותר בקרב האחרונים).
- לאורך השנים ניכרת מגמה מתונה ועקבית של שיפור בבתי"ס דוברי ערבית, ויציבות בבתי"ס דוברי עברית (בין השנים תש"ע לתשע"ג נרשמה עלייה קלה בקרב תלמידי ז'-ט' במגזר שפה זה).
- התבוננות בנתוני ההיגדים מגלה כי שיעורים גבוהים (ודומים למדי בהיגדים השונים) של תלמידים מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות ומאמינים ביכולותיהם. גם הפער בין דיווחי התלמידים בכיתות ה'ו' לבין דיווחי התלמידים בכיתות ז'-ט' נותר קבוע למדי בהיגדים השונים.
- בבתי"ס דוברי ערבית, בהשוואה לדוברי העברית, התלמידים דיווחו על רמות גבוהות יותר של אמונת

תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- אל מול ההיגדים שהוצגו בפני תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' בנושא ציפיות המורים מהם, לתלמידי י'י"א הוצגו היגדים מעט שונים, כאשר שניים מבין שלושת ההיגדים מתמקדים בתעודת הבגרות.
- מעל שני שלישים מתלמידי י'י"א מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות להתקדם ולהצליח בלימודיהם וכן כי הם מאמינים ביכולותיהם - הן בלימודים בכלל והן בזיקה למבחני הבגרות, בפרט. שיעור זה כמעט ולא השתנה בהשוואה לתשע"ב.
- שיעורי המדווחים על הסכמה עם ההיגדים השונים גבוהים במעט בבתי"ס דוברי ערבית, בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את הממד מראה שבשני המגזרים התלמידים מדווחים יותר שבית הספר מעודד אותם להפיק את המרב בלימודים, ומדווחים פחות על מאמצים גדולים שבית הספר עושה על מנת לסייע לתלמידים להצליח בבחינות הבגרות. הבדלים אלו נמצאו דומים למדי בשני מגזרי השפה.

תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, שיעורים גבוהים מאד של תלמידי היסודי וחט"ב מדווחים כי הם חשים מסוגלות רבה בלימודיהם (למעלה מ-90%). שיעורים מעט נמוכים יותר נרשמו בקרב תלמידי י'י"א: 86%. שיעורי המדווחים על רמה גבוהה של מסוגלות גבוהים מעט יותר בבתי"ס דוברי עברית מאשר בבתי"ס דוברי ערבית (פער גדול בין מגזרי השפה נרשם בעיקר בקרב תלמידי י'י"א).
- בהשוואה בין השנים, בקרב תלמידי היסודי וחט"ב ניכרת מגמת שיפור קלה ועקבית בבתי"ס דוברי ערבית, לעומת יציבות בבתי"ס דוברי עברית. בקרב תלמידי חט"ע ניכרת מגמת עלייה בין תשע"ב לתשע"ג בבתי"ס דוברי עברית בלבד (יש להמשיך לבחון האם אכן מדובר במגמה).
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את הממד מראה שבבתי"ס דוברי עברית ישנם הבדלים קטנים בין שכבות הגיל בשיעורי הדיווח על הממד, בעוד שבבתי"ס דוברי ערבית, תלמידי חט"ע מדווחים על תחושת מסוגלות לימודית נמוכה למדי לעומת התלמידים בשכבות הנמוכות יותר, והדבר בא לידי ביטוי בכל שלושת ההיגדים.

מוטיבציה (הנעה) ללמידה בקרב התלמידים לפי דיווחי התלמידים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, כ-75% מתלמידי ה'ו' וכ-65% מתלמידי ז'ט' מתאפיינים ברמה גבוהה של **מוטיבציה אוטונומית**, כלומר מוטיבציה ללמידה שמקורה הוא פנימי. שיעורי המדווחים על מוטיבציה אוטונומית גבוהים יותר בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית. כמו כן, השיעורים גבוהים יותר בקרב תלמידי ה'ו' בהשוואה לתלמידי ז'ט'.
- בראייה רב שנתית ניכרת יציבות בממד זה.
- עוד בנושא זה, מעניין לציין כי מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את הממד אפשר לזהות פער בין שיעורים גבוהים של תלמידים המדווחים על מוטיבציה הנבעת מהחשיבות שהתלמידים מייחסים ללימודים ומהתרומה הפוטנציאלית שלהם לעתידם, לעומת שיעורים נמוכים יותר, באופן יחסי, המדווחים כי הם לומדים מתוך עניין ומתוך הנאה גרידא. הבדל זה ניכר בעיקר בבתי"ס דוברי עברית.
- מעט יותר משליש מהתלמידים מתאפיינים ב**מוטיבציה כפויה** ללימודים, דהיינו מוטיבציה שמקורותיה הם חיצוניים (רצון לקבל תגמול, חשש מעונש וכיו"ב). בממד זה נרשמו פערים ניכרים מאד בין שני מגזרי השפה - שיעורי המדווחים גבוהים בהרבה בקרב דוברי הערבית בהשוואה לדוברי העברית. גם בממד זה השיעורים גבוהים יותר בשכבות ה'ו' בהשוואה לשכבות ז'ט' (בעיקר בבתי"ס דוברי ערבית).
- בראייה רב שנתית לא נרשמו שינויים של ממש בממד זה.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את הממד נראה כי בבתי"ס דוברי עברית מדווחים על מידה דומה של הסכמה עם ההיגדים השונים, בעוד שבבתי"ס דוברי ערבית התלמידים מסכימים במיוחד עם ההיגד "אני מכין עבודות כדי שלא ארגיש רע עם עצמי" ובמידה פחותה יותר עם שאר ההיגדים.
- במבט מעבר לשני מדדים אלה מעניין לציין דפוסים שונים בשני מגזרי השפה: בעוד שתלמידים מבתי"ס דוברי עברית מתאפיינים, על פי דיווחיהם, ברמה גבוהה של מוטיבציה אוטונומית (פנימית) וברמה נמוכה של מוטיבציה כפויה (חיצונית) הרי שתלמידים מבתי"ס דוברי הערבית מתאפיינים ברמות גבוהות של שני

סוגי המוטיבציה גם יחד (אם כי בשני המגזרים שיעורי המדווחים על מוטיבציה אוטונומית גבוה מזה של הכפופה). דפוס זה לא השתנה לאורך השנים.

- בנוסף לשני סוגי המוטיבציה התלמידים התבקשו להשיב גם על היגדים העוסקים בתופעות של **היעדר מוטיבציה** (חוסר השקעה בלימודים והיעדר אכפתיות באשר להישגים). בסך הכל, כ- 6% מהתלמידים מדווחים כי הם חשים היעדר מוטיבציה - שיעורים דומים מאד בקרב תלמידי ה'ו' ובקרב תלמידי ז'ט'. שיעורי המדווחים גבוהים יותר במידה ניכרת בבתי"ס דוברי ערבית (14%) בהשוואה לדוברי עברית (כ- 4%).

- לאורך השנים, ניכרת מגמה של יציבות בבתי ספר דוברי עברית; בבתי"ס דוברי ערבית אפשר לזהות מגמה קלה של ירידה בכיתות ה'ו', החל מתשס"ט.

סיבות שמורים מייחסים לקשיים של תלמידים לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, מורים נוטים לייחס את הקשיים של התלמידים בעיקר לסיבות הקשורות בתלמידים עצמם: חוסר השקעה ו/או יכולות נמוכות של התלמידים, וכן לחוסר השקעה מצד הורי התלמידים. במידה פחותה, מורים מייחסים קשיים של תלמידים לרקע החברתי של התלמיד, ובשכיחות הנמוכה ביותר מורים מייחסים קשיים של תלמידים לגורמים הקשורים במורים עצמם ובבית הספר.
- יש לציין כי מעט בשונה ממורים בבתי"ס דוברי עברית, בבתי"ס דוברי ערבית מורים מרבים לייחס קשיים של תלמידים גם לרקע החברתי-כלכלי של התלמידים.

תפיסת חשיבות תעודת הבגרות לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- לאור החשיבות הרבה המיוחסת לתעודת הבגרות במערכת החינוך ובציבוריות הישראלית בכלל, הוצגו לתלמידי י"א מספר היגדים העוסקים בחשיבות של תעודת הבגרות, במרכזיות שלה ובמאמצים שהתלמידים משקיעים כדי להשיגה.
- התבוננות במדד המסכם מלמדת כי רוב תלמידי י"א (כ- 85%) בשני מגזרי השפה מדווחים כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות ומאמינים ביכולתם להשיג תעודה שתסייע להם בעתיד (בלימודים ובעבודה).
- שיעור הדיווחים נשאר ברמה דומה לנתוני תשע"ב.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מלמדת כי בעוד שהרוב הגדול של התלמידים (כ- 94%) מדווחים שחשוב להם להצליח בבחינות הבגרות וכי התעודה חשובה כדי להתקדם בחיים, הרי שרק 80% מהתלמידים מדווחים שהם משקיעים הרבה כדי להצליח בבחינות.

שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- מעל 85% מהתלמידים בחט"ע מאמינים שעד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות מלאה. שיעורים אלו גבוהים יותר בבתי"ס דוברי העברית (90%) לעומת דוברי הערבית (75%). בדומה, בבתי"ס דוברי עברית רק 3% מתלמידי חט"ע אינם מאמינים שתהיה להם תעודת בגרות לעומת 10% בבתי"ס דוברי ערבית.
- שיעור הדיווחים נשאר ברמה דומה לנתוני תשע"ב.

תפיסת התלמידים את תפקיד ביה"ס כמכין לקראת עולם העבודה והאקדמיה לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- אחת השאלות המעניינות שעולות ביחס למערכת החינוך בכלל ולחטיבות העליונות בפרט היא: באיזו מידה הן מכשירות ומכינות את התלמידים לחיים שלאחר סיום ביה"ס ובפרט לעולם העבודה ולהשכלה על-תיכונית.
- בכל הקשור למידה בה ביה"ס מעניק בידי התלמידים כלים להשתלב בעולם העבודה - פחות ממחצית מתלמידי י"א סבורים כך, כשיעור הסבורים כך נמוך יותר בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית (43% לעומת 54%, בהתאמה).
- שיעור הדיווחים על היגד זה נשאר ברמה דומה לנתוני תשע"ב.
- באופן כללי, כשני שלישים מהתלמידים מדווחים כי ביה"ס מעודד את התלמידים ללימודים אקדמיים לאחר סיום לימודיהם. שיעור התלמידים המשיבים כך נמוך יותר בקרב תלמידים מבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לתלמידים מבתי"ס דוברי ערבית (61% לעומת 80%, בהתאמה).

- שיעור המדווחים על היגד זה לא השתנה מתשע"ב, אם כי נרשמה עלייה בדיווחים בבתי"ס דוברי ערבית.
- רק שליש מהתלמידים דיווחו שביתה"ס מעודד אותם להפיק את המירב בתחומים שאינם לימודיים. שני המגזרים מראים על ירידה דומה בהיגד זה לעומת תשע"ב.
- כ- 40% מהתלמידים בחט"ע מדווחים שביתה"ס היה מעדיף שישקיעו את כל מרצם וזמנם בלימודים. שיעור זה גבוה הרבה יותר בבתי"ס דוברי הערבית (56%) בהשוואה לדוברי העברית (39%). שיעור הדיווחים על היגד זה נשאר ברמה דומה לנתוני תשע"ב.
- באשר להיגד באיזו מידה התלמידים תופסים את ביה"ס כארגון המתעניין רק בציוני התלמידים¹⁰, כ- 40% מהתלמידים השיבו כי הם אכן חשים כך, כאשר השיעור בקרב דוברי הערבית הינו 43% בעוד השיעור בקרב דוברי העברית הינו 36%. שיעורי הדיווח הכללי על היגד זה נשאר ברמה דומה לנתוני תשע"ב, אם כי שיעורי הדיווח בבתי"ס דוברי ערבית פחת מהשנה שעברה.

מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בביה"ס לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- מן הידועות הוא שבחטיבות העליונות, לרוב החל מכיתה י', התלמידים מתחלקים למסלולי לימוד שונים. אחת השאלות שנשאלו התלמידים בהקשר זה היא: האם בית הספר מכון אותם למסלול לימודים שמתאים ליכולותיהם? מרבית התלמידים (76%) ציינו כי ביה"ס אכן מכון אותם למסלול המתאים ליכולותיהם. עם זאת, שיעור לא מבוטל (כ- 16%) חשו כי בית הספר מכון אותם למסלול לימודים שהוא נמוך מיכולותיהם. לא נצפו הבדלים בין מגזרי השפה בנושא זה.
- עוד באותו הקשר נשאלו התלמידים בכיתות י"א האם ביה"ס מעודד את תלמידיו לצבור יחידות לימוד לבגרות בהתאם ליכולות התלמידים, יותר מיכולות התלמידים או פחות מיכולותיהם. גם כאן, מרבית התלמידים דיווחו כי בסך הכל ביה"ס מעודד את התלמידים לצבור יחידות לימוד בהיקף המתאים ליכולותיהם (70% בסה"כ, כאשר השיעורים מעט גבוהים יותר במגזר דובר העברית). מבין אלו שלא סברו כך, הרוב דיווחו כי ביה"ס מעודד את התלמידים לצבור יותר יחידות לימוד - מעבר ליכולת התלמידים (20% מכלל המשיבים השיבו כך, כאשר השיעור גבוה יותר במגזר דובר הערבית).
- שיעור הדיווחים על היגדים אלו נשאר ברמה דומה לנתוני תשע"ב.

¹⁰ אם כי חשוב לזכור כי שיעור גבוה של תלמידים המדווחים על הסכמה עם ההיגד אינו מצביע בהכרח על בעייתיות במישור הערכי-חברתי, אלא עשויות להיות לכך פרשנויות נוספות: השקעה רבה של ביה"ס בקידום הישגים, אכפתיות של בית הספר ממצבו הלימודי של כל תלמיד ועוד.

8. ההוראה בכיתות

כאשר מבקשים לנתח, להבין ולנטר את הסביבה הפדגוגית בבתי הספר הרי שלב ליבו של התהליך הפדגוגי הם השיעורים הנערכים בכיתות. בפרק זה נבחן מספר היבטים מרכזיים של תהליכי ההוראה-למידה בכיתות: הוראה דיפרנציאלית, תגבור לימודי, מתן הערכה ומשוב ע"י המורים, שימוש בתקשוב לצרכי למידה ותפיסת ההוראה ע"י התלמידים.

8.1. הוראה דיפרנציאלית

8.1.1 הוראה דיפרנציאלית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

המדד "הוראה דיפרנציאלית" מבקש לבחון את המידה שבה מורים נוקטים באסטרטגיות הוראה דיפרנציאלית המתחשבות בשונות ומותאמות לצורכי התלמיד, על-פי דיווחיהם. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

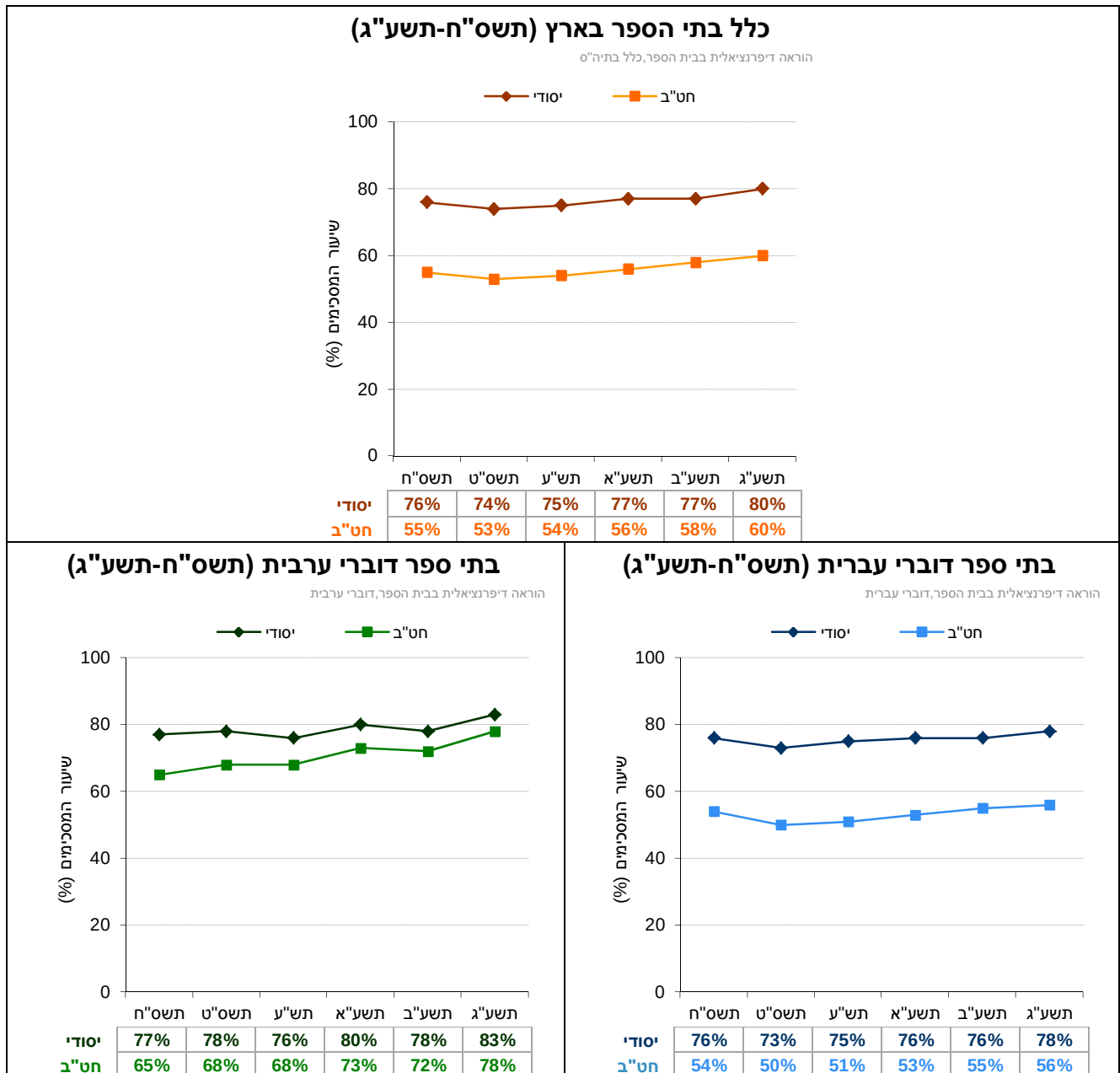
מדד מסכם: הוראה דיפרנציאלית בבית הספר
א. "בכיתתך תלמידים שונים לומדים באמצעות חומרי למידה שונים המתאימים להם (כגון חוברות, ספרים, אמצעי המחשה, לומדות, חומרות)"
ב. "אתה מאפשר לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו"
ג. "תלמידים בכיתתך עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעור"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 81 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית בבית הספר" לפי דיווחי מורים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

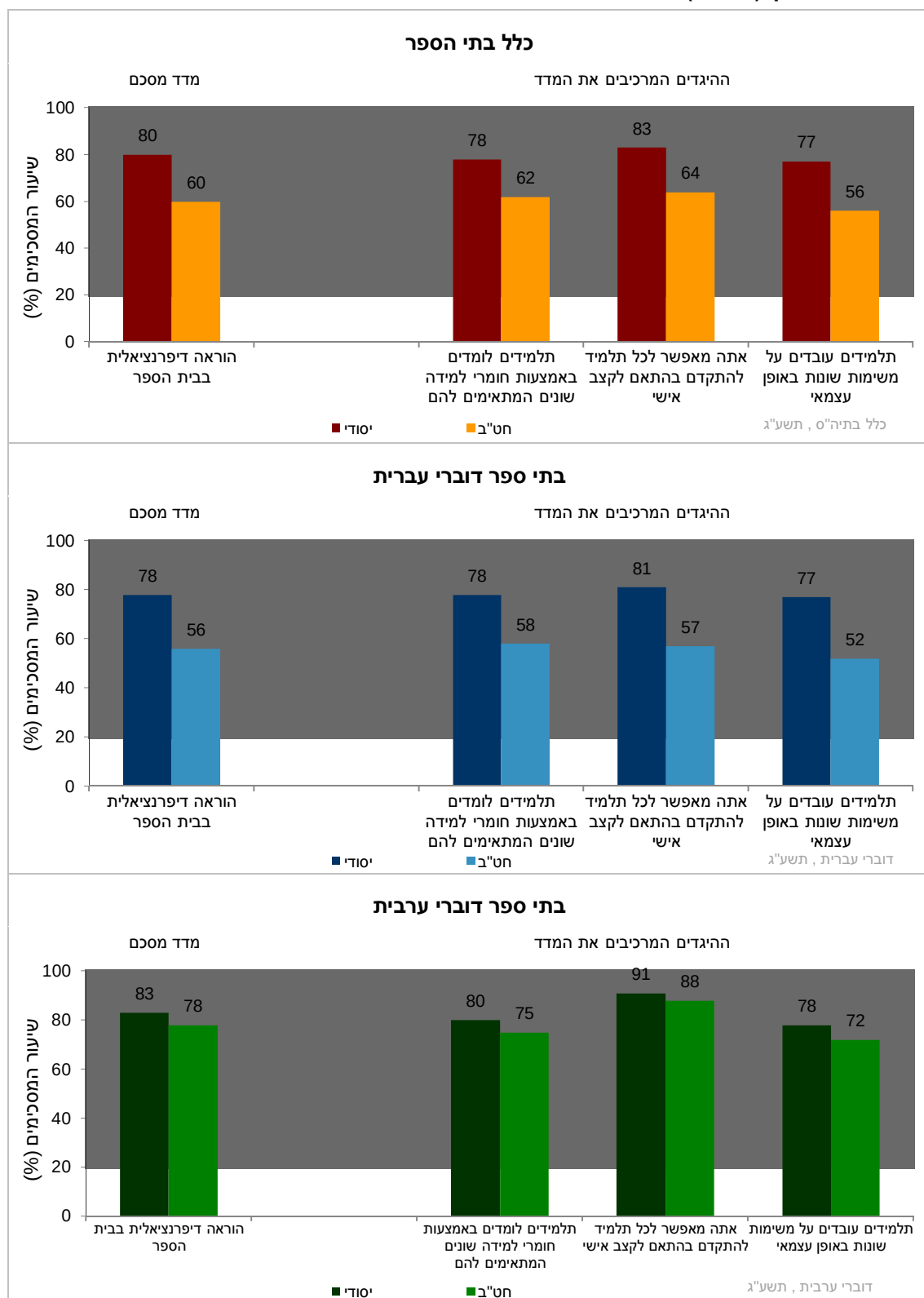
תרשים 81: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 82 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית בבית הספר" לפי דיווחי המורים וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 82: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ג)

8.1.2 תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם – דיווחי תלמידים בחט"ע

כהשלמה לדיווחי המורים על אודות המידה שבה הם נוקטים באסטרטגיות של הוראה דיפרנציאלית בכיתה, נשאלו גם התלמידים בחט"ע על המידה שבה המורים בכיתתם משתמשים באסטרטגיות אלה. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים בחט"ע בלבד.

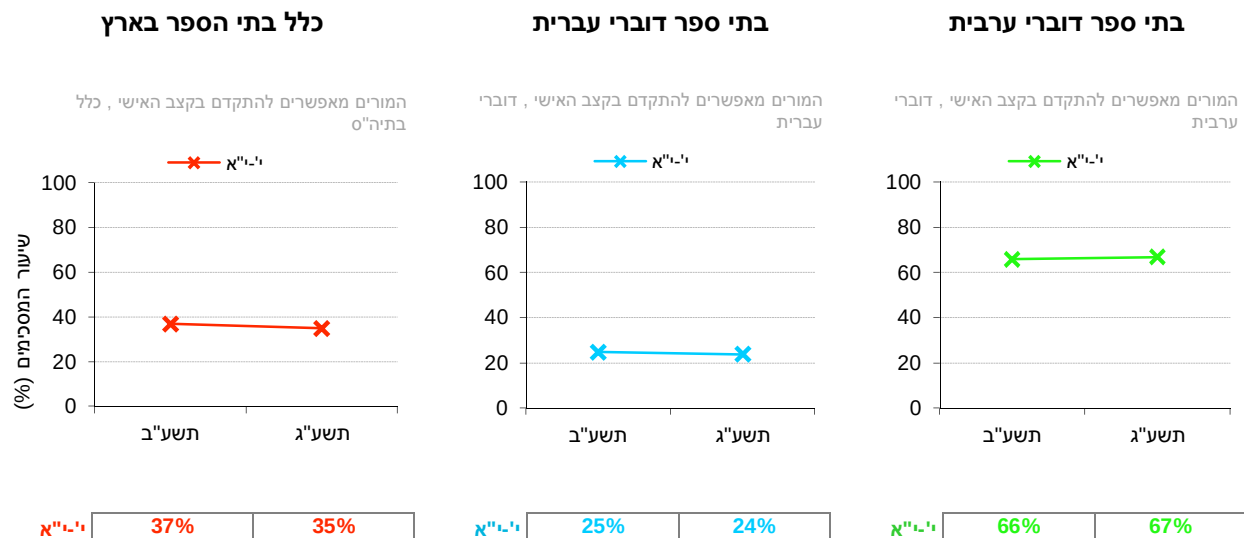
בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד, בשנים תשע"ב-תשע"ג.

הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר, ובעבור בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

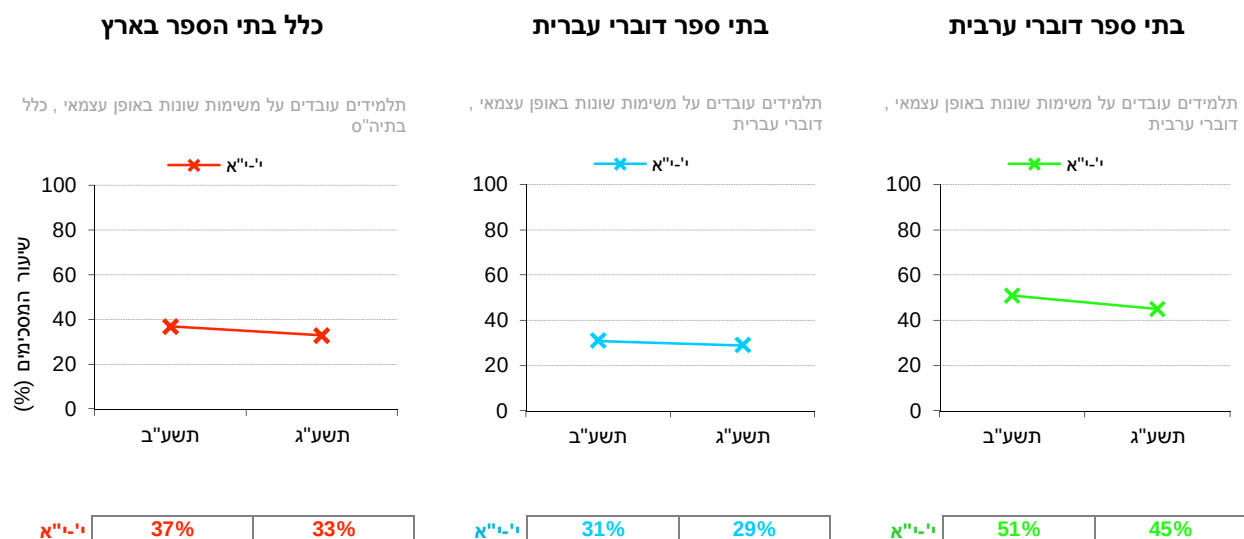
לא מדד מסכם: תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם
א. "רוב המורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו"
ב. "תלמידים בכיתתי עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 83: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "רוב המורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 84: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "תלמידים בכיתתי עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים" בשנים תשע"ב-תשע"ג

8.2. תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

בחלק זה נבקש לבחון היבטים שונים של הוראה פרטנית או הוראה בקבוצות קטנות ככלי של המורים לקידום היכולת הלימודית של תלמידים. העבודה בקבוצות קטנות מאפשרת למורה להגיע לכל תלמיד ולכוון אותו באופן ממוקד יותר, וכן מסייעת לתלמידים לפתח מיומנויות של למידה עצמאית ולקבל אחריות רבה יותר על תהליך הלמידה.

8.2.1 קיום תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

שני ההיגדים שלהלן מבקשים לבחון האם מורים קיימו תגבור לימודי בקבוצה קטנה במהלך השבוע שקדם לריאיון והאם שעות התגבור מעוגנות במערכת השעות שלהם. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב החל משנה"ל תשס"ט.

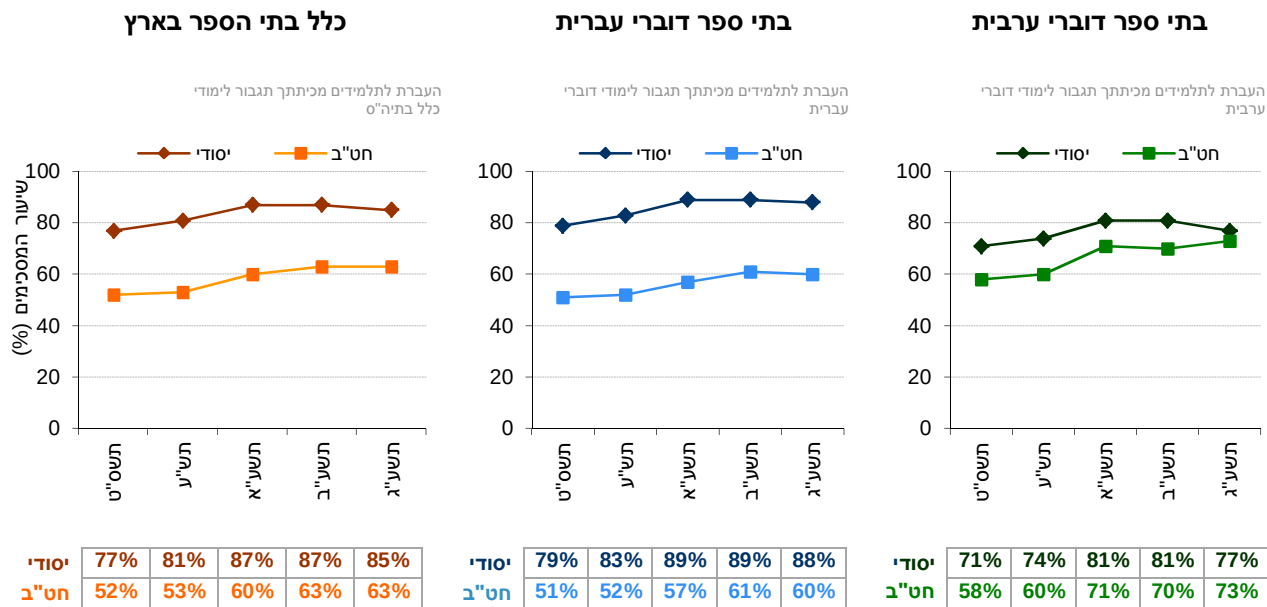
בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד, לאורך זמן בין השנים תשס"ט-תשע"ג. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי החינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים על-אודות תגבור לימודי
א. "האם במהלך השבוע האחרון העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים?"
ב. "האם ישנן במערכת השעות שלך שעות המיועדות לתגבור לימודי?"*

* שאלה זו הופנתה רק למורים שהשיבו בחיוב על סעיף א'

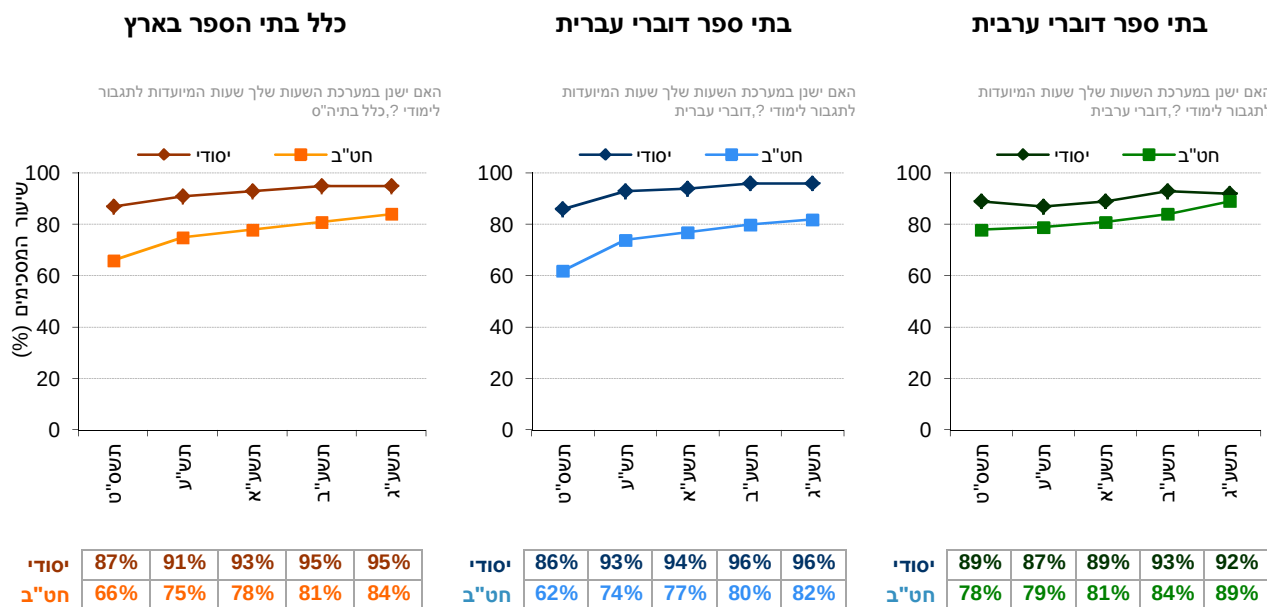
השוואה בין שנים של היגדים (תשס"ט-תשע"ג)

תרשים 85: דיווחי המורים על העברת תגבור לימודי בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים בשבוע האחרון בשנים תשס"ט-תשע"ג

* בשנים תשס"ט ותש"ע נשאלו המורים על העברת תגבור לימודי בחדש האחרון. לפיכך העלייה בשיעור המורים המדווחים על מתן תגבור לימודי עשויה להיות גבוהה מזו המוצגת בתרשימים.

תרשים 86: דיווחי המורים על קיום שעות המיועדות לתגבור לימודי במערכת השעות (מבין המורים שדיווחו כי קיימו תיגבור לימודי) בשנים תשס"ט-תשע"ג

8.2.2 התחומים בהם ניתן תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

בהמשך לשאלה על מתן תגבור לימודי לתלמידים, נשאלו המורים על אודות התחומים שבהם עסקו בתגבור הלימודי. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב שצינו כי הם קיימו תיגבור לימודי במהלך השבוע האחרון שקדם לריאיון איתם. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד, בעבור שנה"ל תשע"ג לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: תחומים בהם ניתן תגבור לימודי*:
א. "האם התגבור הלימודי עסק במתמטיקה?"**
ב. "האם התגבור הלימודי עסק בשפת אם?"**
ג. "האם התגבור הלימודי עסק באנגלית?"**
ד. "האם התגבור הלימודי עסק במדעים?"**

*היגדים אלה הופנו רק למורים שהשיבו בחיוב על קיום תגבור לימודי במהלך השבוע האחרון שקדם לריאיון עימם. המורים התבקשו להתייחס לנושא בו עסק התגבור הלימודי האחרון שהעבירו באותו שבוע. למורים ניתנה האפשרות לציין יותר מנושא אחד.

לוח 5 להלן מציג נתונים על התחומים שבהם העבירו המורים תגבור לימודי בשנה"ל תשע"ג, לפי שלבי החינוך: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית לפי דיווחי המורים (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

לוח 5: דיווחי מורים על התחומים בהם ניתן תגבור לימודי לפי מגזר שפה ושלב חינוך* (תשע"ג)

תחומים בהם ניתן תגבור לימודי	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
התגבור הלימודי עסק במתמטיקה	יסודי	31%	32%	28%
	חט"ב	28%	28%	27%
התגבור הלימודי עסק בשפת אם	יסודי	47%	50%	38%
	חט"ב	18%	16%	25%
התגבור הלימודי עסק באנגלית	יסודי	11%	11%	11%
	חט"ב	18%	18%	16%
התגבור הלימודי עסק במדעים	יסודי	9%	8%	13%
	חט"ב	15%	15%	16%

* האחוזים אינם מסתכמים ל-100% שכן למורים ניתנה האפשרות לציין יותר מנושא אחד. מרבית התגבורים הלימודיים שעסקו בשני תחומים או יותר הם בשלב החינוך היסודי (כ-6% מכלל התגבורים בשלב זה).

8.3. הערכה ומשוב

8.3.1 קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר המידה שבה הם מקבלים מידע, משוב והנחיה מהמורים בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים בכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

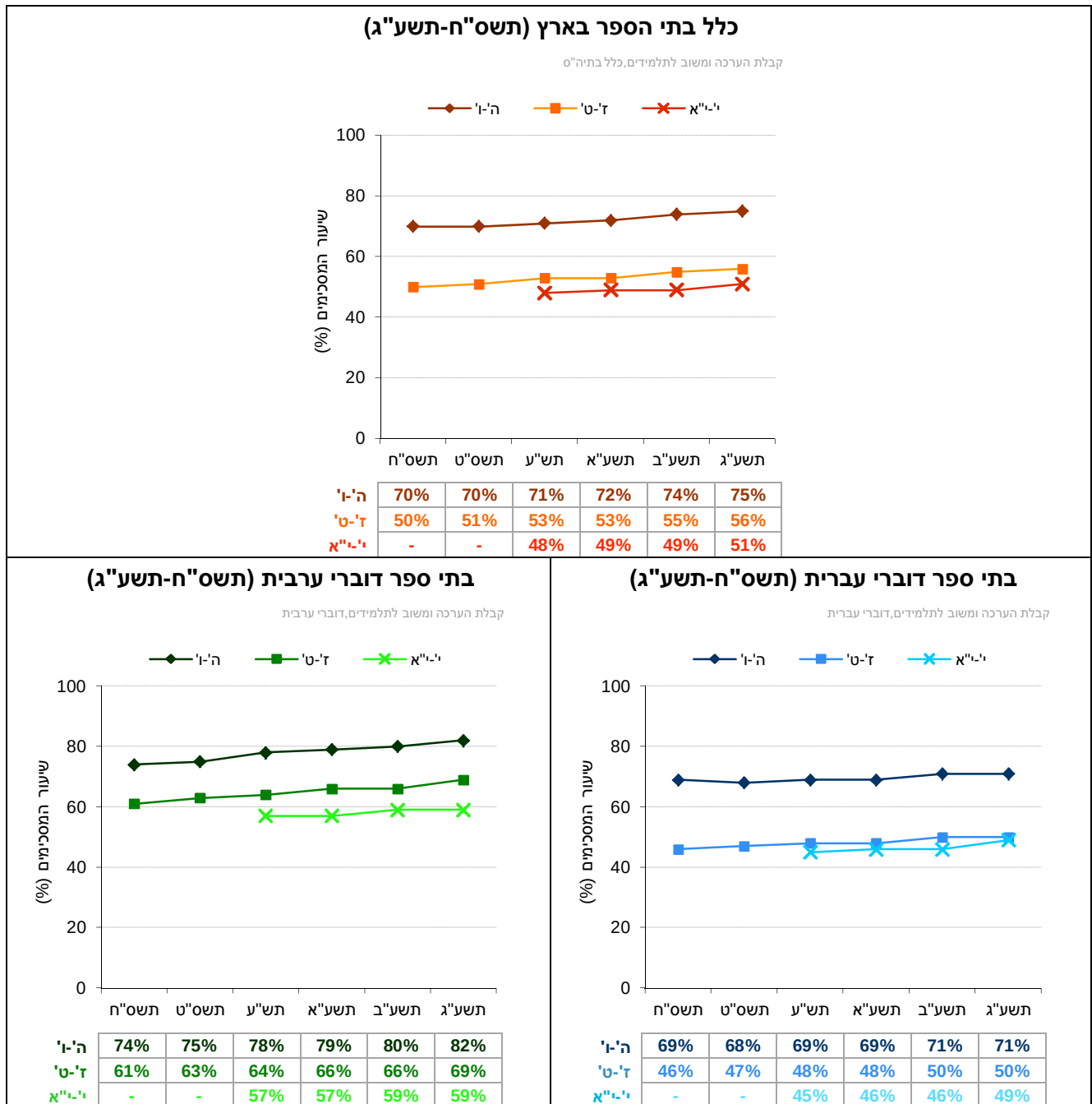
מדד מסכם: קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים
א. "רוב המורים מסבירים לכל תלמיד באופן אישי מה בדיוק עליו לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ב. "כשהתלמידים מתקשים להבין את החומר, רוב המורים מסבירים להם מה הם יכולים לעשות כדי להבין טוב יותר"
ג. "כשהמורים מחזירים לנו עבודה או מבחן, רובם כותבים ליד התשובות מה נכון ומה צריך לשפר"
ד. "כשתלמיד בכיתה לא מצליח במבחן או בעבודה, רוב המורים עוזרים לו להבין למה זה קרה"
ה. "רוב המורים מקפידים לעדכן אותי על מצבי בלימודים"
ו. "רוב המורים מוודאים שהתלמידים מבינים את החומר הנלמד לפני שממשיכים לנושא הבא"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 87 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

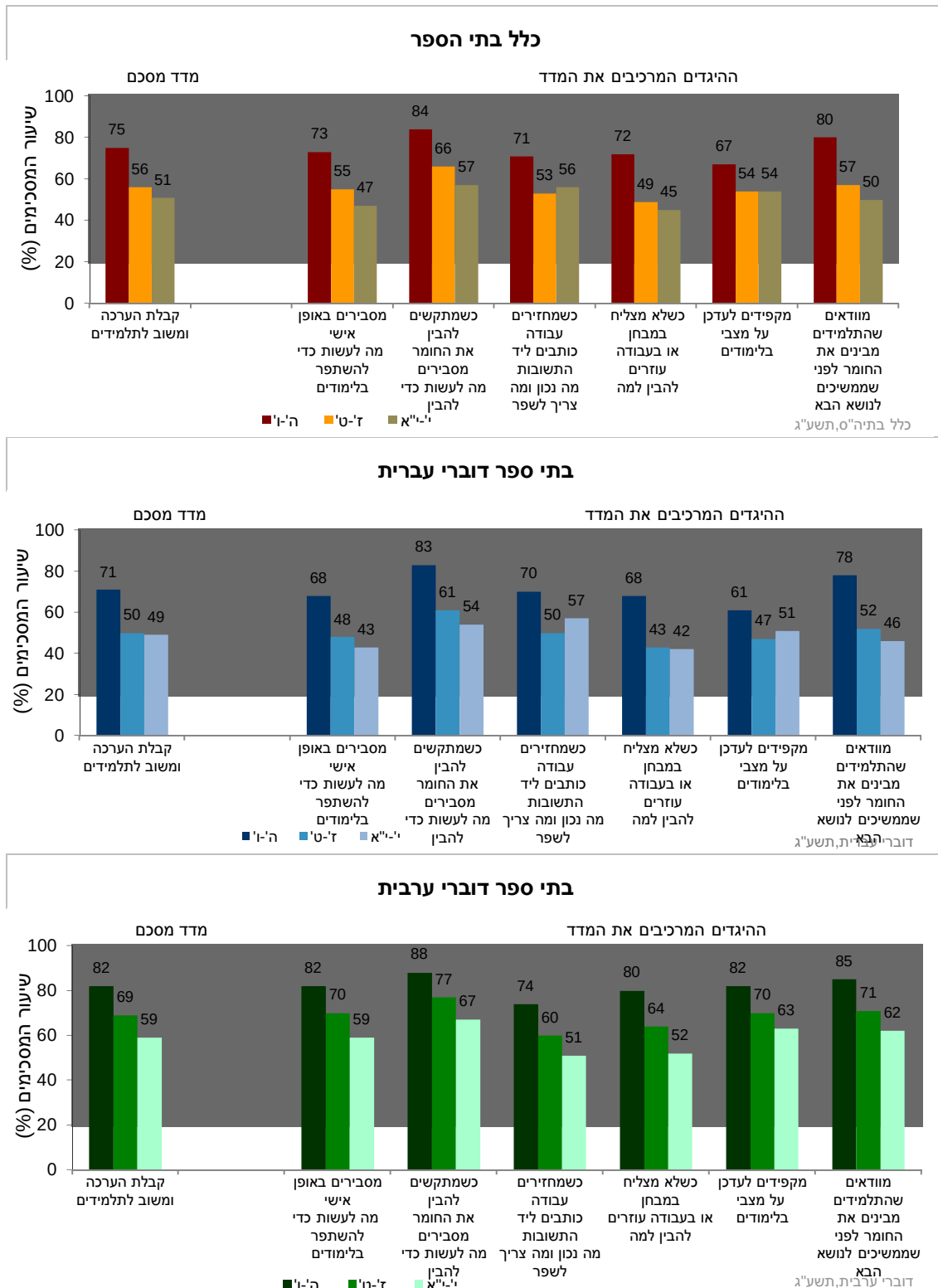
תרשים 87: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 88 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 88: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

8.3.2 מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה המורים נותנים משוב פרטני ומפורט לתלמידים בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה, על-פי דיווחיהם של המורים. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע. חשוב לציין כי על אף העובדה שגם לתלמידים הוצגו היגדים העוסקים בהערכה ובמשוב מצד מוריהם, הרי שאין זה נכון להשוות באופן ישיר בין תשובות של מורים לתשובות של תלמידים, לאור הבדלים בניסוח ההיגדים (זאת, בשל הצורך להתאים את ההיגדים לאוכלוסיית היעד).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

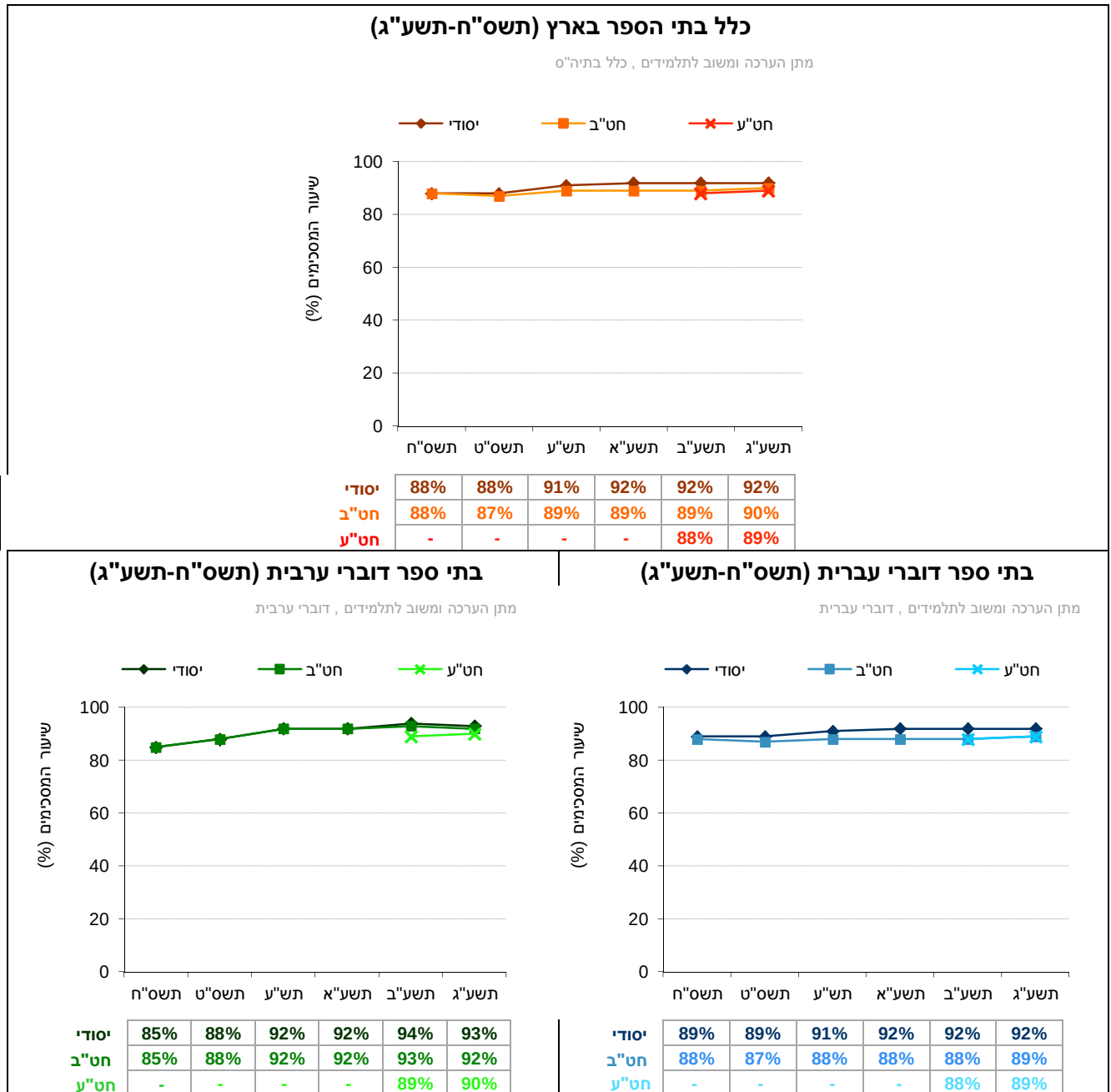
מדד מסכם: מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים
א. "כשאתה מחזיר עבודות או מבחנים, אתה כותב ליד התשובות מה נכון ומה כדאי לשפר"
ב. "אתה נוהג להסביר לתלמידים מהכיתה באופן פרטני מה בדיוק עליהם לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ג. "אתה נוהג לשאול תלמידים מהכיתה באופן ישיר, אם יש משהו שאתה יכול לעשות כדי לעזור להם להצליח יותר בלימודים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 89 מוצגים נתוני המדד המסכם על אודות "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" לפי דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב בשנים תשס"ח-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

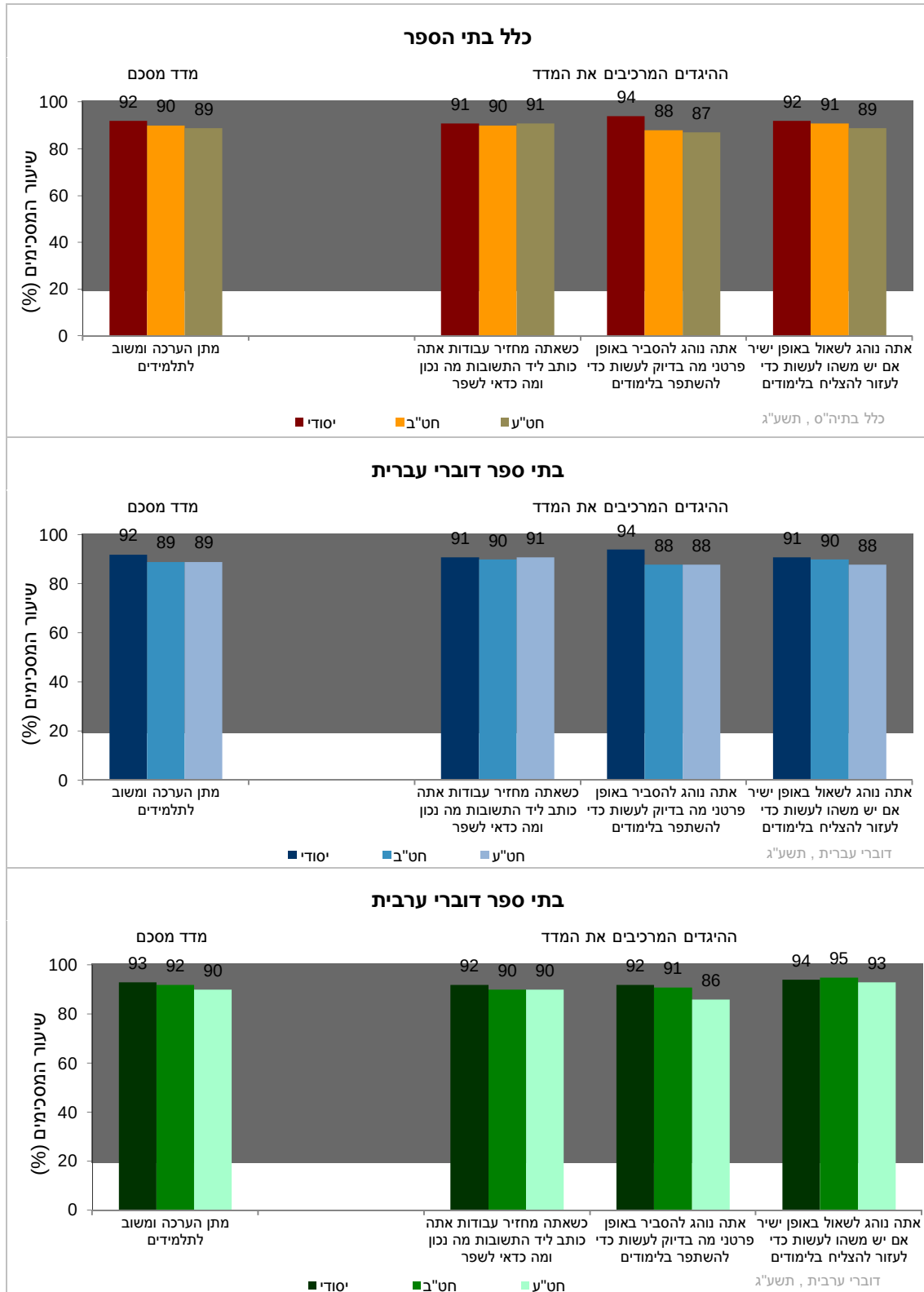
תרשים 89: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 90 מוצגים נתוני המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר' נספח 3).

תרשים 90: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ג)

8.4. שימוש בתקשוב לצורכי למידה

המדד "שימוש בתקשוב לצורכי למידה" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים על שימוש במחשב ובאינטרנט לצורכי למידה. המדד מורכב משני תתי מדדים:

- א. שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים בבית הספר.
 - ב. שימוש באינטרנט לצורכי למידה, ובכלל זה גלישה באתר האינטרנט של בית הספר, התכתבות עם מורה בדואר האלקטרוני, השתתפות בפורומים, העלאת חומרי לימוד לאתר בית הספר והורדת חומרים ממנו.
- חשוב לשים לב: הנתונים המוצגים כאן נאספו בקרב כלל בתי הספר, ולא דווקא בקרב בתי"ס בתכנית הלאומית, אולם לא מן הנמנע כי את המגמות שנרשמו בין תשע"א לתשע"ג אפשר לייחס, ולו חלקית, לתכנית הלאומית. עם זאת, בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר של תרומת התכנית הלאומית לבתי"ס המשתתפים בה מתבצעת במסגרת מחקר הערכה נפרד - והמלצתנו היא להמתין לתוצאות מחקר הערכה זה.

8.4.1 שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב" מבקש לבחון את המידה בה התלמידים נעזרים במחשב לצורכי הלמידה של מקצועות המיצ"ב - לשון והבעה, אנגלית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י"א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

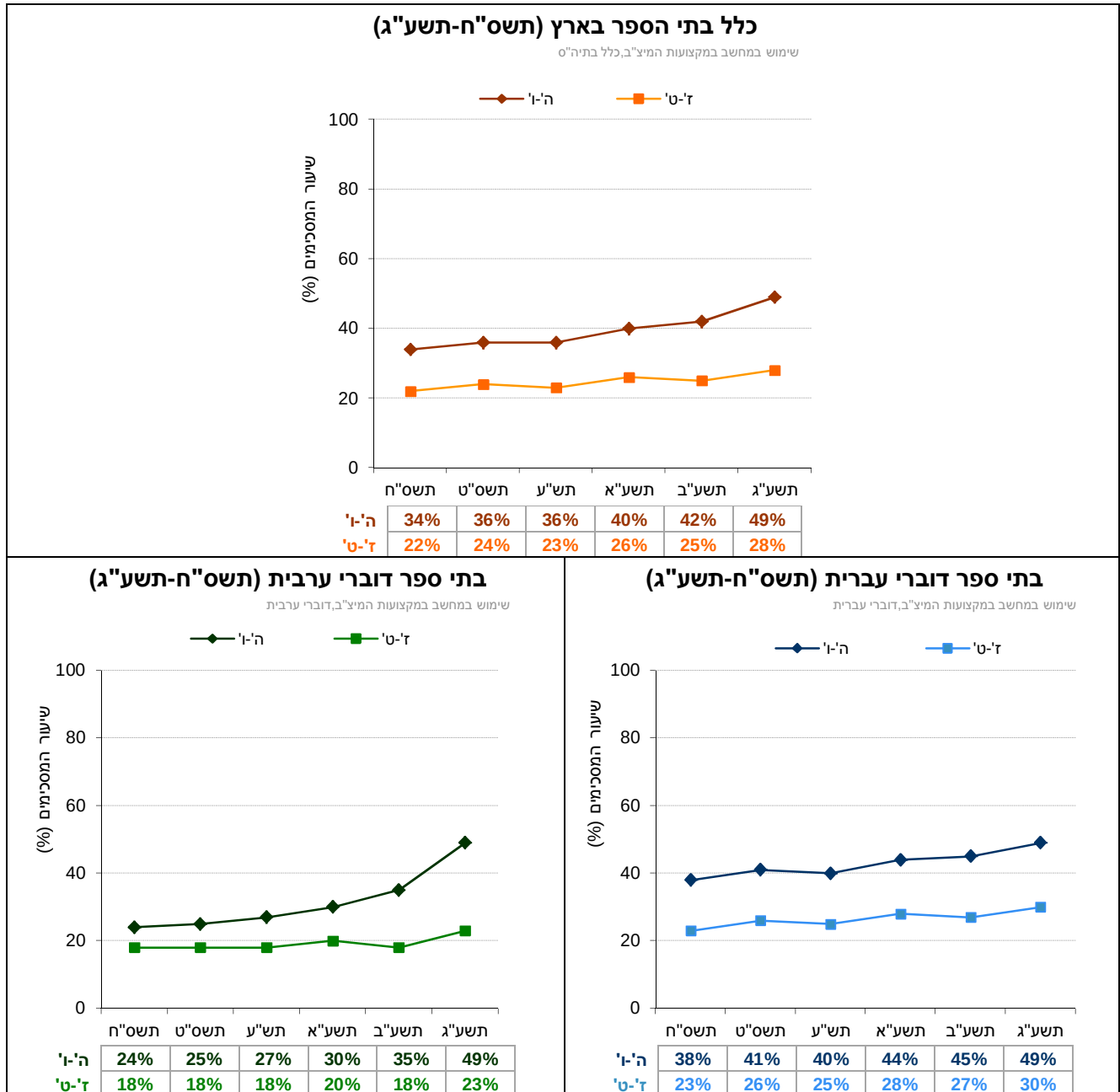
מדד מסכם: שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב
א. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי לשון והבעה"
ב. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי אנגלית"
ג. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה"
ד. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מדע וטכנולוגיה"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.3.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 91 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

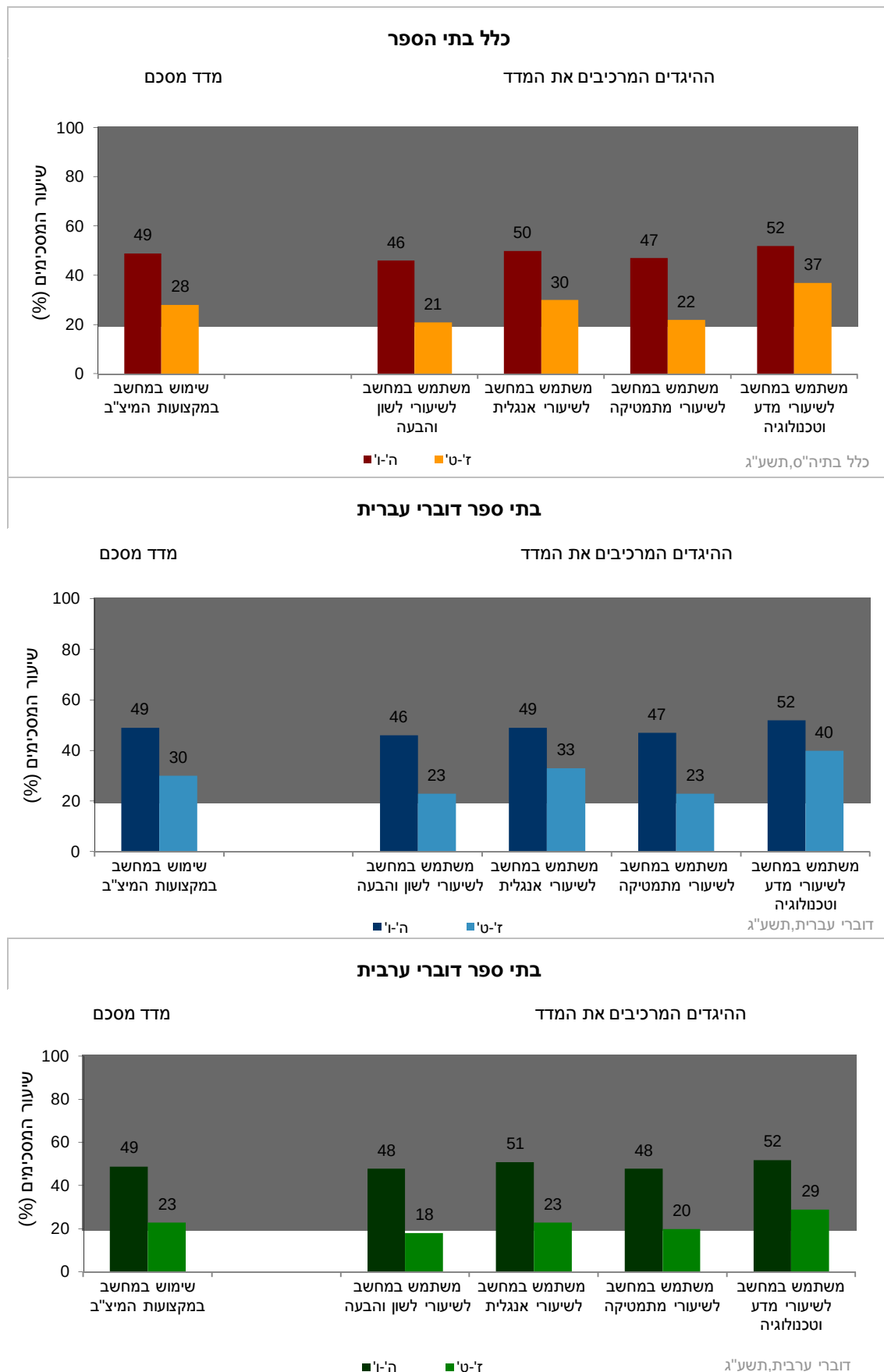
תרשים 91: דיווחי התלמידים על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 92 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 92: דיווחי התלמידים על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

8.4.2 שימוש באינטרנט לצורכי למידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "שימוש באינטרנט לצורכי למידה" מבקש לבחון את המידה בה תלמידים עושים שימוש באינטרנט לצורכי למידה כמו, גלישה באתר האינטרנט של בית הספר, התכתבות עם מורה בדואר אלקטרוני, השתתפות בפורומים, העלאת חומרי לימוד לאתר בית הספר והורדת חומרים ממנו. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

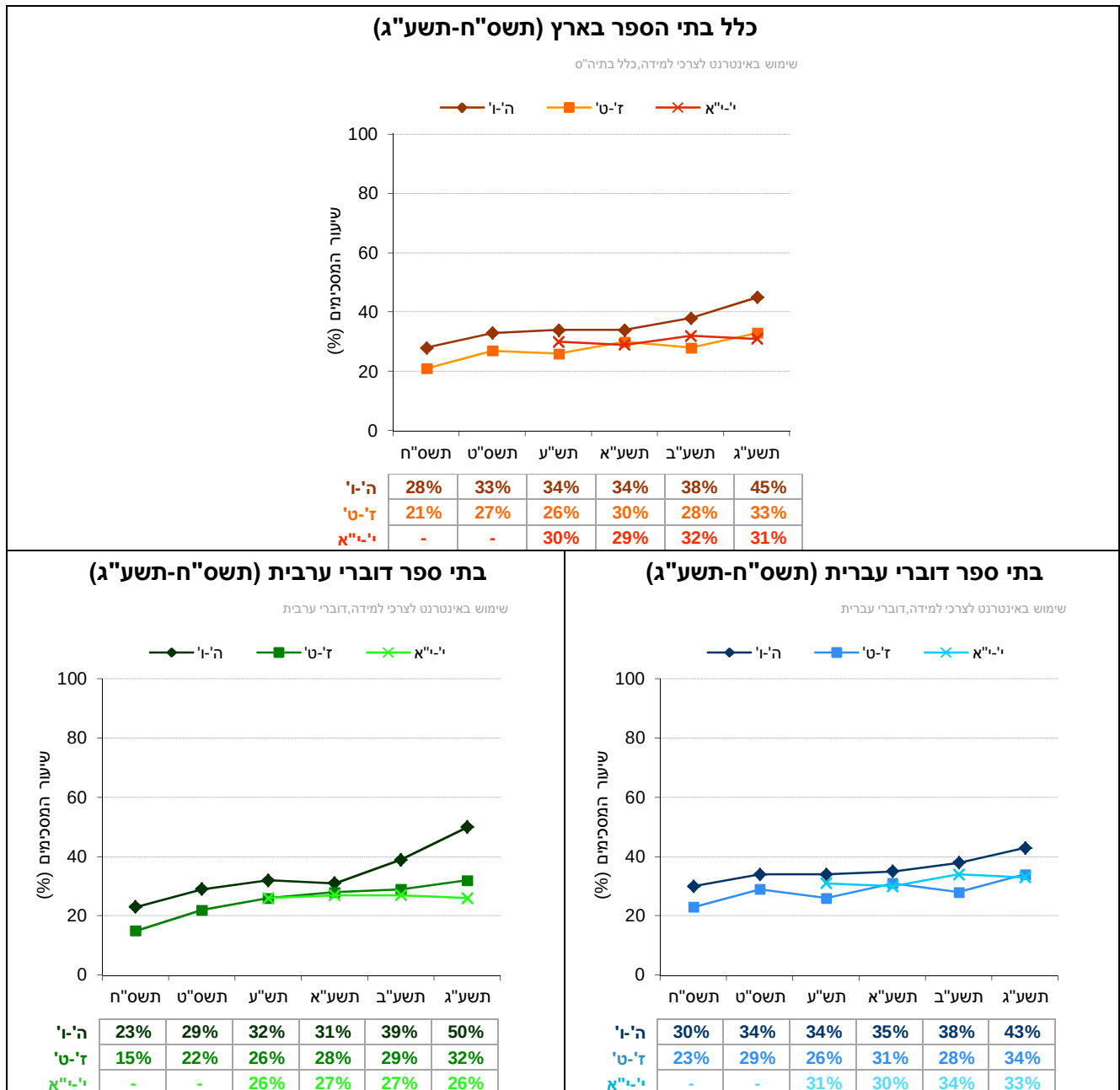
מדד מסכם: שימוש באינטרנט לצורכי למידה
א. "האם בחודש האחרון ביקרת באתר האינטרנט של בית הספר?"
ב. "האם בחודש האחרון התכתבת עם מורה מבית הספר שלך באמצעות הדואר האלקטרוני לפחות פעם אחת?"
ג. "האם בחודש האחרון הועלו חומרים משלך (כמו עבודות, מצגות, סיכומים) לאתר האינטרנט של בית הספר?"
ד. "האם בחודש האחרון הורדת חומרי לימודים (כמו שיעורי בית, סיכומים, מבחנים) מאתר בית הספר?"
ה. "האם בחודש האחרון השתתפת בקבוצות דיון (פורומים) בית-ספריות באינטרנט בנושאים לימודיים?"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 93 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש באינטרנט לצורכי למידה" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

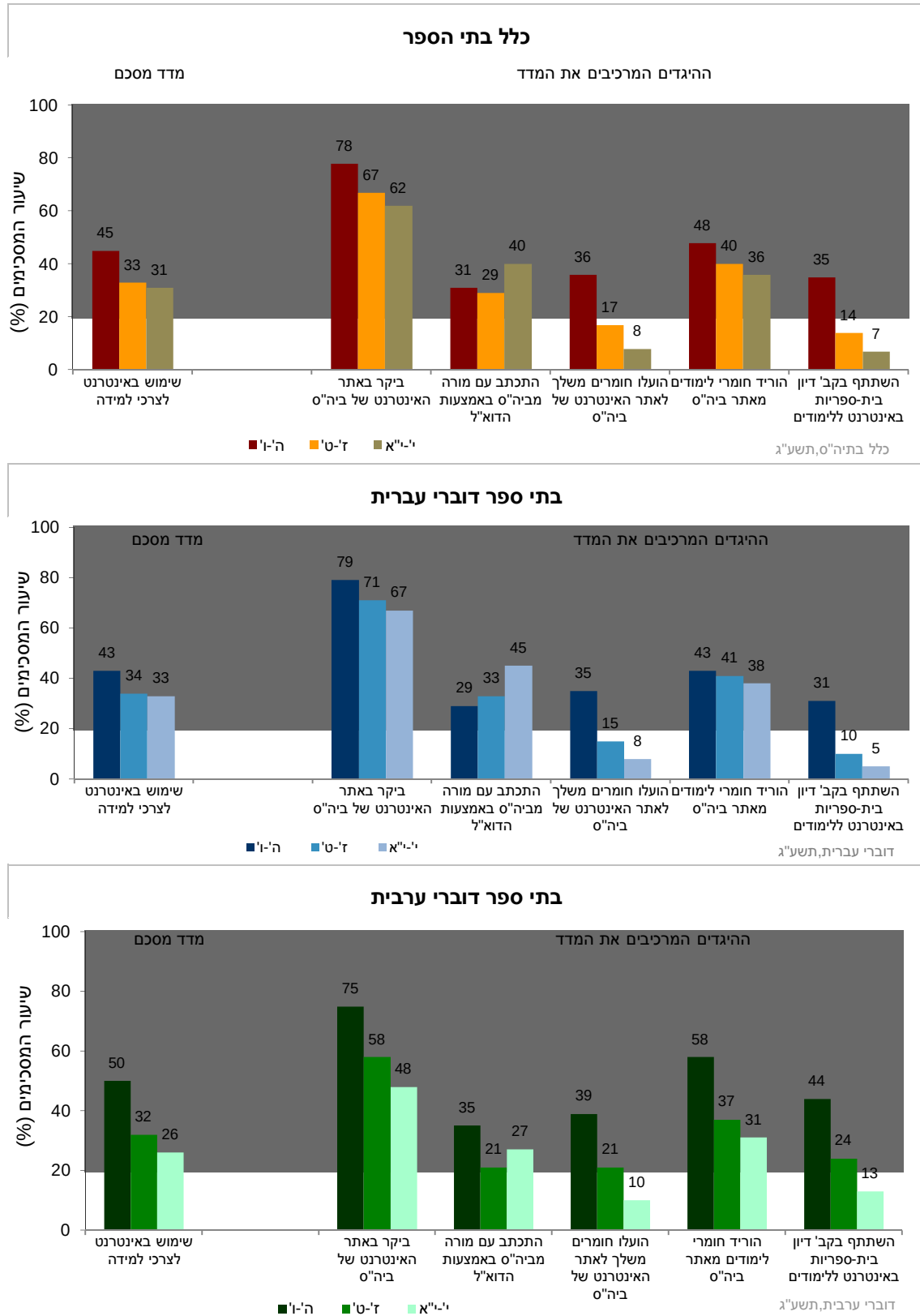
תרשים 93: דיווחי התלמידים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 94 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש באינטרנט לצורכי למידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 94: דיווחי התלמידים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

8.5 תפיסת ההוראה

8.5.1 תפיסת ההוראה בעיני תלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים שהופנו לתלמידים מכל שלבי הגיל, תלמידי החטיבות העליונות התבקשו לחוות את דעתם באשר לאופן ההוראה של המורים: באיזו מידה אופן ההוראה נתפס בעיניהם כבהיר, כמעורר חשק ללמוד, כמסייע בהבנת החומר וכמעודד חשיבה והעמקה. על בסיס שורה של היגדים אלו חושב המדד המסכם "תפיסת ההוראה בעיני תלמידים".

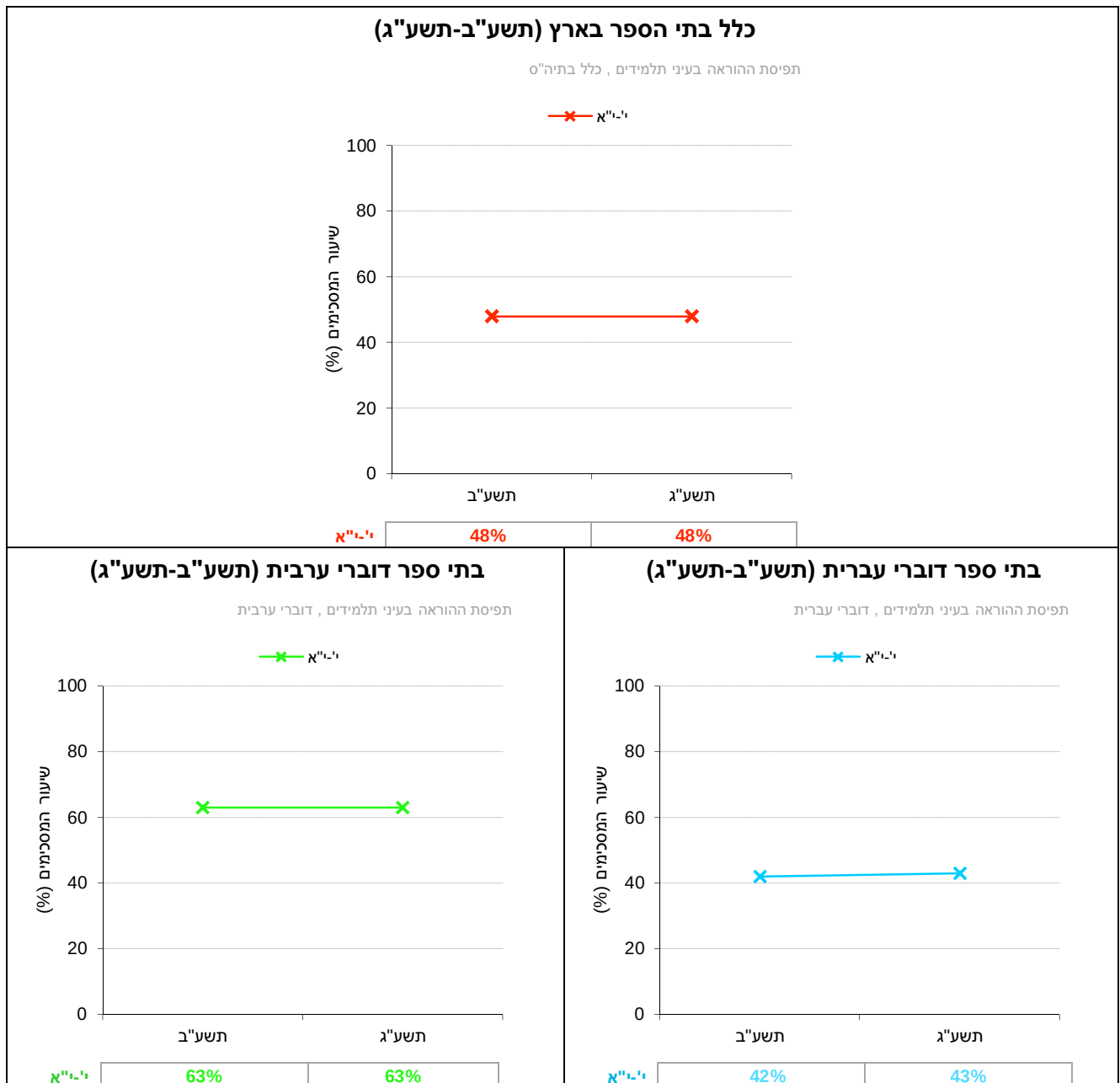
תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תפיסת ההוראה בעיני תלמידים
א. "רוב המורים מסבירים באופן ברור את החומר שהם מלמדים"
ב. "רוב המורים מלמדים באופן מעניין המעורר חשק להקשיב להם וללמוד"
ג. "רוב המורים מלמדים באופן שמעודד אותי לחשוב על החומר ולהתעמק בו"
ד. "רוב המורים שלי מלמדים באופן שגורם לי להבין את החומר"
ה. "רוב המורים שלי יודעים ללמד טוב"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

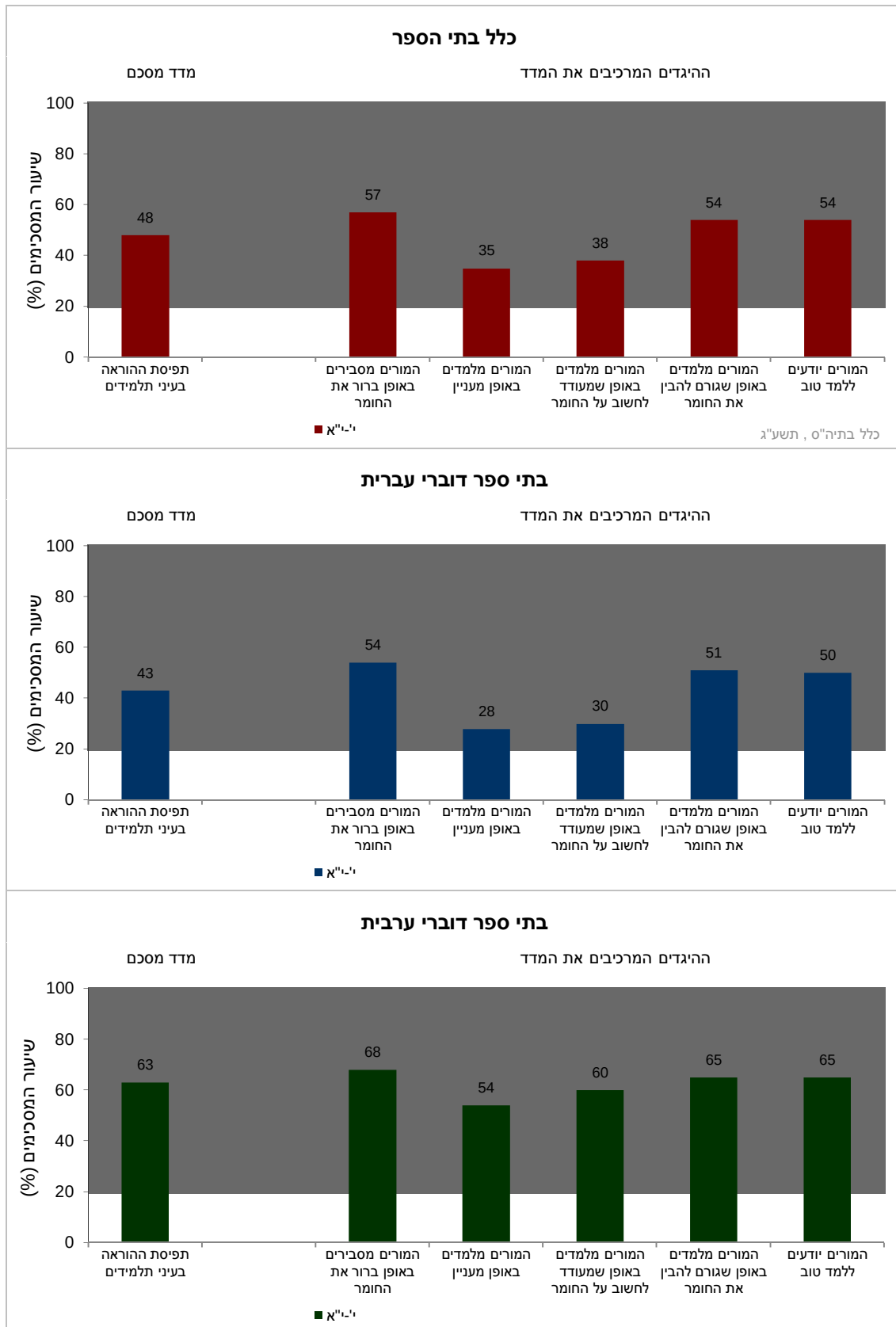
תרשים 95: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה בעיני תלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 96 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסת ההוראה בעיני תלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 96: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה בעיני תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ג)

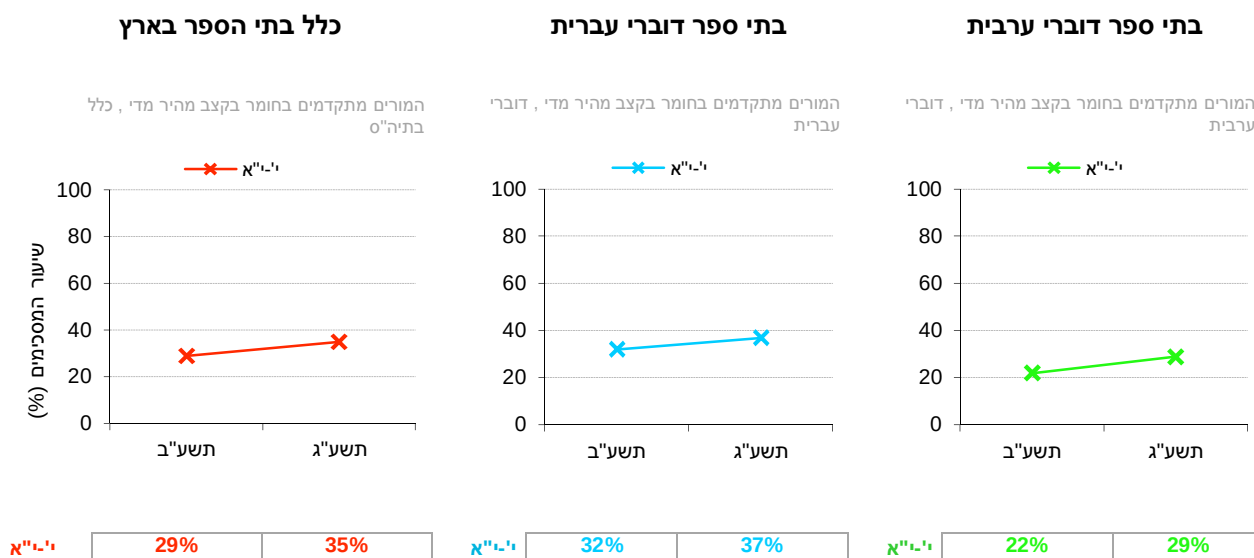

8.5.2 תפיסת קצב ההוראה בעיני תלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע

תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על היגד נוסף העוסק בתפיסת ההוראה, היגד העוסק בקצב ההוראה: האם המורה מתאים את קצב ההוראה לתלמידי הכיתה או שמא קצב ההוראה מהיר מידי עבור הכיתה?

השוואה בין שנים של היגד (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 97: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "רוב המורים מתקדמים בחומר בקצב מהיר מדי עבור הכיתה" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 82-97 ולוח 5:

הוראה דיפרנציאלית לפי דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- בהסתכלות כללית על נתוני המדד המסכם עולים פערים ניכרים בין תשובות מורים בבתי"ס יסודיים לאלו של מורים בחטיבות הביניים. בעוד שבקרב הראשונים 80% מהמורים מדווחים כי הם מלמדים בכיתתם באופן דיפרנציאלי, השיעור המקביל בחט"ב הוא 60%. הפער בין שלבי החינוך בולט במיוחד בבתי"ס דוברי העברית.
- בהשוואה בין שני מגזרי השפה עולה כי שיעור המדווחים על הוראה דיפרנציאלית בבתי"ס יסודיים גבוה במעט בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית בעוד שבחטיבות ביניים קיים פער ניכר בין שני מגזרי השפה במדד (שיעורים גבוהים בהרבה בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית).
- בניתוח המגמות לאורך זמן נרשמה עלייה קלה בנתוני המדד בבתי"ס יסודיים ובחט"ב, אם כי המגמה ניכרת יותר בבתי"ס דוברי ערבית, אך גם בבתי ספר דוברי עברית אפשר לזהות מגמה של עלייה מתונה החל משנה"ל תשס"ט.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד מראה שבשני שלבי החינוך, מורים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים הרבה יותר על הוראה שמאפשרת לכל תלמיד להתקדם בקצב אישי, בהשוואה למורים בבתי"ס דוברי עברית.

תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- בסה"כ כשליש מתלמידי חט"ע דיווחו שהמורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו, אולם, שיעור זה גבוה בהרבה בבתי"ס דוברי ערבית (67%) לעומת דוברי העברית (24%).
- לא נרשם שינוי משמעותי בין נתוני תשע"ג לנתוני תשע"ב.
- באופן דומה, כשליש מתלמידי חט"ע דיווחו שתלמידים בכיתתם עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים. גם בהיגד זה נמצא שיעור גבוה יותר בבתי"ס דוברי ערבית (45%) לעומת דוברי העברית (29%).
- שיעור המדווחים בתשע"ג פחת לעומת השנה שעברה, בעיקר במגזר דובר הערבית.

תגבור לימודי לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, רוב המורים מדווחים בתשע"ג שבמהלך השבוע האחרון הם העבירו תגבור לימודי לתלמידי כיתתם (85% מהמורים ביסודי ו- 63% מהמורים בחט"ב).
- בהשוואה בין דיווחי מורים לפי מגזרי שפה עולה שבעוד שבבתי"ס יסודיים מורים מבתי"ס דוברי עברית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על קיום תגבור לימודי בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית, הרי שבחט"ב הפער הוא בכיוון ההפוך. ככלל, ההבדלים בין יסודי וחט"ב ניכרים יותר במגזר דובר העברית.
- בהשוואה לאורך השנים בשני מגזרי השפה ושני שלבי החינוך, אפשר לזהות מגמת עלייה בשיעור המורים המדווחים כי הם מעבירים תגבור לימודי, אם כי מגמה זו התמתנה בשנת תשע"ג (יתר על כן, ניכרת מגמת ירידה בתשע"ג בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית).
- מבין המורים המדווחים בשנת תשע"ג כי קיימו תגבור לימודי, 95% ביסודי ו- 84% בחט"ב מדווחים כי במערכת השעות שלהם יש שעות המיועדות לתגבור לימודי.
- שיעור המורים המדווחים כי שעות כאלו אכן נמצאות במערכת השעות שלהם נמצא במגמת עלייה עם השנים, ובתשע"ג העלייה אפיינה רק את מורי חט"ב.
- המורים שדיווחו כי קיימו תגבור לימודי בתשע"ג דיווחו בנוסף, שמרבית התגבורים ביסודי עסקו בשפת אם (47%) ובמתמטיקה (31%), ומרבית התגבורים בחט"ב עסקו במתמטיקה (28%). מורים בבתי"ס יסודיים דוברי עברית דיווחו על יותר תגבורים במתמטיקה (32%) ובשפת אם (50%) לעומת דוברי הערבית (28% ו- 38%, בהתאמה). מורים בחט"ב בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו על יותר תגבורים בשפת אם (25%) לעומת דוברי העברית (16%).

הערכה ומשוב לפי דיווחי התלמידים ודיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

דיווחי תלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה

- בהסתכלות כללית, ניכרים פערים גדולים בין תשובות התלמידים בכיתות ה'ו', לעומת אלו של תלמידי ז'ו-ט' ו-י"א. בעוד ששלושה רבעים מתלמידי היסודי מדווחים כי הם מקבלים משוב מהמורים המקדם אותם בתהליך הלמידה, הרי שבשני שלבי הגיל הגבוהים יותר שיעור המדווחים כך עומד על כמחצית מהתלמידים.
- הפערים בין שלבי הגיל ניכרים במיוחד בבתי"ס דוברי עברית. זאת ועוד, באופן כללי תלמידים מבתי"ס דוברי ערבית בכל שלבי הגיל נוטים לדווח בשיעורים גבוהים יותר כי המשוב שהם מקבלים ממוריהם מקדם אותם בלמידה.
- לאורך השנים אפשר לזהות מגמה קלה של עלייה בשיעורי התלמידים המדווחים כך בכיתות ה'ו' ובכיתות ז'ט' (בשני מגזרי השפה). בכיתות י"א בשלב זה נרשמה יציבות במדד זה, אם כי בשנת תשע"ג חל שיפור במדד זה בבתי"ס דוברי העברית.
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד מלמדת על דמיון בשיעורי הדיווח על ההיגדים, כאשר בכולם שיעורי המדווחים על משוב מקדם למידה גבוהים יותר בכיתות ה'ו' בהשוואה לכיתות ז'ט' ולכיתות י"א. מעניין לשים לב לשיעורים הנמוכים של תלמידי כיתות י"א המדווחים כי המורים נוקטים בפרקטיקות של מתן משוב אישי: כ- 45% בלבד הסכימו עם כל אחד מההיגדים "המורים מסבירים באופן אישי מה לעשות כדי להשתפר בלימודים" ו- "כשלא מצליחים במבחן או בעבודה המורים עוזרים להבין למה".

דיווחי מורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה

- הרוב המכריע של המורים (כ- 90%) ביסודי, בחט"ב ובחט"ע בשני מגזרי השפה מדווחים כי הם נותנים לתלמידיהם הערכה ומשוב שמקדמים את התלמידים בלימודיהם; הערכה ומשוב מפורטים, מנומקים ופרטניים. שיעורים אלה דומים בכל שלבי הגיל.
- על אף השיעורים הגבוהים מאד מלכתחילה (תשס"ח) של מורים אשר דיווחו כי הם נותנים הערכה ומשוב מקדמי למידה, עם השנים אפשר לזהות עלייה קלה בשיעורי המורים המדווחים כך. עלייה נרשמה ביסודי ובחט"ב ובשני מגזרי השפה (אם כי מאפיינת מעט יותר את בתי"ס דוברי הערבית, שמלכתחילה החלו עם שיעורי דיווח נמוכים במקצת באופן יחסי לדוברי העברית). מגמת יציבות נמצאה בשנתיים בהן נסקרו מורי חט"ע, אולם יש להמשיך ולעקוב אחר המדד בשנים הבאות.
- על אף העובדה שלא נכון להשוות ישירות בין תשובות התלמידים לבין תשובות המורים בנושא ההערכה והמשוב (ניסוחים מעט שונים הנובעים מהצורך להתאים ניסוח של היגדים לאוכלוסיית המשיבים), הרי

שלא ניתן לחלוטין להתעלם ממה שמצטייר כהבדלים בולטים בין השיעורים הגבוהים מאד של מורים הסבורים כי הם מעניקים הערכה ומשוב ממוקדים, מפורטים ופרטניים, לעומת שיעורים נמוכים יותר בקרב התלמידים המדווחים על כך (ובפרט ההבדלים בולטים בחט"ב ובחט"ע).

שימוש בתקשוב לצורכי למידה לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב

- לאורך השנים ניתן לראות שנרשמה עלייה מתמדת במידת השימוש במחשב במקצועות המיצ"ב, בעיקר בקרב תלמידי ה'ו'. באופן כללי, תלמידי היסודי מדווחים על מדד זה בשיעור גבוה בהרבה מתלמידי חט"ב (49% ביסודי לעומת 28% בחט"ב בתשע"ג).
- בעוד ששיעורי הדיווח על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב היו גבוהים יותר במגזר דובר העברית לאורך כל השנים, השנה נסגר הפער בין שני המגזרים בקרב תלמידי היסודי וזאת בשל עלייה של כ-15% בשיעורי הדיווח על מידת השימוש במחשב בקרב תלמידים ביסודי מבתי ספר דוברי ערבית.
- מהתבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד ניתן לראות שבאופן יחסי, תלמידי היסודי מדווחים על שימוש במחשב במידה דומה מעבר לכל מקצועות המיצ"ב. תלמידי חט"ב, לעומת זאת, נוטים להשתמש במחשב יותר עבור שיעורי אנגלית ומדעים.

שימוש באינטרנט לצורכי למידה

- באופן כללי, מעט פחות ממחצית מתלמידי היסודי וכשליש מתלמידי חט"ב וחט"ע מדווחים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה.
- נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח עם השנים (למעט בבתי ספר דוברי ערבית בכיתות י"א). יש לציין כי בדומה לדיווח על "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב" השנה נרשמה עלייה של 11% בהשוואה לתשע"ב בשיעורי הדיווח על שימוש באינטרנט לצורכי למידה בקרב תלמידים ביסודי מבתי ספר דוברי ערבית.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מראה שמרבית התלמידים (כ-70%) מבקרים באתרי האינטרנט הבית-ספריים, וכ-40% מהתלמידים מורידים חומרי לימוד מאתרים אלה. כשליש מהתלמידים מתקשרים עם מורים באמצעות הדוא"ל. בניגוד להיגדים אחרים שבהם שיעורי הדיווח ביסודי הם הגבוהים ביותר הרי ששיעור המתקשרים בדוא"ל עם מוריהם הוא גבוה יותר בחט"ע מאשר בשאר שכבות הגיל. בנוסף, השתתפות בדיונים והעלאת חומרים לאתר ב"ה"ס נפוצה יותר ביסודי (כ-35%) מאשר בחט"ב (כ-15%) או חט"ע (כ-8%).
- בהקשר זה חשוב להתייחס לתכנית הלאומית להתאמת מערכת החינוך למאה ה-21 המופעלת בבתי ס יסודיים החל משנה"ל תשע"א. אמנם הנתונים המוצגים כאן נאספו בקרב כלל בתי הספר, ולא דווקא בקרב בתי"ס שבתכנית הלאומית, אולם לא מן הנמנע כי את המגמות שנרשמו בין תשע"א לתשע"ג אפשר לייחס, ולו חלקית, לתכנית הלאומית. עם זאת, בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר של תרומת התכנית הלאומית לבתי"ס המשתתפים בה מתבצעת במסגרת מחקר הערכה נפרד - והמלצתנו היא להמתין לתוצאות מחקר הערכה זה.

תפיסת ההוראה בעיני תלמידים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- באופן כללי, כמחצית מן התלמידים בחט"ע מדווחים על תפיסה חיובית של ההוראה, קרי, לפי תפיסתם המורים מלמדים באופן ברור אשר מעורר בהם עניין ורצון ללמוד. בהשוואה בין מגזרי השפה, השיעורים עומדים על 43% בבתי ספר דוברי עברית ועל 63% בתי"ס דוברי ערבית.
- לא נרשמו הבדלים משמעותיים במדד זה בהשוואה לתשע"ב.
- עיון מעמיק יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה פער בין שיעורי התלמידים המדווחים כי המורים מלמדים באופן ברור ומובן (מעט יותר ממחצית מהתלמידים), לבין שיעורי התלמידים המדווחים כי המורים מלמדים באופן מעניין ואשר מעודד חשיבה והעמקה (מעט יותר משליש מהתלמידים). פער זה בולט במיוחד בבתי"ס דוברי ערבית.

תפיסת קצב ההוראה בעיני תלמידי חט"ע לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- באופן כללי, 35% מתלמידי י"א סבורים כי רוב המורים מלמדים בקצב מהיר מדי עבור הכיתה. שיעור התלמידים המדווחים כך גבוה יותר בבתי"ס דוברי ערבית (37%) בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית (29%).
- שיעור הדיווח על היגד זה עלה משנה שעברה, בעיקר בבתי"ס דוברי ערבית.

9. חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר

עד כה עסקנו בתהליכי ההוראה והלמידה בבית הספר (ובהמשך נעסוק בתהליכי הוראה-למידה מעבר לשעות הלימודים ובתרבות הבית ספרית). בפרק הנוכחי נעסוק בהיבט לא פחות חשוב של העשייה הבית-ספרית: החינוך החברתי-ערכי. במסגרת פרק זה נבחן היבטים כגון המעורבות החברתית של התלמידים, המידה בה הם תופסים את ביה"ס כמעודד מעורבות חברתית, פעילויות חינוכיות-ערכיות המתקיימות בבית הספר וכן נעסוק בכמה היבטים של עניין זה הייחודיים לשכבות הגיל הגבוהות, לקראת תום לימודיהם והפיכתם לאזרחים בוגרים.

9.1. מעורבות חברתית של תלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "מעורבות חברתית של תלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה תלמידים בבתי"ס יסודיים, בחט"ב ובחט"ע חווים את המעורבות החברתית שלהם במסגרת הכיתה (בשיעורי חינוך), בחיי בית הספר (במסגרת טקסים או אירועים אחרים ובהשתתפות פעילה במסגרות בית ספריות כדוגמת מועצת תלמידים) ובחיי הקהילה (בפעילויות התנדבות). נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט) וחט"ע (י'א).

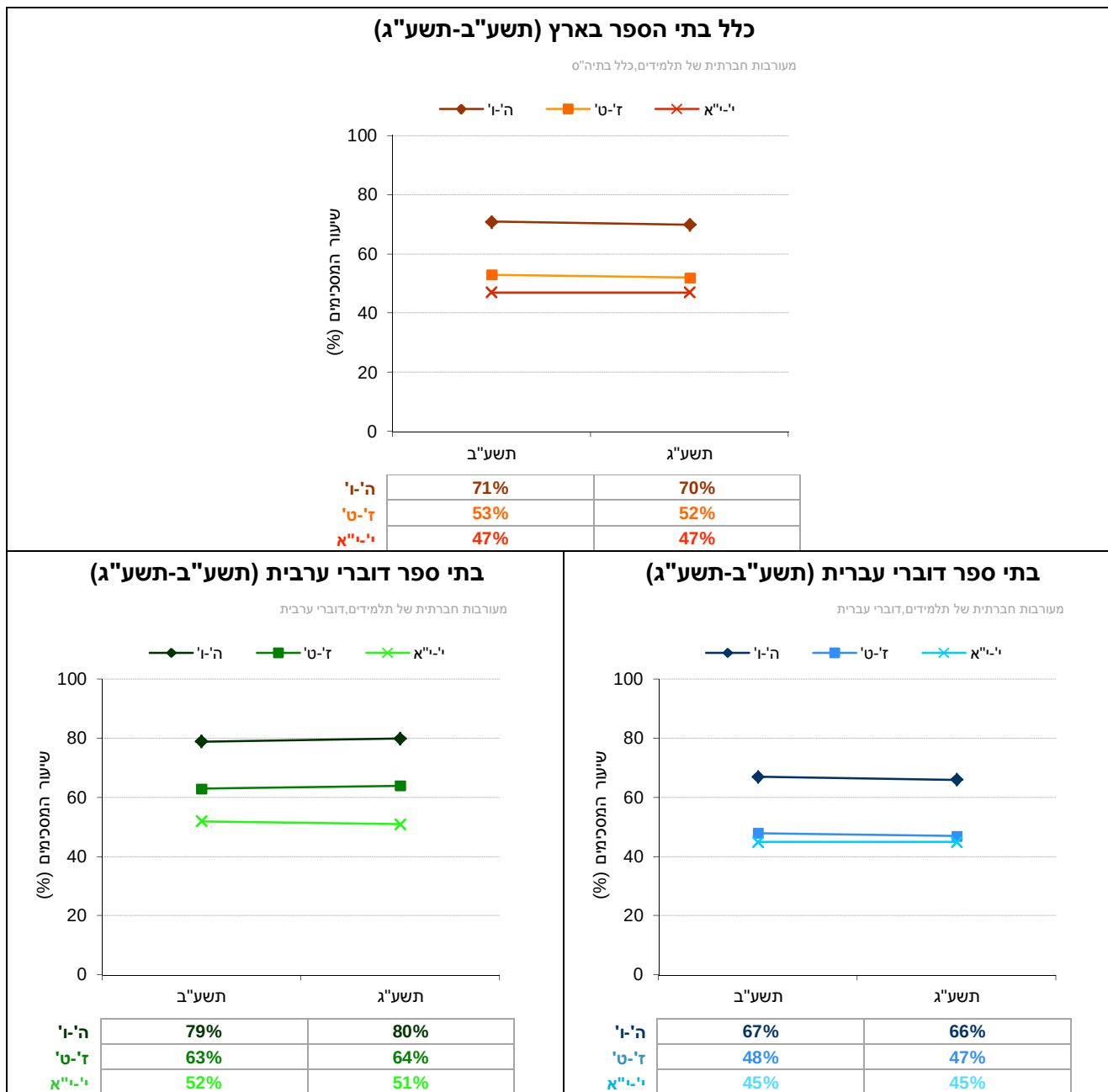
על בסיס שורה של היגדים אלו חושב מדד מסכם והנתונים מוצגים, בעבור השנים תשע"ב-תשע"ג בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מעורבות חברתית של תלמידים
א. "שיעורי החינוך (חברה) עוסקים בנושאים שחשובים לי ומעניינים אותי"
ב. "הטקסים שבית הספר עורך (כגון חגים, מסדר שבועי וכד') הם מעניינים וחשובים"
ג. "חשוב לי להשתתף בפעילות התנדבותית (למשל פעילות למען תלמידים אחרים, למען הקהילה וכד')"
ד. "השנה אני מעורב במסגרת הפועלת למען בית הספר כמו וועדה כיתתית, וועדה בית ספרית, מועצת תלמידים וכד'"

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 98 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות חברתית של תלמידים" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג עבור תלמידים ביסודי, בחט"ב וחט"ע.

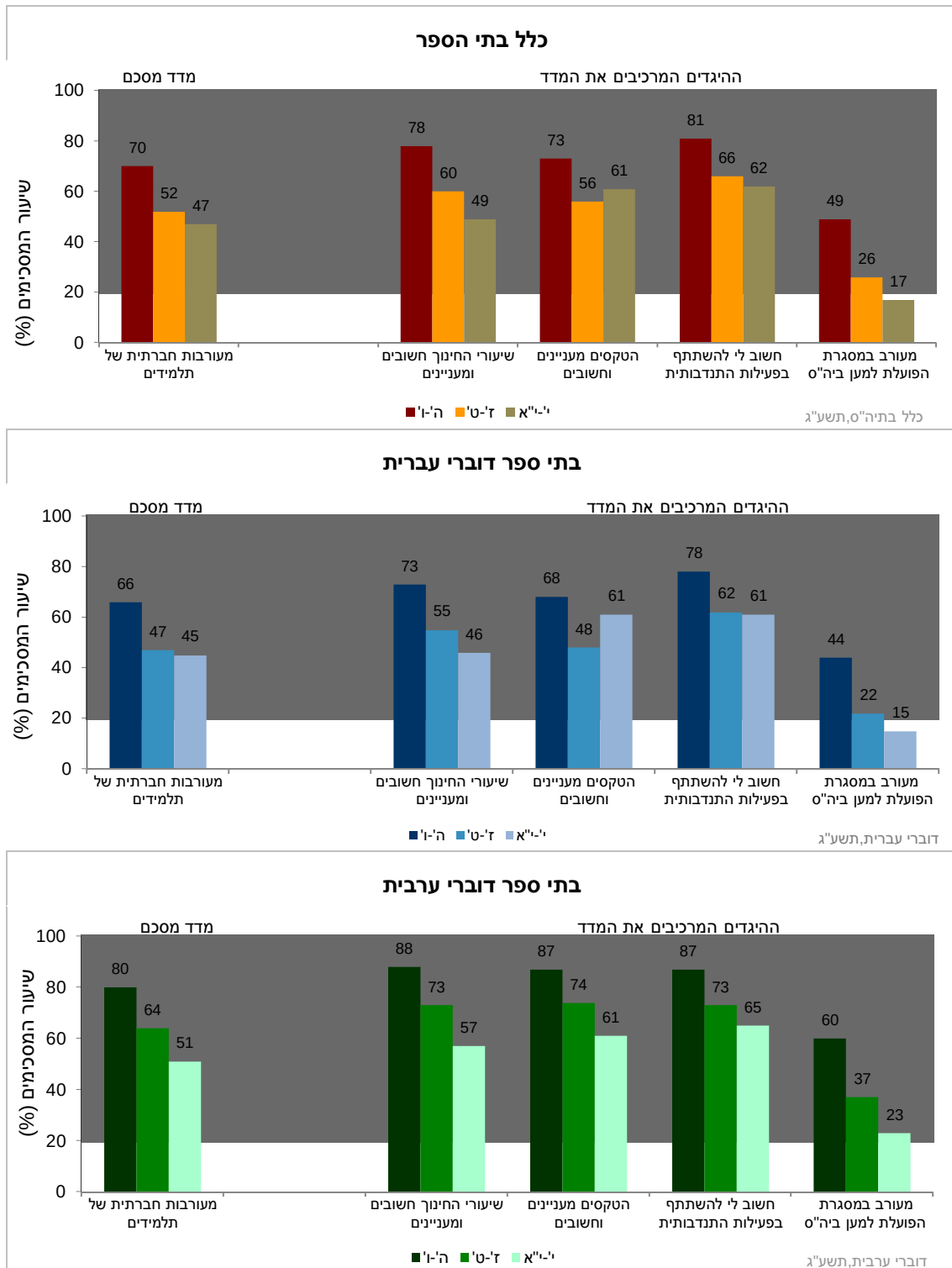
תרשים 98: דיווחי תלמידים על מדד מסכם: מעורבות חברתית של תלמידים בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 99 מוצגים נתוני ההיגדים בנושא "מעורבות חברתית של תלמידים" בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 99: דיווחי התלמידים על מעורבות חברתית של תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

9.2. מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים בחט"ע

המדד "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בוחן את המידה בה ביה"ס מעודד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית בשורה של תחומים: מנהיגות בין כתלי ביה"ס, פעילות בתנועות נוער, התנדבות למען הקהילה ועוד. מדד זה, לצד ההיבטים הנוספים המוצגים בפרק "חינוך חברתי-ערכי" משמשים אינדיקציה בדבר המידה בה בית הספר משמש כבית לחינוך ולערכים, ולא רק כמוסד לימודי.

נתונים אלה נאספו רק בקרב תלמידי החטיבה העליונה. נתוני המדד המסכם מוצגים לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו בשנים תשע"ב-תשע"ג, בעבור כלל בתי"ס, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי י'-י"א:

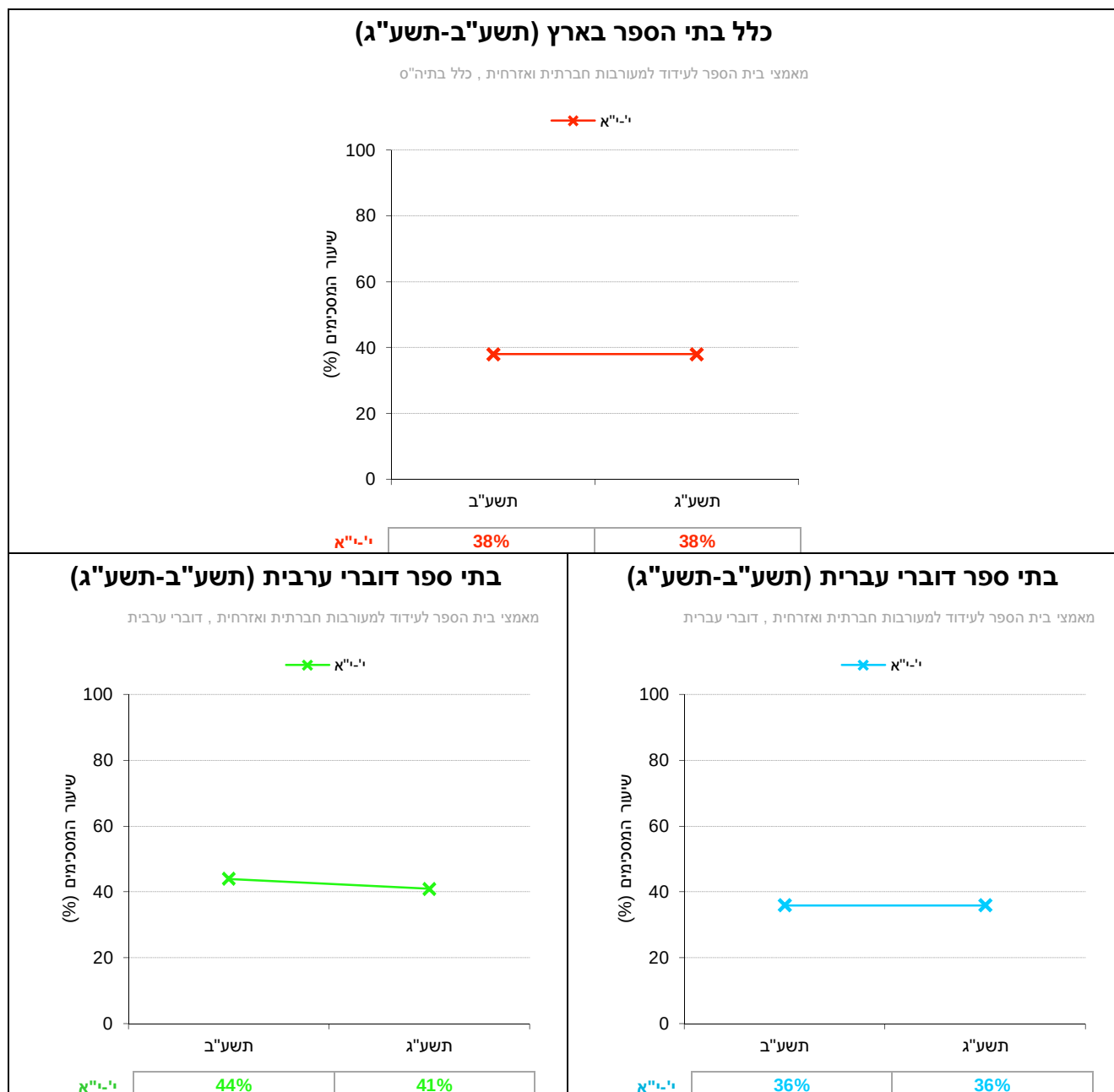
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית
א. "בבית הספר מעודדים תלמידים לגלות מנהיגות (למשל: להתנדב למועצת תלמידים, ליזום פרויקטים של שיפור בית ספרי ועוד)"
ב. "בבית הספר מעודדים את התלמידים להיות חברים בתנועות נוער"
ג. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים (כמו להתעניין בנושאים אקטואליים שעל סדר היום הציבורי בקהילה ובמדינה וכו')"
ד. "בית הספר מעודד אותי לעזור בפעילות התנדבותית למען הקהילה"
ה. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק במסגרות למעורבות חברתית (כמו מועצת תלמידים, חונכות וכד')"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 100 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג עבור תלמידים בחט"ע.

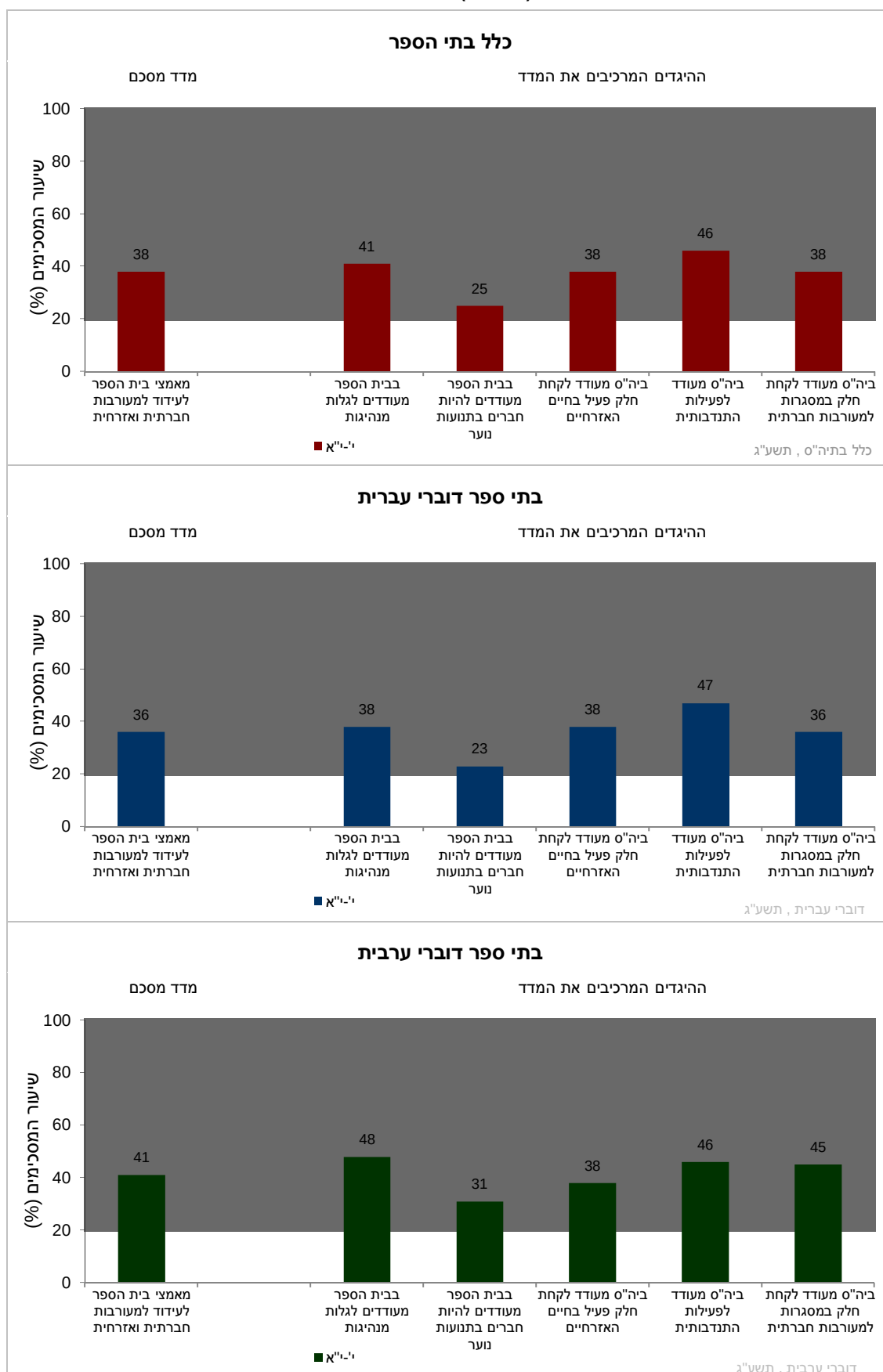
תרשים 100: דיווחי תלמידים בחט"ע על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 101 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 101: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ג)

9.3. מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים בחט"ע

כדי להשלים את התמונה על אודות מאמצי בית הספר לקיום חינוך חברתי-ערכי ולעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית התבקשו מורים בחט"ע להשיב על שורה של היגדים בנושא זה.

הנתונים על אודות מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית נאספו בקרב מורי החטיבה העליונה בלבד. נתוני המדד המסכם מוצגים לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו בשנים תשע"ב-תשע"ג, בעבור כלל בתי"ס, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. נציין כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר למורי החט"ע:

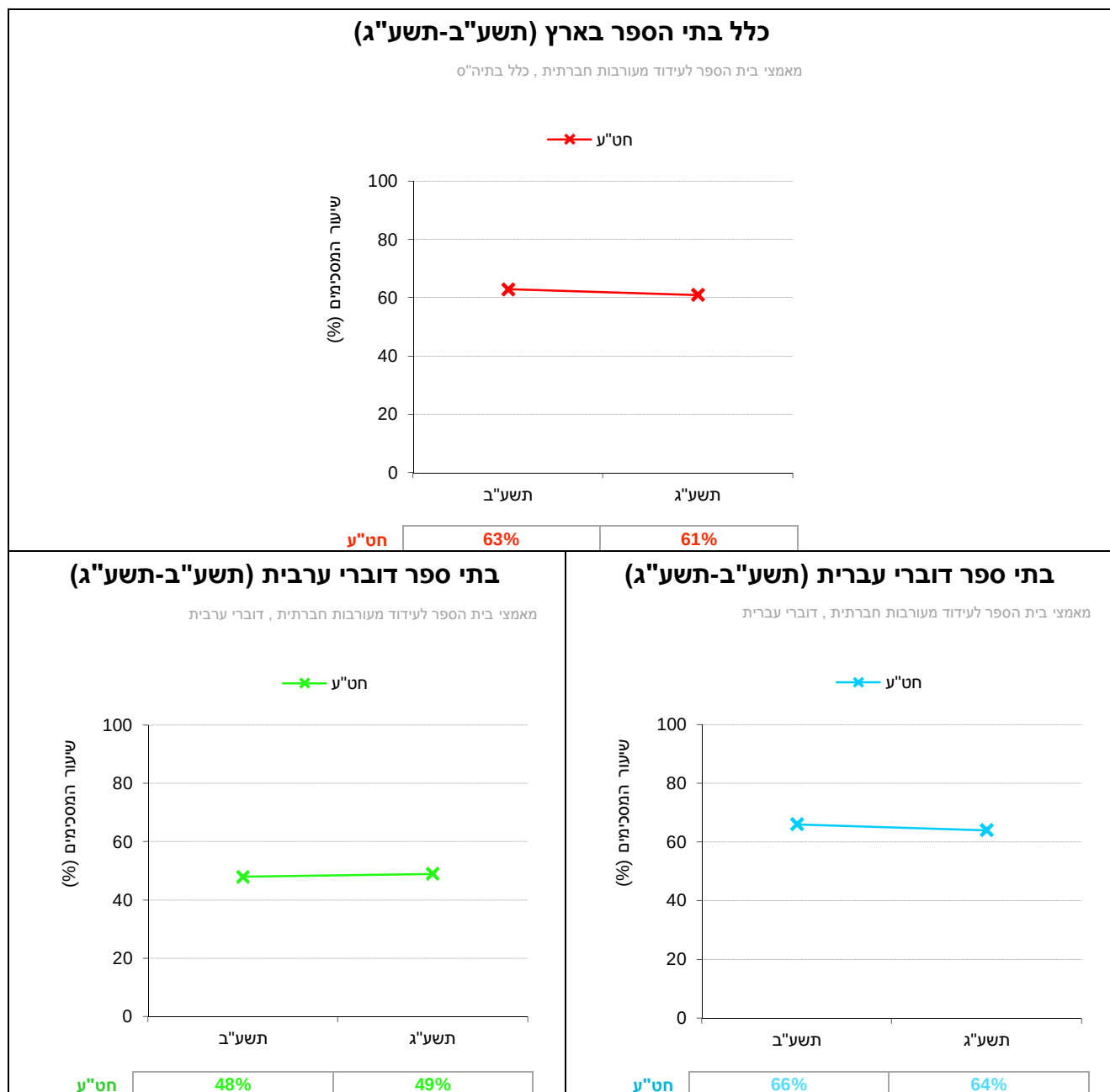
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית
א. "נציגי התלמידים שותפו בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית ספרית"
ב. "בית הספר מרבה ליזום פעילות של תלמידים למען הקהילה כגון איכות הסביבה, אירועים, נתינה וכו"
ג. "בית הספר פועל על מנת לקדם את השתתפות התלמידים במסגרות כגון ועדות, בבית הספר, מועצה וכו"
ד. "בבית הספר מקפידים לקשר את החומר הנלמד בכיתה לתכנים של תרומה לקהילה"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 102 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג עבור מורים בחט"ע.

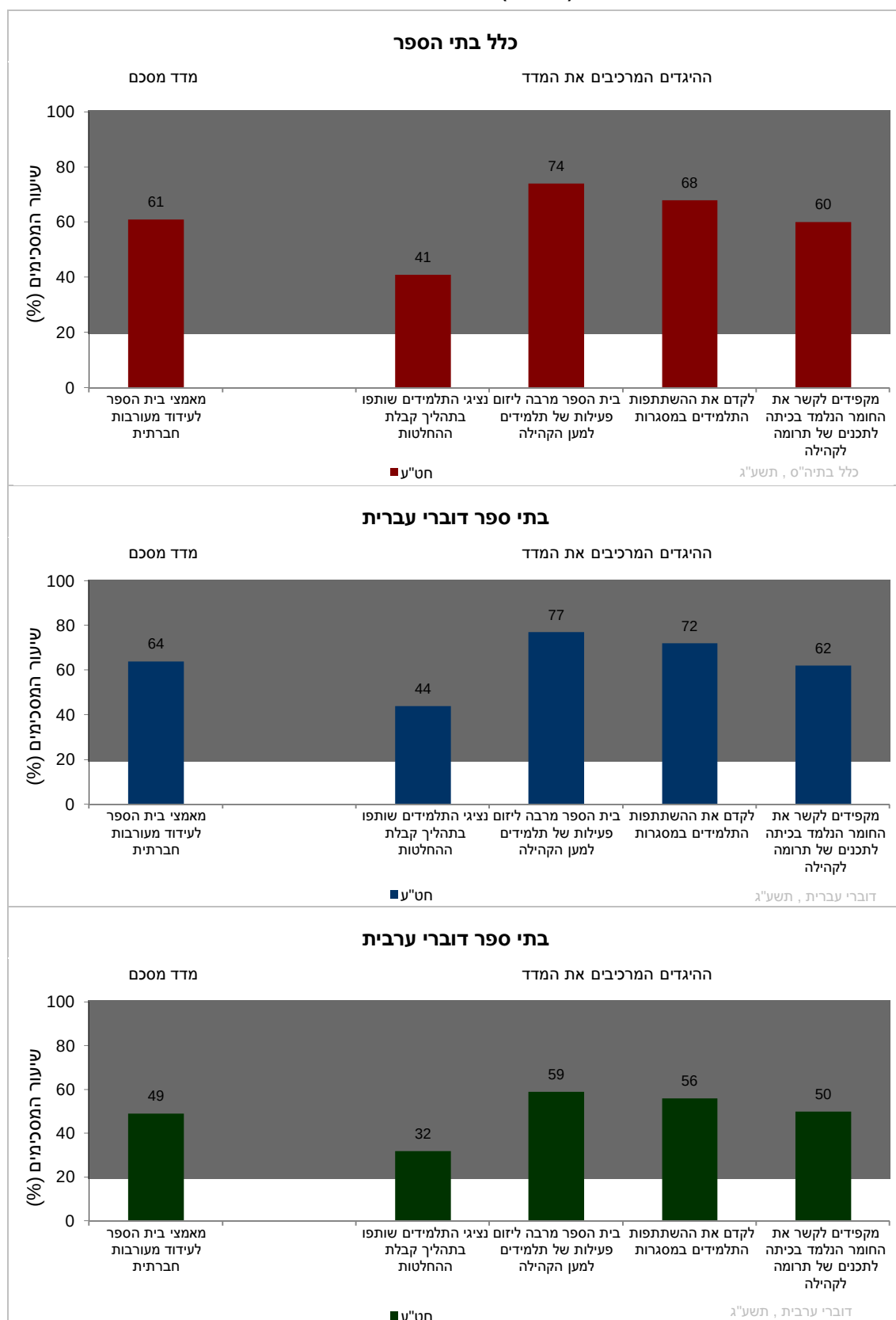
תרשים 102: דיווחי מורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 103 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 103: דיווחי מורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ג)

9.4. שעת החינוך בבית הספר – דיווחי מחנכים ביסודי ובחט"ב

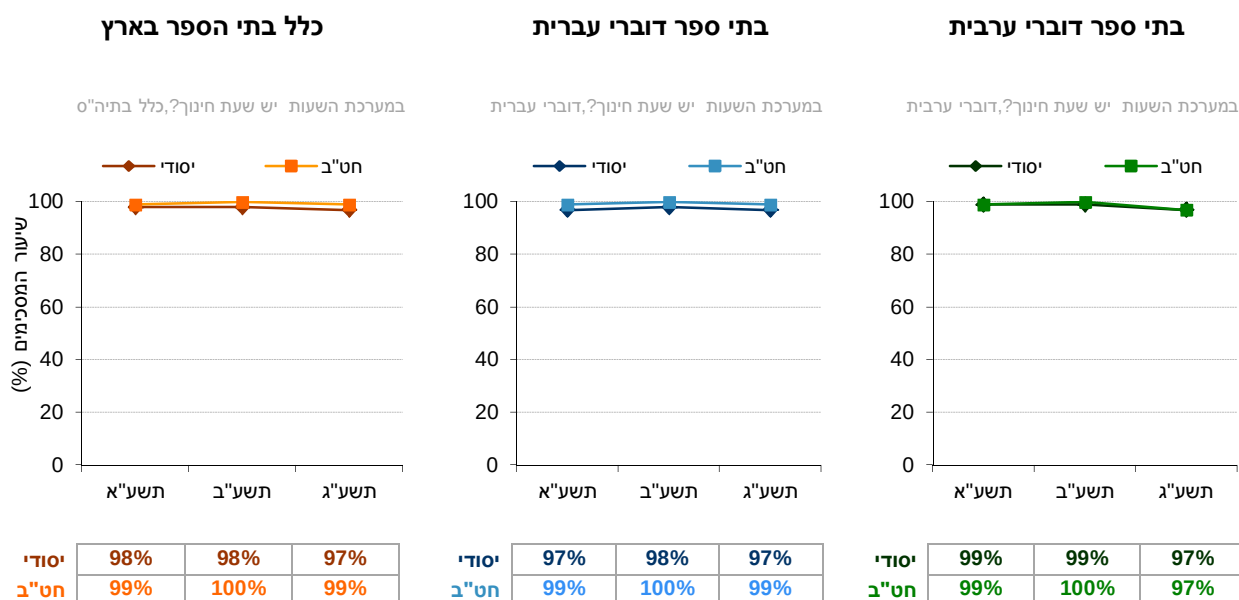
חינוך כיתה הוא אולי התפקיד המשמעותי ביותר במערכת החינוך היום. למחנך תפקיד חשוב בעיצוב אישיות תלמידיו, על-ידי מתן דוגמה אישית, כמשפיע ומעורב בצמתים חשובים בחיי התלמידים, ובאמצעות הקניית ערכים חברתיים לתלמידים.

נתונים על אודות פעילויות חינוכיות-ערכיות בבית הספר נאספו בקרב מחנכים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מהיגדים בעבור שנים תשע"א-תשע"ג מוצגים בנפרד בעבור כלל בתי"ס, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר למורי היסודי והחט"ב:

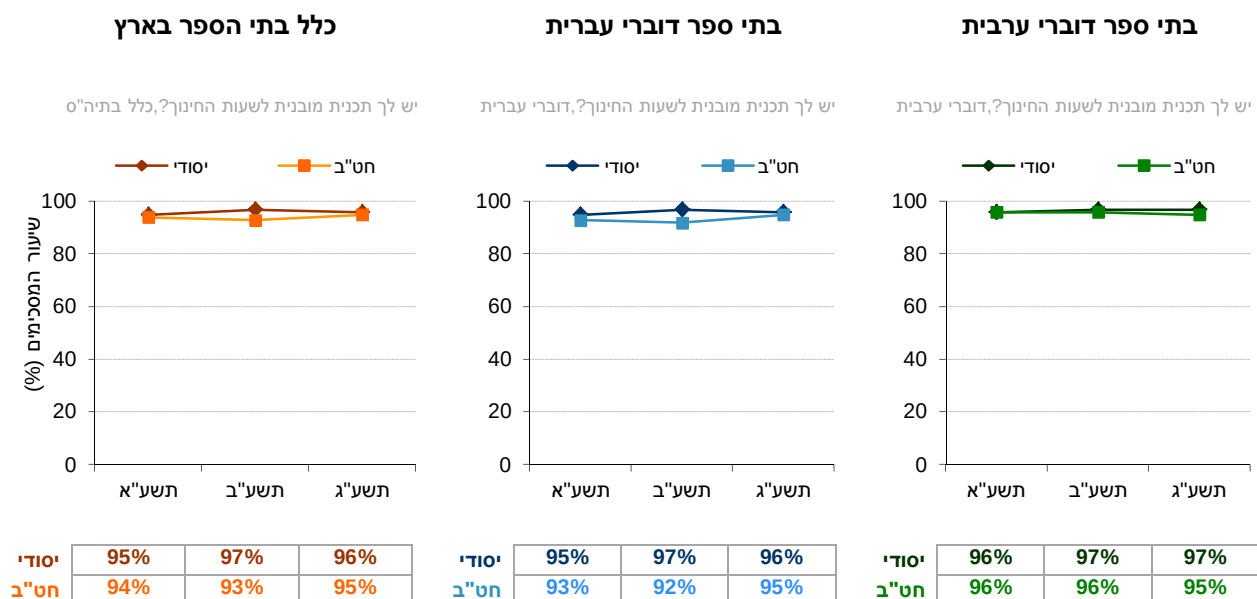
ללא מדד מסכם: שעת החינוך בבית הספר
א. "במערכת השעות של הכיתה שלך יש שעת חינוך"
ב. "יש לך תכנית מובנית לשעות החינוך לאורך השנה"
ג. "צוות המחנכים של השכבה מקיים באופן שוטף דיונים סביב יישום התכנים המועברים בשעת החינוך"
ד. "אתה מרוצה מהתכנים המועברים שנקבעו בתוכנית לשעת החינוך (מפתח הלב ליסודי/הליבה החברתית לעל-יסודי)"
ה. "במהלך שעות החינוך אתה מעביר תכנים מתוך מפתח הלב/ הליבה החברתית"
ו. "במהלך שעות החינוך אתה מטפל בנושאי משמעת שהתעוררו במהלך השבוע"
ז. "במהלך שעות החינוך אתה מעביר תכנים חברתיים שפותחו על-ידיך או על-ידי צוות בית-הספר"
ח. "במהלך שעות החינוך אתה משלים תכנים לימודיים שלא הספקת במהלך השבוע"
ט. "במערכת השעות של הכיתה שלך יש שעת כישורי חיים קבועה"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

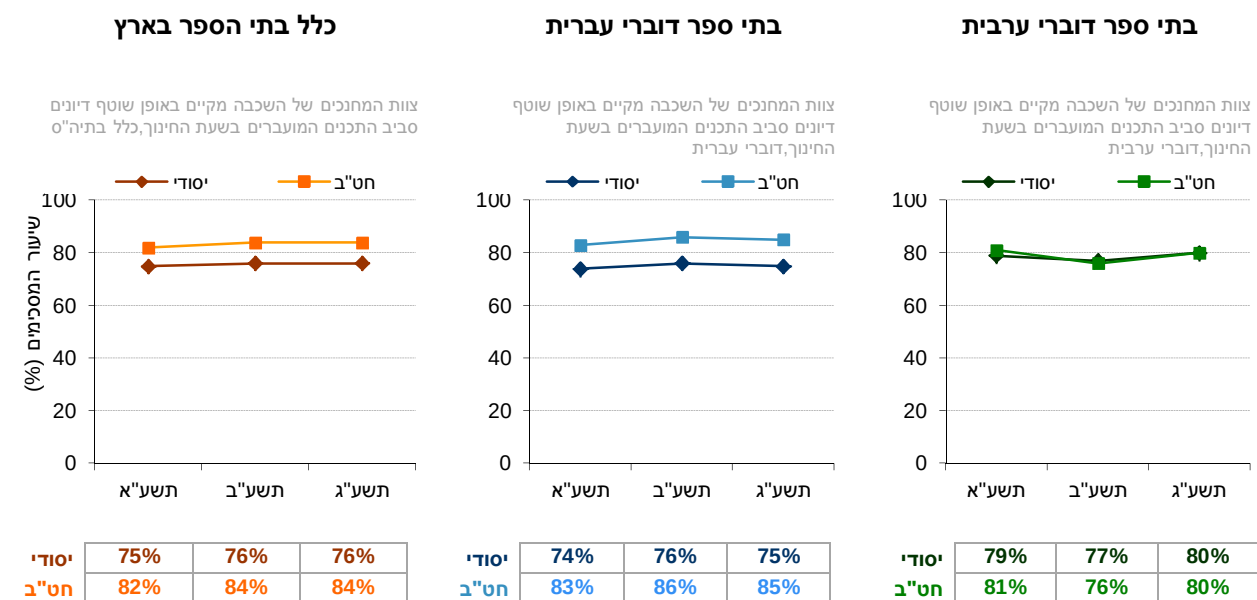
תרשים 104: דיווחי המורים על ההיגד "במערכת השעות של הכיתה שלך יש שעת חינוך" בשנים תשע"א-תשע"ג

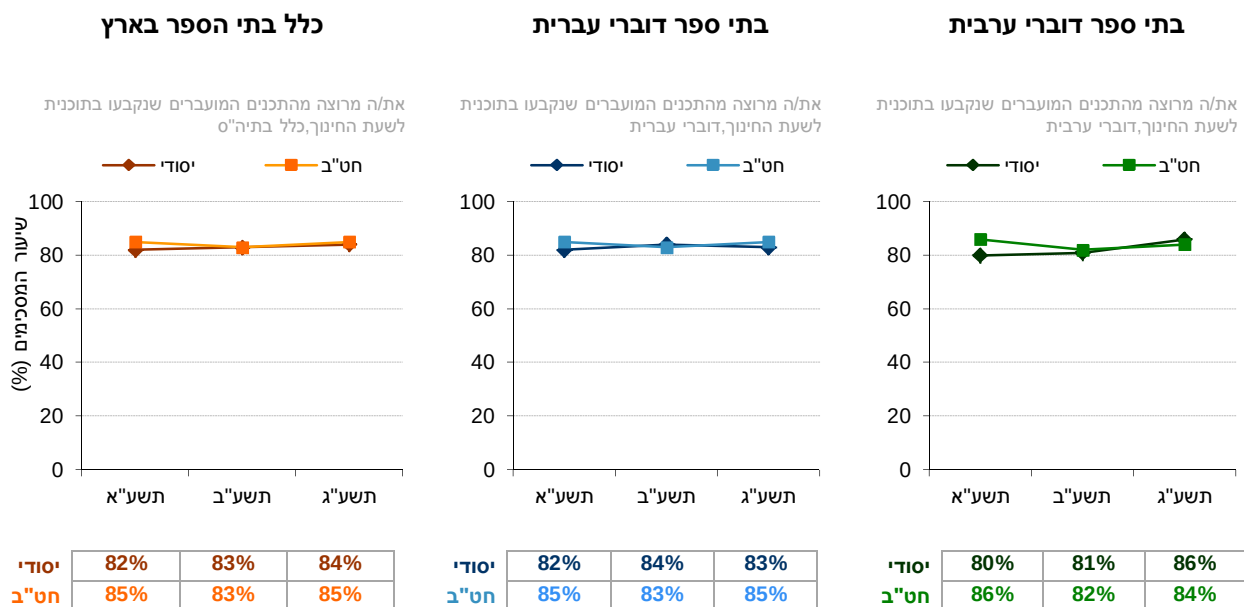
תרשים 105: דיווחי המורים על ההיגד "יש לך תכנית מובנית לשעות החינוך לאורך השנה" בשנים תשע"א-תשע"ג

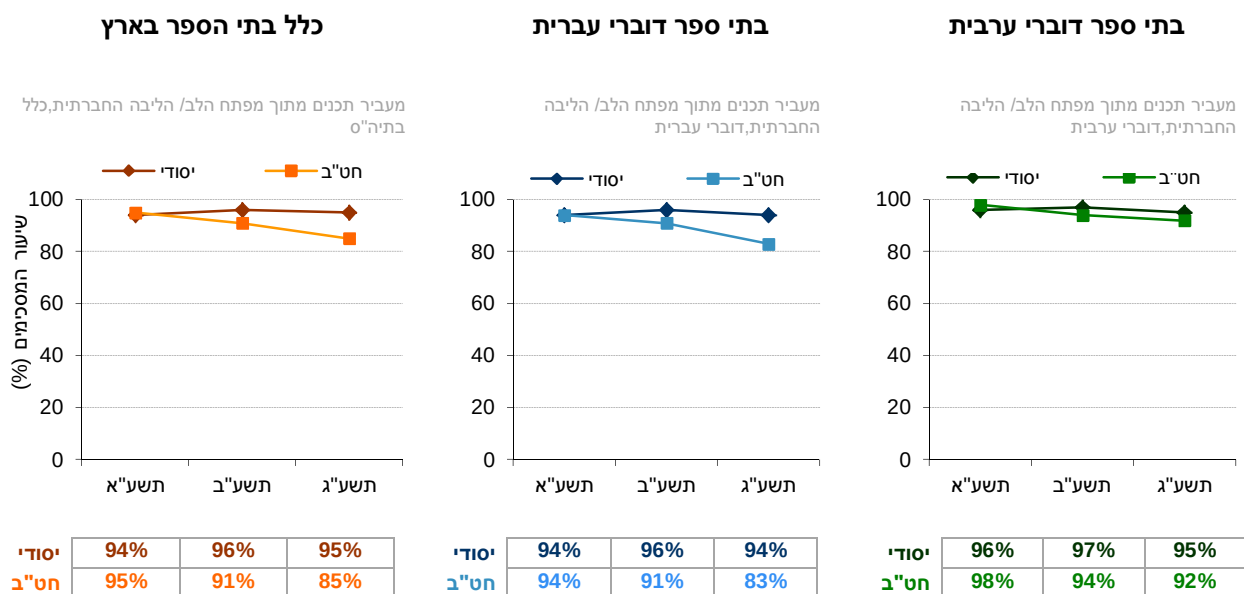
תרשים 106: דיווחי המורים על ההיגד "צוות המחנכים של השכבה מקיים באופן שוטף דיונים סביב יישום התכנים המועברים בשעת החינוך" בשנים תשע"א-תשע"ג

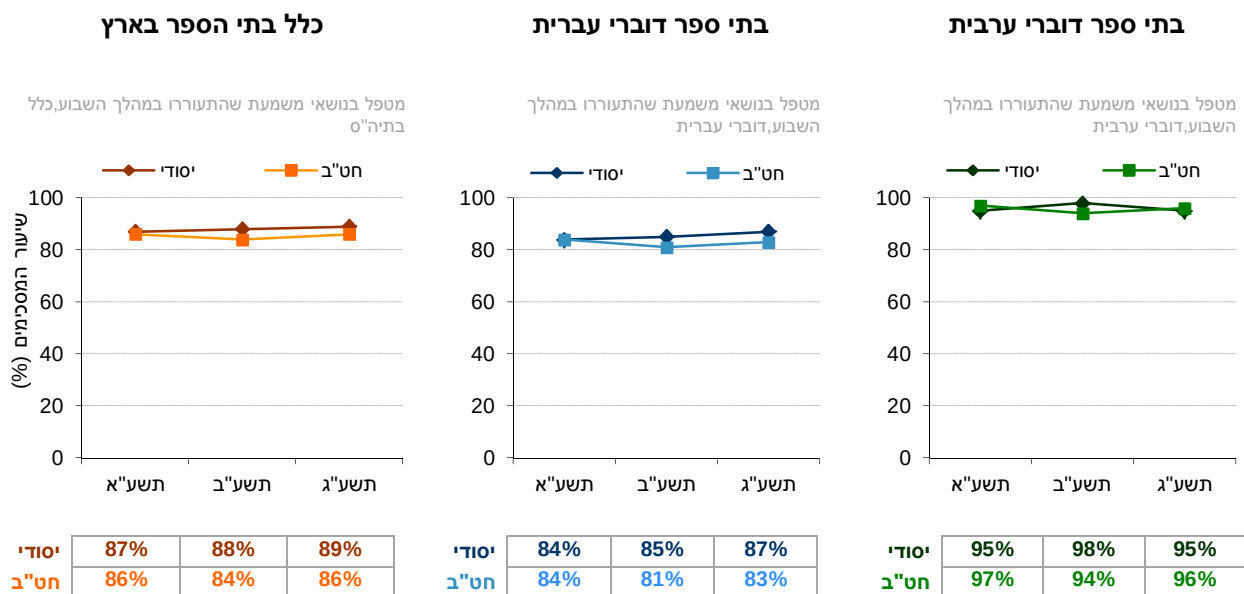
תרשים 107: דיווחי המורים על ההיגד "אתה מרוצה מהתכנים המועברים שנקבעו בתוכנית לשעת החינוך" בשנים תשע"א-תשע"ג

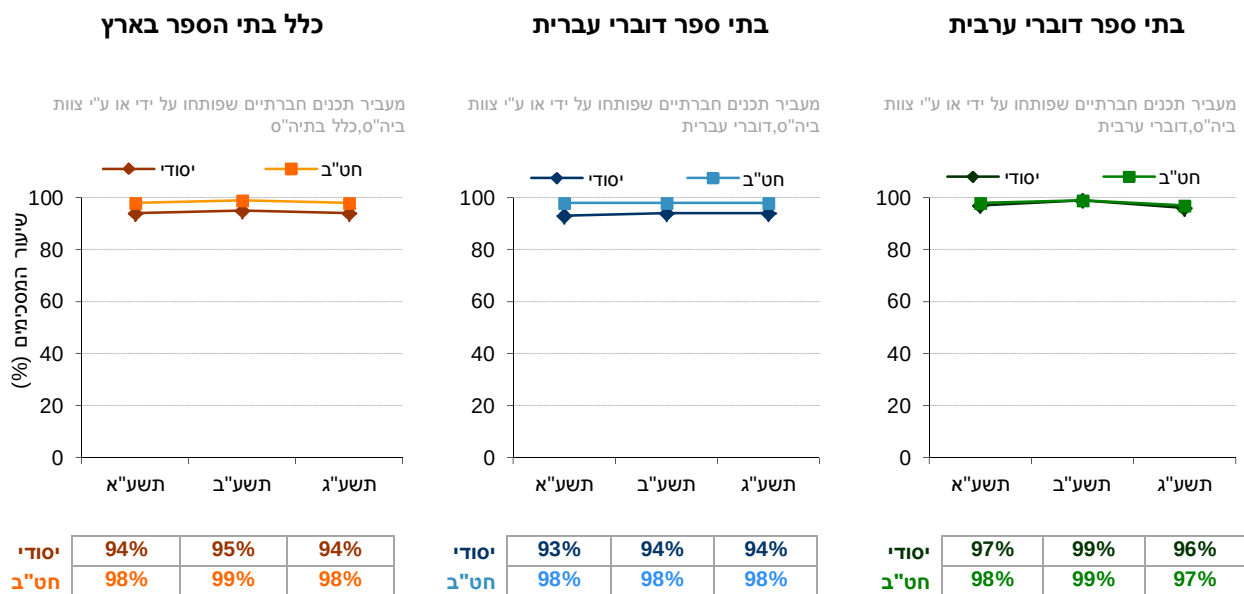
תרשים 108: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך שעות החינוך אתה מעביר תכנים מתוך מפתח הלב/ הליבה החברתית" בשנים תשע"א-תשע"ג

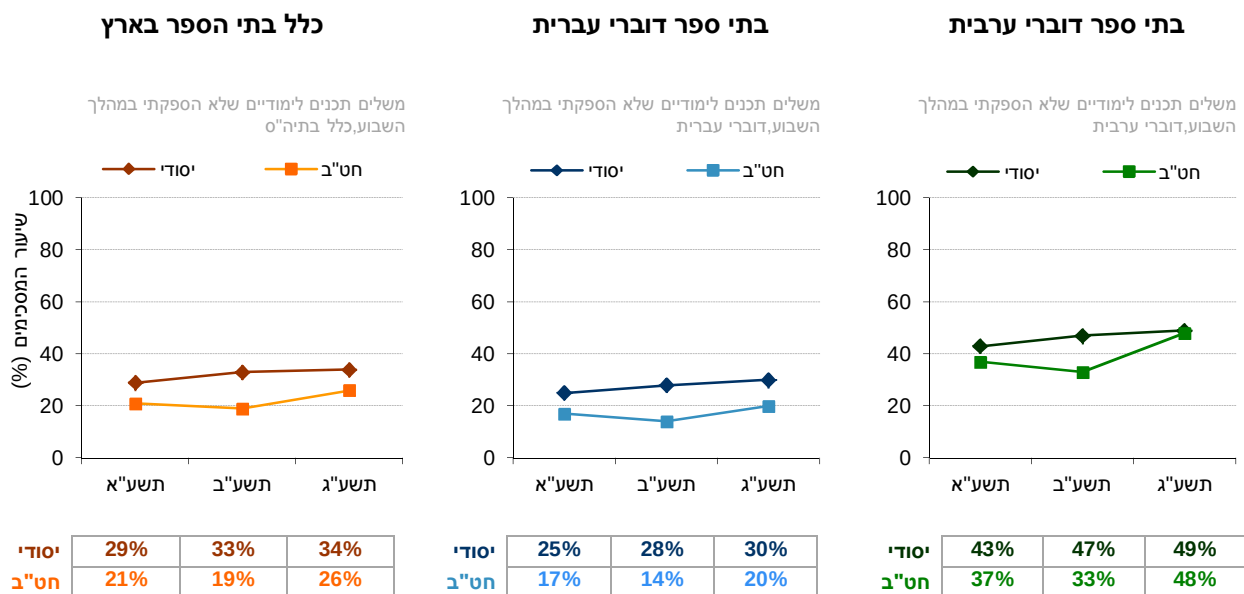
תרשים 109: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך שעות החינוך אתה מטפל בנושאי משמעת שהתעוררו במהלך השבוע" בשנים תשע"א-תשע"ג

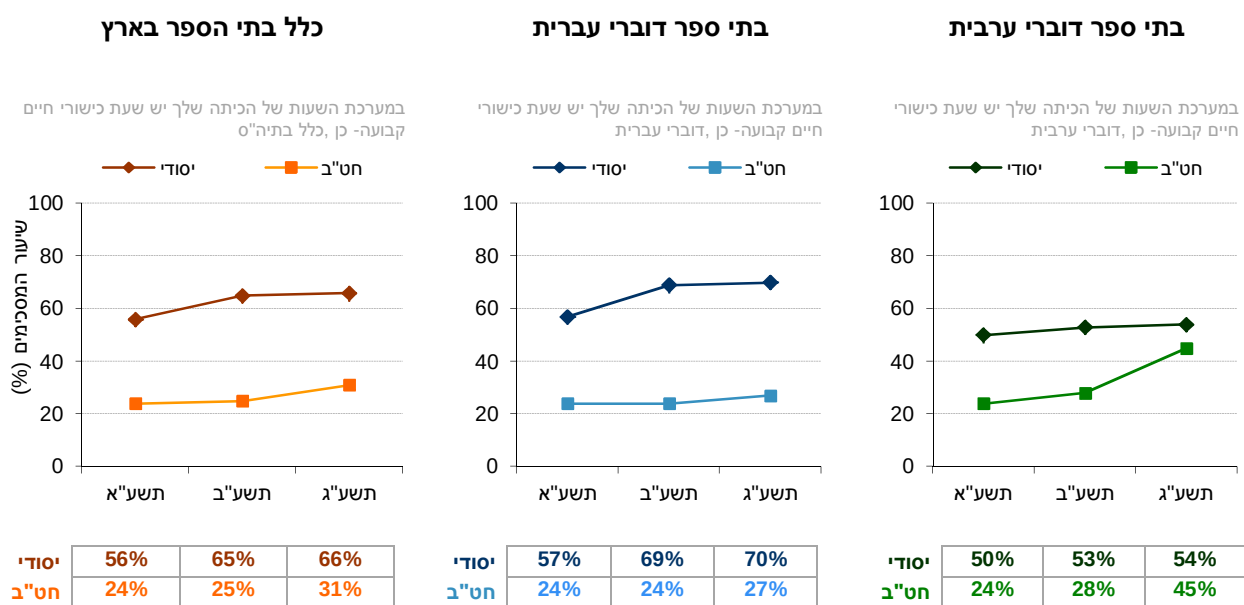
תרשים 110: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך שעות החינוך אתה מעביר תכנים חברתיים שפותחו על ידי או ע"י צוות ביה"ס" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 111: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך שעות החינוך אתה משלים תכנים לימודיים שלא הספקת במהלך השבוע" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 112: דיווחי המורים על ההיגד "במערכת השעות של הכיתה שלך יש שעת כישורי חיים קבועה" בשנים תשע"א-תשע"ג

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 98-112:

מעורבות חברתית של תלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התלמידים התבקשו להשיב על סדרה של שאלות אשר עוסקות בהיבטים שונים של חינוך חברתי-ערכי בביה"ס, אשר על בסיסם חושב מדד מסכם בשנה"ל תשע"ג. הנתונים מציגים הבדלים גדולים בין שלבי החינוך השונים. בעוד ש- 70% מתלמידי היסודי דיווחו על מעורבות חברתית, בחט"ב וחט"ע שיעור זה עומד על כמחצית מהתלמידים. באופן כללי, תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו יותר על מעורבות חברתית, בהשוואה לתלמידים במגזר דובר העברית.
- לא נרשמו הבדלים במדד זה בין תשע"ב לתשע"ג.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד מלמד, כי כשלושה רבעים ויותר מתלמידי כיתות ה' ו-ו' מדווחים כי שיעורי החינוך והטקסים הנערכים בבית הספר חשובים ומעניינים וכי חשוב להם להשתתף בפעילות התנדבותית. בכיתות ז'-ט' ו-י'-י"א שיעורי התלמידים המדווחים כך נמוכים יותר - בין מחצית לשני שלישים מהתלמידים. הפער בין שלבי הגיל השונים בולט במיוחד בעניין שמגלים התלמידים בשיעורי החינוך.
- שיעור התלמידים המדווחים כי הם מעורבים בפעילות למען בית הספר נמוך יותר בהשוואה להיגדים האחרים במדד זה: כמחצית מתלמידי ה' ו-ו', כרבע מתלמידי ז'-ט' ופחות מחמישית מתלמידי י'-י"א.
- בכל ההיגדים המרכיבים נושא זה, שיעורים גבוהים יותר של תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים על מעורבות חברתית בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית. בנוסף, ההבדלים בין שלבי הגיל השונים בולטים יותר בבתי"ס דוברי הערבית לעומת העברית.

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- כ-40% מתלמידי י'-י"א מדווחים כי ביה"ס מעודד אותם למעורבות חברתית ואזרחית. שיעור זה גבוה במקצת בבתי"ס דוברי ערבית (41% לעומת 36%).
- שיעור המדווחים על המדד המסכם כמעט שלא השתנה משנה"ל תשע"ב.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מראה שכ- 40% מהתלמידים מדווחים שביה"ס מעודד אותם לגלות מנהיגות, להיות מעורבים חברתית ולקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים. קרוב למחצית ציינו כי ביה"ס מעודד אותם להתנדב וכרבע ציינו כי ביה"ס מעודד אותם להיות חברים בתנועת נוער.
- תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר, בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית, כי ביה"ס מעודד אותם לגלות מנהיגות, לקחת חלק במסגרות למעורבות חברתית ולהשתתף בפעילויות של תנועות נוער. לעומת זאת, שיעור התלמידים שדיווחו על עידוד פעילות אזרחית והתנדבותית בקהילה דומה בשני מגזרי השפה.

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי המורים (חט"ע)

- פחות משני שלישים מהמורים דיווחו על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית. שיעור המדווחים נמוך בהרבה בבתי"ס דוברי ערבית לעומת דוברי העברית. זאת בשונה מדיווחי התלמידים על נושא זה.
- לא נמצאו הבדלים של ממש בין תשע"ג לתשע"ב.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מראה שמרבית המורים מדווחים שביה"ס פועל לשיתוף תלמידים במסגרות בית-ספריות שונות (68%), ויזם פעילויות של תלמידים למען הקהילה (74%). לעומת זאת, רק כ- 40% מהמורים מדווחים שנציגי התלמידים שותפו בתהליך קבלת החלטות בית ספרי, ו- 60% מדווחים כי המורים מקפידים לקשר את החומר הנלמד בכיתה לתכנים של תרומה לקהילה.

שעת חינוך בבית הספר לפי דיווחי המחנכים (יסודי וחט"ב)

- כמעט כל המחנכים הן ביסודי והן בחט"ב דיווחו כי מערכת השעות שלהם כוללת שעת חינוך. שיעורי המדווחים על קיום שעת חינוך נותרו גבוהים לאורך השנים אם כי בשנה"ל תשע"ג נרשמה ירידה קלה בשיעור הדיווחים, בעיקר בבתי"ס דוברי ערבית.
- גם שיעור המחנכים המדווחים שיש להם תכנית מובנית לשעות החינוך נותר גבוה (כ- 95%) ביסודי ובחט"ב ויציב יחסית לאורך השנים. לא נצפו הבדלים בהיגד זה בין שני המגזרים.

- כ- 75% מהמחנכים ביסודי וכ- 85% מהמחנכים בחט"ב דיווחו שצוות המחנכים מקיים באופן שוטף דיונים סביב יישום התכנים המועברים בשעת החינוך. לא נרשמה מגמה של שינוי בהיגד זה לאורך השנים.
- מרבית המחנכים ביסודי ובחט"ב (כ- 85%) מרצים מהתכנים שנקבעו לשעת החינוך. עלייה בנתון זה בהשוואה לשנה שעברה נרשמה בעיקר במגזר דוברי הערבית בבתי"ס יסודיים.
- מרבית המחנכים ביסודי (95%) ובחט"ב (85%) מדווחים שהם מעבירים תכנים מתוך "מפתח הלב/הליבה החברתית". בהיגד זה נרשמה ירידה בשיעור המדווחים בחט"ב לעומת שנה שעברה בעיקר בקרב בתי ספר דוברי עברית.
- מרבית המחנכים (89% ביסודי ו- 86% בחט"ב) דיווחו שבזמן שעת החינוך הם מטפלים בנושאי משמעת שהתעוררו במהלך השבוע האחרון. נרשמה עלייה קלה משנה שעברה בשיעור המדווחים על היגד זה.
- כמעט כל המחנכים (94% ביסודי ו- 98% בחט"ב) מדווחים שהם מעבירים תכנים חברתיים שפותחו על ידם או על ידי סגל בית הספר. נתון זה כמעט ולא השתנה משנה שעברה.
- כשליש מהמחנכים ביסודי וכרבע מהמחנכים בחט"ב מדווחים שבמהלך שעת חינוך הם משלימים תכנים לימודיים שלא הספיקו ללמד במהלך השבוע (כמחצית מבתי ספר דוברי ערבית וכרבע מבתי ספר דוברי עברית). לאורך השנים, נראית עלייה בהיגד זה, בשני המגזרים ובשני שלבי החינוך.
- כשני שלישים מהמחנכים ביסודי וכשליש מהמחנכים בחט"ב מדווחים שיש שעת כישורי חיים קבועה במערכת השעות שלהם. נצפה פער גדול בשיעור המדווחים בין שני מגזרי השפה: בעוד שכ- 70% מהמחנכים בבתי"ס יסודיים דוברי עברית מדווחים על קיום שעת כישורי חיים, מעט יותר ממחצית המחנכים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים כך. לעומת זאת, שיעור המדווחים בחט"ב גבוה יותר במגזר דובר הערבית (45% לעומת 27% אצל דוברי העברית).
- שיעור הדיווחים על שעת כישורי חיים קבועה בחט"ב עלה בעיקר בבתי"ס דוברי ערבית לעומת השנה שעברה (45% בתשע"ג לעומת 28% בתשע"ב). השיעור ביסודי נשאר דומה לתשע"ב.

10. למידה מעבר לשעות הלימודים

כידוע, תהליכי ההוראה והלמידה אינם מסתיימים בתום השיעור או בתום יום הלימודים, אלא ממשיכים גם בשעות אחר הצהריים בבית התלמיד. תת פרק זה עוסק בשני היבטים, אמנם שונים זה מזה, של תהליכי ההוראה והלמידה בשעות אחר הצהריים: שיעורי הבית, דהיינו מטלות שניתנו ע"י המורים לתלמידיהם במהלך יום הלימודים ואשר אותן התלמידים צריכים להשלים בשעות שאחרי הלימודים; ושיעורים פרטיים - מפגשי למידה משלימים, עם מורים שהורי התלמיד משלמים להם.

10.1. שיעורי בית כחלק מתהליך הלמידה

תת הפרק מתאר את שיעורי הבית משני היבטים, של מורים ושל תלמידים. המורים מתארים את מידת התכנון והתיאום של שיעורי הבית על ידי צוות המורים ואת סוג המטלות הניתנות לתלמידים במסגרת שיעורי הבית, ואילו התלמידים מתארים את התייחסות המורים להכנת שיעורי הבית, כיצד הם תופסים את שיעורי הבית כמסייעים בתהליכי הלמידה ואת משך הזמן שמושקע על ידם בביצוע משימות שיעורי הבית.

10.1.1 תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

המדד "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" מבקש לבחון את המידה שבה קיימים בבית הספר תהליכי תכנון, מעקב ותיאום בנוגע לשיעורי הבית, ובאיזו מידה נעשה בהם שימוש מושכל לצורכי ההוראה והלמידה. נתונים אלה נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

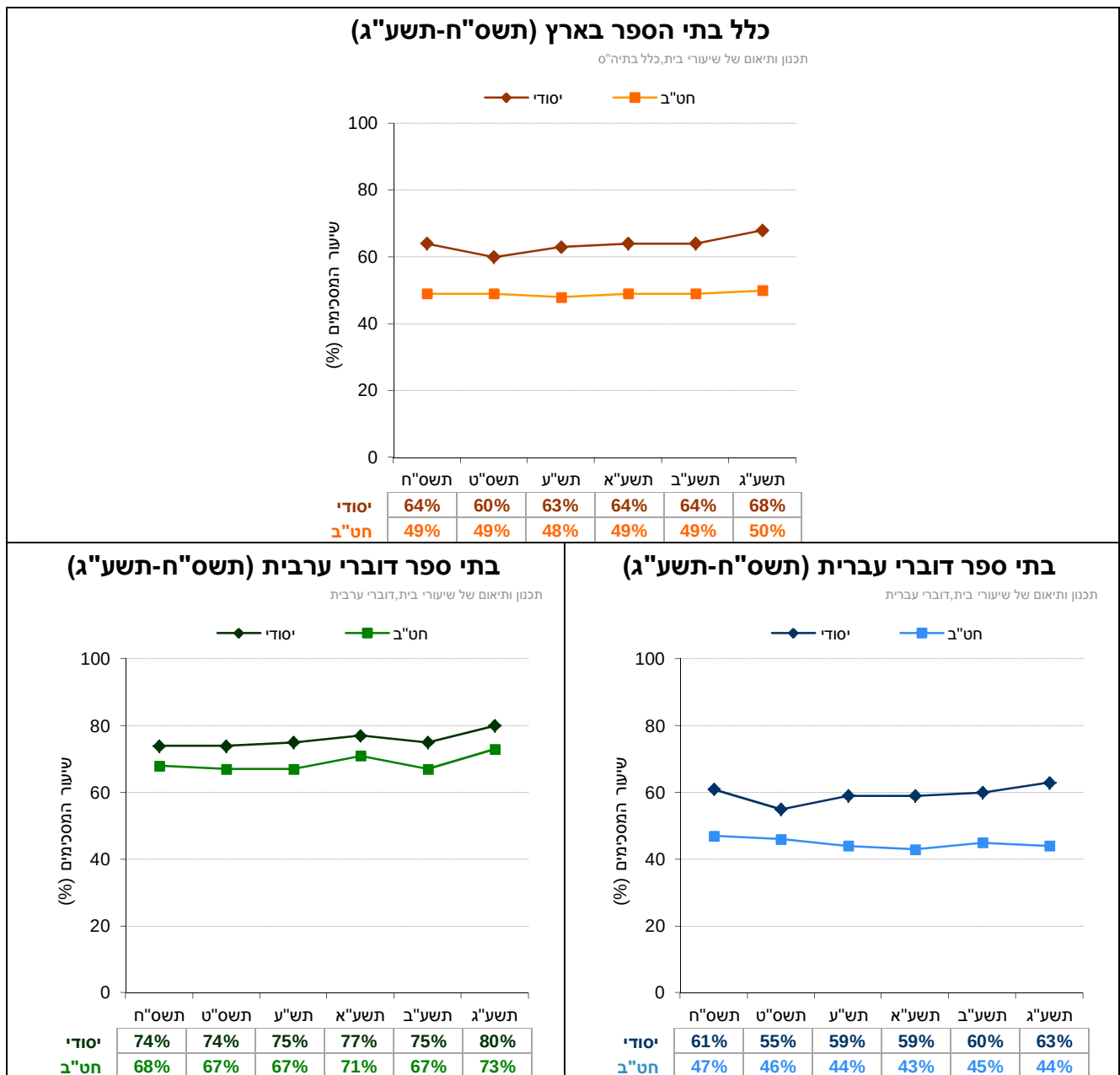
מדד מסכם: תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים
קיום מדיניות בית-ספרית
א. "האם בשנתיים האחרונות התקיים דיון בבית הספר בנושא שיעורי הבית?"
ב. "האם בבית הספר קיימות הנחיות כתובות למורים לגבי שיעורי הבית?"
תכנון ותיאום בין המורים
ג. "אני מתאם מראש עם מורים אחרים של הכיתה את כמות שיעורי הבית כך שהעומס המוטל על התלמידים יהיה סביר"
ד. "אני נותן לתלמידים משימות שונות לשיעורי בית בהתאם לקצב ההתקדמות שלהם בחומר הלימוד"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.5.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 113 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

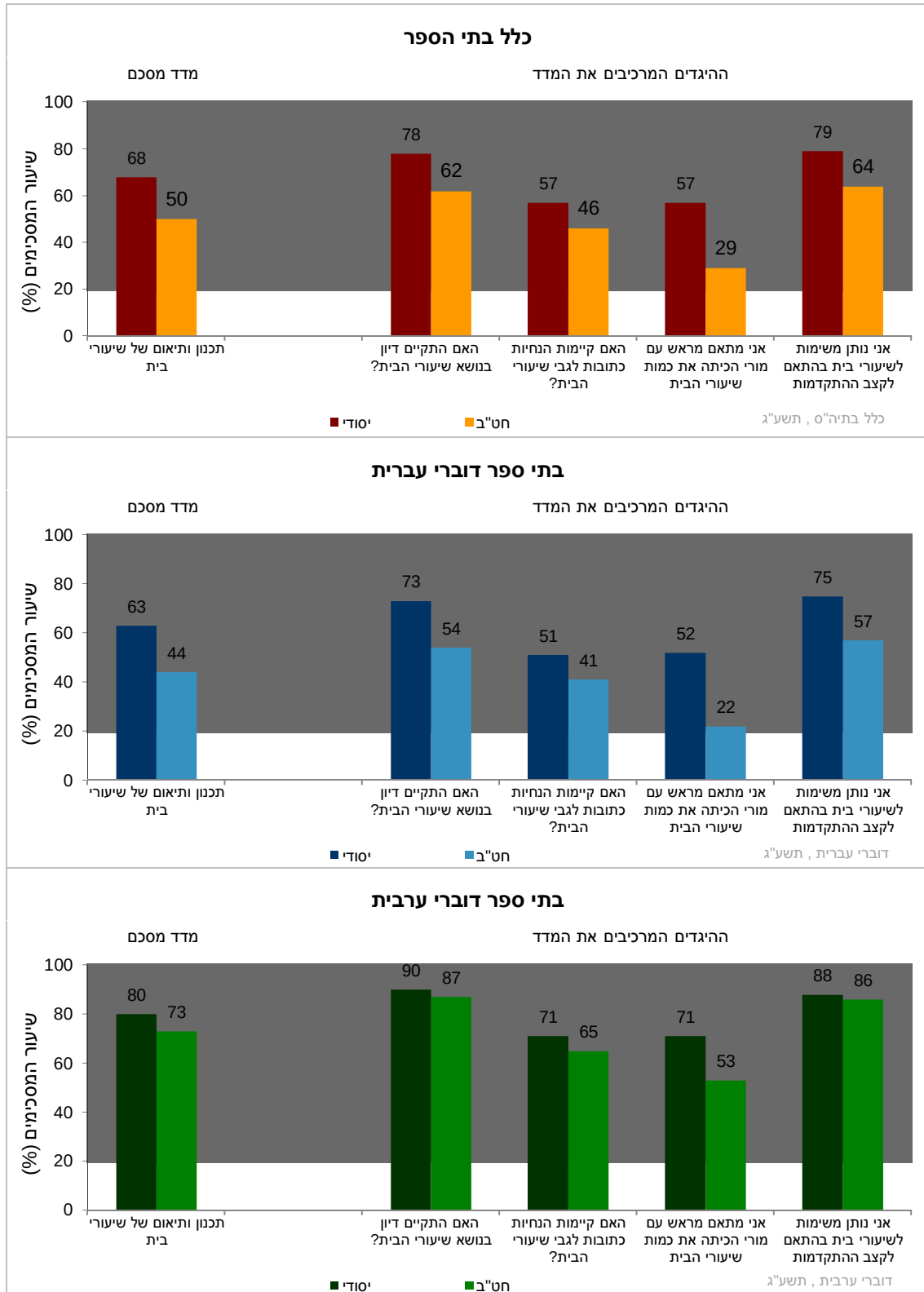
תרשים 113: דיווחי מורים על תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 114 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 114: דיווחי המורים על תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושילבי חינוך (תשע"ג)

10.1.2 סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

אחת הסוגיות המעניינות בהקשר של שיעורי הבית שמורים נותנים לתלמידים היא השאלה: אילו מטלות ניתנות לתלמידים במסגרת שיעורי הבית? האם מדובר בעיקר במטלות של שינון וחזרה על החומר הנלמד בכיתה, או שהתלמידים מקבלים גם משימות בהם הם נדרשים לחפש מידע, לחקור, ללמוד וליצור מידע חדש?

כדי לבחון סוגיה זו, התבקשו המורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב לדווח באיזו מידה הם מבקשים מתלמידיהם לבצע במסגרת שיעורי הבית משימות מסוגים שונים, החל משינון וחזרה ועד עבודות חקר (ראו פירוט להלן), והנתונים המדווחים הם של שיעורי המורים המדווחים כי מבקשים מתלמידיהם לבצע מטלה מסוג נתון במידה רבה או רבה מאד.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם, ונתוני תשע"ג של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

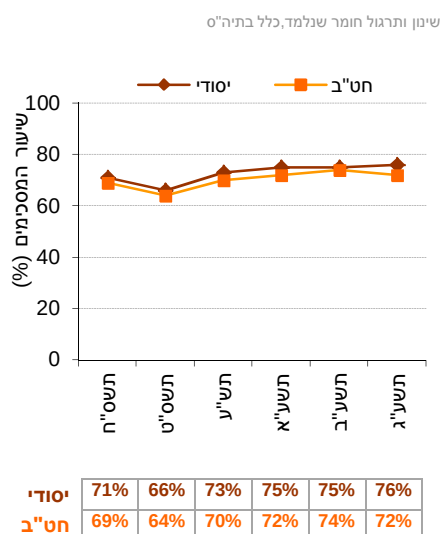
ללא מדד מסכם: מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית*
א. "שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה"
ב. "לימוד חומר חדש שלא לימדת בשיעור"
ג. "חיפוש חומר באינטרנט, בספרים או במקורות מידע אחרים"
ד. "משימות ביצועיות כגון: עבודת חקר, עריכת ניסוי, עריכת ריאיון וכד"
ה. "עבודת חקר אישית או קבוצתית"

* עבור כל היגד התבקשו המורים לדווח באיזו מידה הם מבקשים מתלמידיהם לבצע מטלות אלו במסגרת שיעורי הבית. בנתונים שלהלן מדווחים שיעורי המורים שציינו כי הם נותנים משימות אלו במידה רבה או רבה מאד

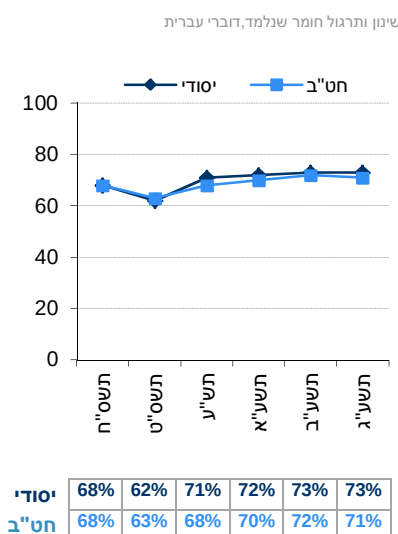
השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 115: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ג

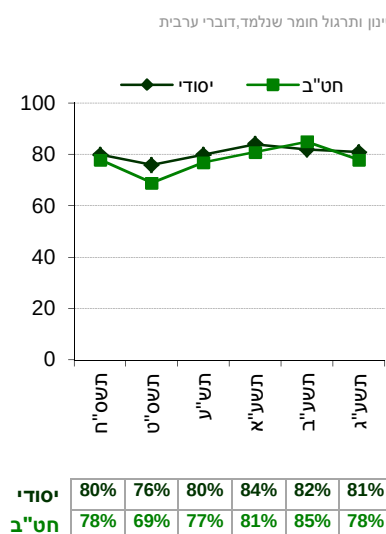
כלל בתי הספר בארץ

בתי ספר דוברי עברית

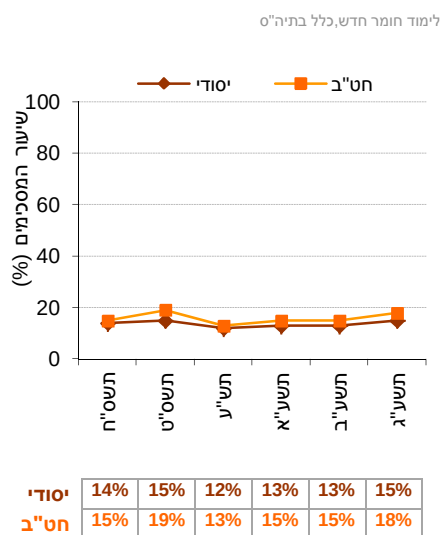

בתי ספר דוברי ערבית

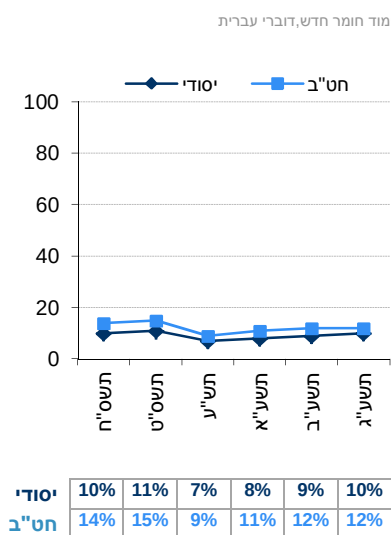

תרשים 116: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "לימוד חומר חדש שלא לימדת בשיעור" בשנים תשס"ח-תשע"ג

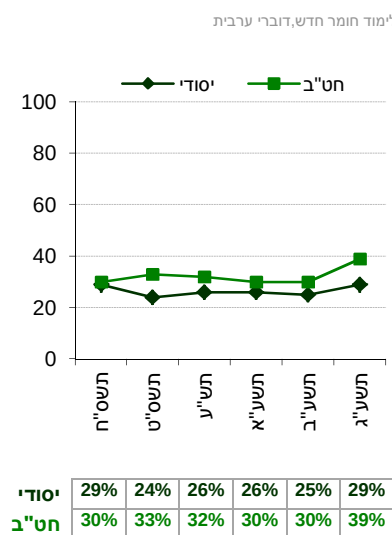
כלל בתי הספר בארץ

בתי ספר דוברי עברית

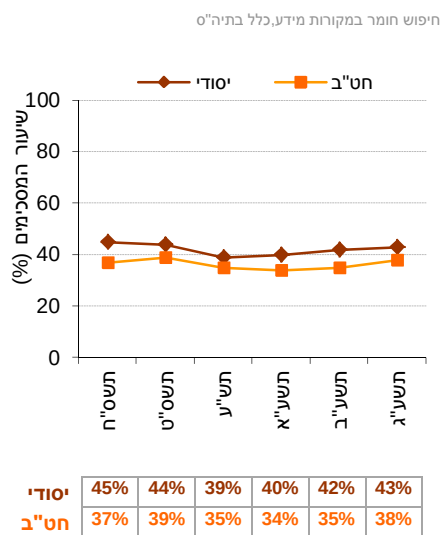

בתי ספר דוברי ערבית

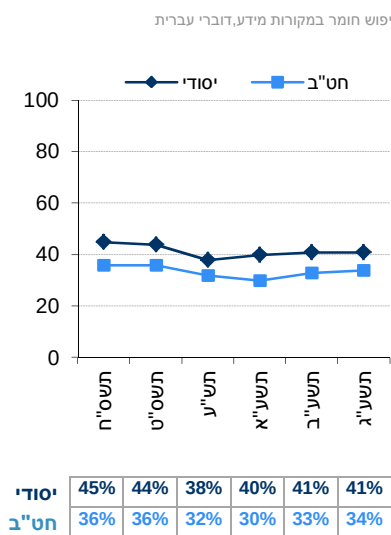

תרשים 117: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "חיפוש חומר באינטרנט, בספרים או במקורות מידע אחרים" בשנים תשס"ח-תשע"ג

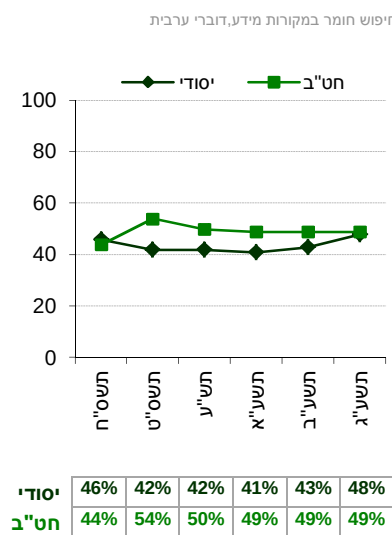
כלל בתי הספר בארץ

בתי ספר דוברי עברית

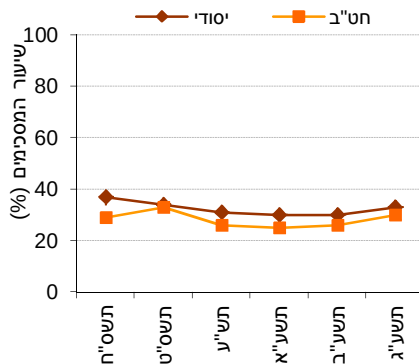
בתי ספר דוברי ערבית

תרשים 118: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "משימות ביצועיות כגון: עבודת חקר, עריכת ניסוי, עריכת ריאיון וכד'" בשנים תשס"ח-תשע"ג

כלל בתי הספר בארץ

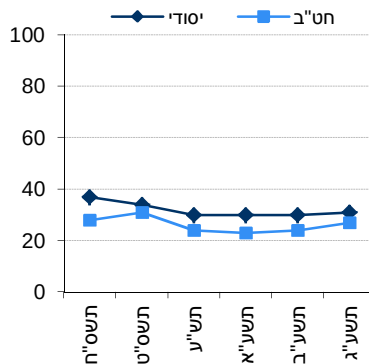
משימות ביצועיות, כלל בתי"ס

יסודי	37%	34%	31%	30%	30%	33%
חט"ב	29%	33%	26%	25%	26%	30%

בתי ספר דוברי עברית

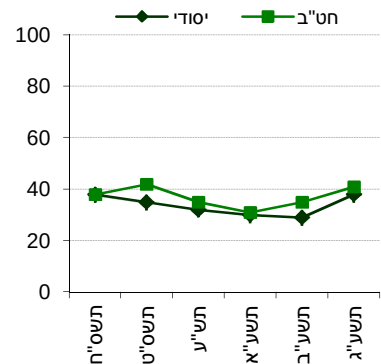
משימות ביצועיות, דוברי עברית

יסודי	37%	34%	30%	30%	30%	31%
חט"ב	28%	31%	24%	23%	24%	27%

בתי ספר דוברי ערבית

משימות ביצועיות, דוברי ערבית

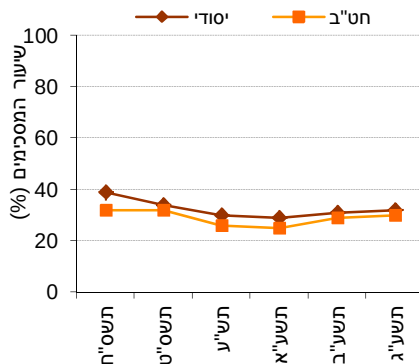

יסודי	38%	35%	32%	30%	29%	38%
חט"ב	38%	42%	35%	31%	35%	41%

תרשים 119: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "עבודת חקר אישית או קבוצתית" בשנים תשס"ח-תשע"ג

כלל בתי הספר בארץ

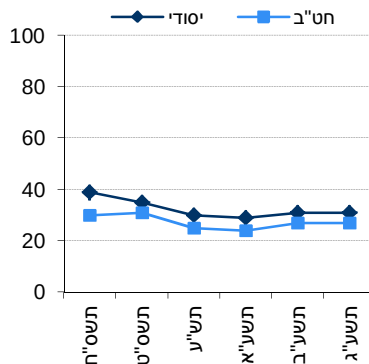
עבודת חקר אישית או קבוצתית, כלל בתי"ס

יסודי	39%	34%	30%	29%	31%	32%
חט"ב	32%	32%	26%	25%	29%	30%

בתי ספר דוברי עברית

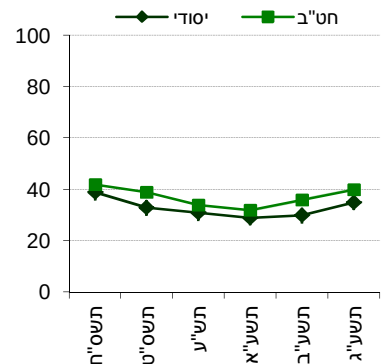
עבודת חקר אישית או קבוצתית, דוברי עברית

יסודי	39%	35%	30%	29%	31%	31%
חט"ב	30%	31%	25%	24%	27%	27%

בתי ספר דוברי ערבית

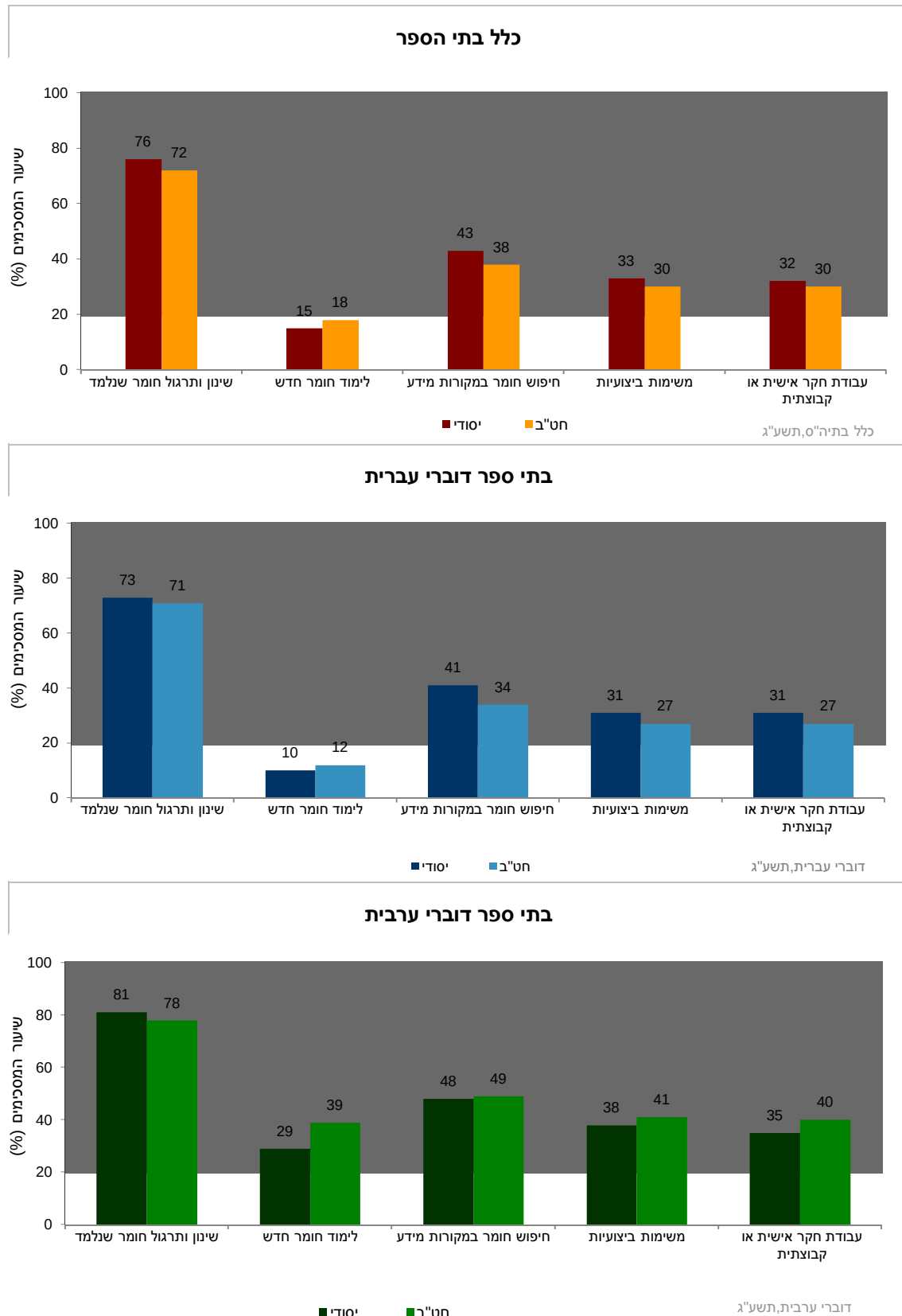
עבודת חקר אישית או קבוצתית, דוברי ערבית

יסודי	39%	33%	31%	29%	30%	35%
חט"ב	42%	39%	34%	32%	36%	40%

בתרשים 120 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית" בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 120: דיווחי המורים על סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושילבי חינוך (תשע"ג)

10.1.3 הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים" מבקש לבחון באיזו מידה מתייחסים המורים אל שיעורי הבית כאל חלק מתהליכי הלמידה, זאת לפי תפיסת התלמידים. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים בשלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

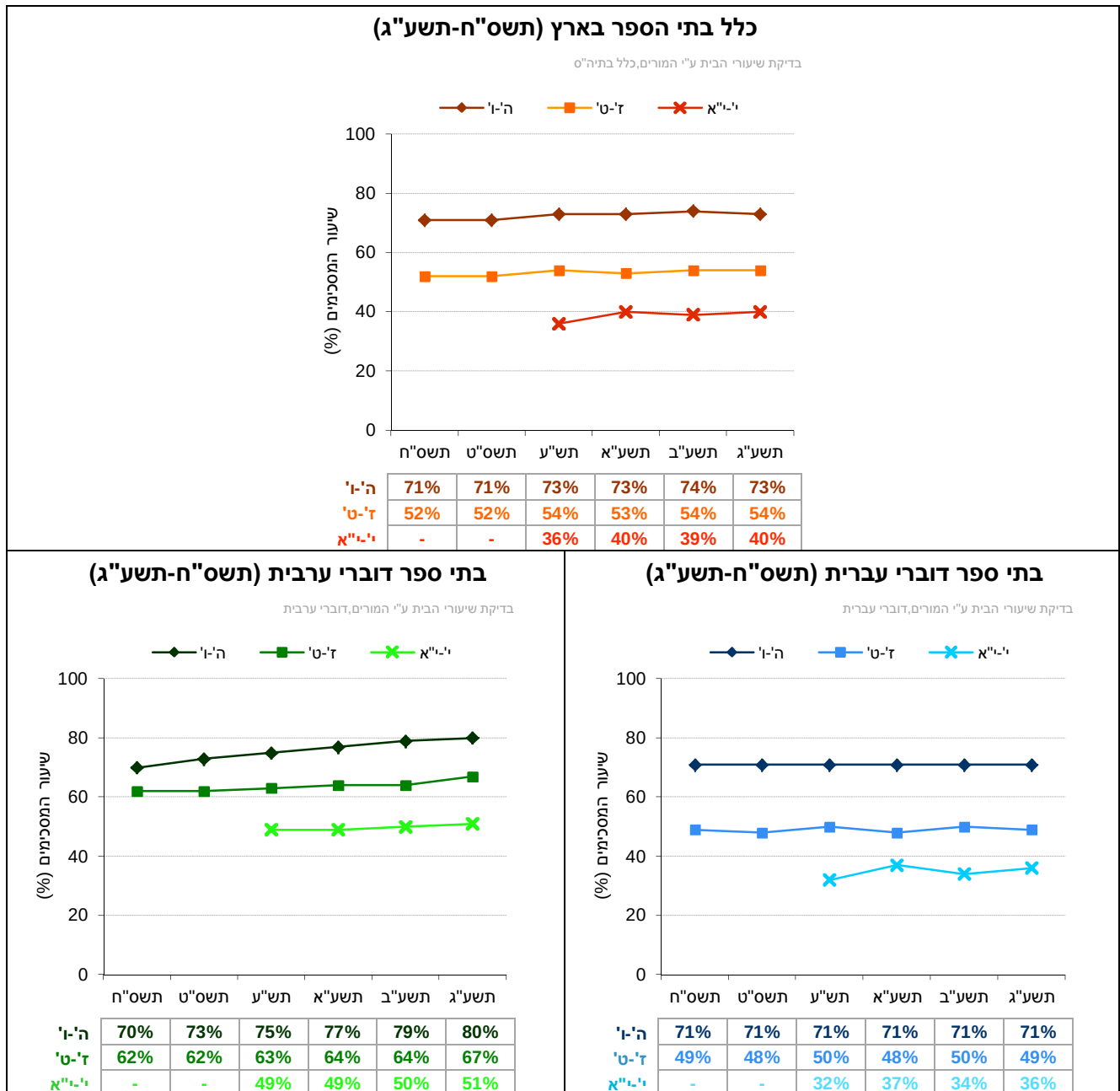
המדד המסכם: הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים
א. "רוב המורים בודקים בכיתה את שיעורי הבית"
ב. "רוב המורים יודעים כשתלמידים לא מכינים את שיעורי הבית"
ג. "רוב המורים יודעים אם תלמידים הכינו את שיעורי הבית בלי להשקיע מאמץ, אלא רק כדי לצאת ידי חובה"
ד. "רוב המורים מבקשים מאתנו לתקן את שיעורי הבית כשהם לא טובים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 121 מוצגים נתוני המדד המסכם "הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

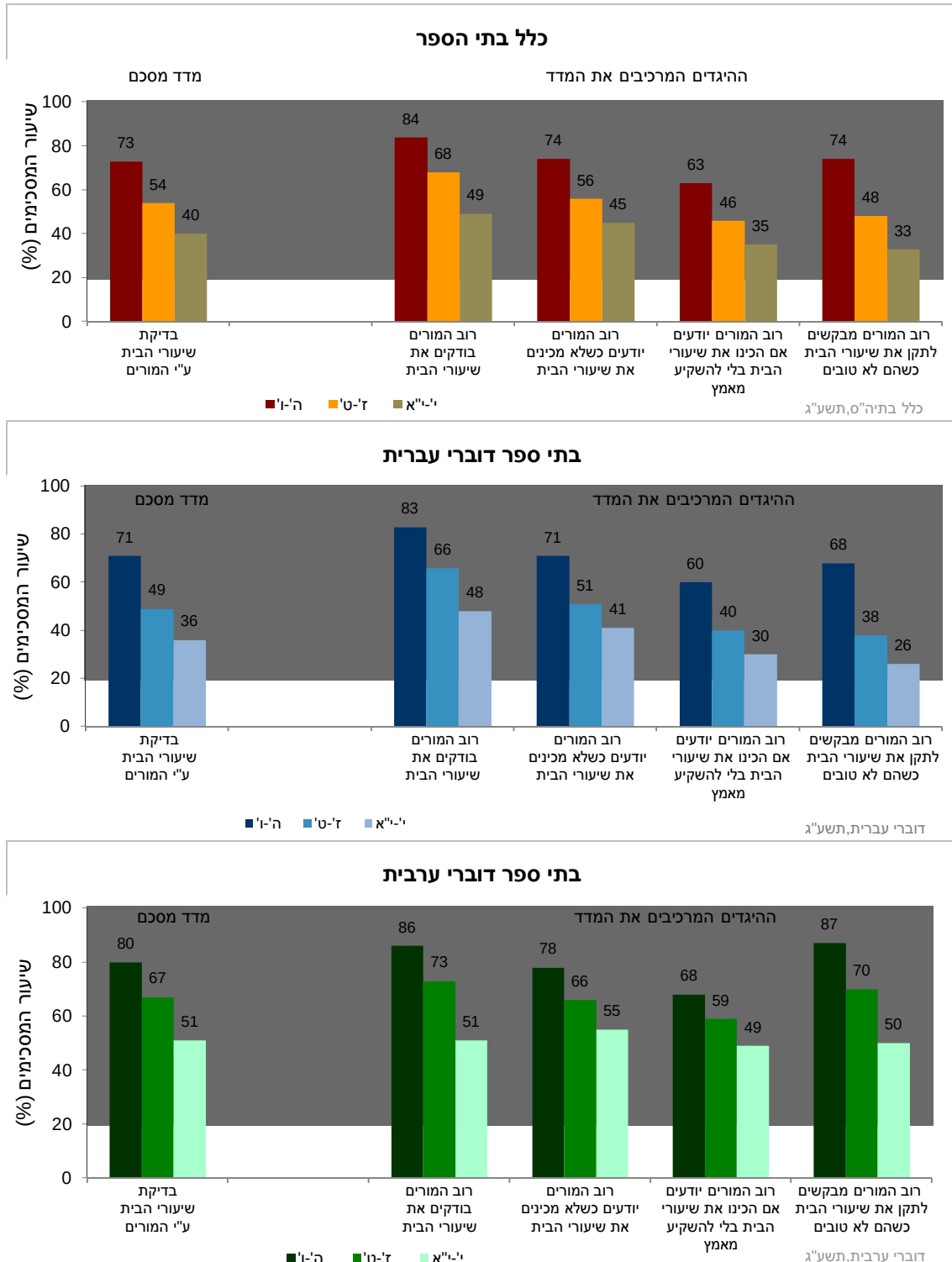
תרשים 121: דיווחי התלמידים על הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 122 מוצגים נתוני המדד המסכם "הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 122: דיווחי התלמידים על הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

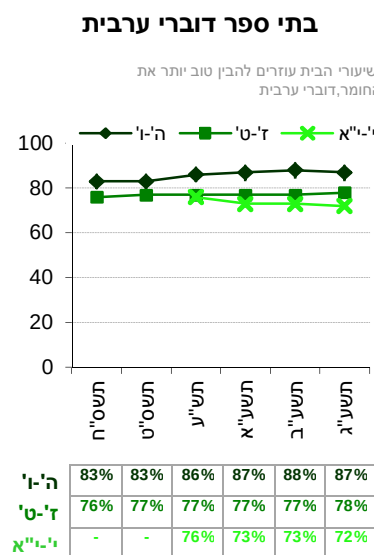
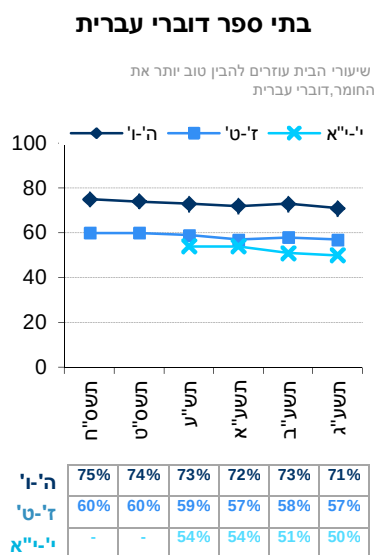
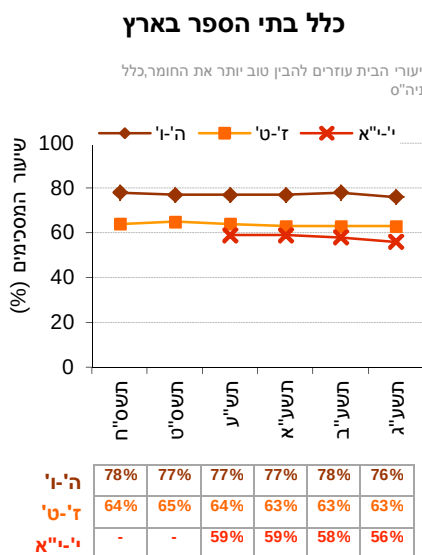

10.1.4 יעילות שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בנוסף לדיווחי התלמידים על הקפדת המורים לגבי הכנת שיעורי הבית, התלמידים התבקשו להעריך את מידת הסיוע של שיעורי הבית בהבנת חומר הלימוד. הנתון נאסף בקרב התלמידים משלבי גיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט) וחט"ע (י'יא). בהיגד זה שיעור המדווחים מייצג את אחוז התלמידים המסכימים או מסכימים מאוד עם ההיגד.

השוואה בין שנים של היגד (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 123: דיווחי תלמידים על ההיגד "שיעורי הבית עוזרים לי להבין טוב יותר את החומר הנלמד" בשנים תשס"ח-תשע"ג

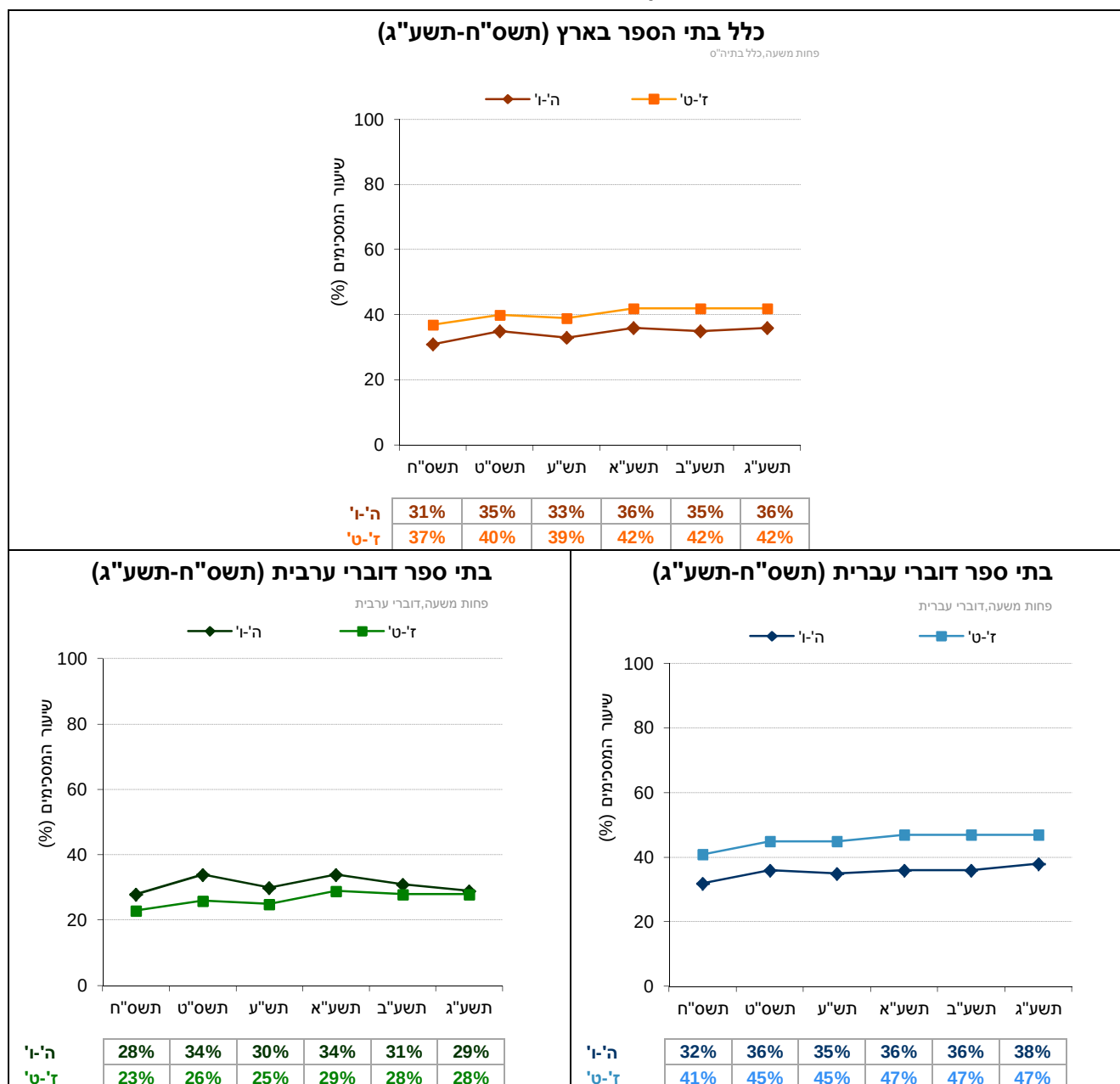
10.1.5 משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

תלמידים ביסודי ובחט"ב התבקשו להשיב על השאלה "כמה שעות ביום אתה מקדיש להכנת שיעורי בית?". לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת מארבע אפשרויות תשובה, שדירגו את משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי בית: "פחות משעה"; "בין שעה לשעתיים"; "בין שעתיים ל- 3 שעות" ו-"יותר מ- 3 שעות".

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר ציינו כי הם מקדישים פחות משעה ביום להכנת שיעורי בית בשנים תשס"ח-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי"ס, בתי"ס דוברי עברית ובתי"ס דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשס"ח-תשע"ג)

תרשים 124: שיעור התלמידים המדווחים כי הם מקדישים פחות משעה ביום להכנת שיעורי בית בשנים תשס"ח-תשע"ג

לוח 6: משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית בקרב תלמידי יסודי וחט"ב

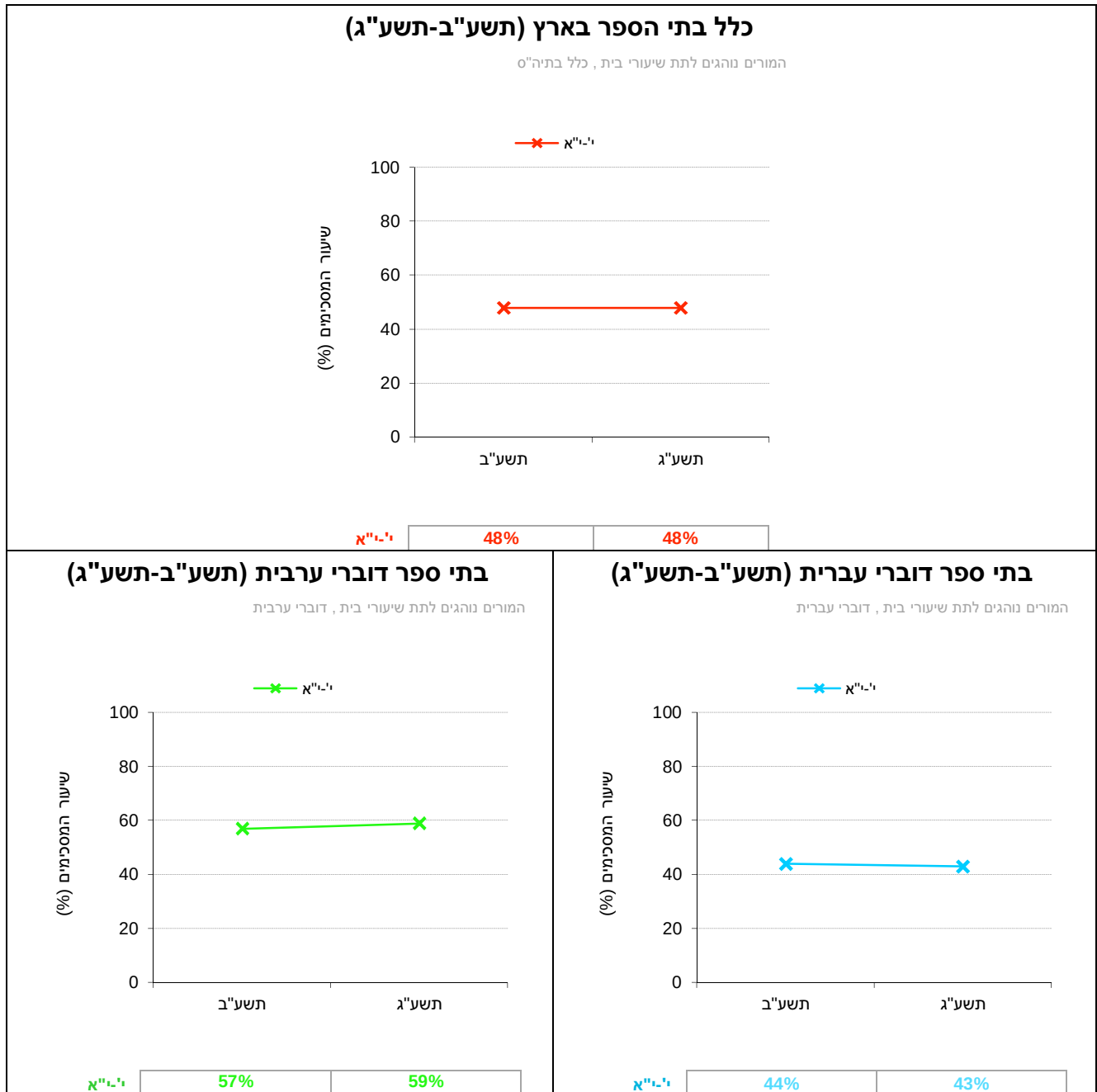
משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי בית	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
פחות משעה	יסודי	36%	38%	29%
	חט"ב	42%	47%	28%
בין שעה לשעתיים	יסודי	50%	50%	51%
	חט"ב	44%	42%	49%
בין שעתיים ל-3 שעות	יסודי	10%	9%	13%
	חט"ב	10%	8%	14%
יותר מ-3 שעות	יסודי	4%	3%	7%
	חט"ב	5%	3%	9%

10.1.6 הכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים בחט"ע

תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על שאלות נוספות העוסקות בשיעורי הבית. התלמידים נשאלו כמה מהמורים נותנים שיעורי בית והאם הם מעידים על עצמם שהם אכן מכינים את השיעורים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם. להלן נציג את שיעורי התלמידים אשר ציינו כי כל המורים או מרביתם נותנים שיעורי בית.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ג)

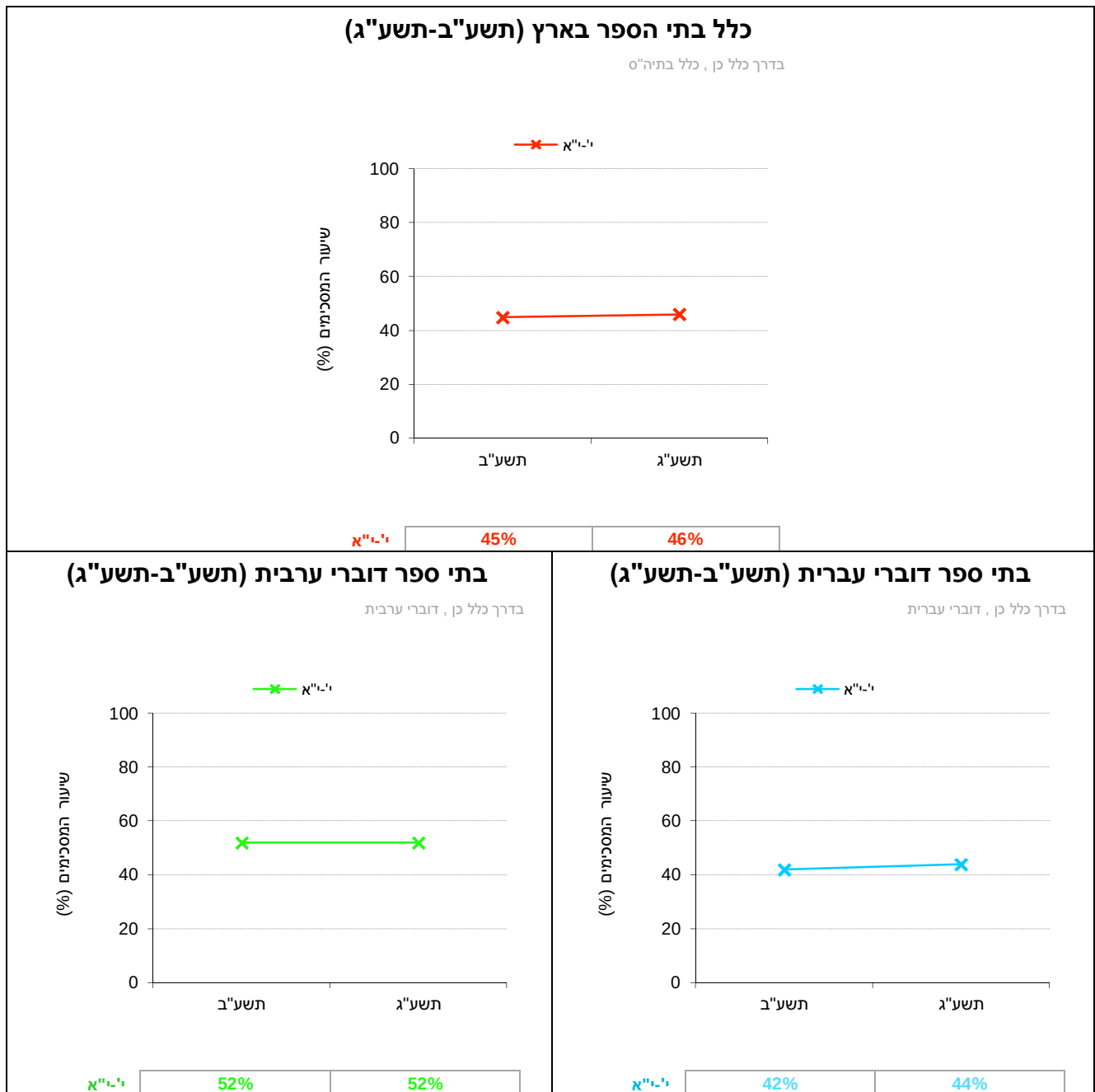
תרשים 125: שיעורי התלמידים בחט"ע המדווחים כי כל המורים או מרביתם נותנים שיעורי בית בשנים תשע"ב-תשע"ג

בהמשך נשאלו התלמידים בחט"ע האם הם בדרך-כלל מכינים את שיעורי הבית שהם מקבלים. תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר ציינו כי בדרך-כלל הם מכינים את שיעורי בית בשנים תשע"ב-תשע"ג. בהמשך נציג את נתוני תשע"ג עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי"ס, בתי"ס דוברי עברית ובתי"ס דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 126: שיעורי התלמידים בחט"ע המדווחים כי הם בדרך כלל מכינים את שיעורי הבית בשנים תשע"ב-תשע"ג

לוח 7: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "האם בדרך כלל אתה מכין את שיעורי הבית שאתה מקבל" (תשע"ג)

האם בדרך כלל אתה מכין את שיעורי הבית שאתה מקבל?	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בדרך כלל לא	14%	18%	6%
לפעמים כן ולפעמים לא	39%	38%	42%
בדרך כלל כן	46%	44%	52%

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 113-126 ולוחות 6-7:

תכנון ותיאום של שיעורי בית ע"י צוות המורים לפי דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, כ- 70% מהמורים בבתי"ס יסודיים, לעומת כמחצית מהמורים בחטיבות הביניים, מדווחים כי בבית הספר מתקיימים תכנון ותיאום של שיעורי בית על ידי צוות המורים. שיעורי המדווחים כך גבוהים יותר בקרב מורים בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה למורים בבתי"ס דוברי עברית.
- המדד מראה עלייה מתונה בבתי ספר דוברי ערבית ובבתי ספר יסודיים דוברי עברית (החל מתשס"ט) ויציבות בחט"ב בבתי"ס דוברי עברית.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד מלמדת כי ביותר משני שליש מבתי"ס מתקיימים דיונים על שיעורי הבית וניתנות משימות בהתאם לקצב ההתקדמות של תלמידים. עם זאת, רק בכמחצית מבתי"ס קיימות הנחיות כתובות לגבי שיעורי הבית והפרקטיקה של תיאום בין מורים באשר לשיעורי הבית גם היא איננה נפוצה במיוחד: רק מעט יותר ממחצית המורים בבתי ספר יסודיים ומעט יותר מרבע המורים בחט"ב מדווחים שכך אכן נעשה בבית ספרם.
- בכל ההיגדים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית הן ביסודי והן בחט"ב. בשני המגזרים, ההבדל הבולט ביותר בין יסודי וחט"ב הינו בתיאום של כמות שיעורי הבית. פרקטיקה זו נדירה במיוחד בחט"ב בבתי"ס דוברי עברית (22%).

סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- במסגרת השאלות שנשאלו המורים באשר לשיעורי הבית הניתנים לתלמידים, הם התבקשו להתייחס לסוגי המשימות שהם נוהגים לתת לתלמידיהם. כפי שאפשר לראות בתרשימים, שיעורי הבית מיועדים בעיקר לשינון ולתרגול של חומר שנלמד בכיתה (כשלושה רבעים מהמורים דיווחו כך). כמו כן, עפ"י דיווחי המורים נפוצות למדי משימות של חיפוש חומר במקורות מידע מתוקשבים ושאינם מתוקשבים (כ- 40% מהמורים דיווחו כך), בעוד שמשימות כגון עבודת חקר ומשימות ביצועיות נפוצות פחות (כ- 30%). הפרקטיקה הפחות נפוצה היא מתן שיעורי בית שעניינם לימוד חומר חדש (כ- 16%). בכל סוגי המטלות, למעט לימוד חומר חדש נרשמו שיעורי דיווח גבוהים במעט בבתי ספר יסודיים לעומת חט"ב. תמונה הפוכה נרשמה לגבי לימוד חומר חדש.
- ככלל, מורים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מעמיתיהם בבתי"ס דוברי עברית על שימוש בכל אחת מהמטלות הנ"ל, אולם השכיחויות היחסיות של סוגי המטלות השונות - דומות מאד בשני מגזרי השפה ובשני שלבי החינוך.
- לאורך השנים נרשמה יציבות במטלות מסוג לימוד חומר חדש וחיפוש חומר במקורות מידע. לעומת זאת נראית ירידה בדיווחים על עבודות חקר ומשימות ביצועיות, ועלייה בשינון ותירגול.

הקפדה על בדיקה של שיעורי הבית ע"י המורים לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, נתוני המדד הבוחן את מידת ההקפדה של המורים בבדיקת שיעורי הבית מצביעים על הבדלים ניכרים בין שלבי הגיל השונים: בעוד שכשלושה רבעים מתלמידי ה'ו' מדווחים כי המורים מקפידים לבדוק את שיעורי הבית, הרי שכמחצית מתלמידי ז'ט' מדווחים כך, ורק 40% מתלמידי י"א.
- שיעורי התלמידים בבתי"ס דוברי ערבית המדווחים כי המורים מקפידים על בדיקת שיעורי הבית גבוהים יותר בהשוואה לשיעורים המקבילים בבתי"ס דוברי עברית (הדבר נכון לכל אחד משלבי הגיל).
- לאורך השנים אפשר לזהות בקרב תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' בבתי"ס דוברי ערבית עלייה מתונה בשיעורי המדווחים על הקפדה בבדיקת שיעורי הבית. במגזר דוברי העברית נרשמה יציבות בנתוני המדד על פני שנים. בארבעת השנים בהם נסקרו תלמידי חט"ע, לא נרשמו שינויים בדיווחים על המדד, למעט עלייה בקרב דוברי העברית שהתרחשה בין תש"ע לתשע"א.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד מצביעה על השיעורים הגבוהים יחסית של תלמידים ביסודי ובחט"ב המדווחים כי מורים מקפידים לבדוק את שיעורי הבית, לעומת שיעורים נמוכים יותר המדווחים כי מורים יודעים כאשר תלמידים לא הכינו את שיעורי הבית או כאשר הכינו אותם ללא מאמץ. פערים אלו עשויים לרמז על כך שפעמים רבות הדברים אינם נבדקים לעומק.
- עוד כדאי לשים לב לשיעורים הנמוכים שמדווחים תלמידים בחט"ע על ההיגדים השונים. בפרט בולט שרק כשליש מהתלמידים מדווחים שהמורים יודעים אם התלמידים הכינו את שיעורי הבית כלאחר יד ומבלי

להתאמץ ושיעור דומה מדווחים כי המורים נוהגים לבקש מהתלמידים לתקן את שיעורי הבית כשאינם נכונים. בנוסף, בולט במיוחד ההבדל בין שני המגזרים בהקשר של בקשת המורים מהתלמידים לתקן את שיעורי הבית כאשר הם לא טובים. פרקטיקה זו מדווחת בשיעור גבוה הרבה יותר בבתי"ס דוברי ערבית לעומת דוברי עברית.

יעילות שיעורי הבית לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- תלמידים מכל שלבי הגיל נשאלו באיזו מידה שיעורי הבית עוזרים להם להבין את החומר הנלמד. מעניין לציין שמרבית התלמידים סברו ששיעורי הבית אכן מסייעים להם בכך (הגם ששיעורי המדווחים כך יורדים עם העלייה בשלבי הגיל): כ- 75% בכיתות ה'ו', כ- 65% בכיתות ז'-ט' וכ- 55% בכיתות י'-י"א. שיעור המדווחים גבוה יותר בבתי"ס דוברי הערבית בהשוואה לדוברי העברית.
- במגזר דובר העברית רמת הדיווחים על יעילות שיעורי הבית פוחתת עם השנים בכל שלבי הגיל ואילו במגזר דוברי הערבית רמת הדיווחים במגמת עלייה בקרב תלמידים ביסודי, במגמת יציבות בקרב תלמידי ז'-ט' ובמגמת ירידה בקרב תלמידי י'-י"א.

הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית לפי דיווחי התלמידים (יסודי וחט"ב)

- כאשר נשאלו התלמידים מהו משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית שלהם, כמחצית (50% ביסודי וכ- 45% בחט"ב) דיווחו שההליך נמשך בין שעה לשעתיים וכ- 40% דיווחו שהדבר לוקח להם פחות משעה, כ- 15% מהתלמידים בשני שלבי הגיל דיווחו שהכנת שיעורי הבית לוקחת להם מעל לשעתיים.
- באופן כללי, שיעורים גבוהים יותר של תלמידים מבתי"ס דוברי עברית דיווחו כי הכנת השיעורים לוקחת להם פחות משעה, בהשוואה לתלמידים מבתי"ס דוברי ערבית (כ- 43% לעומת 29% בהתאמה). לעומת זאת, בשני המגזרים דיווחו כמחצית מן התלמידים כי הכנת שיעורי הבית אורכת כשעה. כמו כן, בעוד שבבתי ספר דוברי ערבית כמעט שלא נמצא הבדל בזמן הכנת שיעורי הבית בין יסודי לחט"ב הרי שבבתי ספר דוברי עברית נמצא כי שיעורים גבוהים יותר בקרב תלמידי ז'-ט' דיווחו כי הכנת שיעורי הבית לוקחת להם פחות משעה, בהשוואה לתלמידי כיתות ה'ו', ואילו שיעורים נמוכים יותר בקרב תלמידי ז'-ט' דיווחו כי הכנת שיעורי הבית לוקחת להם בין שעה לשעתיים, בהשוואה לתלמידי ה'ו'.
- שיעור התלמידים המדווחים שהכנת שיעורי הבית אורכת פחות משעה כמעט ולא השתנה מתשע"א.

הכנת שיעורי הבית לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- אינדיקציה מעניינת נוספת לתפקיד ולחשיבות של שיעורי הבית בחטיבות העליונות אפשר למצוא בתגובות של תלמידי כיתות י'-י"א לשאלות העוקבות "האם המורים שלך נוהגים לתת שיעורי בית?" ו- "האם בדרך כלל אתה מכין את שיעורי הבית שאתה מקבל?". כ- 50% מהתלמידים ציינו שכל מוריהם או מרבית מוריהם נוהגים לתת להם שיעורי בית. בנוסף, כ- 45% מהתלמידים דיווחו שהם בדרך כלל נוהגים להכין את שיעורי הבית שהם קיבלו וכ- 40% דיווחו שלפעמים הם מכינים את שיעוריהם ולפעמים לא.
- שיעורי הדיווח על אודות מתן שיעורי בית על ידי המורים והכנת שיעורי הבית על ידי התלמידים לא השתנו בהשוואה לשנה שעברה.
- בשני ההיגדים, תלמידים מהמגזר דובר הערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר כי המורים נוהגים לתת להם שיעורי בית וכי הם מקפידים להכין אותם.

10.2. היקף ההסתייעות בשיעורים פרטיים

תת הפרק הנוכחי מבקש לבחון את היקף ההסתייעות בשיעורים הפרטיים הן במקצועות המיצ"ב (עבור תלמידי היסודי והחט"ב) והן במקצועות הבגרות (עבור תלמידים בחט"ע).

10.2.1 היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב" מבקש לבחון את שיעור התלמידים בשכבות גיל יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'-ט') המסתייעים בשיעורים פרטיים במקצועות הנכללים בבחינות המיצ"ב אחרי שעות הלימודים. המדד המסכם מייצג את שיעור התלמידים שקיבלו שיעורים פרטיים בלפחות מקצוע אחד ממקצועות המיצ"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ג של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שיעורי התלמידים המסתייעים בשיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות מתוך מקצועות המיצ"ב
א. "אני מקבל שיעורים פרטיים בלשון, הבעה/ שפת אם בתשלום"
ב. "אני מקבל שיעורים פרטיים באנגלית בתשלום"
ג. "אני מקבל שיעורים פרטיים במתמטיקה בתשלום"
ד. "אני מקבל שיעורים פרטיים במדע וטכנולוגיה בתשלום"

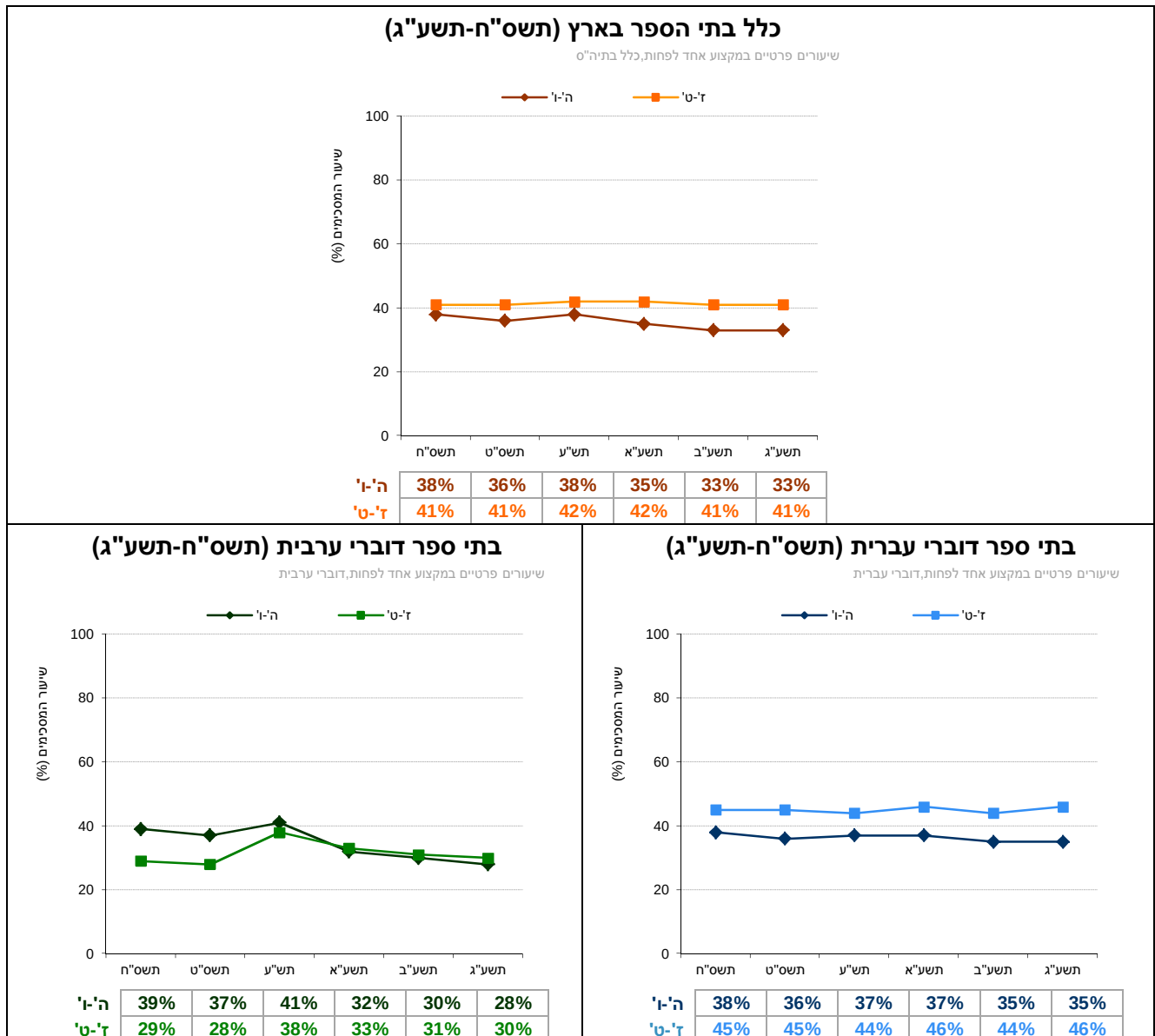
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.4.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 127 מוצגים נתוני המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב" בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

מדד זה מחושב על סמך דיווחי התלמידים שקיבלו שיעורים פרטיים באחד ממקצועות המיצ"ב. תלמידי שקיבל עזרה ביותר ממקצוע אחד ממקצועות המיצ"ב נספר פעם אחת בלבד.

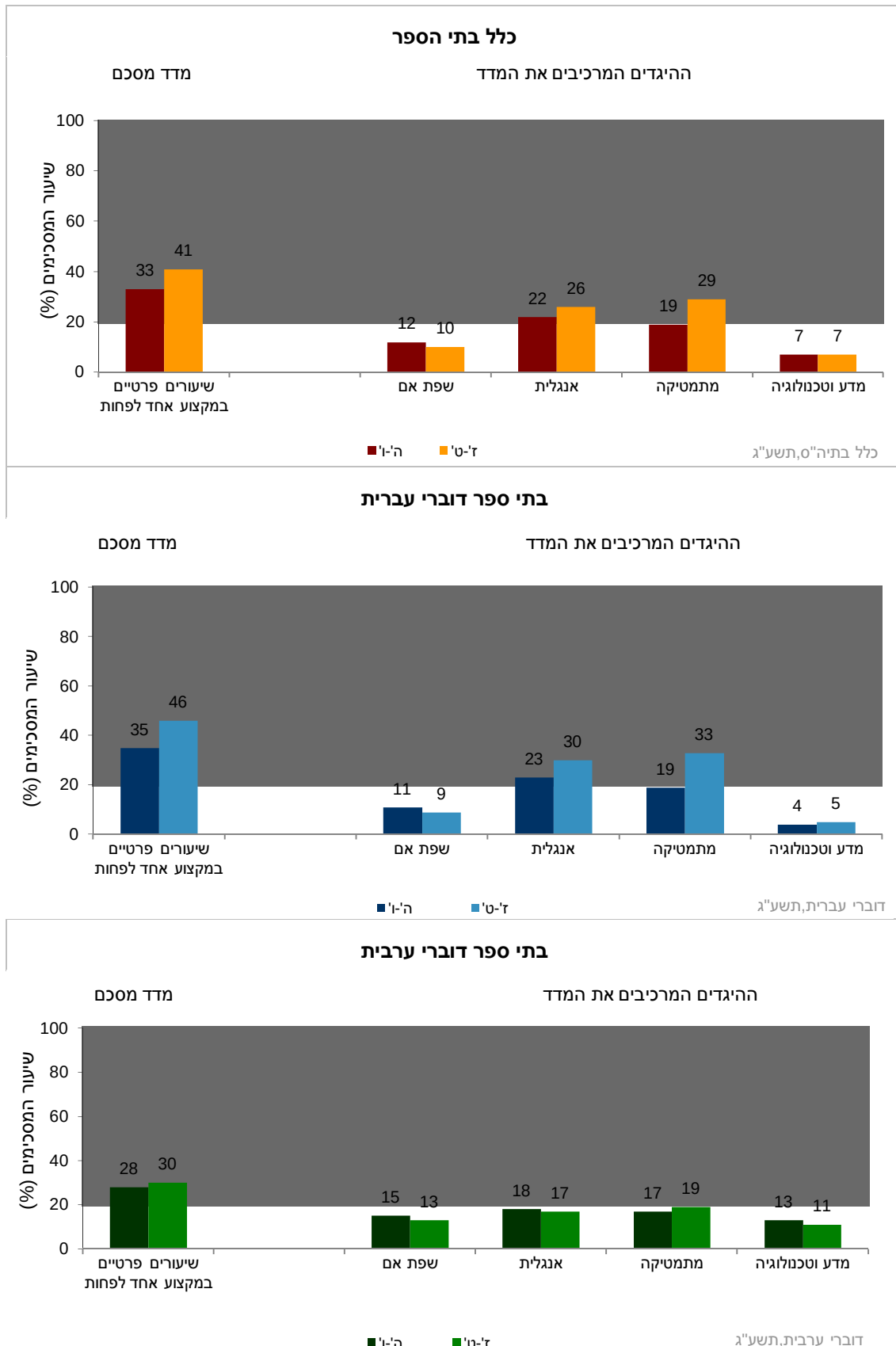
תרשים 127: דיווחי תלמידים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 128 מוצגים נתוני המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ר' נספח 2).

תרשים 128: דיווחי התלמידים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ג)

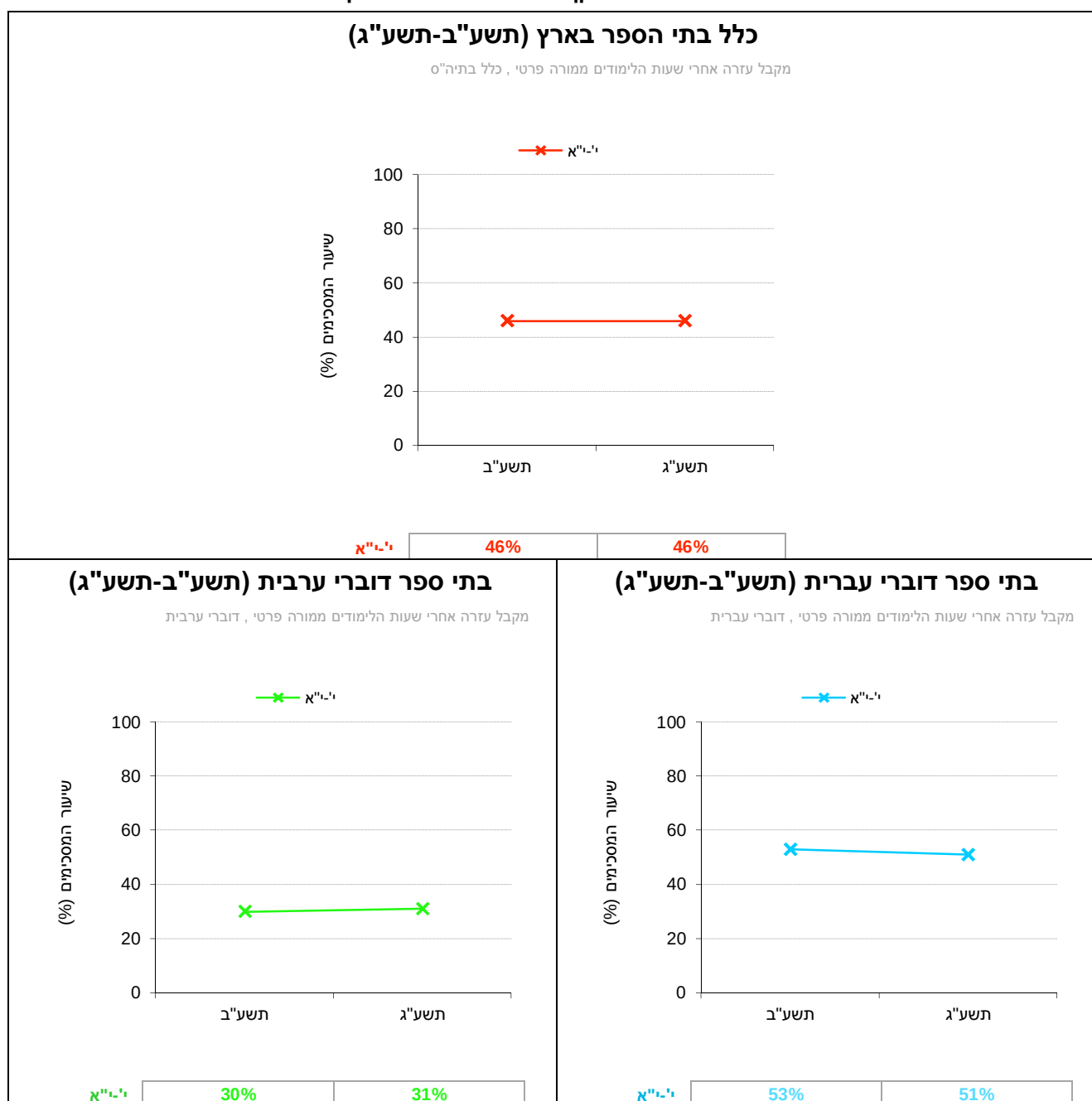

10.2.2 היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

גם תלמידי י"י"א נשאלו באשר להסתייעותם בשיעורים פרטיים. תחילה, נשאלו התלמידים "האם אתה מקבל עזרה אחרי שעות הלימודים ממורה פרטי שהוריק משלמים לו?" שיעורי התלמידים המדווחים על היגד זה מוצגים בתרשים 129. התלמידים אשר השיבו בחיוב התבקשו לסמן בעבור כל אחד משורה של תחומי דעת - האם אמנם הם מקבלים שיעורים פרטיים בתחום דעת זה. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

יש לשים לב: אופן הדיווח שלהם היה שונה מאופן הדיווח של תלמידי ה'ו' ומתלמידי ז'ט', ועל כן אין להשוות במישורין בין הדיווחים.

תרשים 129: שיעורי התלמידים בחט"ע המדווחים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות תשע"ב-תשע"ג

לוח 8: דיווחי התלמידים בחטיבה העליונה על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות שונים (תשע"ג)

שיעור התלמידים בחט"ע המקבלים שיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בכלל לא	54%	49%	69%
כן, מידי פעם	27%	27%	26%
כן, באופן קבוע	19%	24%	5%
שיעור התלמידים בחט"ע המקבלים עזרה בתשלום (אחרי שעות הלימודים, ממורה פרטי) במקצועות שלהלן:	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
שיעורים פרטיים בשפת אם/לשון	13%	15%	6%
שיעורים פרטיים באנגלית	17%	20%	10%
שיעורים פרטיים במתמטיקה	33%	39%	19%
שיעורים פרטיים בפיזיקה או כימיה או ביולוגיה	7%	7%	9%
שיעורים פרטיים באזרחות או בספרות או בהיסטוריה	7%	7%	6%

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 127-129 ולוח 8:

היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב לפי דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

- באופן כללי, כ- 40% מתלמידי ז'ט' וכשליש מתלמידי ה'ו' מדווחים כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במימון הוריהם, לפחות באחד ממקצועות הליבה, שפת-אם, מתמטיקה, אנגלית ומדע וטכנולוגיה. שיעורי המדווחים כך גבוהים יותר בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית.
- לאורך השנים אפשר לזהות יציבות בשיעורי התלמידים המדווחים על שיעורים פרטיים בכיתות ז'ט', וירידה עקבית מתונה בקרב תלמידי ה'ו' בעיקר מבתי ספר דוברי ערבית.
- בבתי"ס דוברי ערבית כמעט ואין הבדל בהסתייעות בשיעורים פרטיים בין כיתות ה'ו' לכיתות ז'ט' בעוד שבבתי"ס דוברי עברית נרשם פער בין שלבי הגיל בסתייעות בשיעורים פרטיים, כאשר שיעורי הדיווח של תלמידי ז'ט' גבוהים מאלו של תלמידי ה'ו'.
- המקצועות השכיחים ביותר בהם מסתייעים התלמידים בשיעורים פרטיים הם מתמטיקה ואנגלית. שיעורים פרטיים בשפת אם ובמדע וטכנולוגיה הם פחות שכיחים (הבדלים אלו בולטים במיוחד בבתי ספר דוברי עברית).

היקף השיעורים הפרטיים לפי דיווחי תלמידים בחט"ע

- תלמידי י"א נשאלו אף הם באשר לשיעורים פרטיים שהם מסתייעים בהם בתחומי הדעת השונים. בסך הכל 46% מהתלמידים מדווחים שהם מסתייעים בשיעורים פרטיים: כ-27% מידי פעם וכ-19% באופן קבוע (24% בקרב דוברי עברית לעומת 5% בקרב דוברי ערבית). יש לזכור: אין להשוות בין דיווחי התלמידים בכיתות ה'ו' ובכיתות ז'ט' לאלו של תלמידי י"א, בשל נוסח שונה של השאלות.
- המקצוע השכיח ביותר בחט"ע הוא מתמטיקה, כשליש מהתלמידים דיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במתמטיקה (39% בקרב דוברי העברית ו-19% בקרב דוברי הערבית). 17% מהתלמידים דיווחו כי הם מקבלים שיעורים פרטיים באנגלית, 13% בשפת-אם/לשון וכ-7% בכל אחד משני אשכולות של מקצועות, אשכול מדעי ואשכול הומאני.

11. תרבות בית ספרית תומכת למידה

תרבות בית ספרית מבטאת את מכלול הערכים, הנורמות ההתנהגות והשגרות של בית הספר, אשר משותפות (או אמורות להיות משותפות) לכלל באי המוסד החינוכי: הנהלה, מורים, תלמידים, הורים ועוד. התרבות מכוונת את היעדים של הארגון, משפיעה על בחירתם של כווני פעולה ומנחה את ההחלטות של חברי הארגון. בתי ספר עם תרבות בית ספרית תומכת למידה מאופיינים באווירה של אמון, כבוד, יחסים חיוביים, דאגה ומחויבות אמיתית לשיתופיות ותחושת אחריות לתהליכי הלמידה ולאקלים החברתי בביה"ס. בבתי ספר כאלה, קשיים של תלמידים מתפרשים כאתגר להתמודדות של צוות המורים, הנעשית באקלים של קולגיאליזם, בתמיכה של עמיתים ובמאמצים משותפים להשגת המטרות.

תת פרק זה מתמקד בשש סוגיות עיקריות המשקפות היבטים מרכזיים של התרבות הבית ספרית והמידה בה היא תומכת בהוראה ובלמידה מיטביים בביה"ס: עבודת הצוות בבית הספר, קהילת למידה של מורים בבית הספר, תכנית העבודה הבית ספרית ותכנון הלימודים, פיתוח מקצועי של מורים, הובלה פדגוגית של המנהל ומנהיגות ושיתוף מצד המנהל.

11.1. עבודת צוות בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

חלק חשוב ביצירת סביבה פדגוגית איכותית טמון בעבודת צוות מקצועית וממוקדת בתהליכי הוראה ולמידה. תהליכים שיתופיים המוטמעים באופן מעמיק בחיי היום-יום של בית הספר מחליפים את בדידותו וניתוקו של המורה בבית הספר. המורים לא רק מוזמנים לעבוד יחד עם עמיתיהם, אלא מצופים לתרום לעמיתיהם במאמץ משותף לשיפור בית הספר ולסייע לכל התלמידים ללמוד באופן משמעותי. המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" עוסק ברמת שיתוף הפעולה המאפיינת את עבודת המורים בבית הספר, ועוסק בשני תתי נושאים עיקריים: למידה משותפת של חברי הצוות ועבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה. נתונים אלו נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י"א-י"ג).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

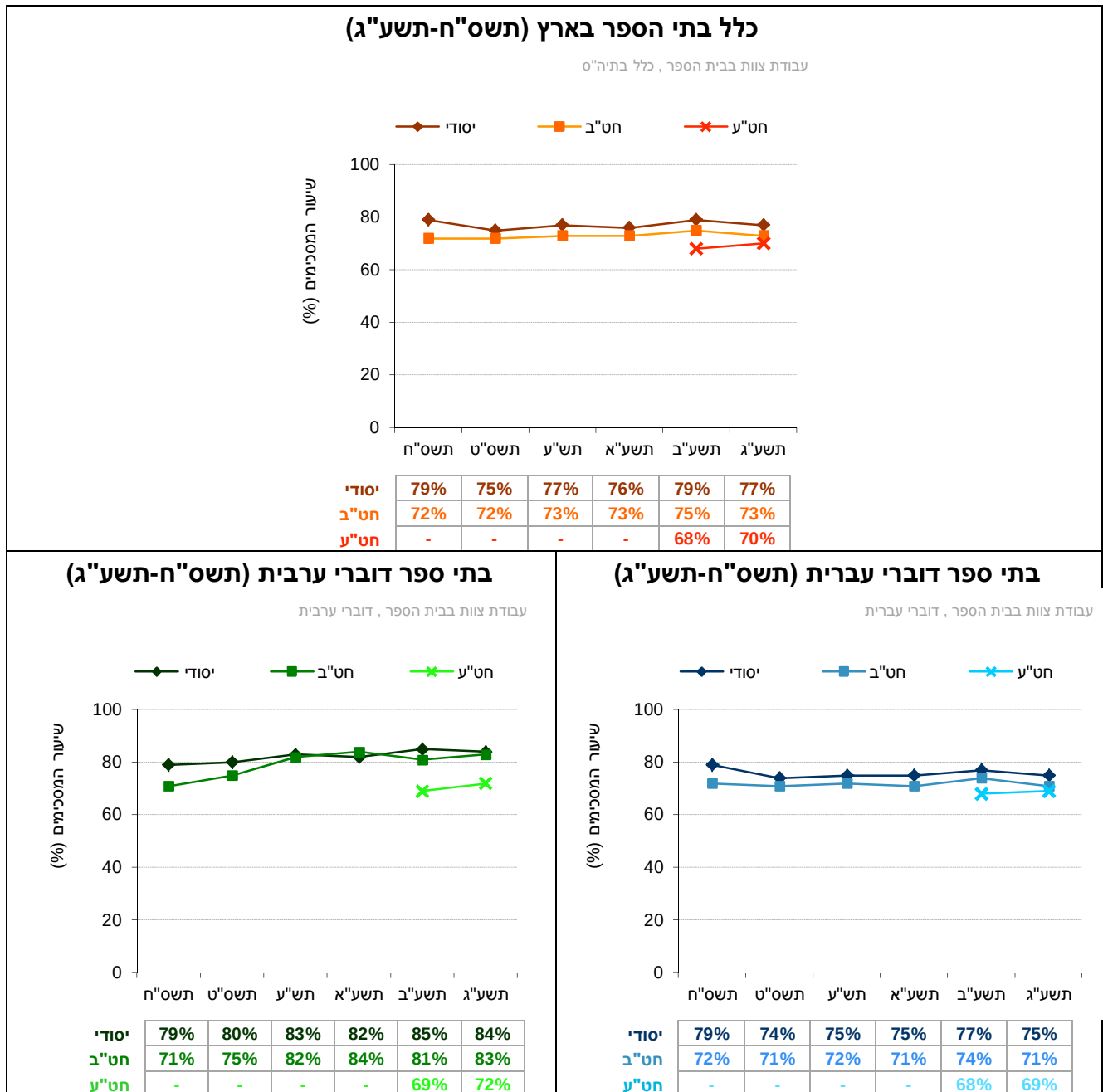
מדד מסכם: עבודת צוות בבית הספר
למידה משותפת של חברי הצוות
א. "בבית הספר עורכים מפגשים שיטתיים ומובנים לבדיקת הישגים בהוראה ובלמידה"
ב. "מורים בבית הספר מקפידים לשתף מורים עמיתים בידע שצברו בהשתלמויות"
ג. "פגישות הצוות מתועדות והסיכום מופץ לכלל המורים בצוות"
ד. "בבית הספר מקיימים דיוני משב קבועים אודות אירועים שונים"
עבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה
ה. "המורים בצוות המקצועי מתכננים את כלי הערכה (מטלות, מבחנים) בעבודה שיתופית"
ו. "מורים בצוות המקצועי משתפים את עמיתיהם בתכניות או בכלים שפיתחו"
ז. "המורים בצוות המקצועי דנים באסטרטגיות הוראה הנובעות משגיאות ומטעויות של תלמידים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ג)

בתרשים 130 מוצגים נתונים על עבודת צוות בבית הספר בשנים תשס"ח-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

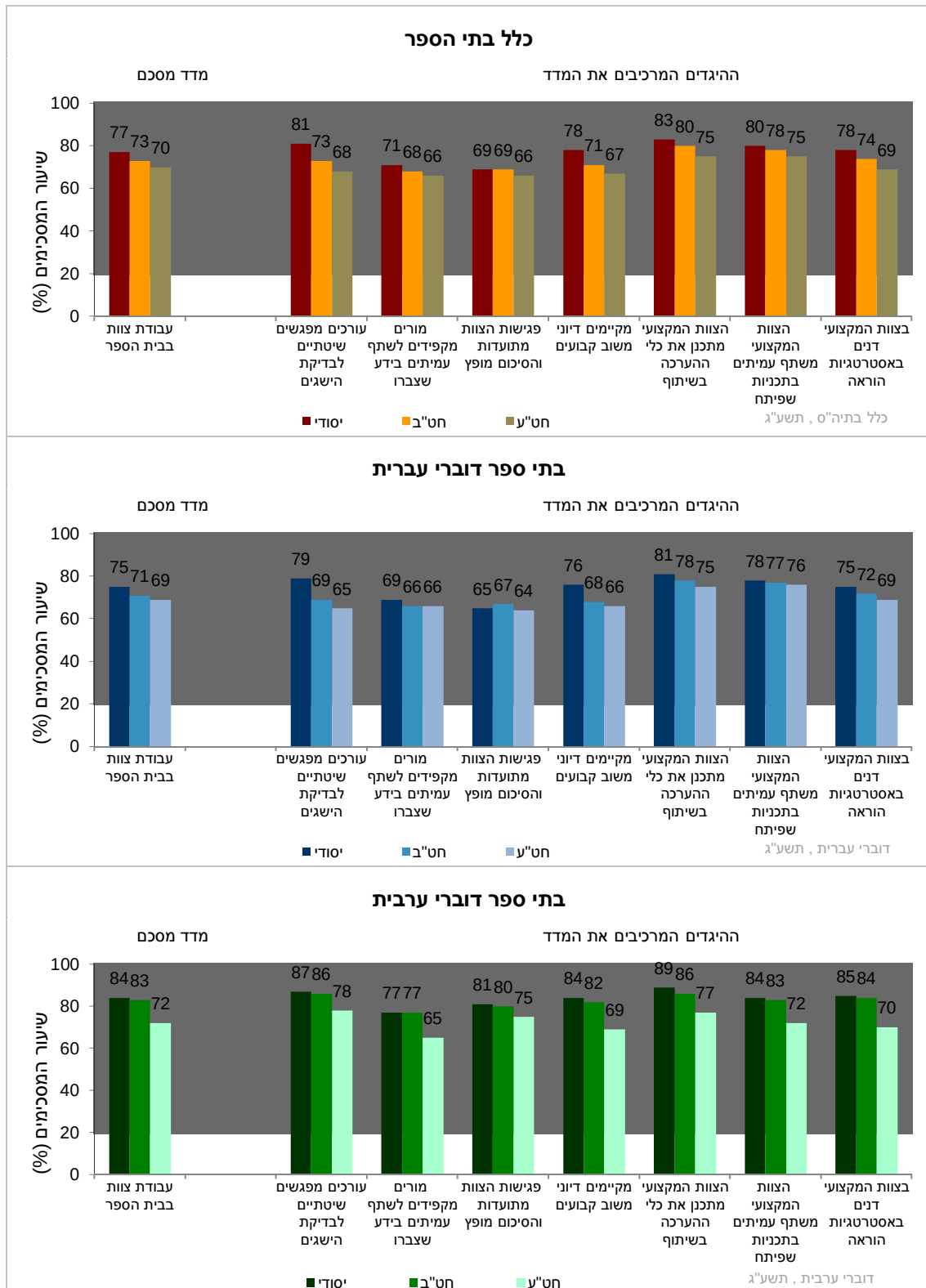
תרשים 130: דיווחי המורים על עבודת צוות בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 131 מוצגים נתוני המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שלבי החינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 131: דיווחי המורים על עבודת צוות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ג)

11.2. קהילת למידה של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

עד כה עסקנו בעבודת צוות בקרב המורים בביה"ס. בתת הפרק הנוכחי נבחן לעומק את מאפייני עבודת הצוות כקהילת למידה. בבתי ספר המתאפיינים כקהילות למידה, המורים והמנהלים עובדים במשותף כדי להעלות את איכויות ההוראה והלמידה. לקהילת למידה של מורים יש כמה מאפיינים: אחריות משותפת של כל המורים על כל התלמידים, מיקוד בלמידה משמעותית של התלמידים ובקידום הישגיהם תוך התבססות על נתונים, למידה מתמשכת של המורים, שיח קבוצתי, ניתוח מתמיד של פרקטיקות ההוראה בכיתה (הכולל חשיפה של הצלחות לצד כשלונות), מנגנונים בית-ספריים להערכה ותרבות בית ספרית התומכת בלמידה שיתופית (Opfer & Pedder, 2011)¹¹.

נתונים על אודות "קהילת למידה של מורים בבית הספר" נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע החל מתשע"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "קהילת למידה של מורים בבית הספר" בין השנים תשע"ב-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. נדגיש כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

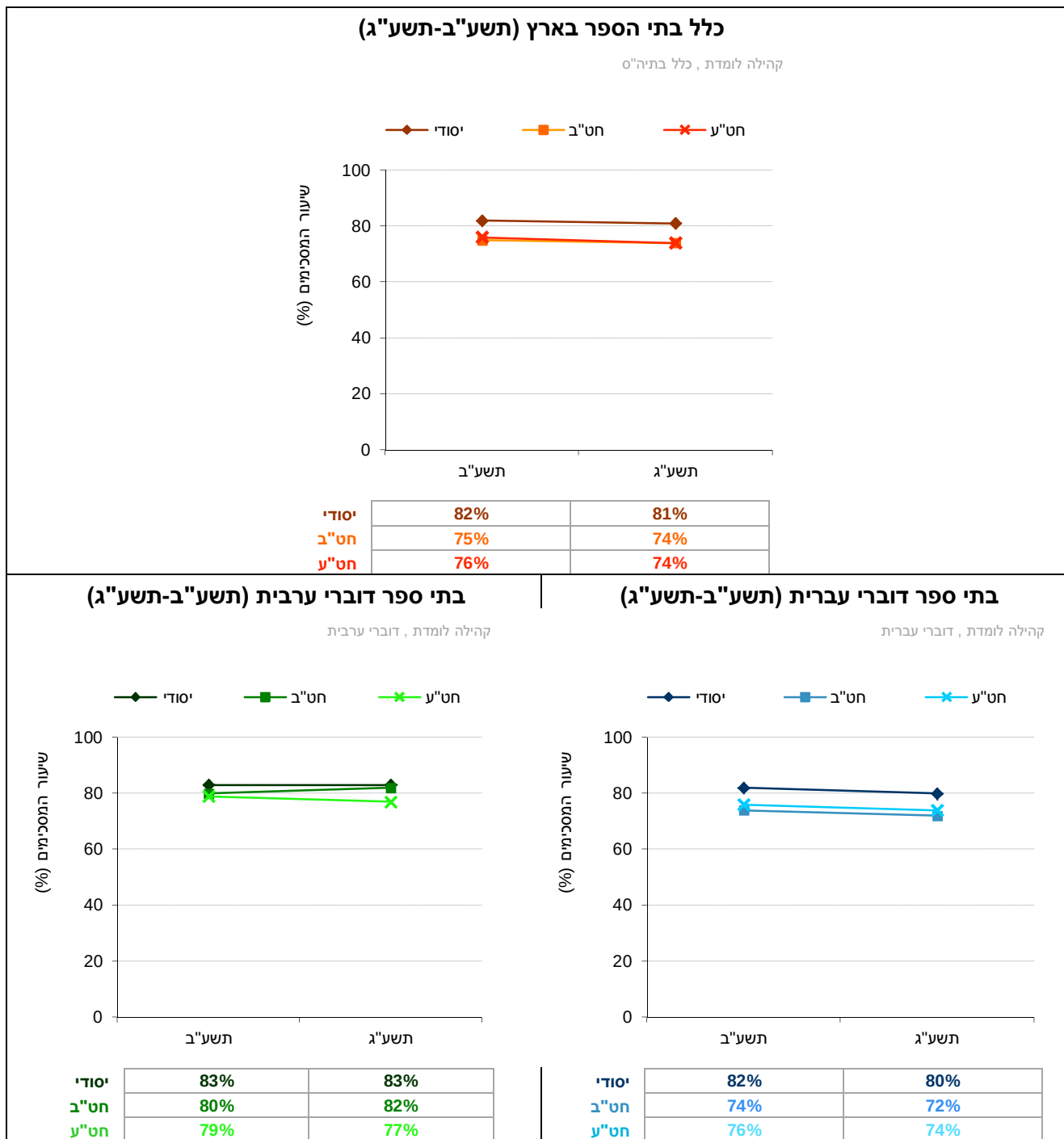
מדד מסכם: קהילת למידה של מורים בבית הספר
א. "מאז תחילת שנה"ל התקיימו ישיבות מורים שדנו בתכנית הפעילות הבית ספרית"
ב. "מאז תחילת השנה הוצגו נתונים על תהליכי ההוראה והלמידה בבית הספר לצוות המורים"
ג. "מתחילת השנה השתתפת בדיון שבוסס על נתונים (מתוך מבחנים/פעולות הערכה) שעסק בנקודות חוזק וחולשה בתכנית העבודה הבית-ספרית"
ד. "בשנתיים האחרונות התקיים דיון שבחן את הקשר בין נתונים שנאספו (פנימיים ו/או חיצוניים) לבין יעדי בית הספר"
ה. "כלי הוראה, למידה והערכה שפותחו ע"י מישור מצוות בית הספר נגישים לכלל המורים"
ו. "מאז תחילת השנה הצגת תוצר/ים ו/או התלבטויות ו/או הצלחות של עבודת ההוראה שלך במסגרת של למידת עמיתים"

¹¹ Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). Conceptualizing teacher professional learning. *Review of Educational Research*, 81(3), 376-407.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

בתרשים 132 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "קהילת למידה של מורים בבית הספר" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ג.

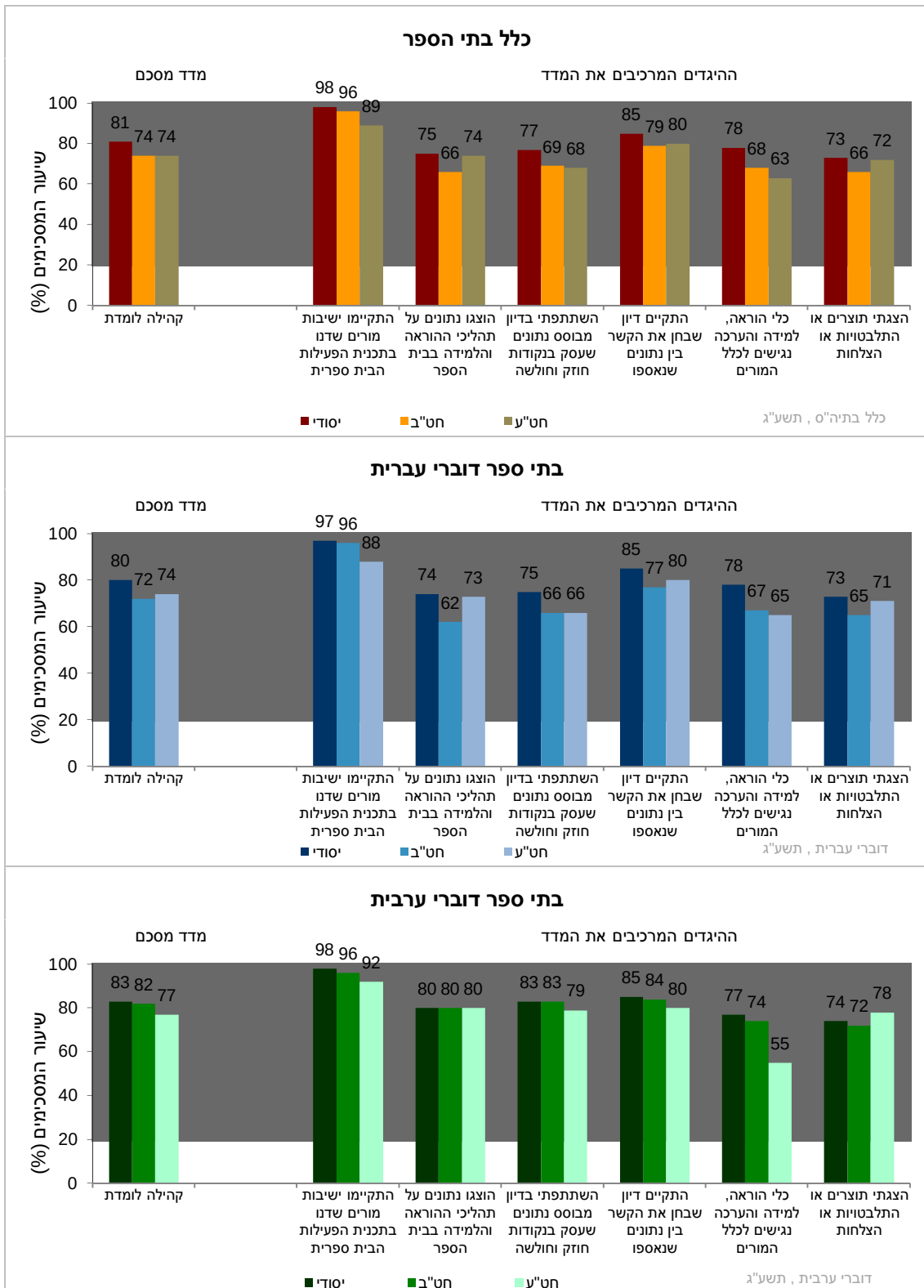
תרשים 132: דיווחי המורים על קהילת למידה של מורים בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 133 מוצגים נתוני המדד המסכם "קהילת למידה של מורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 133: דיווחי המורים על קהילת למידה של מורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושילבי חינוך (תשע"ג)

11.3. תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תכנון הלימודים הבית ספרי כולל הגדרה של החזון והיעדים הבית ספריים, תכנון תהליכים פדגוגיים בבית הספר ותרומם הלכה למעשה למסגרות ארגוניות ולתכני לימוד משמעותיים. לפיכך, תכנון הלימודים הבית ספרי משליך על עיצוב אופיים של תהליכי הלמידה וההוראה, על תפקידי המורה והתלמידים ועל העשייה בסביבה הלימודית. בנייה והפעלה של תכנית עבודה בית ספרית מסייעת למנהל ולצוות ההוראה לקדם את בית הספר ולאפשר את התחדשותו המתמדת בטווח הרחוק.

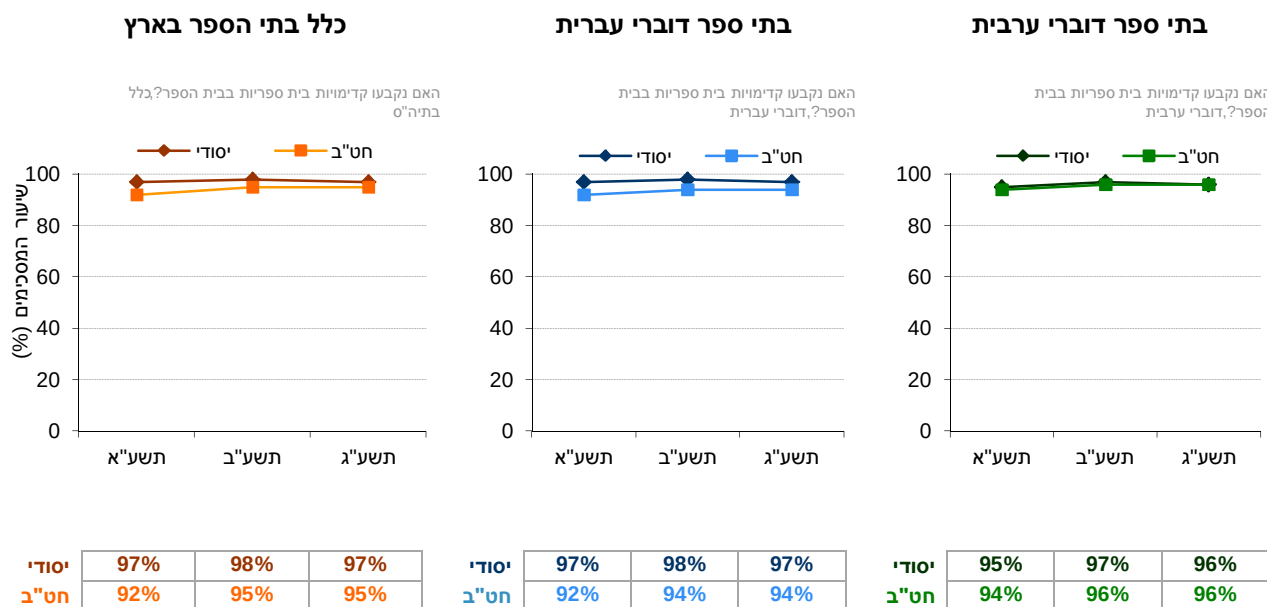
תחילה נציג נתונים על אודות תכנית העבודה הבית ספרית ובהמשך נציג נתונים על אודות תכנון לימודים בית ספרי.

נתונים על אודות תכנון לימודים בית ספרי נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ב נאספו נתונים על שני היגדים גם ממורים בחט"ע. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

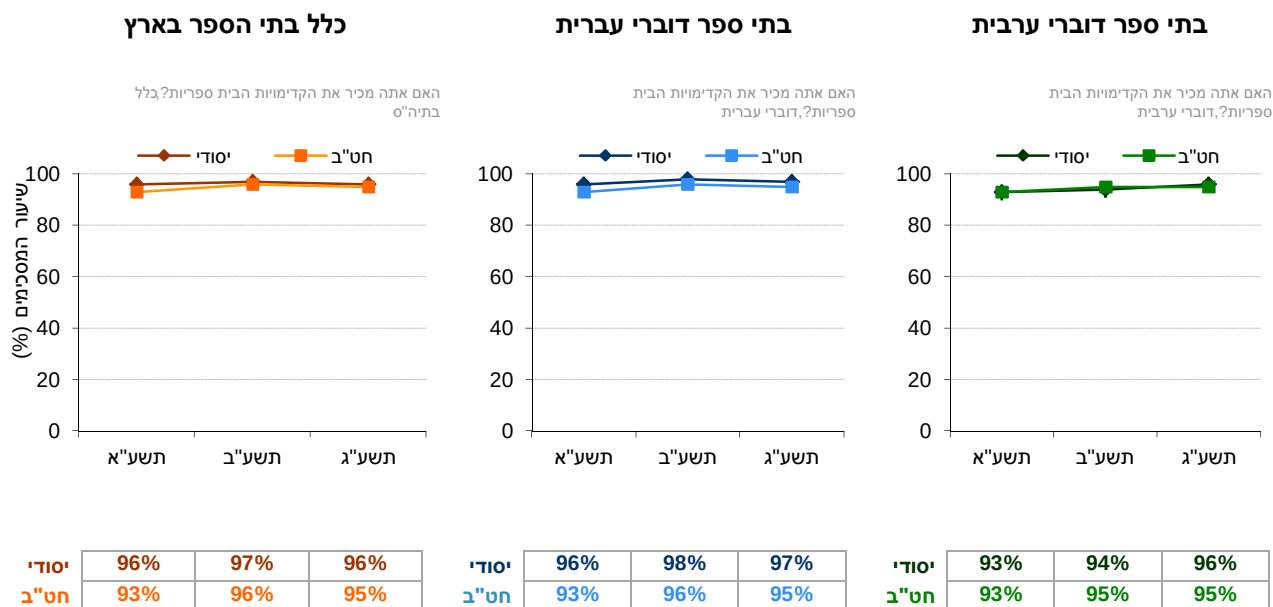
ללא מדד מסכם: תכנון לימודים בית ספרי
א. "נקבעו קדימויות בית ספריות בבית הספר"
ב. "אתה מכיר את הקדימויות הבית ספריות"
ג. "בבית הספר שלך קיימת תכנית פעילות או תכנית עבודה בית ספרית לשנת הלימודים הנוכחית"
ד. "מאז תחילת השנה השתתפת בישיבות מורים שבהן בוצע מעקב אחר ביצוע תכנית העבודה הבית ספרית"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

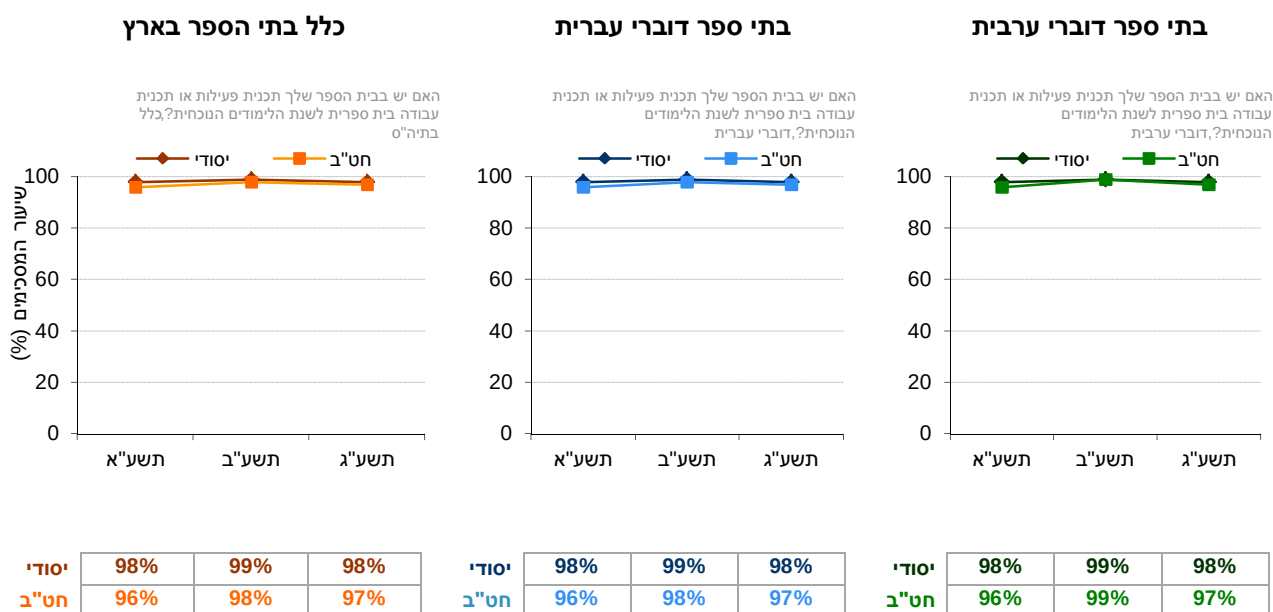
תרשים 134: דיווחי המורים ביסודי וחט"ב על ההיגד: "נקבעו קדימויות בית ספריות בבית הספר": נתוני המדד המסכם בשנים תשע"א-תשע"ג

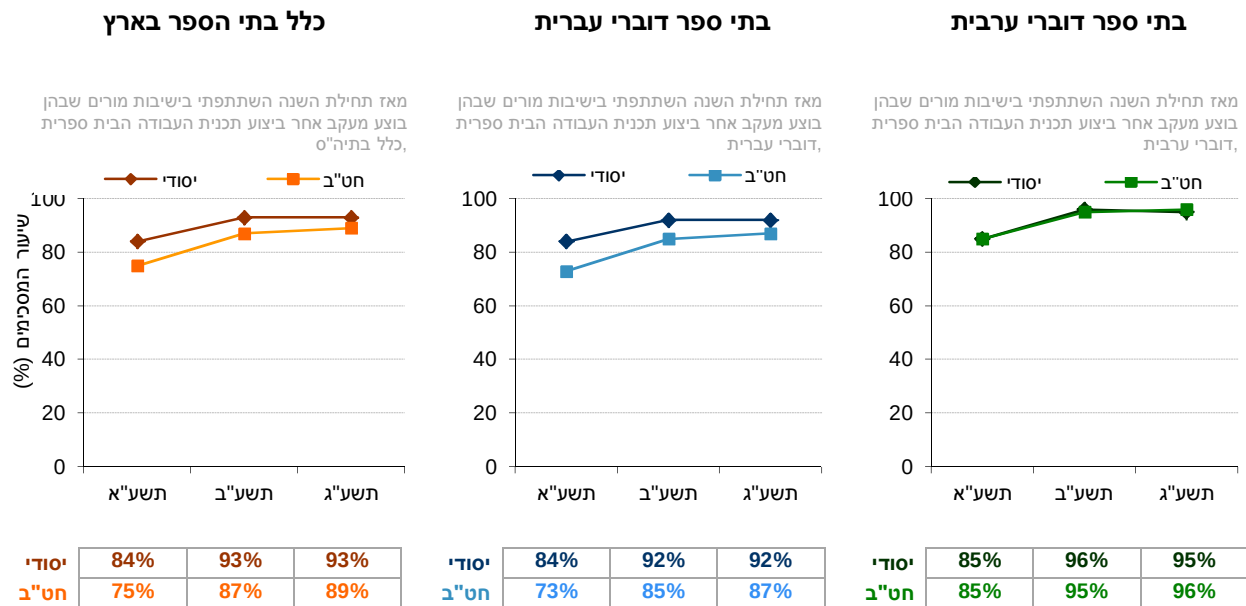
תרשים 135: דיווחי המורים ביסודי וחט"ב על ההיגד: "האם אתה מכיר את הקדימויות הבית ספריות?" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 136: דיווחי המורים ביסודי וחט"ב על ההיגד: "בבית הספר שלך קיימת תכנית פעילות או תכנית עבודה בית ספרית לשנת הלימודים הנוכחית?" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 137: דיווחי המורים ביסודי וחט"ב על ההיגד: "מאז תחילת השנה השתתפת בישיבות מורים שבהן בוצע מעקב אחר ביצוע תכנית העבודה הבית ספרית" בשנים תשע"א-תשע"ג

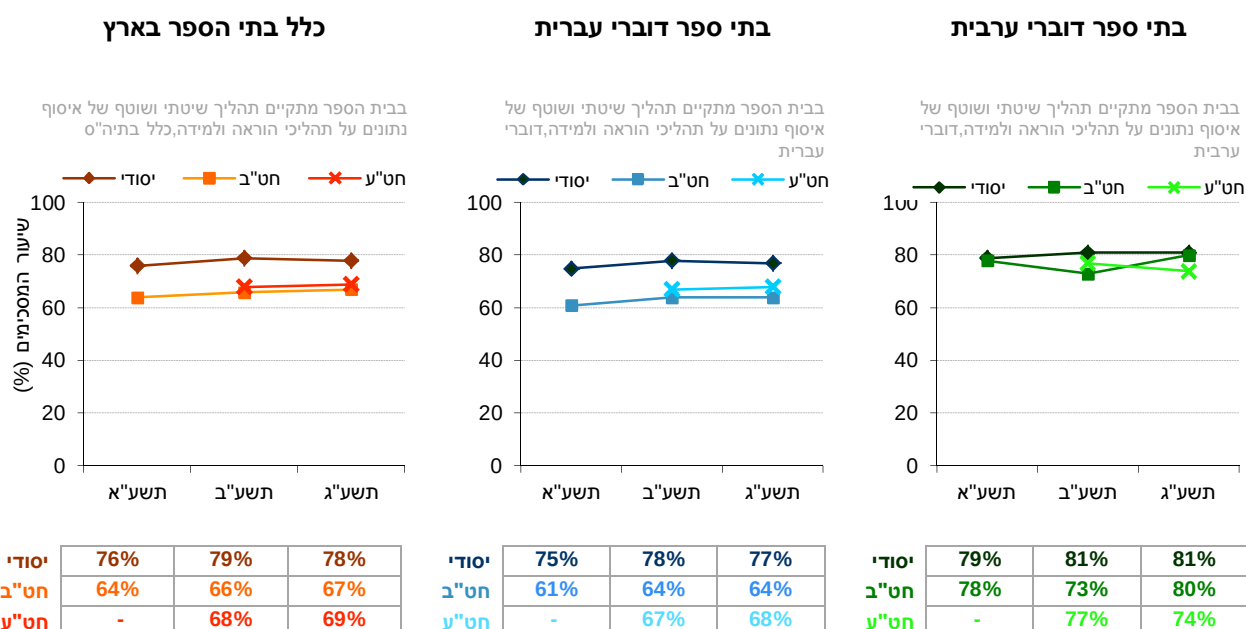

כמו כן התבקשו המורים ביסודי ובחט"ב להשיב על שני היגדים נוספים העוסקים בתכנית העבודה הבית ספרית. נתונים אלו נאספו גם בקרב מורים המלמדים בחט"ע החל מתשע"ב. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בי"ס דוברי עברית ובי"ס דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: תכנית העבודה הבית ספרית	
א. "בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה"	
ב. "על בסיס הדיון (בתכנית העבודה הבית ספרית) השתתפת בבניית תוכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי"	

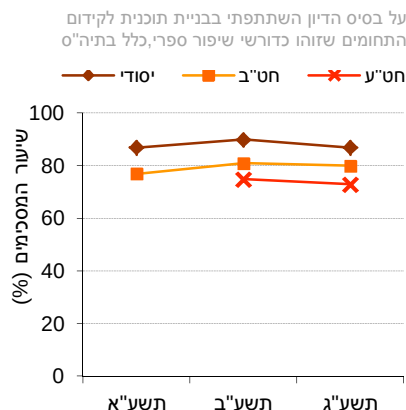
השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

תרשים 138: דיווחי המורים ביסודי, חט"ב וחט"ע על ההיגד: "בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה" בשנים תשע"א-תשע"ג

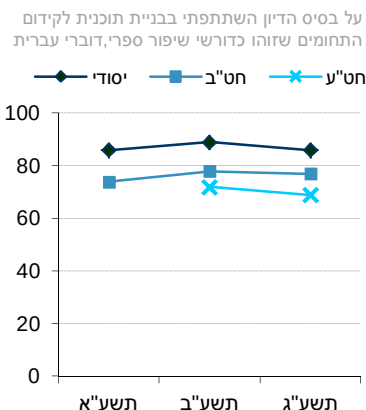
תרשים 139: דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע על ההיגד: "על בסיס הדיון (בתכנית העבודה הבית ספרית) השתתפת בבניית תוכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי" בשנים תשע"א-תשע"ג

כלל בתי הספר בארץ

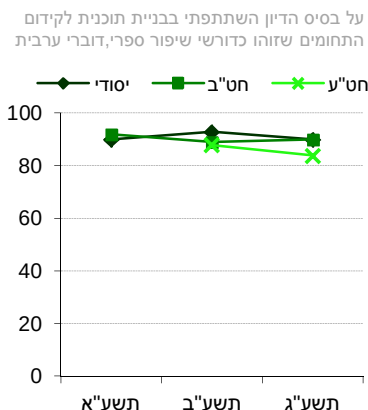
יסודי	87%	90%	87%
חט"ב	77%	81%	80%
חט"ע	-	75%	73%

בתי ספר דוברי עברית

יסודי	86%	89%	86%
חט"ב	74%	78%	77%
חט"ע	-	72%	69%

בתי ספר דוברי ערבית

יסודי	90%	93%	90%
חט"ב	92%	89%	90%
חט"ע	-	88%	84%

11.4. פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

פיתוח וקידום מקצועי של מורים הוא אחת הדרכים החשובות לשיפור איכות ההוראה של המורים בכיתות ואיכות הלמידה של התלמידים. פיתוח מקצועי יעיל של מורים הינו תהליך מתמשך, מעוגן בהקשר הבית ספרי ומערב למידה שיתופית של מורים.

אחד המאפיינים של פיתוח מקצועי מיטבי הנו מערכת להערכת מורים ולמתן משוב המקדם את איכות ההוראה של המורים. המידע שנאסף באמצעות הערכת המורים יכול לשמש לא רק לצורך הזדמנויות הלמידה של המורה היחיד, אלא גם כהזדמנות לפרישה ולהרחבה של פרקטיקות הוראה מיטביות לכלל המורים בבית הספר.

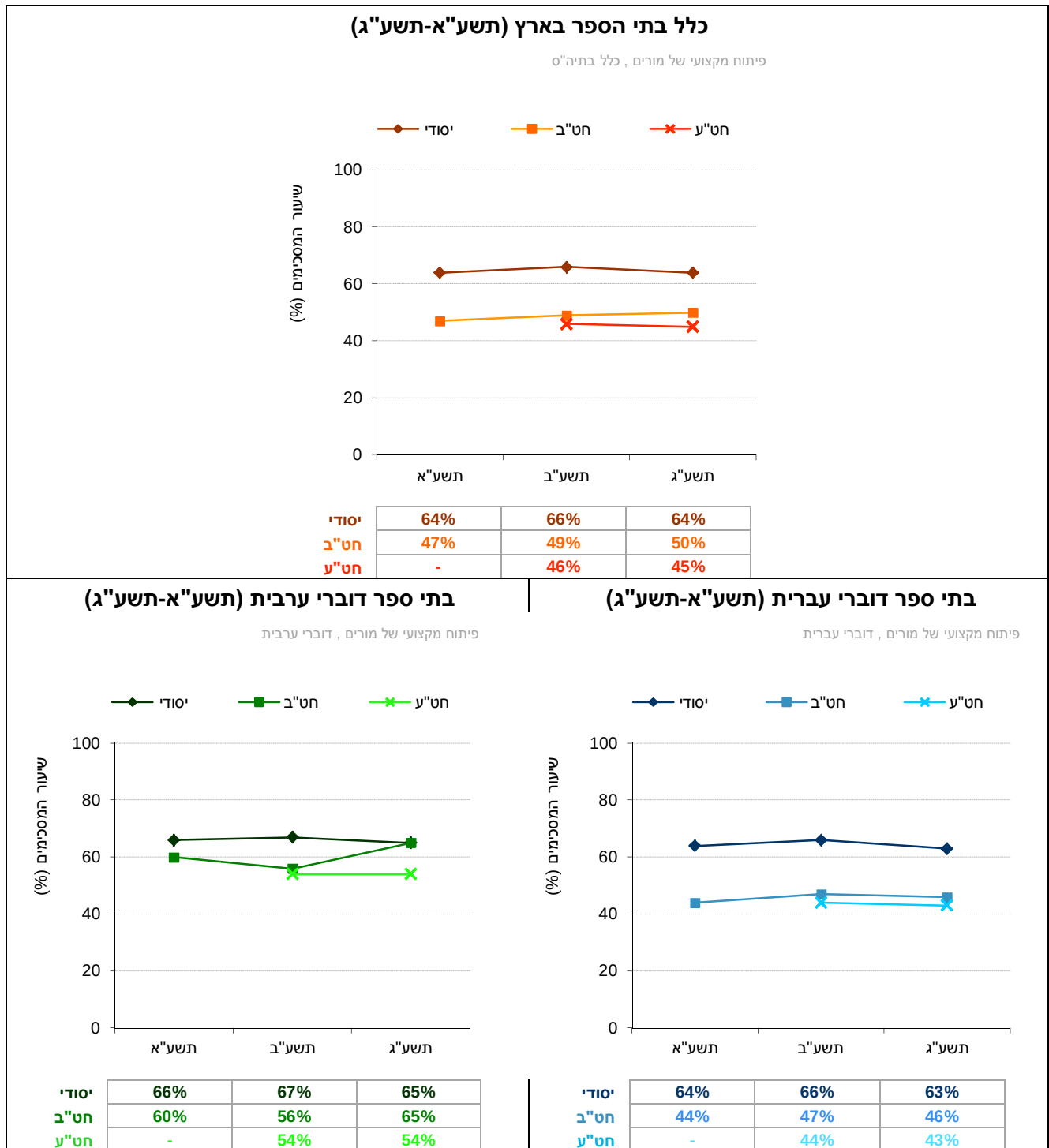
נתונים על אודות פיתוח וקידום מקצועי של מורים נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם בקרב מורים המלמדים בחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" לאורך זמן בין השנים תשע"א-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: פיתוח וקידום מקצועי של מורים	
א.	"מאז תחילת השנה הוצבו לך יעדי שיפור אישיים הנוגעים לתהליכי ההוראה"
ב.	"מאז תחילת השנה השתתפת במסגרת למידה של מליאת חדר המורים (השתלמות בית-ספרית/ התפתחות מקצועית)"
ג.	"מאז תחילת השנה נערכה תצפית על שיעור שהעברת, על ידי אחד (או יותר) מאנשי צוות בית הספר, לצורך שיפור ההוראה"
ד.	"המנהל היה שותף בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית שלך לשנה זו"

נתוני המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ג)

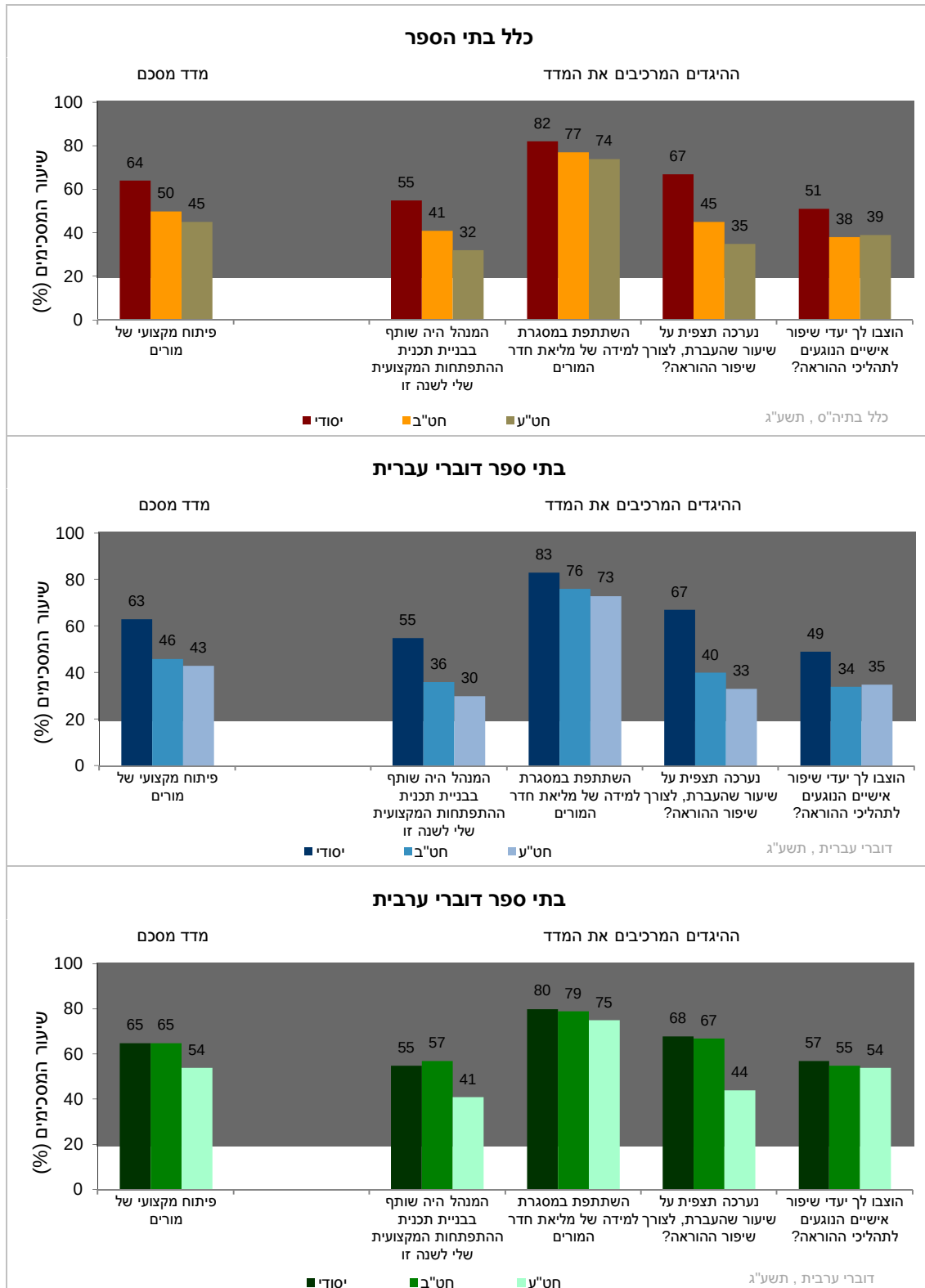
בתרשים 140 מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" בשנים תשע"א-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ב.

תרשים 140: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"א-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

תרשים 141: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ג)

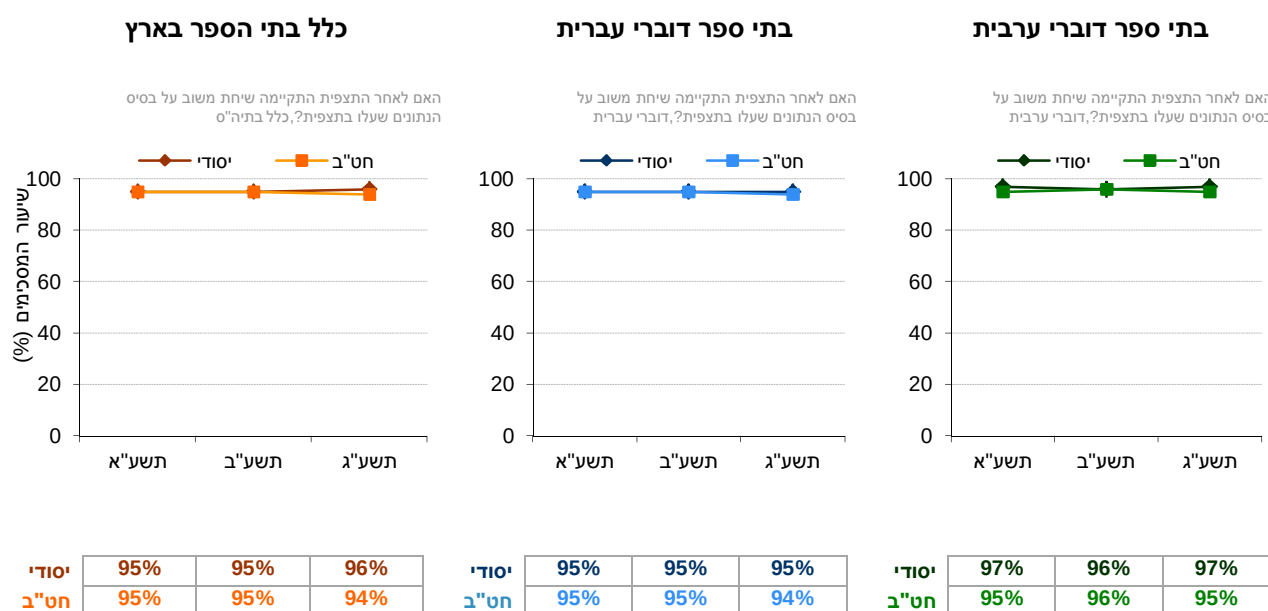

בנוסף לשאלות שהוצגו לעיל, התבקשו המורים ביסודי ובחט"ב להשיב על חמישה היגדים נוספים העוסקים בפיתוח וקידום מקצועי של מורים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד:

ללא מדד מסכם: פיתוח וקידום מקצועי של מורים
א. "לאחר התצפית התקיימה שיחת משוב על בסיס הנתונים שעלו בתצפית (מבין המורים שדיווחו כי נערכה תצפית של שיעור שהעבירו ע"י אחד מאנשי הצוות)"
ב. "את/ה חש/ה כי דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך (מבין המורים שדיווחו כי נערכה תצפית של שיעור שהעבירו ע"י אחד מאנשי הצוות)"
ג. "מאז תחילת השנה המנהל שוחח איתך על הלמידה שלך בהשתלמויות (מסגרות להתפתחות מקצועית) אליהן אתה יוצא השנה"
ד. "המנהל מעודד אותך לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדת בהשתלמויות (מסגרות להתפתחות המקצועית)"
ה. "מאז תחילת השנה השתתפת במפגש משוב עם המנהל בנושא פדגוגי"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ג)

תרשים 142: דיווחי המורים על ההיגד: "לאחר התצפית התקיימה שיחת משוב על בסיס הנתונים שעלו בתצפית" * בשנים תשע"א-תשע"ג

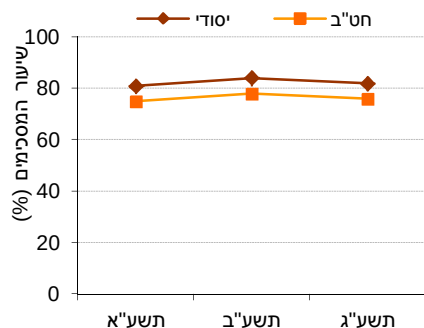

* היגד זה הוצג רק עבור מורים שדיווחו שהתקיימה אצלם תצפית בשיעור

תרשים 143: דיווחי המורים על ההיגד: "אתה/חשה/ כי דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך" בשנים תשע"א-תשע"ג

כלל בתי הספר בארץ

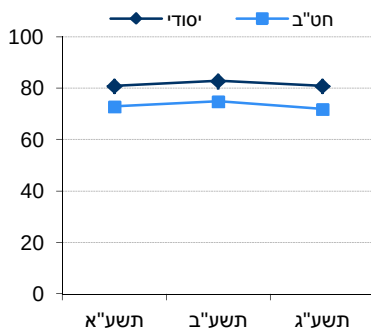
אתה/חשה/ כי דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך, כלל בתי"ס

יסודי	81%	84%	82%
חט"ב	75%	78%	76%

בתי ספר דוברי עברית

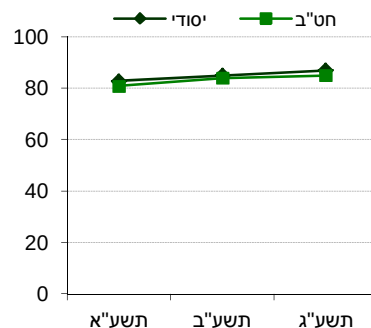
אתה/חשה/ כי דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך, דוברי עברית

יסודי	81%	83%	81%
חט"ב	73%	75%	72%

בתי ספר דוברי ערבית

אתה/חשה/ כי דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך, דוברי ערבית

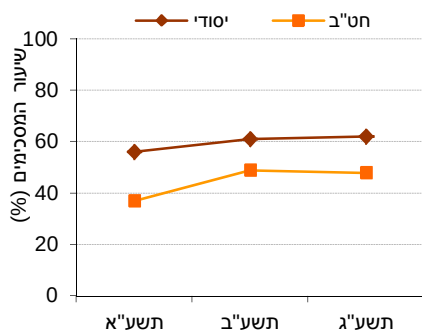
יסודי	83%	85%	87%
חט"ב	81%	84%	85%

* היגד זה הוצג רק עבור מורים שדיווחו שהתקיימה אצלם תצפית בשיעור

תרשים 144: דיווחי המורים על ההיגד "מאז תחילת השנה המנהל שוחח איתך על הלמידה שלך בהשתלמויות (מסגרות להתפתחות מקצועית) אליהן אתה יוצא השנה" בשנים תשע"א-תשע"ג

כלל בתי הספר בארץ

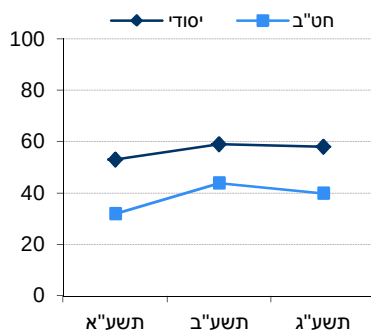
מאז תחילת השנה המנהל שוחח איתי על הלמידה שלי בהשתלמויות, כלל בתי"ס

יסודי	56%	61%	62%
חט"ב	37%	49%	48%

בתי ספר דוברי עברית

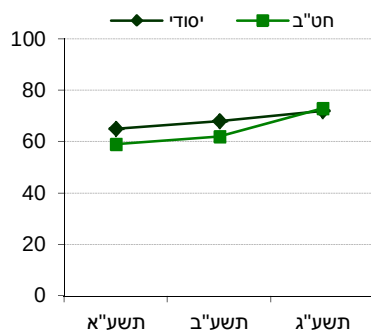
מאז תחילת השנה המנהל שוחח איתי על הלמידה שלי בהשתלמויות דוברי עברית

יסודי	53%	59%	58%
חט"ב	32%	44%	40%

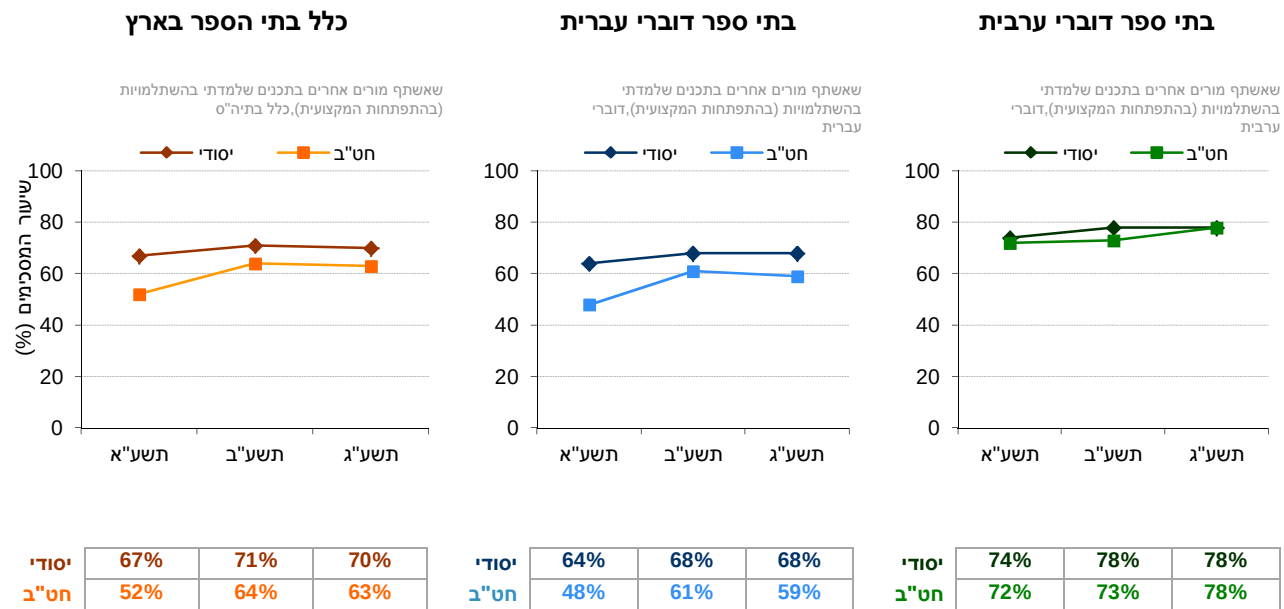
בתי ספר דוברי ערבית

מאז תחילת השנה המנהל שוחח איתי על הלמידה שלי בהשתלמויות, דוברי ערבית

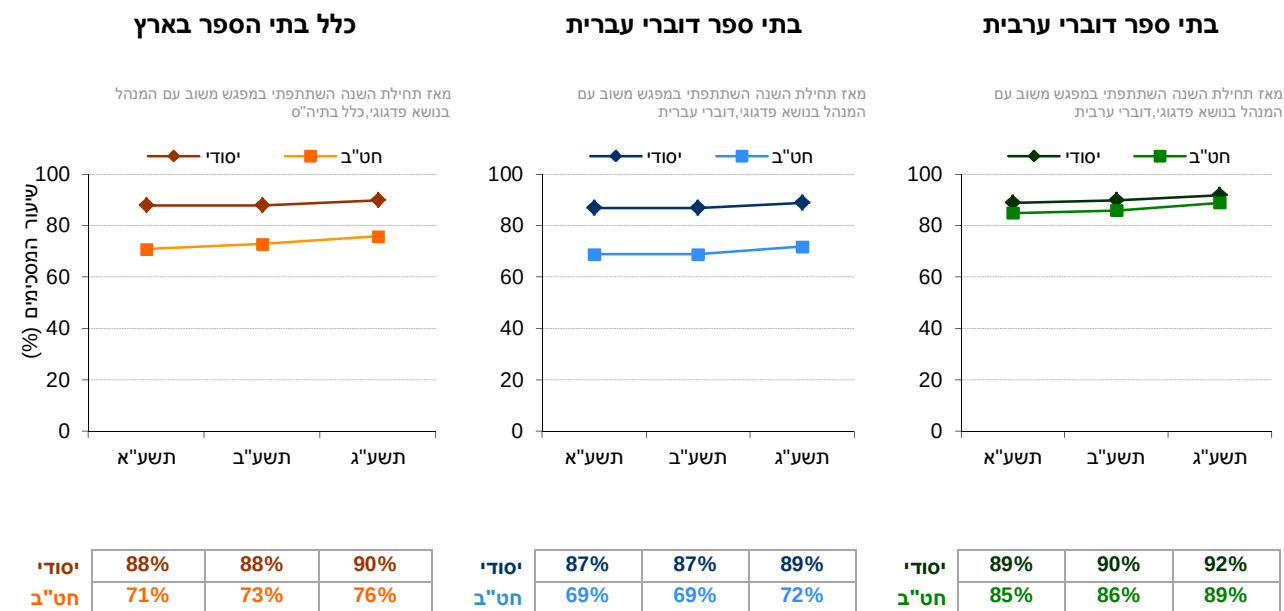

יסודי	65%	68%	72%
חט"ב	59%	62%	73%

תרשים 145: דיווחי המורים על ההיגד "המנהל מעודד אותך לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדת בהשתלמויות (בהתפתחות המקצועית)" בשנים תשע"א-תשע"ג

תרשים 146: דיווחי המורים על ההיגד: "מאז תחילת השנה השתתפת במפגש משותף עם המנהל בנושא פדגוגי" בשנים תשע"א-תשע"ג

11.5. הובלה פדגוגית של המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מנהל בית ספר הוא למעשה מנהיג פדגוגי אשר מוביל תהליכים המכוונים לקידום הוראת המורים ולמידת התלמידים. על המנהיג הפדגוגי לקבל החלטות מנהליות, תקציביות וארגוניות בהקשר הפדגוגי; כמו כן עליו להיות מודע לכך שלהחלטות הללו יש השלכות פדגוגיות על איכות ההוראה והלמידה. לפיכך על המנהיג הפדגוגי להתמצא בלמידה ובתנאים המעודדים אותה, להניע את צוות המורים ולספק לו תנאים מתאימים, ולראות בפיתוח מקצועי של המורים ובשיח הפדגוגי בבית הספר משימה מרכזית (לוי, 2009¹²)

נתונים על אודות הובלה פדגוגית של המנהל נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ב גם בקרב המורים בחט"ע.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" לאורך זמן בין השנים תשע"א-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

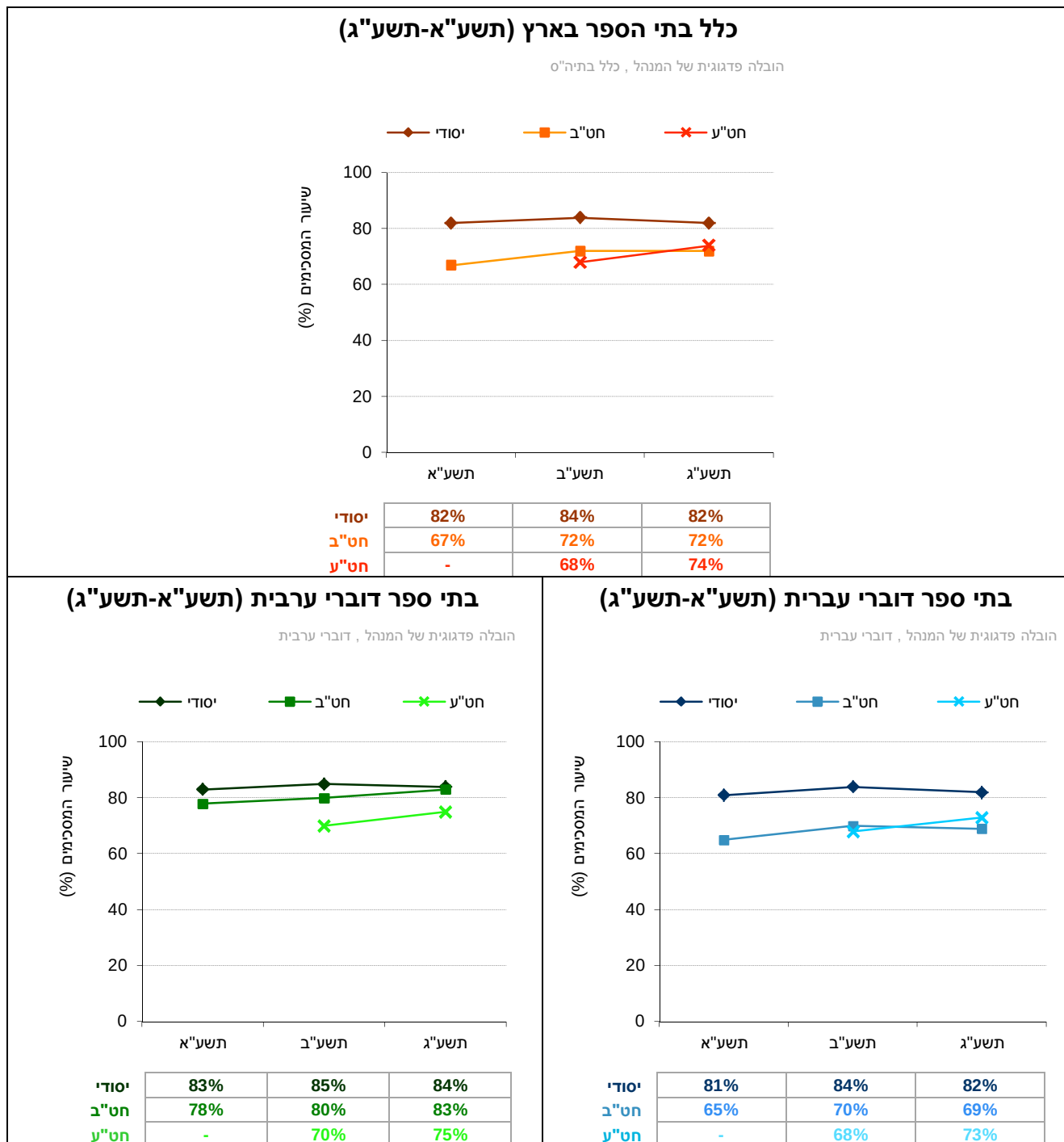
מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל
א. "המנהל מוביל חידושים פדגוגיים בבית הספר"
ב. "אתה נוהג להתייעץ עם המנהל בנושאים פדגוגיים"
ג. "מנהל בית הספר מקדם את ההתפתחות המקצועית של המורים"
ד. "המנהל או מישהו מטעמו משתף את נציגי המורים, בתהליכי קבלת החלטות בבית הספר"
ה. "המנהל או מישהו מטעמו מעודד יוזמות של מורים בתחומי הפדגוגיה והחינוך בבית הספר"

¹² לוי, א'. (2009). מנהיגות פדגוגית. *הד החינוך*, 83(4): 71-70.
ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ג

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"א-תשע"ג)

בתרשים 147 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" בשנה"ל תשע"א-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ב.

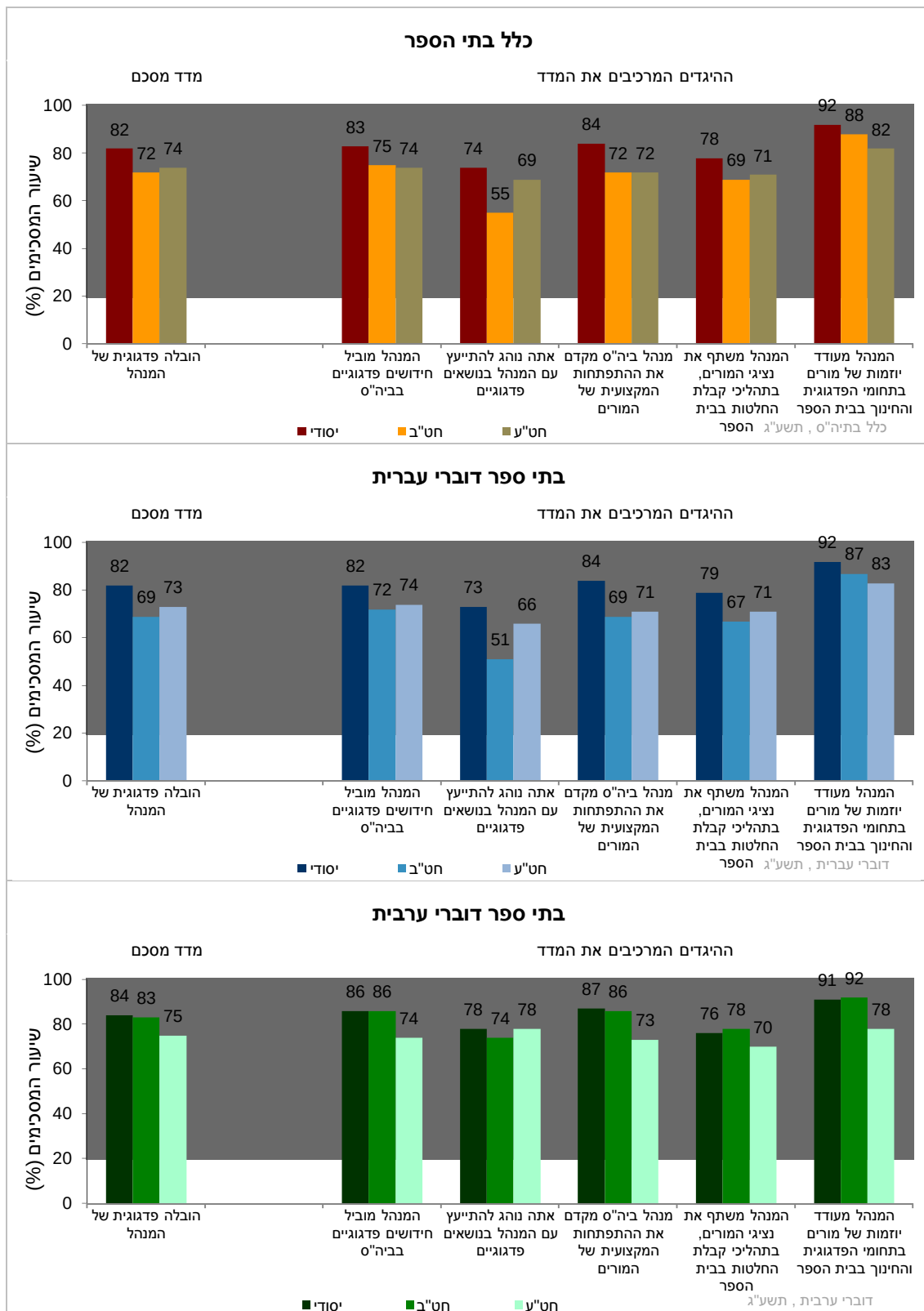
תרשים 147: דיווחי המורים על הובלה פדגוגית של המנהל: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"א-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

בתרשים 148 מוצגים נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ג לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 148: דיווחי המורים על הובלה פדגוגית של המנהל: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושילבי חינוך (תשע"ג)

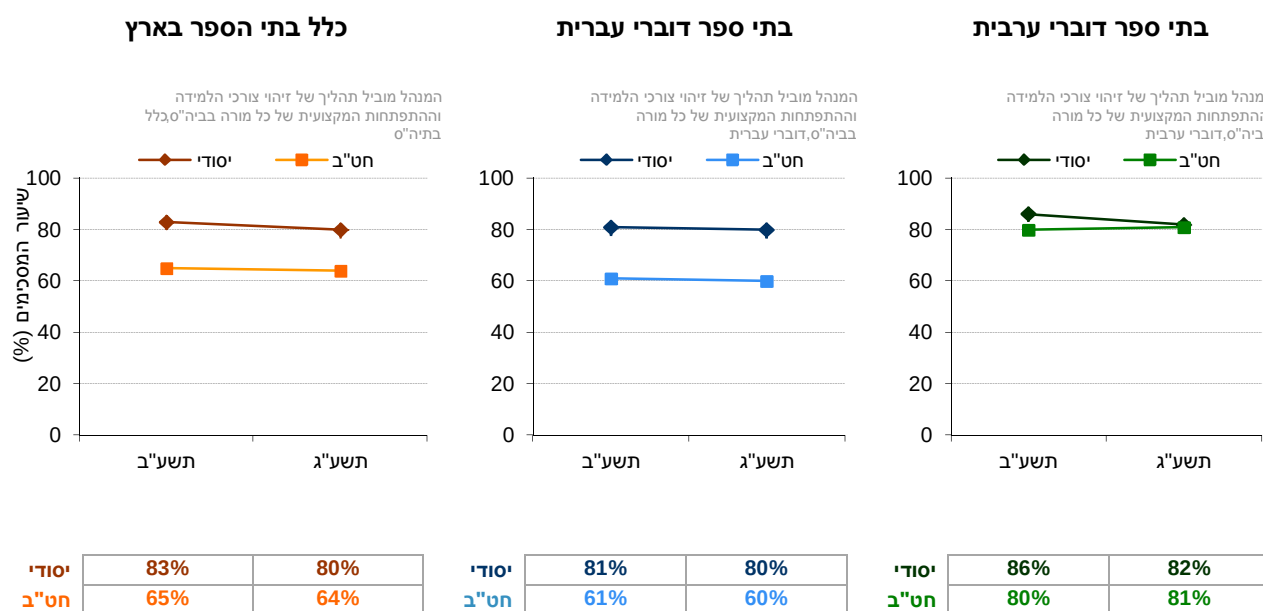

כמו כן התבקשו מורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב להשיב על שני היגדים נוספים (ללא מדד מסכם), אשר נתונים נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט ההיגדים:

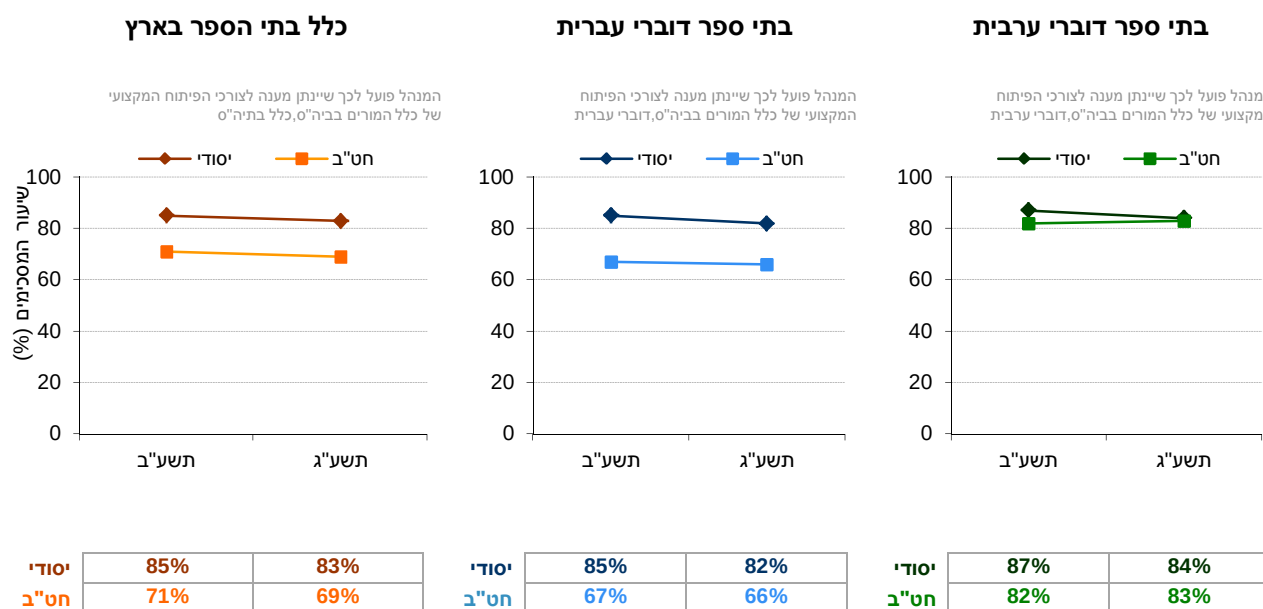
ללא מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל
א. "המנהל מוביל תהליך של זיהוי צורכי הלמידה וההתפתחות המקצועית של כל מורה בבית הספר"
ב. "המנהל פועל לכך שיינתן מענה לצורכי הפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשע"ב-תשע"ג)

תרשים 149: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "המנהל מוביל תהליך של זיהוי צורכי הלמידה וההתפתחות המקצועית של כל מורה בבית הספר" בשנים תשע"ב-תשע"ג

תרשים 150: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "המנהל פועל לכך שיינתן מענה לצורכי הפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר" בשנים תשע"ב-תשע"ג

כמו כן, החל מתשע"ב התבקשו מורים בחט"ע להשיב על היגד נוסף, אשר נתוניו מוצגים כאן לראשונה:

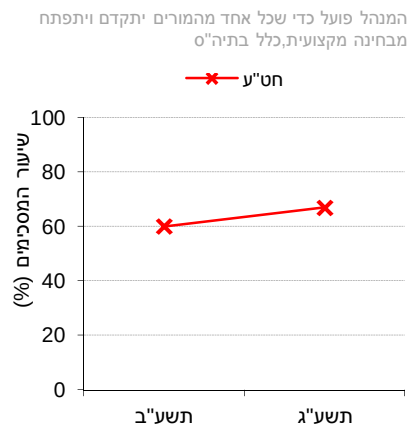
ללא מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל

א. "המנהל או מישהו מטעמו פועל כדי שכל אחד מהמורים יתקדם ויתפתח מבחינה מקצועית"

השוואה בין שנים של ההיגד (תשע"ב-תשע"ג)

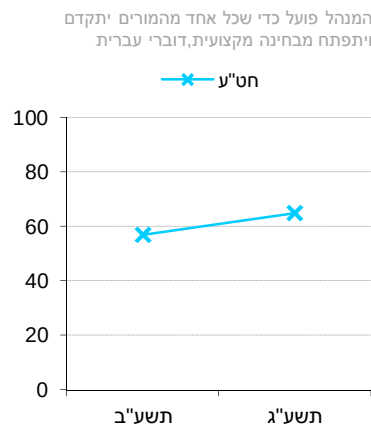
תרשים 151: דיווחי המורים על ההיגד: "המנהל או מישהו מטעמו פועל כדי שכל אחד מהמורים יתקדם ויתפתח מבחינה מקצועית" בשנים תשע"ב-תשע"ג

כלל בתי הספר בארץ

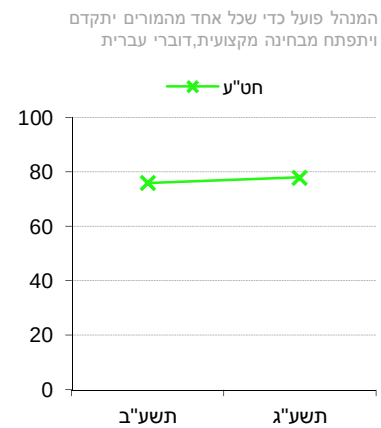
חט"ע	60%	67%
------	-----	-----

בתי ספר דוברי עברית

חט"ע	57%	65%
------	-----	-----

בתי ספר דוברי ערבית

חט"ע	76%	78%
------	-----	-----

11.6. מנהיגות ושיתוף מצד המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

התפיסה המוסכמת כיום היא שהצלחת כל ארגון תלויה במנהל/ת העומד בראשו. מנהל-מנהיג, שלמידה היא עיקר דאגתו, מעצב את כל ממדי בית הספר – תוכנית הלימודים, אירועי תרבות וטקסים, דפוסי התנהגות ושגרות, אקלים בית ספרי ועוד – כך שיתמכו בלמידה (לוי, 2009)¹³. אחד המאפיינים המרכזיים של מנהיגות בית ספרית מיטבית היא שיתופיות בתהליכי חשיבה ובקבלת החלטות. מנהיגות משותפת שאינה היררכית יוצרת סביבה נוחה להצמחת מורים לתפקידי הובלה והנהגה ומשתפת מורים בקבלת החלטות. מנהיגות ושיתוף מצד המנהל מקנים לצוות ההוראה תחושת מחויבות רבה יותר כלפי התוצאות וכלפי ההישגים של כל אחד ואחת מן התלמידים בבית הספר.

מאפיינים נוספים של מנהיגות בית-ספרית איכותית: שקיפות ובהירות בתקנות ונהלים, וכן תיווכם של אלו לכלל באי בית הספר; מתן דוגמא אישית בכל המישורים ובפרט בכל הקשור להתנהגות הוגנת, מכבדת ואכפתית; פעולה נחושה ומתמדת למען אקלים בית ספרי מיטבי ומניעת אלימות.

נתונים על אודות מנהיגות ושיתוף מצד המנהל נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ג גם בקרב מורים המלמדים בחט"ע.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מנהיגות ושיתוף מהצד המנהל" בשנה"ל תשע"א-תשע"ג. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. נציין כי מדובר בהיגדים חדשים, אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"א, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

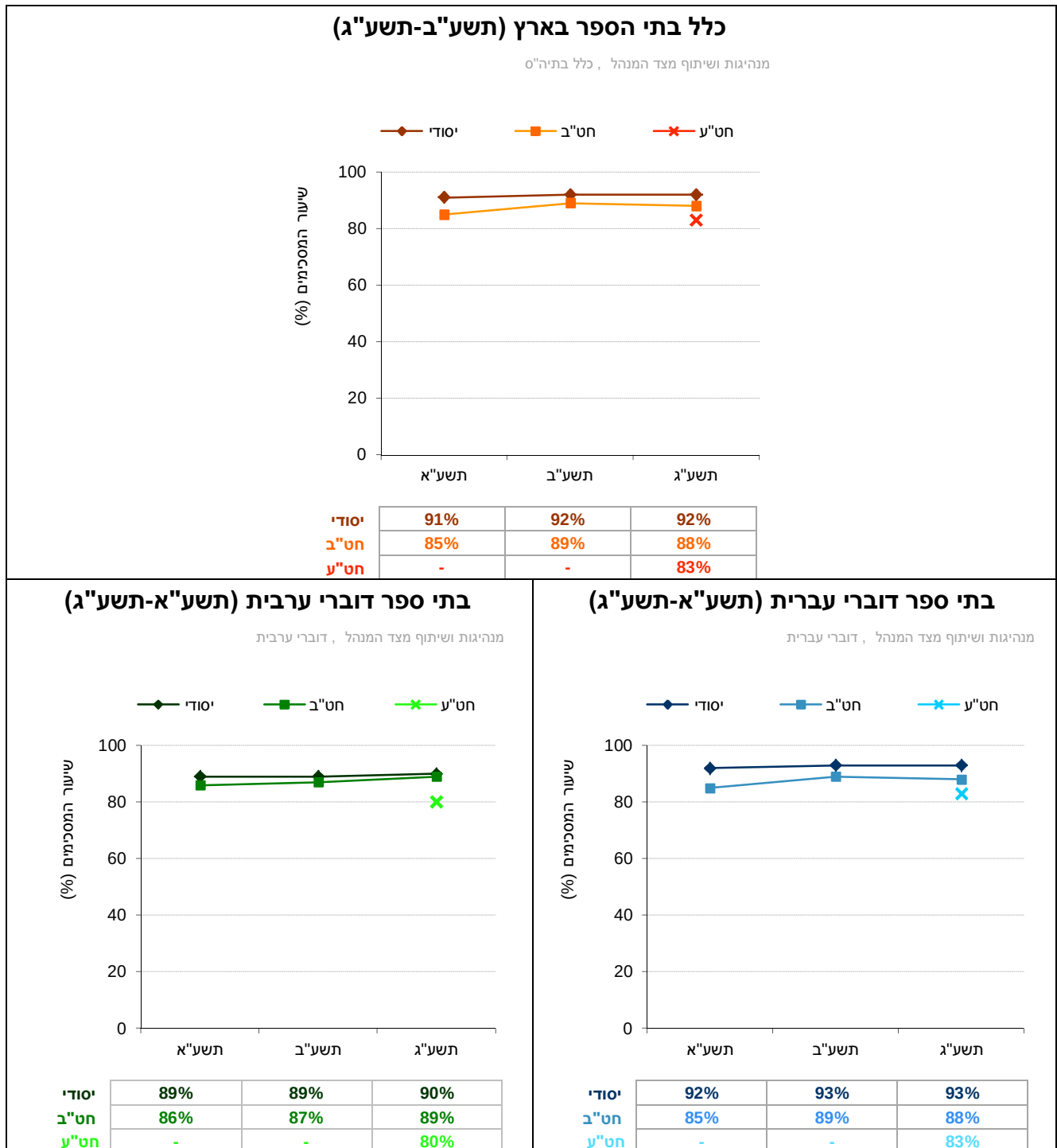
מדד מסכם: מנהיגות ושיתוף מצד המנהל
א. "מנהל בית הספר מצפה מכל אחד מהמורים לשפר באופן מתמיד את היכולות המקצועיות שלו"
ב. "מנהל בית הספר מעודד מורים לקחת על עצמם תפקידי הובלה פדגוגית מעבר למערך התפקידים הקיים בבית הספר"
ג. "מאז תחילת השנה המנהל או מישהו מטעמו קיים ישיבת מליאה של כלל חדר המורים בנושאים פדגוגיים"
ד. "בבית הספר קיימים נהלים ותקנות ברורים, שקופים וידועים לכל"
ה. "מנהל בית הספר פועל באופן החלטי כנגד הפרות של תקנות בית הספר"
ו. "מנהל בית הספר נותן דוגמא אישית בהתנהגות איכפתית והוגנת לכלל באי בית הספר"
ז. "מנהל בית הספר פועל בהתמדה למניעת אלימות וליצירת תחושת מוגנות של כלל באי בית הספר"
ח. "מנהל בית הספר פועל בהתמדה לקידום סביבה פיזית בטוחה ואסתטית למען באי בית הספר"

¹³ לוי, א'. (2009). מנהיגות פדגוגית. *הד החינוך*, 83(4): 71-70. ממציא סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ג

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"א-תשע"ג)

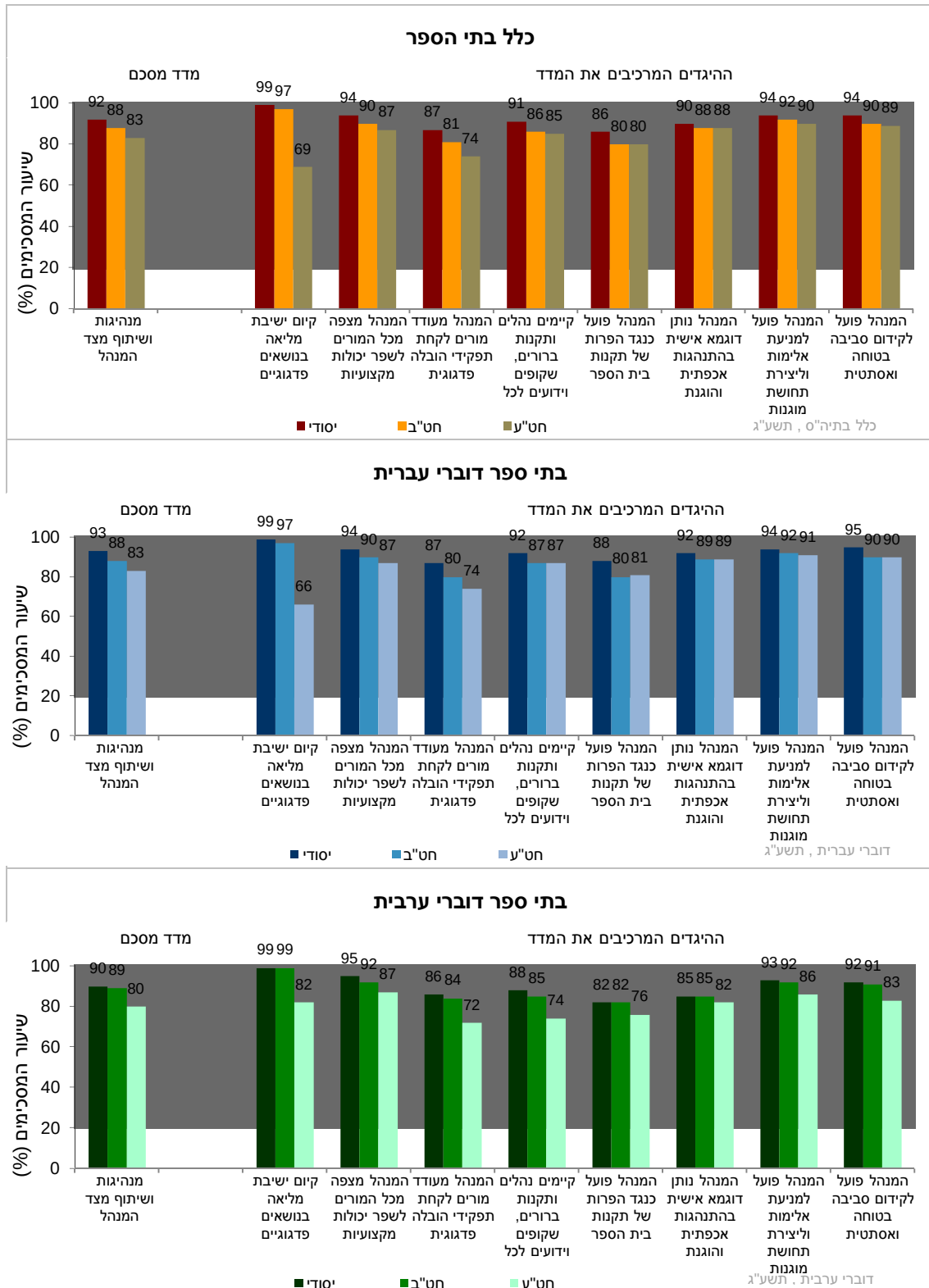
בתרשים 152 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" בשנה"ל תשע"א-תשע"ג. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ג.

תרשים 152: דיווחי המורים על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל: נתוני המדד המסכם בשנה"ל תשע"א-תשע"ג

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ג)

תרשים 153: דיווחי המורים על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושילבי חינוך (תשע"ג)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 127-153:

עבודת צוות בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- באופן כללי, כשלושה רבעים מהמורים מדווחים על קיומה של עבודת צוות איכותית בקרב מורים בבית ספרם: קיום מפגשי עבודה שיטתיים, שיתוף במידע, תכנון משותף של כלי הערכה ועוד.
- שיעורי המדווחים כך גבוהים יותר במגזר דוברי הערבית בהשוואה למגזר דוברי העברית, והם מעט גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים בהשוואה לחט"ב. שיעורי המדווחים על כך בחט"ע מעט נמוכים יותר בהשוואה לשני שלבי החינוך האחרים.
- בבתי"ס דוברי עברית, בשלב החינוך יסודי וחט"ב, אפשר לזהות לאורך השנים יציבות בנתוני המדד. בבתי"ס דוברי ערבית נרשמה עלייה מתונה, במיוחד בשלב חט"ב. בחט"ע אפשר לזהות עלייה קלה בין תשע"ב לתשע"ג, אולם יש להמשיך לעקוב אחרי הנתונים שנים נוספות.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד מלמדת כי שיעורים נמוכים במעט, באופן יחסי, מדווחים על תיעוד פגישות הצוות והפצת התיעוד לכלל המורים, ועל שיתוף מורים עמיתים בידע שנצבר.

קהילת למידה של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- למעלה משלושה רבעים מהמורים (81% ביסודי, ו-74% בחט"ב ובחט"ע) מדווחים על קיום קהילת למידה של מורים בבית ספרם.
- בהשוואה לתשע"ב, נרשמה ירידה קלה בדיווחי המורים בחט"ע אולם יש להמשיך לעקוב אחרי הנתונים שנים נוספות. שיעורי המדווחים מעט גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית, במיוחד בחט"ב.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד ניתן לראות שכ-90% מהמורים ומעלה מדווחים על קיום ישיבות שדנו בתכנית הפעילות בבית הספר. בעוד שאר ההיגדים דווחו בשיעורים מעט נמוכים מזה. נתון נוסף שעולה מהתרשים הוא שיעור נמוך יחסית (55%) של מורים בחט"ע בבתי"ס דוברי ערבית המדווחים על זמינות של כלי הוראה, למידה והערכה.

תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- מרבית המורים, כ-95% ביסודי וחט"ב, מדווחים שבבית הספר קיימת תכנית עבודה לשנה"ל תשע"ג, שנקבעו קדימויות בית ספריות ושהם מכירים אותן.
- שיעורי המדווחים על היגדים אלו נותרו יציבים לאורך השנים וכמעט ואין הבדל בין שני מגזרי השפה ושני שלבי הגיל בנושא זה.
- כ-90% מהמורים דיווחו שמתחילת השנה השתתפו בישיבות בהן בוצע מעקב אחר ביצוע תכנית העבודה הבית ספרית. בהיגד זה נרשם הבדל בין המורים ביסודי (93%) לבין המורים בחט"ב (89%), הבדל הנובע בעיקר מבתי"ס דוברי עברית. בהיגד זה נרשמה בשנתיים האחרונות עליה בשיעור המדווחים, בהשוואה לתשע"א.
- כשלושה רבעים מהמורים ביסודי וכשני שלישים מהמורים בחט"ב ובחט"ע דיווחו שבבית הספר מתקיים תהליך של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה. הבדל זה מתבטא בעיקר בבתי"ס דוברי עברית. בנוסף, 87% ממורי היסודי דיווחו שהשתתפו בבניית תכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי, זאת לעומת 80% מהמורים בחט"ב ו-73% מהמורים בחט"ע. בדומה להיגד הקודם, גם כאן ההבדל נובע בעיקר מבתי"ס דוברי העברית. בשני ההיגדים שיעורי הדיווח היו גבוהים יותר בקרב מורים מבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית.
- בהיגדים אלו לא נראית מגמת שינוי ברורה לאורך השנים.

פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- שיעורי הדיווחי על פיתוח וקידום מקצועי של מורים עומד על כשני שלישים ביסודי ועל כמחצית מהמורים בחט"ב ופחות ממחצית בחט"ע. מורים בבתי"ס יסודיים דוברי עברית דיווחו על המדד בשיעור גבוה יותר משני שלבי החינוך האחרים, בעוד שמורים בחט"ע בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו על המדד בשיעור נמוך יותר מיסודי וחט"ב.
- לאורך השנים שיעורי הדיווח על המדד נותרו יציבים ביסודי וחט"ב, למעט בבתי"ס דוברי ערבית בהם

נראית עלייה ניכרת בשיעורי הדיווח לעומת שיעורי הדיווח בשנה שעברה בחט"ב. בקרב מורי חט"ע, שיעורי הדיווח נותרו דומים לרמה בשנה שעברה.

- כמעט בכל ההיגדים במדד זה, הדיווחים בבתי"ס דוברי ערבית גבוהים בהשוואה לדוברי העברית. הבדל זה בולט במיוחד בחט"ב.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה כי מרבית המורים (כ- 80%) השתתפו במסגרת למידה של מליאת חדר המורים. ואילו רק בין שליש למחצית מן המורים דיווחו על כך כי המנהל היה שותף בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית שלהם, וכי הוצבו להם יעדי שיפור וכי נערכה תצפית על שיעור שהעבירו. בכל ההיגדים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי הספר היסודיים בהשוואה לחט"ב וחט"ע (ובעיקר במועד לעריכת תצפית על שיעור ע"י אחד מאנשי הצוות).
- מבין המורים שדיווחו כי נערכה תצפית של שיעור שהעבירו ע"י אחד מאנשי הצוות, כ- 95% מהמורים ביסודי וחט"ב דיווחו שקיבלו משוב לאחר שהתקיימה תצפית בכיתתם.
- לא נרשמו הבדלים בהיגד זה בין שלבי הגיל, המגזרים או השנים.
- לעומת ההיגד הקודם, רק 80% מהמורים חשו שהמשוב קידם את עבודתם (כאשר שיעורי הדיווח גבוהים יותר במגזר דוברי הערבית בהשוואה לדוברי העברית). בהיגד זה נצפה הבדל בין שלבי הגיל יסודי (81%) וחט"ב (72%) בבתי"ס דוברי עברית.
- נרשמה עלייה קלה בהיגד זה לאורך השנים בבתי"ס דוברי ערבית.
- רק כ- 60% ממורי היסודי ופחות ממחצית מורי חט"ב דיווחו שמאז תחילת השנה המנהל שוחח אתם על הלמידה שלהם בהשתלמויות. ההבדל בין שלבי החינוך נובע מבתי"ס דוברי העברית. בהיגד זה נרשמה עלייה בשיעור המדווחים לאורך השנים, במיוחד בחט"ב.
- 70% ממורי היסודי ו- 63% ממורי חט"ב מדווחים שהמנהל מעודד אותם לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדו בהשתלמויות. גם כאן, ההבדל בין שלבי החינוך נובע בעיקר מבתי"ס דוברי עברית. גם בהיגד זה נרשמה עלייה בשיעור המדווחים לאורך השנים, במיוחד בחט"ב.
- מרבית המורים, 90% ביסודי וכ- 75% בחט"ב מדווחים כי מתחילת השנה הם קיבלו משוב פדגוגי מהמנהל. גם כאן, ההבדל בין שלבי החינוך נובע בעיקר מבתי"ס דוברי עברית.
- בהיגד זה נרשמה עלייה קלה בשיעור המדווחים בשני מגזרי השפה.

הובלה פדגוגית של המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- שיעור הדיווחים ביסודי על המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" עומד על 82%. בחט"ב ובחט"ע שיעורי הדיווח עומדים על כ- 70%. בעוד שביסודי ובחט"ע לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח בין מורים מבתי ספר דוברי עברית למורים דוברי ערבית הרי שבקרב מורי חט"ב, נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב מורים מבתי ספר דוברי ערבית.
- בקרב מורים ביסודי לא נראתה עלייה לאורך השנים בשיעור המדווחים על המדד. לעומת זאת, בקרב מורים בחט"ב נרשמה בשנתיים האחרונות עלייה קלה בהשוואה לתשע"א. גם בקרב מורים בחט"ע שיעור המדווחים בשני מגזרי השפה עלה לעומת השנה שעברה, אם כי יש להמשיך ולבדוק אם מדובר במגמה אמיתית.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד מגלה שמרבית המורים (כ- 90% ביסודי וחט"ב וכ- 80% בחט"ע) חשים שהמנהל מעודד יוזמות פדגוגיות של מורים, אך מדווחים בשיעור נמוך יותר שהם מתייעצים עם המנהל בנושאים פדגוגיים (74% ביסודי, 55% בחט"ב ו- 69% בחט"ע). ככלל, שיעור המסכימים עם היגדים אלו הינו גבוה יותר בבתי"ס דוברי ערבית לעומת דוברי העברית. כמו כן, במגזר דוברי הערבית כמעט ואין הבדל ברמות הדיווח בין יסודי וחט"ב, בעוד שבמגזר דוברי העברית רמות הדיווח בחט"ב נמוכות באורח ניכר מרמות הדיווח ביסודי.
- שיעורי המדווחים שהמנהל מוביל תהליך של זיהוי ומתן מענה לצורכי הלמידה והפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר עומד על כ- 80% ביסודי ועל כשני שלישים מהמורים בחט"ב. הבדל זה נובע מבתי"ס דוברי עברית בלבד.
- מורים בחט"ע דיווחו על היגד נוסף – פעילות המנהל לקידום הפיתוח המקצועי אצל כל מורה. כשני

שלישים מהמורים בחט"ע דיווחו כך (65% בקרב בתי ספר דוברי עברית לעומת 78% בקרב בתי ספר דוברי ערבית).

- שיעור הדיווח על היגד זה עלה משנה שעברה, בעיקר בשל העלייה בדיווח בבתי"ס דוברי עברית.

מנהיגות ושיתוף מצד המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- מרבית המורים (כ- 90% ביסודי וחט"ב, וכ- 80% בחט"ע) דיווחו על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל, בשני מגזרי השפה וללא שינוי ניכר בהשוואה לתשע"ב.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה שמרבית המורים ביסודי ובחט"ב מסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד, כאשר שיעורי ההסכמה עם ההיגדים בחט"ע מעט נמוכים בהשוואה לשני שלבי החינוך האחרים. השיעור הגבוה ביותר (כ- 98% ביסודי וחט"ב) נרשם בהקשר של קיום ישיבות מליאה בנושאים פדגוגיים, אולם שיעור זה עומד רק על כ- 70% בחט"ע. עיקר ההבדל נובע מהשיעור הנמוך שדיווחו על היגד זה בחט"ע בבתי"ס דוברי עברית.